

UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

WYDZIAŁ PRAWA

JÓZEF JEREMIASZ DOELLINGER

**DOSTĘP DO AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO
W POLSKIM PROCESIE KARNYM**

ROZPRAWA DOKTORSKA

NAPISANA W KATEDRZE POSTĘPOWANIA KARNEGO

POD KIERUNKIEM NAUKOWYM

PROF. DRA HAB. ANDRZEJA SAKOWICZA

BIAŁYSTOK 2022

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	6
Wstęp	8
Rozdział I - Ewolucja instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego w ustawach karnoprosesowych w Polsce	20
1. Kodeks Postępowania Karnego z 1928 r.	20
1.1. Założenia i projekt Ustawy Postępowania Karnego z 1924 r.	20
1.2. Projekt Ustawy Postępowania Karnego z 1926 r.	24
1.3. Kodeks Postępowania Karnego z 1928 r.	27
1.4. Zmiany przepisów w latach 1928 - 1939	32
1.5. Zmiany przepisów w latach 1945 - 1969	33
2. Kodeks postępowania karnego z 1969 r.	34
2.1. Założenia instytucji dostępu do akt w k.p.k.	34
2.2. Nowelizacje przepisów w latach 1969 - 1996	35
3. Kodeks postępowania karnego z 1997 r.	36
3.1. Projekty kodeksu z lat 1990 - 1995	36
3.2. Pierwotna konstrukcja instytucji w k.p.k. z 1997 r.	38
3.3. Zmiany przepisów do 2013 r.	38
3.4. Nowelizacje w latach 2013-2021	40
Rozdział II - Standardy udostępniania akt postępowania przygotowawczego ...	42
1. Standard konstytucyjny	42
1.1. Zasada prawa do obrony	43
1.2. Zasada rzetelnego procesu	50
1.3. Zasada jawności	54
1.4. Zasada równości stron	56

2. Standard Europejskiej Konwencji Praw Człowieka	59
2.1. Założenia konwencyjne w świetle procedury <i>habeas corpus</i>	59
2.2. Dostęp do akt sprawy na gruncie minimalnego standardu karnoprosesowego	70
2.3. Standard strasburski na przykładzie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	75
3. Standard unijny według dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/EU z 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym	83
Rozdział III - Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w perspektywie prawnoporównawczej	90
1. Instytucja dostępu do akt na etapie <i>Ermittlungsverfahren</i> w systemie kontynentalnym na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec	90
1.1. Uwagi ogólne i rys historyczny	90
1.2. Gwarancje konstytucyjne	96
1.3. Zakres podmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego	101
1.3.1. Obwiniony i jego obrońca	101
1.3.2. Pozostałe podmioty uprawnione do wglądu do akt	107
1.4. Zakres przedmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego	113
1.4.1. Pojęcie akt sprawy	113
1.4.2. Rodzaje akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym	117
1.5. Warunki udzielania dostępu do akt sprawy i jego ograniczenia ...	124
2. Instytucja dostępu do akt na etapie <i>pre-trial</i> w systemie <i>common law</i> na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej	131
2.1. Wprowadzenie i rys historyczny	131
2.2. Charakterystyka instytucji i podstawa prawna jej obowiązywania	144

2.2.1. Uwagi ogólne	144
2.2.2. Konstytucja jako źródło instytucji dostępu do akt	147
2.2.3. Prawo stanowione jako źródło instytucji dostępu do akt	149
2.2.4. Normy etyczne i wewnętrzne regulacje	160
2.3. Naruszenie zasad dostępu do akt sprawy i sankcje	170
2.4. Uwagi końcowe	175
Rozdział IV - Charakterystyka prawna instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.	178
1. Zakres podmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego .	178
2. Zakres przedmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego	186
3. Procedura udostępniania akt postępowania przygotowawczego	196
3.1. Tryb i forma udostępniania akt postępowania przygotowawczego	196
3.2. Ograniczenia udostępniania akt postępowania przygotowawczego	200
3.3. Procedura odwoławcza od zarządzenia w przedmiocie odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego	204
4. Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego	207
Rozdział V - Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w przedmiocie zastosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania	216
1. Charakterystyka instytucji aresztu tymczasowego na tle reguł stosowania środków zapobiegawczych	216
2. Standard konstytucyjny dostępu do akt w procedurze stosowania środków zapobiegawczych na przykładzie wybranych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego	228
3. Zakres podmiotowy i przedmiotowy dostępu do akt postępowania przygotowawczego w przedmiocie zastosowania i przedłużenia	240

tymczasowego aresztowania	
Zakończenie	253
Bibliografia	263
Orzecznictwo	288
1. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.....	288
2. Orzecznictwo sądów polskich.....	294
2.1. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego	294
2.2. Orzecznictwo Sądu Najwyższego	297
2.3. Orzecznictwo sądów apelacyjnych	299
2.5. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego	302
3. Orzecznictwo sądów niemieckich.....	302
4. Orzecznictwo sądów amerykańskich.....	309

WYKAZ SKRÓTÓW

AG	<i>Amtsgericht</i>
art.	artykuł
BayObLG	<i>Bayerisches Oberstes Landesgericht</i>
BGBI.	<i>Bundesgesetzblatt</i> - Federalny Dziennik Ustaw
BGH	<i>Bundesgerichtshof</i>
BVerfG	<i>Bundesverfassungsgericht</i>
Dz.U.	Dziennik Ustaw
EKPCz	Europejska Konwencja Praw Człowieka
ETPCz	Europejski Trybunał Praw Człowieka
el.	elektroniczny
HansOLG	<i>Hanseatisches Oberlandesgericht</i>
k.k.	Ustawa Kodeks karny z 6 czerwca 1997 r. Dz.U. Nr 88, poz. 533 ze zm.
k.k.w.	Ustawa Kodeks karny wykonawczy z 6 czerwca 1997 r. Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.
k.p.c.	Ustawa Kodeks postępowania cywilnego Dz.U. z 2014 r. poz. 101
k.p.k.	Ustawa Kodeks postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r. Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.
Legalis	System Informacji Prawniczej Legalis
LEX	System Informacji Prawniczej LEX

LG	<i>Landesgericht</i>
n. (nn.)	następny (następne)
NdsStGH	<i>Niedersächsischer Staatsgerichtshof</i>
<i>op. cit.</i>	<i>opere citato</i> - z cytowanego dzieła
OLG	<i>Oberlandesgericht</i>
por.	porównaj
poz.	pozycja
publ.	publikacja
red.	redaktor
s. (ss.)	strona (strony)
StPO	<i>Strafprozeßordnung</i> - niemiecki Kodeks postępowania karnego BGBI. I S. 1074, 1319
<i>s.v.</i>	<i>sub voce</i> - pod hasłem
t.j.	tekst jednolity
TK	Trybunał Konstytucyjny
ust.	ustęp
wyd.	wydanie
v.	<i>versus</i>
ze zm.	ze zmianami
ZPO	<i>Zivilprozeßordnung</i> - niemiecki Kodeks postępowania cywilnego BGBI. I S. 3202; 2006 I S.431; 2007 I S. 1781

WSTĘP

Dostęp do akt postępowania przygotowawczego jest jedną z najważniejszych gwarancji procesowych. Pozwala podejrzanemu i jego obrońcy nie tylko na opracowanie właściwej linii obrony, lecz także podjęcie decyzji co do ewentualnego skorzystania z szeregu instytucji procesowych. Nie sposób też mówić o rzetelnym procesie karnym, gdyby materiały zgromadzone w postępowaniu karnym, na których bazuje wniosek o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania, były niedostępne dla podejrzanego.

Niniejsza rozprawa opisuje dostęp do akt postępowania przygotowawczego, który jest instytucją prawa karnego procesowego, znajdującą swój wyraz w art. 156 kodeksu postępowania karnego. Przepis ten reguluje warunki udostępniania akt sprawy w całym postępowaniu karnym, które się toczy. Temat niniejszej pracy obejmuje charakterystykę dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego, to jest od momentu wszczęcia postępowania karnego do momentu rozpoczęcia etapu sądowego. Ze względu na specyfikę postępowania przygotowawczego i nieco odmiennie reguły w nim panujące w przeciwieństwie do postępowania głównego, również instytucja dostępu do akt charakteryzuje się odmiennymi regulacjami na tym etapie. W rozprawie postanowiono zawęzić zakres przedmiotowy pracy wyłącznie do postępowania przygotowawczego, bowiem - jak stanowi treść wspomnianego wyżej przepisu ustawy karnoprosesowej - dostęp do akt sprawy na etapie jurysdykcyjnym jest co do zasady nieograniczony, w myśl zasady jawności rozprawy głównej i kwestia ta zasadniczo nie budzi wątpliwości. Wszelkie obowiązujące normy limitujące ten dostęp dotyczą postępowania przygotowawczego w szerokim tego słowa znaczeniu, które to normy, ich *ratio legis* oraz sposób wykładni rodzą wiele kontrowersji.

Przy doborze tematu rozprawy doktorskiej, kierowano się przede wszystkim znaczeniem danej materii dla samego postępowania karnego, jak i dla jego teoretycznych oraz praktycznych aspektów. Brano również pod uwagę stopień zaawansowania, aktualność i zakres dotychczasowych badań nad tą instytucją oraz przede wszystkim występowanie, czy też możliwość wystąpienia potencjalnych kwestii problematycznych w przyszłości. Analizowano również częstotliwość i kierunek zmian legislacyjnych w tym zakresie. Nie bez znaczenia dla podjęcia się opisu danej kwestii było występowanie tego zagadnienia w regulacjach rangi międzynarodowej, w tym europejskich. W przypadku wystąpienia tegoż zagadnienia w regulacjach międzynarodowych, sprawdzano, jakiego rodzaju wytyczne są tam zawarte, czy tego rodzaju akty prawne mające charakter ponadnarodowy, nakładają na sygnatariuszy obowiązek dostosowywania swoich porządków prawnych do wskazanych tam regulacji. W takim przypadku, stwierdzono, że miarodajne będzie również przeanalizowanie sposobu ujęcia legislacyjnego analogicznej instytucji w porządkach prawnych innych państw.

Prawo dostępu do materiału dowodowego jest jednym z podstawowych warunków umożliwiających realne uczestnictwo strony w toczącym się postępowaniu. To właśnie dostęp do akt sprawy w dużym stopniu zapewnia skuteczną realizację gwarancji procesowych w postępowaniu karnym, bowiem czyni realnym prawo oskarżonego do obrony, czyni zadość zasadzie rzetelnego i jawnego procesu, a przede wszystkim umożliwia kontrolowanie legalności czynności, podejmowanych przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości w toku postępowania. Instytucja ta ma znaczenie tym większe na etapie postępowania przygotowawczego, ponieważ to właśnie w trakcie tego stadium procesu ustala się, czy osobie podejrzanej przedstawić zarzuty, czy też nie, oraz - co być może ważniejsze, gdyż realnie i bardziej dotkliwsze w danym momencie - czy zastosować względem osoby podejrzanej jakiś środek przewidziane przez ustawę. Im większa przejrzystość podejmowanych czynności i realna możliwość ich weryfikacji, tym mniejsza szansa na popełnienie błędu i na skierowanie czynności organów ścigania przeciwko niewłaściwemu podmiotowi. Tego rodzaju uprawnienie ma tym większe znaczenie, jeśli dotyczy podmiotu, który nie jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. W takim przypadku - abstrahując od realnej umiejętności oceny swojej sytuacji procesowej - możliwość zapoznania się z materiałem zebrany w toku czynności

organów prowadzących postępowanie karne na tym etapie, nie powinna być w żadnym przypadku ograniczona

O doniosłości i istotnym znaczeniu tej instytucji świadczyć może również fakt, że zarówno sama instytucja dostępu do akt sprawy, jak i wspomniane gwarancje procesowe zostały ujęte w zapisach m.in. Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Istnieje również bogate orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i Trybunału Konstytucyjnego. Należy przy tym wskazać, że co do zasady w tych wyżej wymienionych aktach prawnych instytucja dostępu do akt, zwłaszcza na etapie postępowania przygotowawczego, nie została opisana wprost. Zasadniczo, prócz przepisów ustawy karnoprocesowej, konieczność zapewnienia stronom - a w konkretnym przypadku głównie podejrzanemu - możliwości dostępu do akt sprawy, należy konstruować z wielu przepisów, norm, czy wytycznych. Nie oznacza to wcale, że doniosłość tego uprawnienia jest w ten sposób umniejszona i dużo większe znaczenie mają instytucje scharakteryzowane we wspomnianych aktach w sposób bezpośredni. Istotą bowiem aktów prawa - w tym przede wszystkim rangi międzynarodowej - jest ich generalny i abstrakcyjny charakter.

W toku badań uznano, że do tej pory w literaturze polskojęzycznej nie powstało monograficzne i całościowe opracowanie tej instytucji. Istnieje, co prawda, spora liczba artykułów, poruszających tę tematykę, jednak przedstawiają one tę instytucję jedynie wybiórczo, w wąskich, wybranych aspektach. W dotychczasowych pracach naukowych przede wszystkim nie zostały poruszone w sposób wystarczający takie kwestie, jak geneza samej instytucji, jej rozwój i zmiany historyczne, czy też uprawnienia innych podmiotów, niżli tylko podejrzanego (oskarżonego) i jego obrońcy do wglądu do akt. W wielu z tych prac brakuje w ramach podsumowania przedstawienia postulatów *de lege ferenda*, które byłyby próbą nakreślenia możliwego kierunku zmian legislacyjnych, dotyczących tej instytucji. W literaturze jedynie w ogólnym zakresie scharakteryzowano tę instytucję przez pryzmat gwarancji i zasad procesowych, będących jej składowymi. Marginalnie również potraktowano analizę poglądów judykatury na tę kwestię. Jako że artykuł 156 kodeksu postępowania karnego jest jednostką redakcyjną składającą się z kilku paragrafów, pozostających ze sobą - jak się wydaje - w pewnej zależności, stwierdzono w

dotychczasowym dorobku naukowym polskiej literatury prawniczej brak analitycznego opracowania tego zagadnienia. Ma to szczególne znaczenie, gdyż ustalenie charakteru relacji pomiędzy tymi przepisami wpływa na określenie zakresu normatywnego dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego, a ta kwestia niemalże od początku obowiązywania obecnego kodeksu postępowania karnego jest problematyczna. Ta kwestia oraz pozostająca do pewnego momentu wyłącznie w gestii prowadzącego postępowanie przygotowawcze sprawa decydowania o pozytywnym lub negatywnym rozpatrzeniu wniosku o udostępnieniu akt, powodowała częstokroć posiłkowanie się przez podejrzanego i jego pełnomocnika przepisami Ustawy o dostępie do informacji publicznej. Nie jest to co prawda zabieg niedozwolony, jednak z punktu widzenia zasad prawidłowej legislacji niefortunny i niepożądany, by jedna materia była regulowana przez dwa odrębne akty prawne. Nierzadko w takich przypadkach konieczne było określanie relacji pomiędzy przepisami kodeksu postępowania karnego a przepisami wspomnianej ustawy o dostępie do informacji publicznej. Ta materia również nie była przedmiotem pogłębionej analizy na gruncie literatury, stąd też organy orzekające zmuszone były niejako na własną odpowiedzialność podejmować decyzje w tym zakresie. Uciekanie się do zamiennych rozwiązań, powodujących obchodzenie przepisów postępowania karnego, wynikać może przede wszystkim z pewnych ułomności tych uregulowań i realnej potrzeby uczestników postępowania skłaniającej ich do posiłkowania się zastępczo przepisami innej ustawy.

Kolejnym istotnym powodem, dla którego warto jest się zająć tą tematyką, to wielość kontrowersji, które wywołują przepisy ustawy dotyczące instytucji dostępu do akt sprawy. Kontrowersje te uwidaczniają się, zarówno w poglądach doktryny, jak i w rozbieżnym orzecznictwie. Wynikają one nie tyle z wielości możliwości interpretacyjnych zapisów ustawowych, co w zasadzie z powszechnej opinii, że ochrona praw uczestników postępowania, mająca się urzeczywistnić dzięki właśnie dostępowi do akt spraw, jest *de facto* iluzoryczna i abstrakcyjna. Do chwili obecnej nie były w stanie temu stanowi rzeczy zaradzić liczne, pojawiające się przy każdorazowej większej nowelizacji kodeksu postępowania karnego, zmiany tych przepisów.¹ Największy niepokój budzi kwestia

¹ K. Wróblewski, A.M. Tęcza-Paciorek, *Dostęp podejrzanego do akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 3, s. 44 i n.

dostępu do akt przez podejrzanego i/lub jego obrońcę na etapie postępowania przygotowawczego w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania. W tych przypadkach, od momentu przekazania zatrzymanego do dyspozycji sądu, ustawowo zostało wyznaczone 24 godziny, w ciągu których to ma nastąpić zapoznanie się z materiałami dowodowymi i przygotowanie skutecznej obrony. Jednakże w praktyce, w tym przedziale czasowym następuje również wewnętrzny obieg dokumentów, rejestracja sprawy, wyznaczenie sędziego i terminu posiedzenia, przygotowanie sędziego do posiedzenia, zawiadomienie obrońcy o posiedzeniu, wyodrębnienie części akt podlegających ujawnieniu, czy kontakt obrońcy z podejrzanym. Ten nadmiar koniecznych do wykonania czynności powoduje, że ustawowy okres 24 godzin jest niewystarczający.

W rozprawie doktorskiej poddano analizie instytucję dostępu do akt sprawy w innych porządkach prawnych. Z racji tego, że - jak wspomniano powyżej - istnieją akty prawnej rangi międzynarodowej zawierające pewne ogólne wytyczne, czy też tak zwane minimalne wymogi, jakie powinno spełniać dane uregulowanie, dotyczące udostępniania podmiotom akt sprawy, uznano za stosowne dokonać porównania polskich regulacji z regulacjami zagranicznymi, celem ustalenia podobieństw i różnic w kodyfikacjach, mających wszak źródło w tych samych wytycznych. Tego rodzaju analiza porównawcza zawiera również wartość dodaną w postaci możliwości nakreślenia problematycznych kwestii występujących w obcych porządkach prawnych wraz z poglądami doktryny i judykatury, próbującymi znaleźć remedium. Takie przypadki warte są rozważenia również pod kątem potencjalnego zastosowania wskazanych rozwiązań na gruncie rodzimych przepisów. Całościowe ujęcie choćby najważniejszych założeń przyświecających tej instytucji w porządkach prawnych wszystkich państw, nawet tylko tych związanych postanowieniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, uczyniłoby tę pracę nad wyraz obszerną i spowodowałoby zachwianie równowagi ilościowej pracy, ponieważ główną osią niniejszej rozprawy jest charakter instytucji dostępu do akt sprawy w polskim kodeksie postępowania karnego. Aspekt międzynarodowy stanowić ma jedynie wątek uzupełniający, lecz z punktu widzenia założeń i celu pracy, niezbędny. Dlatego też postanowiono ograniczyć się jedynie do charakterystyki wybranych, acz reprezentatywnych, przykładów występujących w obcych porządkach prawnych. Przy wyborze kierowano się przede wszystkim znaczącym wzorcem państwa

demokratycznego, jak również niezależnością systemów prawnych, w których dane porządki prawne występują. W niniejszej rozprawie skupiono się zatem na dogłębnej analizie instytucji dostępu do akt sprawy na gruncie postępowania karnego Republiki Federalnej Niemiec - jako innego niż Polska przykładu państwa reprezentującego krąg europejskiej kultury prawnej - lecz na tyle zbliżonego do polskiej procedury karnej pod kątem rozwiązań, by analiza porównawcza była w ogóle możliwa oraz by skutkowałą doniosłymi dla nauki wnioskami. Ponadto niemiecka procedura karna w kontekście dostępu do akt sprawy również musiała zostać dostosowana do europejskich standardów konwencyjnych. Dla szerszego zobrazowania problematyki i skupienia uwagi również na innych wątpliwych kwestiach, jako drugi przykład postanowiono przytoczyć regulacje prawne procedury karnej obowiązującej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, będącej z kolei egzemplifikacją porządku prawnego i rozwiązań tam przyjętych charakterystycznych dla systemu *common law*. Uznano, że ujęcie szersze niż tylko paneuropejskie, aspektu międzynarodowego pozytywnie wpłynie na całościową analizę zwłaszcza kwestii kontrowersyjnych pojawiających się na etapie stosowania prawa w związku z tą instytucją. Fakt odrębności systemowych nie uniemożliwia dokonania analizy porównawczej. Co więcej, badania pokazały, że kwestie sporne występują również w innych porządkach i systemach prawnych, co tym bardziej winno utwierdzić w przekonaniu o doniosłości tej instytucji, jak i zasadności podjęcia się tego tematu w niniejszej dysertacji.

Możliwość zestawienia ze sobą instytucji dostępu do akt sprawy, funkcjonującej w kilku porządkach prawnych, ma na celu ukazanie różnic, podobieństw i tożsamości regulacji tej instytucji. Ważnym aspektem jest również ocena tych regulacji oraz próba ukształtowania preferowanego modelu instytucji dostępu do akt sprawy, który czyniłby zadość wszelkim gwarancjom procesowym. Dlatego w swojej pracy skupiono się na następującym problemie badawczym - mianowicie, czy dostęp do akt sprawy w obecnym kształcie, na gruncie polskich, niemieckich i amerykańskich przepisów prawa, zapewnia uczestnikom postępowania realizację powszechnie obowiązujących zasad procesu karnego? W tym celu postanowiono przyjrzeć się bliżej następującym problemom szczegółowym:

- czy ograniczenie (np. poprzez zarządzanie odmowy) możliwości wglądu do akt postępowania przygotowawczego uczestnikom tego stadium procesu jest sprzeczne z obowiązującymi przepisami karnoprosesowymi, zasadami postępowania karnego i wytycznymi m.in. Europejskiej Konwencji Praw Człowieka?
- czy zwiększenie możliwości dostępu do akt postępowania przygotowawczego uczestnikom tego postępowania lub poszerzenie kręgu uprawnionych do tego dostępu może mieć negatywny wpływ na dobro toczącego się postępowania?

Celem niniejszej pracy jest próba oceny aktualnych uregulowań prawnych instytucji dostępu do akt sprawy przez pryzmat obowiązujących standardów europejskich i konstytucyjnych. Ponadto podejmując się próby odpowiedzi na postawiony problem badawczy, zdecydowano się na ukazanie różnic, podobieństw i tożsamości uregulowań tej instytucji w wybranych porządkach prawnych, co w konsekwencji takiego zestawienia i jego oceny ma służyć próbie ukształtowania modelowej konstrukcji instytucji dostępu do akt sprawy.

Trudności w skutecznej realizacji tego prawa dostępu do akt sprawy, pomimo gwarancji konstytucyjnych, konwencyjnych i unijnych powodują, że koniecznym staje się poszukiwanie innych rozwiązań, czy wzorców, również poza polskim systemem prawnym. Dlatego też zdecydowano się na ujęcie tej tematyki w aspekcie prawno porównawczym.² W tym miejscu należy zaznaczyć, że tzw. komparatystyka prawnicza, zdaniem Romana Tokarczyka, nie jest metodą naukową w ścisłym tego słowa znaczeniu, lecz jedynie odrębną dziedziną, czy też poddziedziną naukową. Dlatego dopiero na gruncie samej komparatystyki można mówić o metodach naukowych.³ Wykorzystanie metody prawno porównawczej pozwoli na przedstawienie instytucji

² J. Wróblewski, *Metodologiczne zagadnienia porównania systemów prawa*, Państwo i Prawo 1974, z.8-9, ss. 41-43; M. Ancel, *Znaczenie i metody prawa porównawczego. Wprowadzenie ogólne do badań prawno porównawczych*, Warszawa 1979, ss. 143-155; S. Rozmaryn, *Introduction à l'étude du droit polonais*, Warszawa 1967; H.C. Gutteridge, *Comparative law. An introduction to the comparative method of legal study and research*, Cambridge 1949; J. Wróblewski, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988, ss. 112 i nn.

³ R. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 67 i nn.; E. Łętowska, *Współczesne problemy prowadzenia badań porównawczych*, Studia Prawnicze 1974, z. 3, ss. 5-27; M. Borucka-Arctowa, *Problemy metodologiczne badań porównawczych w naukach prawnych i innych naukach społecznych*, Studia Prawnicze 1971, z. 29, ss. 14-16.

dostępu do akt postępowania przygotowawczego w systemie prawnym Republiki Federalnej Niemiec oraz Stanów Zjednoczonych. Zastosowanie metody prawoporównawczej pełni jedynie funkcję poznawczą⁴, wykluczając tym samym charakter prawoporównawczy niniejszej pracy. Miała ona jedynie pozwolić na ocenę standardu dostępu do akt postępowania przygotowawczego przez pryzmat dwóch przeciwstawnych systemów prawa: *common law* oraz prawa stanowionego.

W niniejszej pracy za główną metodę badawczą, obrano metodę domatyczno-prawną, opierającą się w dużej mierze na analizie przepisów prawa, a także badaniach literatury i orzecznictwa, dotyczącego tej tematyki. Jako metody pomocnicze mają posłużyć metoda wywiadu z przedstawicielami poszczególnych zawodów, biorącymi udział na różnym etapie postępowania, w związku z udostępnianiem akt sprawy oraz metoda historyczno-opisowa. Za wyborem pierwszej metody pomocniczej przemawia fakt, że nie wszystkie normy postępowania w szeroko rozumianym procesie udostępniania akt sprawy zostały spisane w postaci przepisów ustawy, czy aktów niższego rzędu. Metoda wywiadu z przedstawicielami wspomnianych grup zawodowych ma na celu uzyskanie informacji przede wszystkim o tych niepisanych zasadach, które są powszechnie stosowane w procesie udostępniania akt sprawy. Z kolei metoda historyczno-opisowa⁵ ma na celu ukazanie procesu kształtowania się instytucji dostępu do akt sprawy, a tym samym ukazania czynników wpływających na obecny jej kształt. Aktualna regulacja tej instytucji w polskim Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. jest konglomeratem rozwiązań zaczerpniętych z uprzednio obowiązujących ustaw karnoprosesowych z 1928 r. i z 1969 r. oraz po części rozwiązań nowatorskich. Tymczasem niemiecki Kodeks postępowania karnego (z którego to niektórych rozwiązań korzystano na etapach kodyfikacji polskich kodeksów) obowiązuje od 1877 r. Jest

⁴ R. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 34-37, 67-79, 199 oraz s. 203-205; L. Leszczyński, *Komparatystyka a teoria prawa – powiązania metodologiczne i pola współdziałania*, [w:] *Prawoznawstwo a praktyka stosowania prawa*, I. Bogucka, Z. Tobor (red.), Katowice 2002, s. 35 i n.; E. Łętowska, *Współczesne problemy prowadzenia badań porównawczych*, *Studia Prawnicze* 1974, nr 3, s. 5-27; J. Wróblewski, *Metodologiczne zagadnienia porównania systemów prawa*, *Państwo i Prawo* 1963, nr 7, s. 3-17; M. Ancel, *Znaczenie i metody prawa porównawczego*, Warszawa 1979, s. 138-155.

⁵ J. Bardach, *Metoda porównawcza w zastosowaniu do powszechnej historii państwa i prawa*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1962, t. XIV, z. 2, ss. 44-53.

oczywiste, że pierwotna wersja ustawy niemieckiej ulegała na przestrzeni czasu wielokrotnym zmianom. Nie pozostawało to również bez przyczyny na kształtujące się prawo w Polsce. Z tych też względów należy uznać wskazane metody pomocnicze za niezbędne dla pełnego opracowania tematyki niniejszej rozprawy.

W aspekcie prawnoporównawczym postanowiono skupić się na analogicznej instytucji, funkcjonującej w systemie prawnym Republiki Federalnej Niemiec. Przy tworzeniu nowego polskiego kodeksu postępowania karnego kodyfikatorzy w wielu kwestiach wzorowali się na rozwiązaniach już wówczas funkcjonujących w Niemczech. Stąd też największe podobieństwo regulacji ustawowych występuje właśnie pomiędzy tymi dwoma systemami. Ponadto w instytucja dostępu do akt w prawie niemieckim jest o wiele bardziej rozbudowana, w swoich założeniach przewiduje o wiele więcej przypadków, co niewątpliwie przekłada się na skuteczne realizowanie praw uczestników postępowania. Istotnym uzupełnieniem przepisów ustawy jest bogata literatura i orzecznictwo, które nie pozostają bez wpływu na podejmowane w toku postępowania decyzje. Dodatkowym atutem regulacji w prawie niemieckim jest ich względna trwałość, ponieważ wszelkie istotne zmiany poprzedzone są głęboką analizą i szeroką dyskusją, szczególnie z uwzględnieniem tzw. oceny skutków regulacji. Ponadto prawo niemieckie w kwestii dostępu do akt sprawy dużo wcześniej niż Polska recypowało na swój grunt postanowienia konwencyjne, co pozwoliło wypracować większą ilość mechanizmów, służących efektywnej realizacji praw uczestników postępowania. Dodatkowo warto nadmienić, że w prawie niemieckim o wiele sprawniej przyjmuje się orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które nadaje nową interpretację istniejącym już przepisom lub skłania do ich zmiany.

Niemniejsze wątpliwości nastroczała analiza uregulowań instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego w porządku prawnym procedury karnej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Przede wszystkim należy wskazać, że w tamtejsza procedura nie przewiduje jasno wyodrębnionego postępowania przygotowawczego. Mając na względzie jednak wszelkie odrębności systemowe, przyjęto za adekwatne do porównania tzw. stadium *pre-trial*. Drugą istotną trudnością było uwzględnienie niejednolitego systemu organizacji instytucji, przed którymi lub z inicjatywy których toczy się postępowania karne. Chodzi tu przede wszystkim o podział organów na

federalne i stanowe. Ten sam rozdzwięk towarzyszy również samym źródłom prawa, które mogą mieć bądź zasięg ogólny, czyli federalny lub też tylko stanowy. Trzecią problematyczną kwestią było legislacyjne rozczłonkowanie uregulowań statuujących instytucję dostępu do akt sprawy, a wśród nich warto wskazać na akty rangi federalnej w postaci np. Jencks Act, Federalnych Reguł Procedury Karnej, czy przewodnika dla amerykańskich obrońców, wytycznych amerykańskiej palestry dotyczącej profesjonalnego prowadzenia spraw, opinii wydanych przez komisję etyki i odpowiedzialności amerykańskiej palestry, czy w końcu standardy procedury karnej wydanej przez amerykańską palestrę. Każdy z powyższych aktów, choć rangi ponadstanowej, zawiera nieco odmienne - nierzadko trudne do pogodzenia ze sobą - regulacje odnoszące się m.in. do instytucji dostępu do akt sprawy. Taki stan rzeczy powodował obiektywne trudności nie tylko dla samego autora dysertacji, lecz wskazuje na to, że zagadnienie to jest również przyczynkiem burzliwych dyskusji w samym środowisku amerykańskich praktyków i teoretyków.

Celem ogólnym niniejszej rozprawy jest ustalenie kształtu normatywnego instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym i ocena jego zgodności ze standardem konstytucyjnym, konwencyjnym i unijnym. Na tak określony cel zasadniczy składają się cele szczegółowe. Po pierwsze, koniecznym stało się ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego udostępniania akt postępowania przygotowawczego. Po drugie, zrekonstruowanie procedury udostępniania akt postępowania przygotowawczego wraz z określeniem trybu odwoławczego. Po trzecie, ustalenie normatywnego zakresu dostępu do akt zakończonego postępowania przygotowawczego. Po czwarte, określenie zakresu i trybu dostępu do materiałów dowodowych w postępowaniu karnym, na których bazuje wniosek o zastosowanie (lub przedłużenie) tymczasowego aresztowania. Po piąte, wreszcie, celem szczegółowym niniejszej rozprawy jest ustalenie jaki zakres uprawnień związanych z dostępem do akt postępowania przygotowawczego, wyznaczają przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, akty prawa międzynarodowego i unijnego.

Przywołane cele badawcze i wstępna analiza wyżej wymienionych zagadnień doprowadziły do przyjęcia w dysertacji następującej hipotezy badawczej: dostęp do akt postępowania przygotowawczego w polskiej procedurze karnej oraz do materiałów

dowodowych w postępowaniu karnym, na których bazuje wniosek o zastosowanie (lub przedłużenie) tymczasowego aresztowania pozostaje w zgodności ze standardem konstytucyjnym, konwencyjnym i unijnym.

W celu weryfikacji powyższej hipotezy sformułowano następujące pomocnicze tezy badawcze:

- aby zapewnić efektywną realizację praw procesowych uczestników postępowania, nie ma konieczności udostępniania im całości materiałów, znajdujących się w aktach sprawy
- podstawa odmowy wglądu do akt sprawy winna wynikać z wąskiego interpretowania przesłanek ograniczających dostęp do akt sprawy
- zaczerpnięcie niektórych rozwiązań związanych z procedurą udostępniania akt z systemu prawa niemieckiego lub amerykańskiego może mieć pozytywny wpływ na usprawnienie tej instytucji w prawie polskim.

Niniejsza praca naukowa składa się z pięciu merytorycznych rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz zwieńczonych zakończeniem w formie podsumowania i wniosków wraz z podanym piśmiennictwem. W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Ewolucja instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego w ujęciu historycznoprawnym” przedstawiono proces kształtowania się instytucji dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym od momentu unifikacji prawa na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości aż do momentu wejścia w życie obecnie obowiązujących przepisów procedury karnej z uwzględnieniem nowelizacji. W rozdziale posłużono się nie tylko literaturą i orzecznictwem z tamtego okresu, lecz starano się również poddać głębszej analizie ówczesne obowiązujące przepisy pod kątem problematyki, której wówczas nie podnoszono, a którą - z perspektywy czasu i przez pryzmat dnia dzisiejszego - należałoby uznać za ważką. W rozdziale drugim przedstawiono w sposób systemowy charakterystykę instytucji dostępu do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego z punktu widzenia naczelných zasad procesowych oraz standardów konstytucyjnych, a także standardów europejskich. Wskazano, które regulacje i w jakim zakresie są zgodne z wytycznymi rangi

ponadustawowej, a w jakim nie. Zwłaszcza przy charakterystyce standardów europejskich przytoczono liczne orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, traktujące o naruszeniach praw zagwarantowanych standardem europejskim. Rozdział trzeci niniejszej pracy ma charakter prawnoporównawczy i stanowi modelową, analityczną i krytyczną charakterystykę uregulowań instytucji dostępu do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego w porządkach prawnych Republiki Federalnej Niemiec oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. W rozdziale tym skupiono się nie tylko na przedstawieniu samej instytucji, ale nakreślono przede wszystkim kwestie problematyczne, wątpliwe i niejednoznaczne, które wzbudzają kontrowersje także wśród tamtejszych przedstawicieli nauki. Dlatego też posłużono się przykładami z literatury zagranicznej i orzecznictwa, celem zaprezentowania, w jaki sposób zagraniczne organa starają się sprostać problemom natury wykładniczej. Z kolei rozdział czwarty traktuje w pełni o obecnie obowiązujących regulacjach dotyczących instytucji dostępu do akt sprawy w polskim procesie karnym. Rozdział ten w sposób systemowy opisuje tę instytucję patrząc przez pryzmat zakresu przedmiotowego i podmiotowego regulacji, z uwzględnieniem norm limitujących ten dostęp oraz wskazaniem organów upoważnionych do podejmowania decyzji w kwestii udostępnienia materiałów postępowania przygotowawczego. Poświęcono również miejsce na opisanie procedury odwoławczej od decyzji organów w kwestii nieudostępnienia akt. W analogiczny sposób, pod względem struktury opisu, został skonstruowany rozdział piąty, przy czym w treści swej dotyczy on instytucji dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego w związku z zastosowaniem lub przedłużeniem trwania tymczasowego aresztowania. Detencja jako jeden z najbardziej dotkliwych środków w tak daleki sposób ingeruje w prawa i wolności jednostki, że powinna być stosowana z rozwagą, na co wskazują przepisy nie tylko rodzimej ustawy karnoprocesowej, ale i te rangi międzynarodowej. Jest też przypadek, który w kodeksie postępowania karnego charakteryzuje się nieco odmienną regulacją, a dodatkowo limit czasowy wyznaczony ustawowo na realne skorzystanie z prawa dostępu do akt sprawy jest na tyle wąski, że postanowiono wyodrębnić tę materię i opisać ją w osobnym rozdziale, celem przeprowadzenia dogłębnej analizy tego uregulowania.

ROZDZIAŁ PIERWSZY

EWOLUCJA INSTYTUCJI DOSTĘPU DO AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO W USTAWACH KARNOPROCESOWYCH W POLSCE

1. Kodeks postępowania karnego z 1928 r.

1.1. Założenia i projekt Ustawy Postępowania Karnego z 1924 r.

Prace nad projektem Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. rozpoczęły się już w 1920 roku, kiedy to zawiązała się Sekcja Postępowania Karnego przy Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Jej podstawowym celem była przede wszystkim unifikacja prawa karnego procesowego dla ziem polskich, polegająca na opracowaniu podstawowych zasad i założeń przyszłego kodeksu oraz przedłożenie prawodawcy projektu nowej ustawy.⁶ Ostatecznie Kodeks postępowania karnego przyjęto 19 marca 1928 r., a wszedł on w życie z 1 lipca 1929 r.

Na etapie prac projektowych podczas posiedzenia Sekcji 16 października 1920 r. uchwalono, że czynności śledcze mają odbywać się niepublicznie, lecz jawnie dla stron, o

⁶ Projekt Ustawy Postępowania Karnego przyjęty przez Komisję Kodyfikacyjną Rzp. Pol. w dniu 26 kwietnia 1926 z uzasadnieniem i tablicą porównawczą, Wydawnictwo Urzędowe, Warszawa-Lwów 1926-1927, t. 1 z. 1, ss. 1-2, [dalej jako: Motywy].

ile sędzia śledczy z uwagi na szczególne okoliczności nie postanowi inaczej. Na kolejnej sesji 21 października 1920 r. podjęto dwie uchwały istotne z punktu widzenia dostępności akt w postępowaniu przygotowawczym. Pierwsza z nich (nr XXI) określała, że adwokat jest upoważniony do przeglądania akt śledztwa po jego zamknięciu, względnie po dokonaniu czynności śledczej w przypadku kiedy całkowite śledztwo się nie toczy. Druga uchwała z kolei (nr XXII) przewidywała, że adwokat, jako obrońca oskarżonego, korzysta z tych samych praw, co oskarżony.⁷ Podjęte przez Sekcję uchwały wprowadzały ogólną zasadę wewnętrznej jawności postępowania przygotowawczego, ponadto przewidziano możliwość końcowego zapoznania się z aktami sprawy, jak również zrównano pozycję adwokata-obrońcy z mandantem-oskarżonym pod względem przysługujących im praw. Między innymi te zasady legły u podstaw prac kodyfikacyjnych.

Pierwsza wersja projektu ustawy karnoprocesowej została opublikowana na łamach Gazety Administracji i Policji Państwowej w 1924 r. w numerach 30-32 i 34-37. Była to wersja przyjęta w trakcie II czytania przez Sekcję Postępowania Karnego na posiedzeniu 21 maja 1924 r. Kwestia dostępu do akt postępowania przygotowawczego została uregulowana w artykułach 201 - 206. Projekt przewidywał, że strony oraz ich obrońcy, pełnomocnicy i ustawowi zastępcy mają prawo w kancelarii sądu pod kontrolą sekretarza przeglądać akta sprawy i robić z nich odpisy oraz, o ile to nie tamuje biegu postępowania, otrzymać z akt odpisy uwierzytelnione (art. 201). Paragraf 2 tego przepisu przyznawał prawo otrzymywania odpisów z akt sprawy innym osobom, które złożyły na piśmie podanie z uzasadnieniem. Prawo to było nadawane mocą postanowienia sądowego.

Z kolei art. 202 określał, że w toku dochodzenia zezwolenie stronom i ich obrońcom lub pełnomocnikom na przeglądanie akt dochodzenia i robienie odpisów oraz otrzymywanie odpisów uwierzytelnionych zależy od prokuratora, a w toku śledztwa lub dokonywanych podczas dochodzenia czynności sądowych - od sędziego (§ 1). Dodatkowo podkreślono w § 2, że sędzia śledczy nie może odmówić przejrzenia akt obwinionemu lub jego obrońcy, po przesłuchaniu obwinionego po myśli art. 260. Artykuł ten przewidywał, że przed zamknięciem śledztwa sędzia śledczy przesłuchuje obwinionego i zaznajamia go z treścią zebranych przeciwko niemu dowodów. W

⁷ *ibidem*, s. 4.

doktrynie pojawił się pogląd, że do przepisu regulującego dostęp do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego należy również stosować obostrzenie zawarte w art. 201 § 1, tj. nietamowania biegu postępowania.⁸ Po pierwsze, należy zaznaczyć, że z literalnego brzmienia tego przepisu nie wynika, by warunek nietamowania biegu postępowania odnosił się do wszystkich form dostępu do akt sprawy, a raczej tylko do otrzymywania uwierzytelnionych odpisów. Po drugie, nie ma też przesłanek, by te dwa rzeczony przepisy (201 i 202) traktować w kategorii *lex generalis* i *lex specialis*⁹ lub stosować analogię. Tym bardziej, że w art. 203 projektodawca zawarł wspomniany warunek w odniesieniu do dostępu akt przez prokuratora, zatem można domniemywać, że skoro w art. 202 został on pominięty, to na tym etapie postępowania taki warunek nie obowiązuje. Abstrahując od słuszności takiej redakcji wspomnianych przepisów, ten sam autor postulował również wprowadzenie na etapie postępowania przygotowawczego dodatkowych ograniczeń w postaci przyznania władzy wymiaru sprawiedliwości prawa odmówienia wglądu dla obwinionego, obrońcy i pełnomocnika ze względu na „stan sprawy w danej chwili”, „cel postępowania karnego” lub kiedy „dobro sprawy wymaga zachowania bezwzględnej tajemnicy”.¹⁰ Nie podano jednak bliższej definicji tych sformułowań. Podkreślano jednak znaczącą rolę obrońcy na tym etapie postępowania i potrzebę kontrolowania przez niego tego, co się w śledztwie lub dochodzeniu dzieje, dlatego też powinien mieć przyznane nieograniczone prawo wglądu w akta. Zaznaczono przy tym, że jedynie wyjątkowe przesłanki rangi ogólnopaństwowej mogłyby uzasadnić odmowę dostępu do akt, która winna mieć charakter uchwały sądu ziemskiego, od której powinno być dopuszczalne zażalenie do sądu apelacyjnego.¹¹

⁸ K. Kowalski, *Uwagi o „Projekcie ustawy postępowania karnego”*, Przegląd Prawa i Administracji 1925, s. 108;

⁹ Jak w okresie późniejszym, już w trakcie obowiązywania Kodeksu postępowania karnego, podkreślono, kwestię dostępu do akt reguluje art. 212 (tj. odpowiednik art. 201 Projektu I) z wyłączeniem czasu postępowania przygotowawczego - *vide*: L. Peiper, *Komentarz do Kodeksu Postępowania Karnego i przepisów wprowadzających tenże Kodeks*, komentarz do art. 213 k.p.k., teza 1., Kraków 1933, s. 317; dlatego też brak podstaw do tego, by relację pomiędzy tymi przepisami określać na zasadzie ogólności i szczególności, a raczej jako przepisy normujące dwa oddzielne zakresy. Tym bardziej, że ten sam autor podkreśla, że art. 212 (tj. odpowiednik art. 201 Projektu I) zawiera normę ogólną co do udostępniania akt, a z tej ogólnej normy wyłączonym jest czas postępowania przygotowawczego.

¹⁰ *idem*.

¹¹ J. Pieracki, *Stanowisko obrońcy w projekcie polskiej procedury karnej*, Głos Prawa 1925, nr 3-4, s. 54.

Projektowi temu w zakresie udostępniania akt sprawy postępowania przygotowawczego zarzucano również brak równości praw przyznanych stronom.¹² Przede wszystkim porównując uprawnienia prokuratora z tymi, które zagwarantowano stronom, obrońcom i pełnomocnikom. Jako że prokurator wg art. 203 ma prawo przeglądania akt w każdej chwili, nawet jeżeli nie jest stroną w danej sprawie, natomiast prawo stron, ich obrońców i pełnomocników w tym zakresie uzależnione jest od zezwolenia prokuratora lub sędziego śledczego. W efekcie sam obwiniony posiada jedynie wiedzę, o co został posądzony i o czym sam zeznawał. Wyrażano obawę, że udostępniający akta będzie informował obwinionego o treści zebranych dowodów głównie wtedy, kiedy będzie chciał nakłonić go do przyznania się do winy.¹³

Kolejny mankament wskazany w odniesieniu do redakcji wyżej wymienionych przepisów tyczy się przede wszystkim warstwy językowej, lecz przez to wprowadza wątpliwości natury logicznej i wykładniczej. Zestawienie art. 202 § 1 i 2 oraz art. 242 § 1 uwypukla pewne sprzeczności. Pierwsza z nich wynika z nieprecyzyjnego określenia podmiotu upoważnionego do udostępnienia akt, bowiem według art. 202 jest to prokurator na etapie dochodzenia, jednak według art. 242 upoważniony podmiot do udostępnienia akt przed ukończeniem dochodzenia określa się jako „prowadzący dochodzenie”, co jest pojęciem szerszym od „prokuratora”. Druga sprzeczność dotyczy wymogu udostępnienia akt we wspomnianych wypadkach - wg art. 202 decyzja uzależniona jest od woli prokuratora, zatem w sferze tej występuje całkowita dowolność, natomiast wg art. 242 prowadzący dochodzenie jest zobligowany do udostępnienia akt. Trzecią kwestią

¹² M. Axer, *Uwagi o projekcie ustawy postępowania karnego*, Głos Prawa 1925, nr 1-2, s. 25.

¹³ *idem*. Patrz szerzej m.in. J. Jamontt, *Rozdzwięk w projektach naszego ustawodawstwa karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 24-26; N. Sołtan, *Uwagi do projektu Ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 18-25; B. Wisznicki, *Uwagi do projektu U.P.K.*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 17-22; E. Neymark, *Projekt ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1926, nr 24-26; S. Giżycki, *Przeniesienie obwinionego w stan oskarżenia i czynności przygotowawcze do rozprawy głównej, według projektu Ustawy Postępowania Karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 17; J. Makarewicz, *Projekt polskiej procedury karnej*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 11-16; W. Skrobecki, *Udział policji w procesie karnym według projektu ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 13-17; A. Mogilnicki, *Projekt ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1924, nr 18-21; W. Makowski, *Uwagi o przyszłej ustawie postępowania karnego*, Gazeta Sądowa Warszawska 1926, nr 21; I. Kondratowicz, *Uwagi o projekcie Ustawy Postępowania Karnego*, Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 1926, z. 3.

i kluczową dla tych rozważań jest niefortunne użycie w art. 242 § 1 zwrotu „przed ukończeniem dochodzenia”, które w bardzo ogólnikowy sposób określa czasokres, w którym uaktualnia się norma prawna przewidziana w tym przepisie. Brak wyraźnego wyznaczenia granicy zakresu obowiązywania norm wypływających z tych dwóch omawianych przepisów, skutkuje dowolną i niejednorodną interpretacją przesłanek. Poddano pod wątpliwość ogólny sens wyznaczania takiej granicy, jako że postulowano, iż obwiniony i jego obrońca mają tego samego rodzaju dostęp do akt w każdym stadium dochodzenia, aż do jego ukończenia, względnie zamknięcia.¹⁴ Podobne zastrzeżenia można poczynić w odniesieniu do śledztwa, tj. relacji art. 202 § 1 i 2 z art. 260.

Projekt w swojej treści nie przewidywał w jakiej formie decydencji w kwestii udostępnienia akt wydają decyzje w tym zakresie. Nie przewidziano także procedury odwoławczej w przypadku niezgodzenia się wnioskodawcy z wydaną przez organ decyzją.

1.2. Projekt Ustawy postępowania karnego z 1926 r.

Po uwzględnieniu uwag szerokiego grona przedstawicieli doktryny i praktyki prawniczej do pierwszego projektu, przepisom regulującym instytucję dostępu do akt sprawy nadano nową numerację oraz w niektórych miejscach je przeredagowano. W tak przyjętym w trzecim czytaniu projekcie z 26 kwietnia 1926 r. rozdział II księgi V zatytułowany „Przeglądanie akt i otrzymywanie odpisów” składa się z sześciu artykułów od 219 do 224.

W art. 219 § 1, odpowiadającym art. 201 § 1 pierwszego projektu (dalej jako: Projekt I), zamiast zwrotu „ustawowi przedstawiciele” użyto „ustawowi zastępcy”. Ponadto wykreślono warunek „o ile nie tamuje biegu postępowania” w przypadku otrzymywania uwierzytelnionych odpisów. Ta ostatnia zmiana była podyktowana jednym

¹⁴ J. Nowotny, *Projekt ustawy postępowania karnego*, Głos Prawa 1925, nr 1-2, s. 10.

z postulatów wyrażonych w doktrynie.¹⁵ Powołano się przy tym na fakt, że prokurator ma prawo przeglądać akta w każdej chwili, po myśli art. 222 (203 Projektu I), zatem zmiana ta miała być przejawem dążenia do urzeczywistnienia zasady równości stron na tym etapie postępowania. Dodatkowo podkreślano, że możliwość końcowego zapoznania się obwinionego z zebranymi poszlakami lub treścią zebranych przeciwko niemu dowodów według art. 281 (260 Projektu I) jest z reguły w tym czasie spóźniona dla zapewnienia efektywnej obrony. Przy możliwości uzyskiwania uwierzytelnionych odpisów doprecyzowano, że chodzi o odpisy nie z całych akt, a jedynie protokołów i orzeczeń. Z tego też zapewne wynikała ingerencja redakcyjna w art. 219 § 2 (201 § 2 Projektu I), który odnosił się już do akt sprawy w ogólności, lecz sformułowanie „inne osoby mogą otrzymywać odpisy” zastąpiono „odpisy można otrzymywać”, tym samym upowszechniając adresata tej normy prawnej. Uściślenie przedmiotu otrzymywania uwierzytelnionych odpisów do protokołów i orzeczeń z pewnością było przejawem pragmatyzmu i odciążenia już i tak obciążonych obowiązkami ówczesnych sekretariatów sądów.

W kwestii udostępniania akt na etapie postępowania przygotowawczego drugi projekt nie przewidywał żadnych zmian, poza czysto redakcyjną, polegającą na zmianie dwóch paragrafów art. 202 Projektu I na dwa osobne artykuły, tj. 220 i 221. Również w art. 223 (203 Projektu I) wykreślono warunek „o ile to nie tamuje biegu postępowania” z możliwości dostępu prokuratora do akt w każdej chwili. Paradoksalnie, ten brak zmian został zasadniczo negatywnie przyjęty przez przedstawicieli nauki prawa karnego i potraktowano to jako przejaw powrotu do zasad procesu inkwizycyjnego, a co najmniej krok wstecz nawet względem ówczesnie obowiązujących procedur karnych w poszczególnych dzielnicach.¹⁶

¹⁵ W. Goldblatt, *Postulaty obrony wobec kodyfikacji procesu karnego*, *Głos Adwokatów* 1925, z. 4, s. 110. Por. szerzej m.in. W. Goldblatt, *O sztuce obrończej*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 1; J. Pieracki, *Ostateczny projekt polskiej procedury karnej*, *Głos Prawa* 1926, nr 6, H. Angiewicz, *Dochodzenie i śledztwo w Projekcie Ustawy Postępowania Karnego*, *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny* 1926, z. 1; W. Goldblatt, *Konieczność uzupełnienia naszej Komisji Kodyfikacyjnej. Na marginesie projektu procedury karnej*, *Głos Adwokatów* 1925, z. 2.

¹⁶ H. Ettinger, *Stanowisko adwokata, jako obrońcy, według projektu Ustawy Postępowania Karnego Komisji Kodyfikacyjnej*, *Palestra* 1927, nr 2, s. 49.

W literaturze wielokrotnie podkreślano, że obwiniony jest w stanie tylko wtedy skutecznie się bronić, kiedy zna akta dochodzenia lub śledztwa. Uzależnienie dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego od woli prokuratora lub sędziego śledczego w praktyce nie jest żadną gwarancją i w praktyce taka redakcja przepisu jest przyzwoleniem dla organu udostępniającego na częste dokonywanie odmowy.¹⁷ Wśród kodyfikatorów panowała bowiem obawa, że obwiniony względnie jego obrońca lub pełnomocnik znający każdy krok organu śledczego, w łatwy sposób będzie mógł paraliżować te przedsięwzięcia, a tym samym uniemożliwić rzetelne prowadzenie postępowania.¹⁸ Z tego też względu nie przyznano policji prawa udostępniania akt, choćby to ona faktycznie prowadziła dochodzenie, ponieważ mogłaby z łatwością ulegać naciskom obwinionego i obrońcy. Leon Peiper uważał jednak inaczej, ponieważ słusznie zauważył, że wgląd do akt może dotyczyć i dotyczy tylko czynności śledczych, które już zostały dokonane, a nie np. zarządzeń dotyczących potencjalnych przyszłych działań, dlatego też obawa mactwa w tym wypadku jest nieuzasadniona i zbyteczna.¹⁹ Ten sam autor zwraca również uwagę na istotną kwestię powzięcia przez obwinionego informacji na temat okoliczności jego aresztowania, która nie jest do końca zagwarantowana, bowiem prowadzący dochodzenie (tzw. dochodzca) ma przedstawić tylko zarzuty, nie zaś dowody - wg art. 258 Projektu II.²⁰ Tym bardziej, zasady i gwarancje sprawiedliwości wymagają wsparcia obrońcy już na początkowym etapie postępowania i nie dadzą się one pogodzić z całkowitą tajemnicą postępowania przygotowawczego.²¹

W doktrynie pojawiały się również nieco bardziej liberalne głosy w przeciwieństwie do tych, które postulowały możliwość całkowitego wglądu do akt postępowania przygotowawczego. Wskazywano bowiem, że co prawda procedurze

¹⁷ L. Peiper, *Stanowisko obwinionego według drugiego projektu ustawy postępowania karnego*, Głos Prawa 1927 r., nr 7, s. 240.

¹⁸ Motywy, s. 300.

¹⁹ L. Peiper, *Stanowisko obwinionego według...*, s. 242.

²⁰ L. Peiper, *Stanowisko obwinionego wedle II-go Projektu ustawy postępowania karnego (Autoreferat w skrócie)*, Głos Adwokatów 1927, z. 4, s. 393.

²¹ W. Dorożyński, *Zasady przyszłej polskiej procedury karnej odnośnie do obrony. Skróty sprawozdawczy*, Głos Adwokatów 1926, z. 8, s. 233.

powinna przyświecać zasada bezwzględnej jawności postępowania wobec stron, niemniej czynniki takie jak cel dochodzenia lub śledztwa, tajemnica szczegółów postępowania, czy interes wyśledzenia prawdy winny być wyjątkami umożliwiającymi ograniczenie tego dostępu.²² Pojawił się też głos, że w oparciu o proponowane przepisy Projektu II udział obrony może być dozwolony dopiero i tylko po zakończeniu śledztwa wstępnego, kiedy to obrońca może zażądać wglądu do akt i w razie konieczności wnosić o uzupełnienie śledztwa, jako że dopuszczenie obrony na wcześniejszym etapie mogłoby działać krępująco na sędziego śledczego.²³

1.3 Kodeks Postępowania Karnego z 1928 r.

Pierwsza po odzyskaniu przez Polskę niepodległości ustawa karnoprosowa została uchwalona w Dzienniku Ustaw z 1928 r. nr 33 poz. 313 jako Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej „Kodeks Postępowania Karnego”. Przepisy dotyczące instytucji dostępu do akt zostały zawarte w księdze V w rozdziale II w artykułach od 210 do 215. Oprócz zmiany numeracji artykułów, redakcja regulacji kodeksowych w ich pierwotnym brzmieniu w stosunku do tych proponowanych w Projekcie II uległa pewnym modyfikacjom.

Pierwszą zmianą było wykreślenie z treści przepisu 210 § 1 (219 § 1 Projektu II) zwrotu „pod kontrolą sekretarza”, co tyczyło się sposobu udostępniania akt w kancelariach sądów. Nie stanowiło to jednak liberalizacji formy udostępniania akt i zwiększenia swobody wnioskującego o dostęp. Bowiem wydane na mocy tego Kodeksu postępowania karnego regulaminy urzędowania sądów i prokuratur dookreślały tę kwestię w zastępstwie. Po pierwsze, było to Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 grudnia 1928 r. Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych,

²² S. Glaser, *Uwagi o projekcie polskiej procedury karnej*, *Palestra* 1926, nr 3, s. 130-131.

²³ S. Czerwiński, *Udział obrony w śledztwie wstępnym, według Projektu ustawy postępowania karnego. Uwagi podprokuratora Sądu Najwyższego*, *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 1925, nr 34, s. 731.

okręgowych i grodzkich²⁴, który w § 210 określał, że kierownik sekretariatu udziela zezwolenia na przeglądanie akt i ksiąg sądowych pod swoją kontrolą osobom uprawnionym. W razie wątpliwości winien zwrócić się o wskazówki do przewodniczącego wydziału, względnie do kierownika sądu. Po drugie, było to Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 15 czerwca 1929 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych²⁵, który w § 37 przewidywał, że przeglądanie akt sprawy i robienie z nich odpisów winno odbywać się pod nadzorem urzędnika sekretariatu, który obowiązanych jest przestrzegać, aby z akt niczego nie wyjęto, nie robiono w nich żadnych dopisków lub skreśleń, tudzież aby akt nie uszkodzono lub nie zniszczono. Zastrzeżono przy tym, że nie udziela się do przejrzenia opinii sądu w przedmiocie ułaskawienia, ani nie wydaje się z niej odpisów. Pomijając kwestię różnicy pomiędzy pojęciami „kontrola” i „nadzór” należy stwierdzić, że preredagowanie tego przepisu k.p.k. nie wprowadziło większych zmian.

Dużo większe zmiany zostały poczynione w art. 210 § 2 (219 § 2 Projektu II), ponieważ przyczyniły się w znacznym stopniu do ograniczenia możliwości uzyskiwania odpisów z akt sprawy. Pierwszego rodzaju ograniczenie polegało na dodaniu warunku „uzasadnionej potrzeby” przy wnioskowaniu o otrzymanie odpisu. Przepis jednak nie dookreślał, kiedy można było mówić o tego rodzaju potrzebie oraz w jaki sposób należało ją wykazać i uzasadnić. Doktryna stała na stanowisku, że tego rodzaju „uzasadnioną potrzebę” należy wykazać wobec sędziego lub sądu, uprawnionych do wydawania takich zezwoleń.²⁶

Drugiego rodzaju ograniczenie to wprowadzenie konieczności uzyskania zezwolenia przewodniczącego lub sądu, a po ukończeniu postępowania - także zezwolenia

²⁴ Dz.U. z 1928 r., nr 104, poz. 934.

²⁵ Dz.U. z 1929 r., nr 42, poz. 352.

²⁶ L. Peiper, *Komentarz...*, komentarz do art. 212 k.p.k., teza 8., op. cit., s. 316. Por. szerzej m.in. L. Peiper, *W sprawie bezpłatnych obron wedle nowego kodeksu procedury karnej*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 9-10; W. Goldblatt, *Ilość obrońców i ich wywody wedle Nowego Kodeksu Postępowania Karnego*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 9-10; W. Dobrowolski, *W sprawie korespondencji między adwokatami*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 9-10; Sz. Arnold., *Proces Karny Polski a Austriacki*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 5-8; A. Butterteig, *Sędziowie pokoju*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 3.

kierownika sądu. Takie językowe ujęcie tego drugiego warunku mogło nastroczać pewnych wątpliwości, czy w przypadku ukończenia postępowania należy wnioskować o dwa zezwolenia, tj. przewodniczącego/sądu i także kierownika sądu, czy też kierownik sądu miał być trzecim i niezależnym podmiotem, u którego można było taki wniosek składać.

Zmieniona redakcja tego przepisu spowodowała, że nie podano już bezpośrednio w jakiej formie podejmuje się decyzję o możliwości otrzymania odpisu. W Projekcie II było to postanowienie sądu, natomiast w obowiązującym już Kodeksie pozostano przy określeniu „zezwolenie”. Wydaje się, że w takim przypadku należałoby odwołać się do treści art. 45 § 2 k.p.k.²⁷, który stwierdzał, że w kwestiach, nie wymagających orzeczenia sądu, prezes sądu wydaje zarządzenia, natomiast w sądach, które są podzielone na wydziały, zarządzenia wydaje przewodniczący wydziału. Paragraf 3 dookreślał, że w sądzie grodzkim wszystkie orzeczenia i zarządzenia wydaje sędzia grodzki. Tego rodzaju zarządzenia musiały być wydane na piśmie.²⁸

W art. 211 (220 Projektu II) zmiana brzmienia przepisu polegała na tym, że uogólniono przedmiot dostępu do akt, tj. zwrot „akta dochodzenia” zastąpiono słowem „akta”. Ponadto wykreślono sformułowanie „w toku dokonywanych podczas dochodzenia czynności sądowych”. Z jednej strony wydaje się, że pierwsza poprawka nie wnosi większej zmiany, tym bardziej, że jak podkreślano w doktrynie, pod pojęciem „akta sprawy” rozumie się nie tylko akta spisane w postępowaniu karnym, lecz również wszelkie dołączone do nich akta innych władz.²⁹ Z drugiej strony powstać może pytanie,

²⁷ Motywy, s. 146 - gdzie podzielono zarządzenia na dwa rodzaje: o charakterze przeważnie niespornym oraz czynności czysto administracyjne (o których ustawa nie wspomina, ale które wynikają z natury stanowiska prezesa sądu) i to do tej drugiej kategorii zaliczono m.in. wydawanie odpisów, czy też zezwalanie w wypadkach wątpliwych na przejrzanie akt. Zabieg ten miał na celu odciążenie kolegium i przyspieszenie postępowania. W nieco odmiennych redakcjach przepis ten był uregulowany następująco: w Projekcie I w art. 45, w Projekcie II - art. 48, w k.p.k. z 1928 r. - art. 45, zaś w k.p.k. z brzmienia od 1932 r. - art. 47.

²⁸ W. Piasecki, W. Szykowski, *Kodeks postępowania karnego z objaśnieniami*, komentarz do art. 45 k.p.k., teza 6., Toruń 1928, s. 57. Zapis o pisemności zarządzeń widniał w Projekcie I i II, nie ma go jednak w treści samego Kodeksu, pojawia się natomiast w uzasadnieniu ustawy (Motywy, s. 146), jako przejaw zasady *verba volant, scripta manent*.

²⁹ L. Peiper, *Komentarz...*, komentarz do art. 212 k.p.k., teza 11., op. cit., s. 317.

czy pod tym rzekomo ogólniejszym pojęciem „akta” należało również rozumieć te akta wytworzone w trakcie dokonywania czynności sądowych w toku dochodzenia. Biorąc pod uwagę powyższe zdanie doktryny oraz treść art. 253 § 4 k.p.k.³⁰, należy stwierdzić, że tak. W takim razie oznaczać to musiało, że dostęp do tych akt wytworzonych podczas wykonywania czynności sądowych w toku dochodzenia został złagodzony, bowiem nie zależy on już od sędziego (gdyż ten warunek wykreślono), więc nie traktuje się tych akt na równi z tymi wytworzonymi w toku śledztwa, a co więcej - jak dodaje doktryna - nie zależy również od prokuratora, tylko stosuje się doń zasady ogólne z art. 210 k.p.k., nieograniczone przepisem art. 211 k.p.k., gdyż strony miały prawo być obecne przy dokonaniu tych czynności i mają odnośnie do nich pełne prawa wynikające z art. 210 k.p.k.³¹

Powyższa teza ma bardzo istotne znaczenie, w szczególności dla stron postępowania, ich obrońców, pełnomocników i przedstawicieli ustawowych. Bowiem sąd dokonuje czynności, które wchodzi w skład dochodzenia, albo na wniosek prowadzącego dochodzenia albo z urzędu. Na wniosek dokonywane są m.in. te czynności, do których nikt poza sądem nie jest upoważniony - jak np. nałożenie aresztu na obwinionego.³²

³⁰ Przepis zawarty w Księdze VI Rozdziale II pt.: „Czynności sądowe w toku dochodzenia” o brzmieniu: „Sąd przesyła akta dokonanych czynności prokuratorowi, jeżeli sprawa należy do właściwości sądu okręgowego lub sądu przysięgłych, albo jeśli prokurator tego żąda, w innych zaś wypadkach - właściwemu sądowi grodzkiemu”. W wersji Kodeksu po nowelizacjach roku 1932 przepis ten występuje w niezmienionej treści pod numerem 256 § 4 k.p.k.

³¹ L. Peiper, *Komentarz...*, komentarz do art. 256 k.p.k., teza 11., op. cit., s. 390. Należy zaznaczyć, że art. 211 k.p.k. odpowiadał art. 213 k.p.k. z 1932, natomiast art. 210 k.p.k. odpowiadał art. 212 k.p.k. z 1932 r.

³² S. Glaser, *Polski proces karny w zarysie*, Kraków 1934, s. 232. Patrz szerzej m.in. J. Przyłuski, *Uprawnienia obrońców sądowych w świetle k.p.k.*, *Apel. Organ Centralnego Związku Zrzeszeń Urzędników Sądowych RP* 1932, nr 5; H. Angiewicz, *Wniosek o przeprowadzenie śledztwa*, *Głos sędziownictwa* 1932, nr 5; T. Dąbrowki, *Stosunek prokuratora do sprawy w wypadku odstąpienia od oskarżenia*, *Głos sędziownictwa* 1931, nr 6; J. Gumiński, *Nieco słów o obrońcy z urzędu*, *Głos sędziownictwa* 1930, nr 12; M. Siewierski, *Reforma postępowania karnego*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1939, nr 1; E. Baszkowski, *Drogi jakimi powinna pójść reforma postępowania karnego*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1938, nr 12; A. Nowiński, *Przed nowelizacją k.p.k.*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1937, nr 5; I. Sierakowska, *Projekt zniesienia instytucji wybieralnych sędziów pokoju oraz sądów przysięgłych*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1936, nr 11; J.W. Śliwowski, *Granice obrony w procesie karnym*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1936, nr 7; W. Czuma, *Przeciw ułomnościom praktyki w dziedzinie procesu karnego*, *Nowa Palestra* 1937, nr 9; K. Kowalski, *Prokurator i sąd, a uproszczenia proceduralne w postępowaniu karnym*, *Czasopismo Sędziowskie* 1932, nr 5-6; F. Raczkowski, *Z rozważań nad instytucją sędziów śledczych*, *Czasopismo Sędziowskie* 1938, nr 4.

Wynikać może z tego, że na mocy art. 253 § 4 k.p.k. finalnie wszystkie akta wytworzone przez sąd w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania trafiały do prokuratora. Taka sytuacja mogła rodzić dwojakiego rodzaju problemy. Po pierwsze, w aktach dochodzenia znajdować się mogły dwa rodzaje akt - te wytworzone *stricte* w trakcie dochodzenia oraz te, dołączone przez sąd a pochodzące z czynności sądowych. Po drugie, trudno podejrzewać, by taka „wędrówka akt” miała cokolwiek wspólnego z szybkością, a ta jest szczególnie ważna jeśli chodzi o pozyskanie wiedzy na temat motywów wniosku o tymczasowe aresztowanie.

Jeżeli chodzi o dostęp do akt przez osobę prokuratora - art. 213 (222 Projektu II) - to umożliwiono również, prócz przeglądania, żądanie przesłania mu akt, przywracając jednak ponownie - jak to było w Projekcie I - warunek nietamowania biegu postępowania. Pomimo pierwotnego założenia i chęci równouprawnienia stron, ustawodawca bierze pod uwagę, akceptuje i wręcz świadomie nadaje prokuraturze uprzywilejowaną pozycję, twierdząc przy tym, że nie narusza to zasady równości stron, bowiem prokurator na tym etapie postępowania działa nie tylko jako strona.³³

³³ A. Mogilnicki, E.S. Rappaport, *Kodeks Postępowania Karnego. Cz. II Motywy ustawodawcze [w:] Ustawy Karne Rzeczypospolitej Polskiej*, t. 1, I wydanie nieurzędowe, Warszawa 1929, s. 240. Patrz szerzej m.in. E. Wiśniewski, *Sporne kwestie z zakresu śledztwa*, *Głos sądownictwa* 1931, nr 5; J. Nisenson, *Śledztwo wstępne według K.P.K.*, *Głos sądownictwa* 1930, nr 3; O. Kryczyński, *Dochodzenie według K.P.K. w teorii i praktyce*, *Głos sądownictwa* 1930, nr 4; W. Goldblatt, *Areszt tymczasowy przed wyrokiem i po wyroku. Wedle nowego Kodeksu Postępowania karnego*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 5-6; W. Pilecki, *Problem jawności w procesie karnym*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1934, z. 3; M. Fruchs, *O projekcie noweli do K.P.K.*, *Głos Prawa* 1931, nr 10-11; J. Salewicz, *Śledztwo w systemie polskiego przygotowawczego postępowania karnego*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1936, nr 4; B. Frühling, *Prawa oskarżonego w świetle przepisów art. 310 i 337 Kodeksu Postępowania Karnego*, *Głos Adwokatów* 1935, z. 1-2; K. Kowalski, *W sprawie utrzymania instytucji śledztwa*, *Czasopismo sędziowskie* 1937, nr 4; *Instrukcja Policyjna z 16 sierpnia 1935 r. wydania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w sprawie stosunku do władz sądowych i prokuratorskich oraz czynności dochodzenia przestępstw*, Warszawa 1935; A. Mogilnicki, *Zakres uprawnień obrońcy karnego*, *Gazeta Sądowa Warszawska* 1933, nr 20.

1.4 Zmiany przepisów w latach 1928-1939

W okresie od wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego do momentu wybuchu II wojny światowej miały miejsce dwie nowelizacje kodeksu, obie w roku 1932. Dodatkowo obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z 16 stycznia 1939 r.³⁴ ogłoszono tekst jednolity ustawy, w efekcie czego przepisy zyskały nową numerację. Nowelizacja ogłoszona jako Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zmieniające niektóre przepisy postępowania karnego z 23 sierpnia 1932 r.³⁵ wprowadziła zmiany w art. 210 i 215, tj. odpowiednio art. 212 i 217 według redakcji z 1939 r. Z art. 210 wykreślono zwrot „oraz otrzymywać z akt uwierzytelnione odpisy protokołów i orzeczeń”. Z kolei art. 215 otrzymał brzmienie o treści mówiącej, że oskarżony ma zawsze prawo otrzymywać bezpłatnie jeden odpis każdego postanowienia i wyroku.

³⁴ Dz.U. z 1939 r., nr 8, poz. 44. Por. szerzej m.in. J. Bader, *Oskarżony może mieć kilku obrońców*, Głos Adwokatów 1931, z. 2-3; L. Geldwerth, *O odpowiedzialności adwokata za kosztą swego substytuta*, Głos Adwokatów 1931, z. 3; L. Peiper, *Z dziedziny K.P.K.*, Głos Adwokatów 1931, z. 1; E. Merz, *Uwagi na marginesie kpk.*, Głos Adwokatów 1930, z. 5-6; B. Czuchajkowski, *Oskarżony ma prawo korzystać z pomocy tylko jednego obrońcy*, Głos Adwokatów 1930, z. 5-6; I. Lauer, *Refleksje karno-procesowe*, Głos Adwokatów 1930, z. 3-4; L. Peiper, *W kwestii przybrania więcej obrońców*, Głos Adwokatów 1930, z. 3-4; L. Peiper, *Treść środków odwoławczych*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10; S. Gottlieb, *Przyczynki do wykładni k.p.k. (w przedmiocie art. 70 i 558 kpk.)*, Głos Adwokatów 1930, z. 1-2; J. Bross, *Uwagi interpretacyjne do art. 41 przepisów wprowadzających do kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10; E. Lehr, *Uwagi do artykułu dra Jana Wierskiego o art. 59 nowego kodeksu procedury karnej*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10; J. Wierski, *Kilka uwag o art. 59 nowego kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 7-8; L. Peiper, *Do art. 593 k.p.k.: „Oskarżenie posiłkowe i powództwo cywilne są niedopuszczalne”*, Głos Adwokatów 1929, z. 7-8; W. Doroczyński, *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 5-6.

³⁵ Dz.U. z 1932 r., nr 73, poz. 662. Por. szerzej m.in. A. Nowotny, *Jeszcze na temat art. 340 i 341 k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1939, nr 1; A. Lipiński, *Jeszcze na temat art. 340 i 341 k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1938, nr 3; A. Nowotny, *Art 340 i 341 k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1938, nr 2; L. Frenzl, *Na marginesie nowelizacji k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1938, nr 1; O.W., *Dookoła najnowszego art. 67 k.p.k.*, Głos Adwokatów 1939, z. 6; W. Goldblatt, *Posiedzenie niejawne czy rozprawa kasacyjna wedle K.P.K.*, Głos Adwokatów 1939, z. 3-4; W. Goldblatt, *Adwokatura w Nowej Nowelizacji Kodeksu Postępowania Karnego*, Głos Adwokatów 1939, z. 10-11; A. Liebeskind, *Tymczasowe aresztowanie w projekcie noweli do kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1937, z. 11; W. Szeps, *Protokół rozprawy sądowej w świetle K.P.C., K.P.K. i praktyki sądowej*, Głos Adwokatów 1936, z. 11; E. Lehr, *Niewłaściwe pobieranie opłat doręczeniowych*, Głos Adwokatów 1935, z. 7; W. Goldblatt, *Z dziedziny K.P.K.*, Głos Adwokatów 1935, z. 4; S. Gottlieb, *Usunięcie obrońcy od udziału w sprawie. Przyczynek do wykładni art. 310 k.p.k.*, Głos Adwokatów 1932, z. 7; L. Peiper, *Studia nad nowelą do kpk (art. 295, 297, 330¹ i 477)*, Głos Adwokatów 1932, z. 4; W. Rapaport, *Prawda materialna w świetle Noweli do K.P.K.*, Głos Adwokatów 1932, z. 3.

1.5 Zmiany przepisów w latach 1945-1969

Po okresie wojennym na ziemiach polskich nadal obowiązywał Kodeks postępowania karnego z 1928 r. Pierwszą nowelizacją, istotną z punktu widzenia instytucji dostępu do akt sprawy, była ustawa o zmianie przepisów postępowania karnego z 27 kwietnia 1949 r.³⁶ Zmiana art. 213 k.p.k. korespondowała pewnie z ogólnym przemodelowaniem postępowania przygotowawczego w procesie karnym, mianowicie ten etap postępowania przybierał postać tylko śledztwa. W toku śledztwa z kolei dostęp do akt dla stron, ich obrońców, pełnomocników lub ustawowych przedstawicieli w postaci przeglądania akt, robienia odpisów i otrzymywania odpisów uwierzytelnionych, zależał od prowadzącego śledztwo. Organami mogącymi prowadzić śledztwo prócz prokuratora były także organy bezpieczeństwa publicznego (art. 251 k.p.k.), jeśli śledztwo nie zostało wszczęte przez prokuratora. Zmiana ta weszła w życie na mocy nowelizacji z 20 lipca 1950 r.³⁷

Na mocy obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego z 2 września 1950 r.³⁸ artykuł regulujący instytucję dostępu do akt sprawy na śledztwa przewidywał art. 199. Nowelizacją z 29 października 1952 r.³⁹ do art. 242 k.p.k. (tj. 251 sprzed ujednolicenia tekstu) dodano § 2, wskazujący że uprawnienia oficerów śledczych bezpieczeństwa publicznego służą także oficerom śledczym Milicji Obywatelskiej, co oznacza że ten organ również mógł prowadzić śledztwa, jeśli nie zostałyby ono wszczęte przez prokuratora.

³⁶ Dz.U. z 1949 r., nr 32, poz. 238.

³⁷ Dz.U. z 1950 r., nr 38, poz. 348.

³⁸ Dz.U. z 1950 r., nr 40, poz. 364.

³⁹ Dz.U. z 1952 r., nr 44, poz. 302.

Na mocy dekretu o zmianie przepisów postępowania karnego z 21 grudnia 1955 r.⁴⁰ na nowo wprowadzono do procedury karnej instytucję dochodzenia. Art. 235 § 1 k.p.k. przewidywał, że śledztwo prowadzi referendarz śledczy prokuratury lub oficer śledczy bezpieczeństwa publicznego z własnej inicjatywy lub na zlecenie prokuratora. Z kolei na podstawie art. 245⁸ § 3 k.p.k. dochodzenie przeprowadzać miała Milicja Obywatelska lub działające na podstawie szczególnego upoważnienia ustawy inne organy administracji państwowe, z własnej inicjatywy lub na zlecenie prokuratora. Kolejna nowelizacja z 28 marca 1958 r.⁴¹ w art. 235 k.p.k. określiła, że śledztwo prowadzi prokurator albo na jego zlecenie referendarz śledczy lub asesor prokuratury. Z kolei nowelizacja z 18 czerwca 1959 r.⁴² w art. 235 § 2 k.p.k. wskazała, że prokurator może powierzyć prowadzenie śledztwa także Milicji Obywatelskiej.

2. Kodeks postępowania karnego z 1969 r.

2.1 Założenia instytucji dostępu do akt w projekcie k.p.k.

Kodeks postępowania karnego został uchwalony 19 kwietnia 1969 r. i wszedł w życie z 1 stycznia 1970 r. Instytucja dostępu do akt sprawy została uregulowana w rozdziale 17 pt. „Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów” w art. 142 - 144. Możliwość

⁴⁰ Dz.U. z 1955 r., nr 46, poz. 309.

⁴¹ Dz.U. z 1958 r., nr 18, poz. 76. Por. szerzej m.in. S. Stachowiak, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym*, Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 1964, nr 2; M. Lipczyńska, *Prawo do obrony w postępowaniu przygotowawczym w ustawie i praktyce*, Nowe Prawo 1958, nr 7-8; M. Cieślak, *Udział adwokata w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1958, nr 9; S. Rybczyński, *Kilka uwag w sprawie udziału adwokata w postępowaniu przygotowawczym karnym*, Palestra 1958, nr 10-11; M. Cieślak, *Jeszcze o roli adwokata w postępowaniu przygotowawczym tudzież o stosunku teorii do praktyki (na marginesie uwag mec. Rybczyńskiego)*, Palestra 1958, nr 10-11; W. Aleksiejew, *O udziale obrony w śledztwie wstępnym*, Palestra 1958, nr 10-11; J. Milewski, *Bezbronny obrońca*, Palestra 1958, nr 12; A. Liebeskind, *Rola obrońcy w toku śledztwa (głos w dyskusji)*, Nowe Prawo 1954, nr 7-8; K.P., *O równość uprawnień stron w procesie karnym*, Palestra 1963, nr 1; A. Gaberle, *Uwagi o prawie do obrony w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1966, nr 10.

⁴² Dz.U. z 1959 r., nr 36, poz. 229.

dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego regulował art. 143 § 3. Określał on, że przeglądanie akt i sporządzanie z nich odpisów oraz otrzymywanie odpisów uwierzytelnionych wymaga zezwolenia prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Interesującą kwestią jest to, że ustawodawca w tym miejscu nie określa podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dostęp do akt na tym etapie postępowania. Można w tym miejscu zatem dokonać dwójakiej interpretacji. Po pierwsze, że krąg podmiotów uprawnionych do uzyskania dostępu do akt jest taki sam jak w przypadku postępowania sądowego (142 § 1), tj. strony, obrońcy, pełnomocnicy i przedstawiciele ustawowi. Bądź też tylko podejrzany i obrońca, jak to jest przewidziane w przypadku końcowego zaznajomienia się z aktami postępowania przygotowawczego na podstawie art. 277 § 1 k.p.k. Doktryna stała na stanowisku, że przez pojęcie „przeglądanie akt” należy rozumieć również prawo do sporządzania z akt wszelkich notatek i odpisów.⁴³

2.2. Nowelizacje przepisów w latach 1969 - 1996

Pomimo upływu czasu i kilku nowelizacji procedury karnej, kwestia dostępu do akt nie uległa większym zmianom. W literaturze przedmiotu wydanej po przełomie politycznym roku 1989 taką konstrukcją dostępu do akt postępowania przygotowawczego określano mianem rygorystycznej, która uniemożliwiała skuteczny dostęp do akt dla stron i ich przedstawicieli.⁴⁴ Uważano jednak, że takie unormowanie doznaje pewnego

⁴³ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz.*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, komentarz do art. 143, teza 1., s. 193. Por. szerzej m.in. A. Murzynowski, *Warunki i metody ustalania prawdy materialnej w polskim procesie karnym*, *Studia Iuridica* 1978, nr 8; E. Mazur, *Udział adwokata w postępowaniu przygotowawczym*, *Palestra* 1971, nr 6; J. Szlászewski, *Niektóre uwagi na tle wyników badań zasady kontradyktoryjności w postępowaniu przygotowawczym*, *Problemy Praworządności* 1972, nr 3; Z. Halota, K. Niementowski, *Rola i pozycja obrońcy w przygotowawczym stadium procesu karnego*, *Problemy Praworządności* 1970, nr 6; J. Smoleński, *Problematyka art. 63 k.p.k. w aspekcie celów postępowania karnego*, *Problemy Praworządności* 1975, nr 6; J. Porada., *Z problematyki kontradyktoryjności postępowania przygotowawczego*, *Problemy Praworządności* 1977, nr 2; Z. Czeszejko-Sochacki, *Glosa do wyroku z 14 listopada 1975, IV KR 242/75*, *Państwo i Prawo* 1977, nr 7.

⁴⁴ K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1993, s. 261. Por. szerzej m.in. M. Lipczyńska, R. Ponikowski, *Granice prawa oskarżonego do obrony*, *Palestra* 1978, nr 4; T. Grzegorzczak, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech*, *Palestra* 1978, nr 2; R. Łyczywek, *Notatki procesowe w*

złagodzenia, m.in. w przypadku wydania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa (art. 260 § 2 k.p.k.), czy w momencie końcowego zapoznania się z aktami postępowania przygotowawczego, a w przypadku obrońcy nawet w ciągu siedmiu dni przed końcowym zapoznaniem się (osobistym przejrzeniem) podejrzanego z aktami postępowania przygotowawczego.

3. Regulacje prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.

3.1. Projekty kodeksu z lat 1990-1995

Projektów nowego kodeksu postępowania karnego było kilka, począwszy od roku 1990. W projektach do 1995 r. instytucja dostępu do akt sprawy uregulowana była w art. 156 (157 w projekcie z 1991 r.). Paragraf 4 przewidywał, że dostęp dla stron do akt postępowania przygotowawczego zależy od zgody prowadzącego to postępowanie. Projekty nie przewidują żadnych dodatkowych okoliczności, które mogłyby uzasadniać odmowę dostępu do akt lub które przewidywałyby obligatoryjność takiego udostępnienia. Oznacza to, że prowadzący postępowanie w zasadzie tylko i wyłącznie według własnego uznania, nieopartego żadnym merytorycznym uzasadnieniem, może odmówić stronie dostępu do akt.⁴⁵ Brakuje ponadto w tych projektach określenia potencjalnego czasokresu, do którego momentu postępowania można takiej odmowy udzielić, a od którego momentu byłaby ona np. sprzeczna z przysługującym stronie prawem do obrony. Taki stan

aktach obrońcy (uwagi prakseologiczne), Palestra 1975, nr 11; J. Bednarzak, *Udział stron i ich przedstawicieli w czynnościach postępowania przygotowawczego*, Nowe Prawo 1977, nr 3; J. Korczyński, *Obrońca w oczach sędziego*, Palestra 1978, nr 9; F. Prusak, *Znaczenie procesowe akt sprawy karnej*, Problemy Praworządności 1973, nr 12; S. Afenda, J. Kasprzycki, A. Zelga, *W sprawie wykładni i stosowania art. 64 i 143 § 3 k.p.k.*, Palestra 1972, nr 10; J. Palatyński, *Blaski i cienie k.p.k. z dnia 10 kwietnia 1969 r.*, Palestra 1970, nr 1; M. Lipczyńska, *Problematyka kontaktów obrońcy z oskarżonym aresztowanym - w świetle kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego*, Palestra 1970, nr 2.

⁴⁵ P. Kruszyński, *Prawo podejrzanego do obrony materialnej w projektach k.p.k. (wybrane zagadnienia)*, Palestra 1993, nr 7-8, s. 29.

niepewności trwać może praktycznie aż do momentu zamknięcia postępowania przygotowawczego i końcowego zapoznania się z aktami, które przysługuje już stronie obligatoryjnie. Niemniej zaskakujące rozwiązanie przewidują projekty jeśli chodzi o możliwość zażalenia decyzji odmownej - art. 159, względnie 160 w redakcji z 1991 r. Projekty zakładają bowiem zróżnicowaną procedurę, w zależności, czy takie zażalenie będzie wnosił podejrzany, czy też jego obrońca. Mianowicie, podejrzany zażalenie według projektów powinien wnosić do prokuratora nadzorującego postępowanie przygotowawcze lub do prokuratora nadrzędnego nad tym, który prowadzi postępowanie. Z kolei obrońca zażalenie winien wnosić bezpośrednio do sądu.

W projekcie k.p.k. z 1995 r.⁴⁶ instytucja dostępu do akt została przewidziana w rozdziale 16 zatytułowanym „Przeoglądanie akt i sporządzanie odpisów” w art. 153 do 156. Nie różnił się on znacząco od swoich poprzednich wersji, lecz to ta redakcja ostatecznie legła u podstaw uchwalonego kodeksu z 1997 r. Na etapie postępowania przygotowawczego dostęp do akt nadal zależał od prowadzącego postępowanie i był możliwy dla stron, obrońców, pełnomocników i przedstawicieli ustawowych. Co ciekawe, zarówno na etapie postępowania sądowego, jak i przygotowawczego projekt określał dostęp do akt w zasadzie tylko jako „sporządzenie odpisów”, względnie „wydawanie odpisów uwierzytelnionych”. Pojęcie „przeoglądanie” pojawia się tylko w § 3 w odniesieniu do akt mogących zawierać tajemnicę państwową. Co więcej, w postępowaniu sądowym zagwarantowany jest dostęp do akt zasadniczo w postaci sporządzania odpisów. Paragraf 3 kreuje zasadę niewydawania odpisów uwierzytelnionych na tym etapie, chyba że ustawa stanowi inaczej. Z kolei w postępowaniu przygotowawczym uzyskanie odpisu uwierzytelnionego nie jest zakazane, a jedynie warunkowane zgodą prowadzącego to postępowanie. Art. 156 projektu przewidywał możliwość zażalenia na decyzję o odmowie udostępnienia akt postępowania przygotowawczego. Projekt nie poruszał kwestii odpłatności za uzyskiwanie odpisów.

⁴⁶ Druk nr 1276 z 18 sierpnia 1995 r.

3.2. Pierwotna konstrukcja instytucji w k.p.k. z 1997 r.

Obecnie obowiązujący Kodeks postępowania karnego został uchwalony 6 czerwca 1997 r.⁴⁷ i wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1998 r. Od tamtej pory instytucja dostępu do akt sprawy jest niezmiennie uregulowana w art. 156 k.p.k.

W pierwotnym brzmieniu dostęp do akt postępowania przygotowawczego był uregulowany w § 5. Przepis ten przewidywał, że jeśli ustawa nie stanowi inaczej, to w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów i kserokopii, wydaje uwierzytelnione odpisy tylko za zgodą prowadzącego postępowanie. W wyjątkowych wypadkach prokurator mógł również wyrazić zgodę na udostępnienie akt innym osobom. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że ustawa nie przewidywała odpłatności za żadną formę dostępu do akt, w przeciwieństwie chociażby do możliwości uzyskania kserokopii dokumentów z akt sprawy na etapie postępowania sądowego, ale odpłatnie i tylko obrońcy i oskarżonemu (§ 2). Mankamentem było, jak się wydaje to, że wówczas jeszcze nie istniały ministerialnie ustalone w formie rozporządzenia wysokości stawek za tego typu usługi reprograficzne. Również większe obostrzenia przewidywał przepis dla uzyskiwania uwierzytelnionych odpisów na etapie postępowania sądowego, bowiem warunkował ten dostęp nie tylko zgodą prezesa sądu w formie zarządzenia, lecz także koniecznością zaistnienia „uzasadnionej potrzeby”.

3.3. Zmiany przepisów do 2013 r.

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2003 r.⁴⁸ do instytucji dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego wprowadziła odpłatność za otrzymywanie

⁴⁷ Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555.

⁴⁸ Ustawa o zmianie Ustawy - Kodeks postępowania karnego, Ustawy - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, Ustawy o świadku koronnym oraz Ustawy o ochronie informacji niejawnych z 10 stycznia 2003 r., Dz.U. z 2003 r., nr 17, poz. 155.

uwierzytelnionych odpisów i kserokopii. Wnioskować można, że wykonywanie kserokopii we własnym zakresie następuje nieodpłatnie, chociaż powstaje pytanie, w jaki sposób byłoby technicznie możliwe. W każdym razie należało w procesie wykładni rozróżnić „bezpłatną możliwość sporządzania kserokopii” od „odpłatnego wydania kserokopii”. W tej materii zaszły dużo dalej idące zmiany dla możliwości uzyskania kserokopii z akt na etapie postępowania sądowego. Bowiem doprecyzowano, że ubiegać się może o taką kserokopię obrońca konkretnego oskarżonego w danej sprawie, oraz ogólnie poszerzono krąg podmiotów, mogących ubiegać się na wniosek o uzyskanie kserokopii. Nowelizacja wprowadza również § 6, który stanowi delegację ustawową dla ministra sprawiedliwości, któremu powierzyło się wydanie rozporządzenia, określającego wysokość opłaty za wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy.

Nowelizacja z 2009 r.⁴⁹ wprowadzająca § 5a do art. 156 była bezpośrednią konsekwencją wydania wyroku przez Trybunał Konstytucyjny z 3 czerwca 2008 r. (K 42/07)⁵⁰. Wyrok ten przesądził o niekonstytucyjności art. 156 § 5 k.p.k. w zakresie w jakim umożliwiał on arbitralne wyłączenie jawności tych materiałów postępowania przygotowawczego, które uzasadniały wniosek prokuratora w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Dlatego też § 5a reguluje osobno kwestię dostępu do akt sprawy w części zawierającej dowody wskazane we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania.⁵¹

⁴⁹ Ustawa o zmianie Ustawy - Kodeks postępowania karnego z 16 lipca 2009 r., Dz.U. z 2009 r., nr 127, poz. 1051.

⁵⁰ Dz.U. z 2008 r., nr 100, poz. 648.

⁵¹ Por. m.in. A. Mura, *Ewolucja dostępu do akt postępowania przygotowawczego w zakresie wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania w świetle proponowanych i nadchodzących zmian postępowania karnego*, Palestra 2014, nr 7-8, ss. 41 i nn.

3.4. Nowelizacje w latach 2013-2021

Najbardziej burzliwy czas nowelizacji w sferze dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego przypadł na lata po roku 2013. W niniejszym rozdziale zwięźle zostanie przedstawiona jedyne historia zmian, natomiast szczegółowe ich omówienie nastąpi w rozdziale 4. i 5. z uwagi na doniosłe znaczenie dla aktualnego stanu prawnego.

Nowelizacja wrześniowa z 2013 r.⁵² wprowadziła zmiany w art. 156 § 5 i 156 § 5a. W paragrafie piątym dotyczącym postępowania przygotowawczego w ogólności zostały dodane dwie przesłanki limitujące dostęp na tym etapie procesu w postaci „potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania” oraz „ochrony ważnego interesu państwa”. Ponadto po raz pierwszy wprowadzono uprawnienie przysługujące stronom do dostępu do akt postępowań przygotowawczych, które zostały zakończone. Ustawodawca doprecyzował również formę podejmowania decyzji w przedmiocie udostępniania akt lub ich odmowy i wskazał, że następuje ona w postaci zarządzenia. Zmieniono również formę udostępnienia akt z „kserokopii” na „kopie”. Z kolei w zakresie dotyczącego tymczasowego aresztowania, tj. w paragrafie 5b, zrezygnowano całkowicie z przesłanek ograniczających dostęp do stanowiących podstawę do złożenia wniosku aresztowego, kreując tym samym obowiązek po stronie prowadzącego postępowanie do bezwarunkowego udostępnienia podejrzanemu i jego obrońcy tej części akt.

Kolejna istotna zmiana została wprowadzona tzw. nowelą marcową z 2016 r.⁵³, kiedy to do procedury udostępniania akt postępowania przygotowawczego w ogólności wprowadzono regułę, iż w momencie odmowy udzielenia dostępu do akt pokrzywdzonemu należy go poinformować o takiej możliwości, kiedy nastąpi w przyszłości. Istotne jest również wprowadzenie gwarancji dla pokrzywdzonego odnośnie możliwości zapoznania się z treścią akt na równi z podejrzanym w chwili wyznaczenia

⁵² Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 27 września 2013 r., Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

⁵³ Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 11 marca 2016 r., Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

terminu końcowego zaznajomienia się z aktami. Wprowadzono także możliwość zaznajomienia się z treścią akt w postaci elektronicznej. Z kolei w zakresie procedury szczególnej traktującej o podstawie wniosku aresztowego ponownie wprowadzono przesłankę wyłączającą jawność tej części materiału dowodowego, która stanowi zeznania świadków w przypadku zaistnienia obawy o ich życie, zdrowie lub osoby najbliższe.

ROZDZIAŁ DRUGI

STANDARDY UDOSTĘPNIANIA AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

1. Standard konstytucyjny

Instytucja dostępu do akt sprawy nie została bezpośrednio przewidziana w przepisach Konstytucji RP. W ustawie zasadniczej znajdziemy za to szereg założeń i wymogów względem procesu karnego. Zasady konstytucyjne wyznaczają swego rodzaju minimalne standardy, jakie powinno spełniać przepisy regulujące postępowanie karne w Polsce. Istnienie zasad rangi konstytucyjnej wpływa w bezpośredni sposób na zakres ram tak zwanych naczelných zasad procesowych, jak i pozostałych reguł, którymi rządzi się proces karny. Zapis o prawie dostępu do akt sprawy w procesie karnym na etapie postępowania przygotowawczego znajduje się w ustawie karnoprocesowej. Jego treść, jak i fakt uwzględnienia tej instytucji w ogólności, wynikają z konieczności realizowania zasad procesowych. Zasady procesu karnego są ze sobą współzależne i przenikają się wzajemnie. Oznacza to, że również realizacja dostępu do akt sprawy wynika nie tylko z jednej zasady procesowej, lecz jej źródeł należy poszukiwać w wielu zasadach. Dlatego też standard dostępu do akt sprawy jest konglomeratem powstałym w oparciu o zbiór kilku zasad, spośród których należy wskazać przede wszystkim na zasadę prawa do obrony, zasadę równości broni, zasadę rzetelnego procesu, zasadę jawności postępowania oraz zasadę kontrydiktoryjności. Jest rzeczą oczywistą, że pewne rozwiązania legislacyjne i interpretacyjne statuujące dostęp do akt sprawy i stanowiące jego treść,

mogą wpływać również z innych zasad procesowych, niemniej to w wyżej wymienionych instytucja ta ma znaczenie pierwszoplanowe.

2.1. Zasada prawa do obrony

Zasada prawa do obrony została ujęta w art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Została recypowana na grunt konstytucyjny w wyniku przyjęcia tak zwanego minimalnego standardu karnoprosesowego, wynikającego z aktów prawa międzynarodowego.⁵⁴ Chociaż była ona już wyrażona w polskiej ustawie zasadniczej z 1952 r., czyli przed wejściem w życie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, jednak odpowiadała ówczesnym standardom międzynarodowym w tym zakresie.

We wskazanym artykule Konstytucja RP określa, że każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zapis ten stanowi definicję konstytucyjną, czyli aktu rangi ponadustawowej, przez co nie jest związana bezpośrednio z żadną gałęzią prawa.⁵⁵ Regulacja konstytucyjna pociąga za sobą również wymóg ogólnikowości swojej treści, przez co przepis ten należałoby raczej skategoryzować nie jako źródło uprawnienia w postaci prawa do obrony, lecz raczej jako dyrektywę interpretacyjną.⁵⁶ Aczkolwiek art. 8 ust. 2 Konstytucji RP przewiduje możliwość bezpośredniego stosowania jej przepisów. Niemniej biorąc pod uwagę fakt, że art. 6 k.p.k. stanowi niemalże odzwierciedlenie tej zasady konstytucyjnej, należy uznać, że *de facto* mamy do czynienia ze „współstosowaniem” tych norm - konstytucyjnej i ustawowej.⁵⁷ Co

⁵⁴ Wyrok TK z 6 grudnia 2004 r., SK 29/04, OTK-A 2004, nr 11, poz. 114.

⁵⁵ P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 175.

⁵⁶ A. Sakowicz, *Wyłączenie stosowania zakazu reformationis in peius w przypadkach określonych w art. 343 lub 387 k.p.k. a konstytucyjny standard prawa do obrony* [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, C. Kulesza (red.), Warszawa 2009 r., s. 141.

⁵⁷ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, P. Hofmański (red.), t. III, cz. 2., s. 1535.

więcej, przepis konstytucyjny nie przewiduje wprost żadnych ograniczeń, ani nie zawiera odesłania do innych aktów prawnych mających regulować tę kwestię. Z tego powodu, jak i z faktu, że Konstytucja RP stanowi akt wyższego rzędu niż Kodeks postępowania karnego, wynika że regulacje ustawy karnoprocesowej nie powinny określać zakresu prawa do obrony w sposób węższy, niż to czyni Konstytucja RP. Co nie oznacza, że prawo to jest niczym nieograniczone. Mając to na względzie, należy zwrócić uwagę na kilka różnic w literalnym zapisie tego prawa w Konstytucji RP i w k.p.k., bowiem treści te nie są jednobrzmiące. W art. 6 k.p.k. czytamy, że oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć. Daje się zatem zauważyć odmienne określenie zakresu podmiotowego tego prawa. Konstytucja RP posługuje się pojęciem „każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne”, z kolei k.p.k. pojęciem „oskarżony”, jeśli chodzi o podmioty uprawnione do korzystania z prawa do obrony. Pojęcia te nie są tożsame, niemniej jednak ich zakres semantyczny w pewnej części się pokrywa. Żeby sprostać zakazowi węższego ujmowania prawa w aktach niższego rzędu, należałoby pojęcie „oskarżony” w tym przepisie rozumieć w ujęciu najszerszym. Zatem obejmować by ono musiało zarówno oskarżonego *sensu stricto*, jak i podejrzanego⁵⁸. Nie ma również przeszkód, aby tym zakresem pojęciowym objąć również osobę podejrzaną, czyli tzw. faktycznie podejrzanego⁵⁹, tym bardziej że dyskusja na temat przyznania temu podmiotowi praw strony toczyła się od lat⁶⁰, również na poziomie europejskim⁶¹. Aczkolwiek w tym ostatnim przypadku należałoby poddać w wątpliwość realność i skuteczność spełnienia obowiązku pouczenia tego podmiotu, o przysługujących mu uprawnieniach, z racji tego, że może on na tak wczesnym etapie postępowania

⁵⁸ F. Prusak, *Pojęcie podejrzanego w procesie karnym*, *Palestra* 1969, nr 6, s. 18 i nn.

⁵⁹ A. Baj, *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, *Prokuratura i Prawo* 2016, nr 10, s. 83 i nn.

⁶⁰ F. Prusak, *Faktycznie podejrzany w procesie karnym*, *Palestra* 1971, nr 3, s. 32 i nn., A. Murzynowski, *Faktycznie podejrzany w postępowaniu przygotowawczym*, *Palestra* 1971, nr 10, s. 36 i nn.

⁶¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, Dz.Urz. UE L 294/1 z 6 listopada 2013 r.

przygotowawczego nie być jeszcze świadomym podjętych przeciwko niemu czynności przez organy ścigania.

Starając się określić ramy czasowe obowiązywania zasady prawa do obrony w kontekście dostępu do akt sprawy, czyli momentu aktualizacji i moment wygaśnięcia tego prawa, należy zaznaczyć w pierwszej kolejności jej dualistyczny charakter tej zasady. Pierwszy z nich - aspekt materialny - określa wszelkie działania samego oskarżonego, nakierowane na ochronę swoich praw. Drugi z nich - aspekt formalny - definiuje działalność jego obrońcy w kontekście realizacji czynności obrończych w imieniu i na rzecz oskarżonego. Z racji występowania dwóch podmiotów mogących realizować gwarancje płynące z prawa do obrony, należy założyć, że momenty aktualizacji i wygaśnięcia prawa do obrony dla tych podmiotów będą różne. Bowiem formalny aspekt prawa do obrony w postaci prawa do posiadania obrońcy jest - jak wskazuje literalnie sam przepis konstytucyjny - uprawnieniem, a nie obowiązkiem. Oczywiście wyłączając grupę przypadków, w których obowiązuje przymus obrończy. W związku z tym oskarżony, pomimo takiego uprawnienia i pouczenia o tym prawie, nie musi wybierać swojego obrońcy lub w określonych przypadkach korzystać z obrony z urzędu. W takim przypadku uprawnienie obrońcy w ogóle się nie zaktualizuje, bowiem takiego obrońcy w ogóle nie będzie. Oskarżony może również zdecydować się na wyznaczenie obrońcy na późniejszym etapie postępowania, wówczas prawo to zacznie przysługiwać obrońcy wraz z momentem jego wstąpienia do sprawy w tym charakterze.

Jeśli chodzi o materialny aspekt tego uprawnienia, to znane jest w doktrynie stanowisko, zakładające że prawo do obrony przysługuje podejrzanemu już w momencie popełnienia czynu.⁶² Taka koncepcja niesie za sobą jednak wiele kontrowersji. Przede

⁶² M. Bielski, *Wyłączenie przestępności składania fałszywych zeznań w związku z przysługującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2011, z. 3, s. 90, gdzie autor rozważając szerokie ramy zasady prawa do obrony powołuje się na regułę *nemo se ipsum accusare tenetur*, która - jako przejaw prawa do obrony - winna przysługiwać sprawcy już w momencie popełnienia czynu. Por. także wyrok Sądu Najwyższego z 20 września 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 10, poz. 3 wraz z glosą M. Filara, Orzecznictwo Sądów Polskich 2008, nr 4, poz. 46, s. 307, glosą S. Stypuły, Monitor Prawniczy 2008, nr 15, s. 834 oraz glosą R. Kmiecika, Prokuratura i Prawo 2007, nr 12, s. 161; uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 1991 r., sygn. akt I KZP 12/91, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 1991, nr 10-12, poz. 46 z glosą Z. Kwiatkowskiego, Przegląd Sądowy 1991, nr 7, s. 134, glosą L. Paprzyckiego, Paestra 1992, nr 1, s. 95 oraz glosą A. Wąska, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1992, nr 3, poz. 73.

wszystkim dlatego, że zakres przysługiwania prawa do obrony w takim ujęciu wykracza poza ramy narzucone przez Konstytucję RP. Ustawa zasadnicza w sposób jasny określa, że prawo do obrony przysługuje każdemu, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne. W omawianym przypadku tak szybkiego wszczęcia postępowania karnego można by się spodziewać jedynie w sytuacji przyłapania sprawcy na gorącym uczynku lub nawet wcześniej, kiedy na przykład mamy do czynienia z zastosowaniem w ramach czynności operacyjnych podstępem lub prowokacją służb. Formalnie jednak postępowanie zostaje wszczęte z momentem wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego. Wszelkie czynności poprzedzające ten moment należałoby zakwalifikować do dochodzenia wstępnego lub też postępowania sprawdzającego. Niemniej jednak uznaje się, że postępowanie sprawdzające jest częścią postępowania przygotowawczego i traktuje się je jako etap poprzedzający wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego.⁶³ Rozważania te służą interpretacji zapisu konstytucyjnego dotyczącego pojmowania pojęcia „postępowanie karne”. Biorąc pod uwagę literalne brzmienie zapisu konstytucyjnego, a w szczególności zwrot „każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne”, można stwierdzić, że ustrojodawca miał na myśli fazę *in personam* postępowania przygotowawczego. Bowiem to od tego momentu w postaci przedstawienia zarzutów, postępowanie toczy się przeciwko konkretnemu podejrzanemu. Takie jednak rozumowanie tego fragmentu przepisu byłoby sprzeczne z jego całościowym brzmieniem, ponieważ w dalszej jego części czytamy, że prawo do obrony przysługuje we wszystkich stadiach postępowania. Konstytucja nie dookreśla, że chodzi o wszystkie stadia, ale te począwszy od momentu przedstawienia zarzutów. Z drugiej strony nie wspomina też, że chodzi o wszystkie stadia, łącznie z etapami poprzedzającymi formalne wszczęcie postępowania karnego. Stąd też konieczne wydaje się dookreślenie pojęcia „postępowanie karne” w rozumieniu tego przepisu Konstytucji. Biorąc pod uwagę abstrakcyjne ujęcie tego zwrotu oraz komentarze doktryny, za postępowanie karne należałoby uznać ogół czynności zmierzających do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności prawnej oskarżonego.⁶⁴ Podjęcie tak rozumianej pierwszej czynności możliwe jest dopiero po pozyskaniu przez organy

⁶³ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny*, Warszawa 2018, s. 501.

⁶⁴ S. Waltoś, P. Hofmański, *op. cit.*, s. 21.

ścigania wiedzy na temat zaistniałego zdarzenia. Jeśli sprawca jest znany od początku i od początku traktowany jest w charakterze podejrzanego, to w zasadzie już wówczas może toczyć się faza *in personam*. Z reguły jednak od momentu popełnienia przez sprawcę czynu do momentu podjęcia czynności przez organy ścigania upływa trochę czasu. Założenie, że prawo do obrony przysługuje sprawcy również od momentu popełnienia czynu do momentu podjęcia pierwszej czynności przez organy ścigania - choćby jeszcze sprawca im nie był znany - jest wręcz czysto teoretyczne. Ponieważ w tym czasookresie nie są podejmowane żadne kroki ze strony aparatu państwowego, więc sprawca w zasadzie nie ma się przed czym bronić. O ile jeszcze można wyobrazić sobie sytuację, że sprawca angażuje profesjonalnego pełnomocnika na wypadek wszczęcia takiego postępowania w przyszłości i w ten sposób niejako korzysta z prawa do obrony, choć wciąż w niedosłownym jej znaczeniu. O tyle w kontekście dostępu do akt sprawy taki wymiar prawa do obrony w ogóle nie może mieć racji bytu, ponieważ nie toczy się żadna sprawa, a tym samym nie ma żadnych akt w tej sprawie wytworzonych. Nawet biorąc pod uwagę okoliczność, że np. w posiadaniu sprawcy mogą znajdować się materiały, które w potencjalnym i czysto hipotetycznym przyszłym postępowaniu w danej sprawie mogłyby stać się materiałem dowodowym. Oczywiście próba przyznania sprawcy prawa do obrony na tym etapie nie pociąga za sobą żadnych negatywnych skutków, niemniej wydaje się, że jest to zabieg zupełnie bezcelowy przede wszystkim ze względu na brak możliwości aktualizacji tego prawa. Bardziej bliskie rzeczywistości wydaje się być przyznanie prawa do obrony już z momentem podjęcia pierwszych czynności przez organy ścigania, bowiem wówczas mamy do czynienia z faktycznie toczącym się postępowaniem, aczkolwiek dopiero w jego wczesnej fazie. Pozostawanie nieznanym sprawcą dla organów ścigania również jest faktem przemawiającym za brakiem celowości przyznania prawa do obrony na tym etapie, tj. od momentu podjęcia pierwszej czynności przez organy, do momentu ujawnienia się podejrzanego, nawet choćby w tym wczesnym stadium, więc nawet poprzez zakreślenie kręgu podejrzanych. Chociaż bowiem organy starają się wówczas gromadzić materiał służący wyjaśnieniu sprawy, w tym materiał potencjalnie obciążający sprawcę, to jakakolwiek reakcja ze strony sprawcy - pomijając okoliczności w jakich miałby się on dowiedzieć o informacjach dotychczas zgromadzonych przez organy - na zawarte w materiałach obciążające go treści, spowoduje automatycznie jego ujawnienie, czego z reguły ukrywający się sprawca wolałby uniknąć.

Dlatego też, podsumowując powyższe rozważania, należałoby przyjąć, że realnie możliwym i najbardziej logicznym momentem, od nastania którego można by mówić o możliwości skorzystania z prawa do obrony, jest moment ujawnienia sprawcy organom ścigania. Wówczas już sprawca może w oficjalny sposób bronić swoich praw. Jest to też moment, od którego takie prawo przysługiwać powinno osobie niewinnej, przeciwko której - z różnych przyczyn - prowadzi się czynności śledcze.⁶⁵ Na wcześniejszym etapie bowiem w ogóle nie była ona przedmiotem zainteresowania organu ścigania, choćby nawet pierwsze czynności w sprawie zostały podjęte. Zatem skoro już w kręgu zainteresowania organów ścigania znalazły się jakieś podmioty, powinny mieć one zapewniony pakiet narzędzi, pozwalających na skuteczne i sprawne przedstawienie swojej wersji zdarzeń i konfrontowanie jej z materiałami już zgromadzonymi. Powinno się zatem jak najszybciej poinformować takie podmioty o przysługujących im prawach, w tym o możliwości zapoznawania się z aktami sprawy. Im wcześniejsza bowiem możliwość reakcji, tym większa szansa na ustalenie prawdziwej wersji wydarzeń. Tym bardziej, że jak praktyka pokazuje, treści protokołów pierwszych przesłuchań w sprawie bardzo często przewijają się przez dalszą część postępowania (nierzadko stanowiąc podstawę aktu oskarżenia i wyroku końcowego). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że właściwie moment ujawnienia tożsamości sprawcy organom ścigania nie ma większego znaczenia dla realności przyznania prawa do obrony w postaci możliwości dostępu do akt sprawy. Nawet gdyby ten sprawca wciąż pozostawał jedynie w kręgu osób podejrzanych, to i tak na tym etapie, kiedy organy ścigania podjęły już czynności operacyjne, rozpoczęło się tym samym gromadzenie materiałów dowodowych i innych dokumentów w aktach, chociażby z przebiegu tych czynności w postaci notatek służbowych. Trudno sobie wyobrazić zaistnienie takiej sytuacji w rzeczywistości, kiedy tożsamość sprawcy zostaje wyjawiona organom ścigania, a w sprawie nie będą sporządzone żadne zapiski. Nawet jeśli sprawca zostałby przyłapany na gorącym uczynku przez podmiot inny niż organ ścigania, to w momencie powzięcia informacji o takim zdarzeniu organy ścigania przeprowadzają w pierwszej kolejności czynności sprawdzające, których zaistnienie wymaga utrwalenia w formie pisemnej.

⁶⁵ Por. np. J. Matan, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym oraz formy jej realizacji*, Roczniki Administracji i Prawa, rocznik 2009, nr IX, ss. 89 i nn.

Wydaje się zatem, że do ostatecznego określenia uprawnienia dostępu do akt sprawy w kontekście prawa do obrony przewidzianego w Konstytucji RP powinny być spełnione co najmniej dwa warunki. Po pierwsze, organ ścigania powinien w danej kwestii prowadzić jakiegokolwiek czynności, nawet jeśli zostałyby one w jakiś sposób przerwane, względnie zakończone (w postaci np. umorzenia, w tym rejestrowego). Po drugie, sprawca czynu winien być znany danym organom ścigania i to w konkretnej sprawie, nawet jeśli pozostawałby wciąż tylko w kręgu osób podejrzanych. Nie ma tutaj znaczenia fakt, że np. dane sprawcy widnieją już w ewidencji organów ścigania w przypadku, kiedy był on już wcześniej notowany za jakieś inne postępowanie sprzeczne z prawem. Chodzi o wstępne, choćby domniemane, powiązanie danej osoby z zaistniałym zdarzeniem. Jest rzeczą zgoła pewną, że dopóki sprawca znajduje się w kręgu osób podejrzanych, to nie będzie starał się on naprowadzać organów ścigania na nakierowanie czynności śledczych *stricte* przeciwko niemu. Niemniej, nie powinno również dziwić zachowanie osoby niewinnej, która dowiedziawszy się o prowadzonych czynnościach, chciałaby jak najszybciej sprawę wyjaśnić i jej wzmożona aktywność w celu poznania okoliczności sprawy, nie powinna być hamowana. Niezależnie od zdolności percepcyjnych danego podmiotu, wydaje się, że pouczenie o przysługujących mu prawach jest obowiązkiem organu. Kwestią drugorzędną, choć niemniej istotną, jest w jaki sposób takie pouczenie zostanie przedstawione i czy będzie ono skuteczne, tzn. czy podmiot faktycznie pojmie jego treść i posiadać wiedzę w zakresie przysługujących mu praw. Niemniej, jeśli podmiot pozostający w kręgu osób podejrzanych dowie się o toczących się czynnościach jeszcze przed oficjalnym poinformowaniem go o tym fakcie (tj. najczęściej poprzez wezwanie na przesłuchanie w charakterze świadka), a będzie chciał sam powziąć informacje na ten temat - np. dlaczego organy ścigania interesują się jego osobą - czy wręcz chciałby sam złożyć zeznania, a chciałby uprzednio zapoznać się ze zgromadzonym materiałem dowodowym, wydaje się, że w kontekście konstytucyjnego standardu prawa do obrony i wyrażonego w nim również uprawnienia wglądu do akt, organy prowadzące czynności śledcze, winny uczynić zadość wnioskowi tego podmiotu, czyniąc to *de facto* przed wezwaniem na przesłuchanie i oficjalnym pouczeniem.

Warto również w tym miejscu wziąć pod uwagę kilka okoliczności, które mogłyby przemawiać za tym, że wgląd podejrzanego do akt na etapie postępowania

przygotowawczego *sensu largo* nie jest co do zasady przyczyną mogącą negatywnie wpłynąć na toczące się postępowanie. Skoro bowiem oskarżonemu przyznaje się prawo do obrony w postaci m.in. odwoływania wyjaśnień, zaprzeczenia popełnienia zarzucanego mu czynu, złożenia wyjaśnień nieodpowiadających prawdzie (tzw. prawo do kłamstwa), prawo do milczenia, itd., a ponadto nie ma on obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść, ani też nie ma obowiązku dowodzenia swojej niewinności (74 § 1 k.p.k.) oraz posiada możliwość usprawiedliwionego niestawiennictwa - to dlaczego organy obawiają się udostępniać te akta? Jako argument uzasadniający odmowę nierzadko podaje się obawę matactwa, możliwość ukrywania dowodów, czy też zacierania śladów. Są to oczywiście na swój sposób słuszne i niebezpieczne obawy, jednak tego typu zagrożenia dla toczącego się postępowanie występują również przy stosowaniu innych przepisów, w tym tych wyżej wymienionych, gdzie przysługujące podejrzanemu uprawnienia są *de facto* narzędziami realizującymi cele odwrotne do tych, które przyświecają organom ścigania. Nie jest więc tak, że tylko i wyłącznie dostęp do akt i to w największym stopniu utrudnia prawidłowy tok postępowania.

2.2. Zasada rzetelnego procesu

Na wstępie należy zaznaczyć, że pojęcie „rzetelny proces karny”, czy po prostu „rzetelny proces” nie występuje ani w treści Konstytucji RP, ani w kodeksie postępowania karnego. Przyjmuje się w doktrynie, że termin ten został zaczerpnięty z systemów praw państw obcych, głównie anglosaskiej kultury prawnej, posługującej się zwrotem *fair trial*, czy też *due process*.⁶⁶ Podobniez recypowana została sama idea postrzegania rzetelnego procesu jako standardu, czy zasady prawnej w procesie stanowienia i stosowania prawa.⁶⁷

⁶⁶ P. Wiliński, *Pojęcie rzetelnego procesu karnego* [w:] *Rzetelny proces karny*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2009, s. 20.

⁶⁷ *ibidem*, s. 27.

W orzecznictwie konstytucyjnym pojęcie to pojawia się wprost stosunkowo niedawno⁶⁸. Jednakże już wcześniej można było spotkać się ze stosowaniem przez Trybunał Konstytucyjny innych określeń, które swym zakresem semantycznym mogą równać się z pojęciem „rzetelny proces”, mianowicie takie jak rzetelna procedura sądowa⁶⁹, rzetelność proceduralna⁷⁰, rzetelne postępowanie⁷¹, sprawiedliwość proceduralna⁷², czy sprawiedliwy proces⁷³, a także bezpośrednio z angielska *fair trial*⁷⁴.

Dodatkowo, wskazuje się w doktrynie, że prócz zawilości dotyczącej samej nomenklatury, trudności przysparza również zdefiniowanie zasady rzetelnego procesu, powodując tym samym, że jej znaczenie i zakres pozostają niedookreślone. Przyjmuje się jednak, że standard rzetelnego procesu odzwierciedlają przede wszystkim: możliwość bycia wysłuchanym (tzw. prawo do wysłuchania)⁷⁵, z czym immanentnie związane jest prawo do osobistego udziału w czynnościach procesowych,⁷⁶ prawo do uzasadnienia

⁶⁸ Wyrok TK z 23 października 2006 r., sygn. akt 42/04, Dz.U. 2006, nr 198, poz. 1463; z bardziej aktualnych orzeczeń patrz przykładowo: wyrok TK z 19 sierpnia 2020 r., sygn. akt K 46/15, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2020, nr 7-8, poz. 39.

⁶⁹ Wyrok TK z 16 stycznia 2005 r., sygn. akt SK 30/05, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2006, nr 2, poz. 1.

⁷⁰ Wyrok TK z 25 czerwca 2019 r., sygn. akt SK 27/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2019, nr 6, poz. 2.

⁷¹ Wyrok TK z 13 maja 2002 r., sygn. akt SK 32/01, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2002, nr. 3, po. 31; por. także A. Redelbach, *Sądy a ochrona praw człowieka*, Toruń 1999, s. 247.

⁷² Wyrok TK z 22 lipca 2021 r., sygn. akt SK 60/19, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2021, poz. 44.

⁷³ Wyrok TK z 12 maja 2021 r., sygn. akt SK 116/20, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2021, poz. 28.

⁷⁴ Wyrok TK z 8 stycznia 2019 r., sygn. akt SK 6/16, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2019, nr 1, poz. 1.

⁷⁵ Wyrok TK z 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09, Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego 2011, nr 1, s. 77; wyrok TK z 16 stycznia 2006 r., sygn. akt SK 30/05, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2006, nr 1, poz. 2; wyrok TK z 21 lipca 2008 r., sygn. akt K 7/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 32, poz. 30; wyrok TK z 16 marca 1999 r., sygn. akt SK 19/98, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1999, nr 3, poz. 36.

⁷⁶ Wyrok TK z 11 czerwca 2002 r., sygn. akt SK 5/02, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2002, nr 4, poz. 41.

(czyli ujawnienia w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia)⁷⁷, rozstrzygnięcie sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki⁷⁸, przewidywalność działań organów procesowych⁷⁹, prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji⁸⁰, czy wreszcie tzw. konstytucyjny status władzy wykonawczej⁸¹.

Na problematykę miejsca zasady rzetelnego procesu w systemie prawa zwracają również uwagę przedstawiciele szkoły krakowskiej. Podkreśla się niejako tożsamość tej zasady z zasadą uczciwości, a tym samym sprawiedliwości proceduralnej.⁸² Aczkolwiek przypisuje się jej nieco odmienne atrybuty, niż te wskazane powyżej. Mianowicie, wskazuje się, że organ procesowy, dążący do realizacji zasady rzetelnego procesu, winien traktować jego uczestników w sposób lojalny, respektując poczucie ich godności, informując jednocześnie o ich obowiązkach i uprawnieniach, a także winien prowadzić postępowanie szybko, tj. załatwić sprawę w rozsądnym terminie.⁸³

P. Wiliński wskazuje, że do gwarancji rzetelnego procesu należą także zasada równości wobec prawa, zasada domniemania niewinności oraz zasada prawa do obrony.⁸⁴ Biorąc powyższe pod uwagę, nasuwają się pytania-refleksje. Czy z racji faktu, że rzetelny proces karny realizuje się przez wypełnienie większości naczelnych zasad procesowych, można uznać, iż standard rzetelnego procesu stanowi swego rodzaju super-zasadę, bądź

⁷⁷ Wyrok TK z 11 kwietnia 2005 r., sygn. akt SK 48/04, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2005, nr 4, poz. 45.

⁷⁸ Wyrok TK z 26 lutego 2008 r., sygn. akt SK 89/06, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 1, poz. 7.

⁷⁹ Wyrok TK z 12 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 26/01, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2001, nr 8, poz. 258.

⁸⁰ Wyrok TK z 13 lipca 2009 r., sygn. akt SK 46/08, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2009, nr 7-8, poz. 4, gdzie Trybunał zauważył, że zabezpieczenie właściwego toku postępowania karnego stanowi element rzetelnej procedury sądowej, która jest komponentem prawa do sądu.

⁸¹ P. Wiliński, *Proces karny...*, *op. cit.*, ss. 100-101.

⁸² S. Waltoś, P. Hofmański, *op. cit.*, s. 336.

⁸³ *ibidem*, ss. 337-338.

⁸⁴ P. Wiliński, *Rzetelny proces karny w świetle Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Rzetelny proces karny*, P. Wiliński (red.), *op. cit.*, ss. 322-332.

zasadą pierwotną, w której swoje źródło mają pozostałe zasady? Lub też zasadę rzetelnego procesu uznać trzeba za konglomerat, na który składają się elementy poszczególnych zasad? Czy też bardziej, mając na względzie głos doktryny uznający, że zasada ta stała się prawem obowiązującym w Polsce z chwilą ratyfikacji Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁸⁵, należy stwierdzić, że od tego momentu zostało wprowadzone do polskiego systemu prawa karnego procesowego niemal zupełnie nowe, kolejne kryterium, względem którego winno się prowadzić i oceniać postępowanie? Niezależnie od klasyfikacji i uznania, czy zasada rzetelnego procesu jest zasadą konstytucyjną, czy pozakonstytucyjną, pierwotną, czy wtórną, słusznym wydaje się przyjęcie, że stanowi ona pewnego rodzaju wzorcowy model postępowania pożądany w demokratycznym państwie prawnym.⁸⁶ Nie oznacza to jednak, że przed ratyfikowaniem wspomnianych wyżej aktów prawa międzynarodowego, proces karny w Polsce nie spełniał wymogów rzetelności lub też, że nie było takich aspiracji wśród ustrojodawcy, ustawodawcy, organów wymiaru sprawiedliwości i uczestników procesu. Można zatem założyć, że ówczesnie polska nauka prawa karnego nie posługiwała się wprost pojęciem „rzetelnego procesu”, a jedynie używała pojęć zbliżonych znaczeniowo.⁸⁷ Bez względu na to, wciąż orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w wielu kwestiach pozostaje głównym punktem odniesienia, jeśli chodzi o kontrolę realizacji standardu rzetelnego procesu, chociaż, w coraz większej ilości przypadków, rolę tę spełniają również judykaty polskiego Trybunału

⁸⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *op. cit.*, s. 337; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych został otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r., natomiast został ratyfikowany przez Polskę 3 marca 1977 r. (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167), z kolei Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. została ratyfikowana przez Polskę 15 grudnia 1993 r. (Dz.U. z 1992 r., nr 61, poz. 284).

⁸⁶ Por. A. Murzynowski, *Podstawowe zasady rzetelnego procesu a problem zróżnicowania form postępowania w sprawach o przestępstwa*, Prokuratura i Prawo 2001, nr 1, s. 7.

⁸⁷ Por. pojęcia „lojalność procesowa”, „uczciwe traktowanie uczestników procesu”, „uczciwa gra procesowa”, czy „uczciwa gra” - patrz S. Waltoś przypisy.

Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego.⁸⁸ Potencjał i znaczenie zasady rzetelnego procesu dostrzega również współczesna doktryna, w której rysuje się pogląd nadający rzetelnemu procesowi rangę zasady naczelnej.⁸⁹ Mając na względzie fakt, że standard rzetelnego procesu urzeczywistnia się poprzez realizację konkretnych zasad, bardziej słuszne wydaje się opisanie każdej z nich z osobna, niż zbiorczo pod hasłem jednej zasady.

2.3. Zasada jawności

Wśród standardów konstytucyjnych kształtujących instytucję dostępu do akt sprawy nie sposób nie wspomnieć o zasadzie jawności postępowania. Znajduje ona swój wyraz w art. 45 Konstytucji RP. W ustępie pierwszym tego przepisu ustawa zasadnicza stwierdza, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.⁹⁰ Wykładnia językowa tego przepisu, a zwłaszcza zwrotu „jawne rozpatrzenie sprawy” może sugerować, że chodzi o publiczność posiedzeń i rozpraw rozumianą jako tzw. jawność zewnętrzna, a przejawiającą się w postaci możliwości wzięcia udziału w posiedzeniu lub rozprawie przez osoby trzecie nie będące stronami w danej sprawie. Dodatkowo - w kontekście poruszanej w niniejszej dysertacji problematyki dostępu do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego - wątpliwości może budzić zapis dotyczący organu mającego rozpoznawać sprawę jawnie, mianowicie sądu. W ujęciu całościowym, na etapie postępowania przygotowawczego czynności sądu są ściśle reglamentowane, wręcz incydentalne. Zasadniczo *dominus litis* tej fazy postępowania karnego są prokuratorskie, jak i nieprokuratorskie organy ścigania. Zatem *gros* czynności, jak i decyzji jest podejmowanych właśnie przez te organy. Istnieją rzecz jasna wyjątki,

⁸⁸ P. Kardas, *Standard rzetelnego procesu a prawo wglądu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania, czyli historia jednej nowelizacji*, Prokuratura i Prawo 2010, nr 1-2, s. 91.

⁸⁹ Por. system i hierarchię zasad według M. Wąsek-Wiaderek, *vide*: P. Wiliński, *System zasad procesowych i ich hierarchia* [w:] *System prawa karnego procesowego. Zasady procesu karnego*, P. Wiliński (red.), t. 3, cz. I, Warszawa 2014, s. 165.

⁹⁰ Art 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.

kiedy to decyzja leży w gestii sądu, choć postępowanie sądowe jeszcze się nie zaczęło. Faktem jest, że patrząc przez pryzmat obecnie obowiązujących przepisów, kwestia udostępnienia akt nie leży zawsze po stronie organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Należy wziąć tutaj pod uwagę także przypadki kontroli odwoławczej decyzji organu o udostępnieniu lub braku udostępnienia akt. Analizie zatem trzeba poddać okoliczność, czy zasada konstytucyjna wyrażona w art. 45 ust. 1 odnosi się również do postępowania przygotowawczego, a jeśli tak, to czy ma ona zastosowanie także do przypadków rozstrzygnięcia kwestii przez organy inne niż sąd.

Norma prawna zapisana w art. 45 Konstytucji RP w pierwszej kolejności kreuje ogólny standard tzw. prawa do sądu. Zdaniem doktryny do tego prawa zaliczyć należy prawo dostępu do sądu, prawo do odpowiedniego ukształtowania postępowania sądowego zgodnie z wymaganiami sprawiedliwości i jawności oraz prawo do wyroku sądowego.⁹¹ Także *de facto* zasada jawności nie jest odrębnie i bezpośrednio uregulowana w przepisach konstytucyjnych. Wywodzi się ją z normy szerszego zakresu, dotyczącej prawa do sądu. Odniesienie do kwestii dostępu do akt sprawy znajdziemy w drugiej z wyżej wymienionych kategorii prawa do sądu, tj. w prawie do odpowiedniego ukształtowania postępowania sądowego. Realizacja tego prawa w myśl wymogów sprawiedliwości i jawności odbywać się może na trzech płaszczyznach: prawa do wysłuchania, prawo do ujawniania w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia oraz prawo do przewidywalności postępowania (względnie rozstrzygnięcia).⁹² Doprecyzowując, doktryna i orzecznictwo stoi na stanowisku, że to w prawie do bycia wysłuchanym możliwość dostępu do akt sprawy znajduje swoje odzwierciedlenie. Bowiem jednym z założeń prawa do wysłuchania jest jawność wewnętrzna postępowania

⁹¹ Konstytucja red. Safjan, komentarz do art. 45, Nb 26, Warszawa 2016.

⁹² ibidem, Nb. 94. Por. także P. Kardas, *Jawność wewnętrzna i zewnętrzna postępowania przygotowawczego*, [w:] *Jawność jako wymóg rzetelnego procesu karnego. Zagadnienia prawa polskiego i obcego*, W. Jasiński (red.), K. Nowicki (red.), Warszawa 2013, ss. 15 i nn.; K. Rysz-Sybilak, *Tajemnica śledztwa, ochrona zdrowia psychicznego, wyłączenie jawności rozprawy a prawo prasowe*, [w:] *Proces karny w dobie przemian. Przebieg postępowania*, S. Steinborn (red.), K. Woźniewski (red.), Gdańsk 2018, ss. 267 i nn.; M. Kościelniak-Marszał, *Ograniczona jawność postępowania przygotowawczego - pół kroku we właściwym kierunku*, [w:] *Kontraduktoryjność w polskim procesie karnym*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2013, ss. 363 i nn.; H. Gajewska-Kraczkowska, *Tajność postępowania przygotowawczego a prawo do informacji o jego przebiegu*, *Studia Prawnicze* 1990, z. 3, ss. 3 i nn.

sądowego,⁹³ które prócz udostępnienia akt, swoim zakresem obejmuje również prawo do bycia informowanym o przebiegu postępowania oraz prawo do uczestniczenia w czynnościach procesowych sądu. Warto jednak zwrócić uwagę, że Konstytucja nie precyzuje w swych zapisach i nie uwypukla różnic jeśli chodzi o kształt standardu jawności pomiędzy postępowaniem przygotowawczym a jurysdykcyjnym. Jedyne ustęp drugi przewiduje klauzulę limitującą jawność w przypadku zaistnienia przewidzianych tym przepisem okoliczności, który to zawiera otwarty katalog przesłanek, w dodatku bardzo nieostrych pod kątem pojęciowym. Ustęp drugi nie wskazuje przy tym, na jakim etapie postępowania takie okoliczności musiałyby wystąpić, aby można je było uznać za wywołujące wyłączenie jawności. Użycie takiego sformułowanie nakazuje interpretować je w sposób dosłowny, mianowicie, że w przypadku zaistnienia wspomnianej przesłanki następuje wyłączenie jawności w sposób całkowity. Konstytucja nie przewiduje wyłączenie częściowego, czy to ze względu na podmiot, czy przedmiot sprawy. Biorąc jednak pod uwagę nie dość precyzyjne określenie przesłanek limitujących, należy uznać, że taka wykładnia nie jest właściwa. Bowiem założenie tylko dwóch opcji, tj. całkowitej jawności lub całkowitego wyłączenie jawności w przypadku otwartego katalogu ograniczeń, powodowałoby szereg naruszeń praw uczestników postępowania. Dodatkowo przepisy te nie rozgraniczają w zasadzie, czy mamy do czynienia z tzw. jawnością zewnętrzną, czy wewnętrzną, przez co również ciężko jest jednoznacznie stwierdzić, czy ograniczenia przewidziane w Konstytucji odnoszą się do obu rodzajów jawności w takim samym stopniu, czy tego samego rodzaju ograniczenie przybiera odmienny zakres w zależności od rodzaju jawności, czy też któreś ograniczenia przypisane są wyłącznie tylko do jednego rodzaju jawności.

2.4. Zasada równości stron

Trudno jest jednoznacznie określić miejsce zasady równości stron (zwaną także zasadą równości broni) w polskim systemie prawnym. Kwestią problematyczną jest

⁹³ ibidem, Nb. 97.

bowiem ustalenie źródeł pochodzenia tej zasady. W doktrynie nie ma jednolitego poglądu w tej materii. Część przedstawicieli uznaje, że zasadę tę wywieść można z zasady skargowości i kontradiktoryjności⁹⁴, z kolei inni postrzegają tę zasadę jako element składowy prawa do sprawiedliwego ukształtowania postępowania⁹⁵, jeszcze inni przypisują jej charakter zupełnie odrębnej zasady.⁹⁶ Z uwagi na wielość poglądów, trudno jest kategorycznie określić zasadę równości stron zasadą *stricte* konstytucyjną⁹⁷, tym bardziej że *gros* przedstawicieli nauki odnosi tę zasadę raczej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, stąd też zasadnym się wydało umieścić zwięzłą charakterystykę tej zasady w końcowej części dotyczącej standardu konstytucyjnego, a tuż przed omówieniem standardu strasburskiego.

Abstrahując od źródeł tej zasady, warto wskazać, że przejawy jej obowiązywania można dostrzec w kontekście udostępniania akt na etapie postępowania przygotowawczego. Przede wszystkim trzeba zaznaczyć, że skuteczna możliwość realizacji przez strony swoich praw objawiających się głównie poprzez uczestnictwo w czynnościach dochodzeniowo-śledczych, uzależniona jest w dużej mierze od poziomu informacji na temat działalności organów wymiaru sprawiedliwości i przebiegu procesu w ogólności. Zasada równości stron nie określa katalogu uprawnień, jakie winny być danemu podmiotowi zapewnione, by można było uznać, iż w konkretnej sprawie postępuje się w zgodzie z tą zasadą. Równość broni to też nie jakiś ściśle wyznaczony minimalny zakres narzędzi procesowych, jakimi może dysponować strona, by jej prawa i

⁹⁴ A. Murzynowski, *Istota...*, ss. 172-173; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1992, s. 69; S. Waltoś, *Naczeln...*, ss. 94-95; S. Śliwiński, *Polski proces*, s. 103.

⁹⁵ P. Wiliński, *Konstytucyjny standard prawa do sądu a proces karny*, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, P. Hofmański, (red.), Warszawa 2010, s. 213.

⁹⁶ Z. Papierkowski, *Zasady procesu karnego*, Lublin 1947, ss. 32-37; M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Zakamycze 2003, s. 74.

⁹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 marca 2002 r., sygn. akt P 9/01, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2002, nr 2, poz. 14; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 6 grudnia 2004 r., sygn. akt SK 29/04, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2004, nr 11, poz. 114; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 kwietnia 2009 r., sygn. akt SK 28/08, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 4, poz. 48; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 stycznia 2010 r., sygn. akt SK 2/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2010, nr 1, poz. 1; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2010, nr 8, poz. 79.

obowiązki były należycie chronione. Równość stron to swego rodzaju gwarancja, że uczestnicy postępowania - zwykle stojący w opozycji do siebie pod kątem celów i oczekiwań względem procesu - mogą dysponować zbliżonymi, jeśli nie tożsamymi narzędziami, służącymi realizacji ich praw. Zatem poza sferą regulacji tej zasady pozostaje kwestia skuteczności, czy wystarczalności tych narzędzi do realizacji uprawnień procesowych.

Na gruncie dostępu do informacji w postępowaniu przygotowawczym dostrzega się pewne mankamenty powodujące zachwianie równowagi stron. Zwykle w opracowaniach dogmatycznych pomija się osobę pokrzywdzonego, jeśli chodzi o uprawnienie dostępu do akt na etapie przedprocesowym, być może błędnie wychodząc z założenia, że niejako w interesie i na rzecz pokrzywdzonego działa oskarżyciel. Z reguły przyjęło się kłaść na szali katalogi uprawnień podejrzanego wraz z obrońcą oraz prowadzącego postępowanie, celem weryfikacji ich zgodności z zasadą równości broni. Niemniej trzeba wskazać, że w stosunku do pokrzywdzonego podejrzany niejednokrotnie zagwarantowane ma większe prawa, niżli faktyczna ofiara czynu zabronionego. Wskazać jedynie wypada na chociażby brak możliwości po stronie pokrzywdzonego na uzyskanie nieodpłatnego odpisu orzeczenia, brak gwarancji możliwości końcowego zapoznania się z materiałem zgromadzonym w tym stadium procesu, jak również spore ograniczenie ma miejsce w przypadku pokrzywdzonego, który nie włada językiem polskim, ponieważ ustawa karnoprosowa nie przewiduje dostarczenia jakichkolwiek informacji pokrzywdzonemu w zrozumiałym dla niego języku.

Warto zatem mieć na względzie, przy ewentualnych zmianach przepisów, by po myśli zasady równości broni, uwypuklić nieco prawa pokrzywdzonego na etapie postępowania przygotowawczego w zakresie prawa do informacji. Bowiem fakt, że prokurator, jako prowadzący postępowanie, ma największą wiedzę o stanie sprawy, nie oznacza, że automatycznie wiedzę tę pozyska również pokrzywdzony. Trzeba mieć na względzie, że mimo wszystko prokurator jednak działa w interesie państwa oraz w interesie publicznym i ma realizować cele stypizowane w art. 297 k.p.k., z kolei dla pokrzywdzonego z reguły najważniejszą kwestią jest walor kompensacyjny. Fakt, że pokrzywdzony *de facto* może być biernym uczestnikiem postępowania

przygotowawczego, nie oznacza może być on pozbawiony pewnych uprawnień, tym bardziej, jeśli ustawa przyznaje analogiczne przywileje podejrzanemu.

2. Standard Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

2.1. Założenia konwencyjne w świetle procedury *habeas corpus*

Standard Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPCz), bądź też tzw. standard strasburski, wyznaczają postanowienia Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zwanej również Europejską Konwencją Praw Człowieka, dalej jako: Konwencja lub EKPCz) oraz orzecznictwo tegoż Trybunału. Konwencja została sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., natomiast została ratyfikowana przez Polskę 15 grudnia 1992 r. w wersji zmienionej Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2⁹⁸, jak również, Oświadczeniem Rządowym z 7 kwietnia 1993 r. uznano kompetencje Europejskiej Komisji Praw Człowieka oraz jurysdykcję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.⁹⁹ Jest to w historii powojennej Europy drugi - po Powszechnej Deklaracji Prawa Człowieka z 10 grudnia 1948 r. - dokument rangi międzynarodowej traktujący tak szeroko o prawach człowieka. Istotną różnicę między nimi stanowi fakt, że Deklaracja ma charakter rezolucji uchwalonej w ramach Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, natomiast Konwencja stanowi umowę międzynarodową, dzięki czemu możliwe jest zobowiązanie państw-stron do implementacji konwencyjnych postanowień do ustawodawstwa wewnętrznego poszczególnych państw-sygnatariuszy, jak i późniejsze zweryfikowanie stopnia zaawansowania tego procesu, w tym za pomocą kontroli trybunalskiej.¹⁰⁰ Daje to

⁹⁸ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284.

⁹⁹ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 286.

¹⁰⁰ Por. L. Garlicki, *Przedmowa* [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1-18*, L. Garlicki (red.), t. 1, Warszawa 2010, Legalis/el.

również podstawę do powoływania się organów państwowych na postanowienia Konwencji i wyroki Trybunału podczas wydawania decyzji, a w pewnych przypadkach także do bezpośredniego stosowania tego prawa. W odniesieniu do ochrony praw jednostki z zakresu dostępu do akt sprawy karnej na etapie przedprocesowym zastosowanie mają przepisy art. 5 i 6 Konwencji.

Artykuł 5 Konwencji z założenia traktuje o tych prawach jednostki, które chronią jego fizyczne bezpieczeństwo przed arbitralnymi i bezprawnymi zamachami na jego wolność. Ustęp pierwszy tego artykułu przewiduje zatem, że „każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”. Jednak zdarzają się sytuacje, w których ograniczenie takiej wolności jest możliwe, jeśli nie niezbędne. Konwencja w dalszej części tego przepisu (art. 5 ust. 1 zd. 2 pkt. a - f EKPCz) wymienia enumeratywnie przypadki takiej legalnej detencji, jednocześnie zakreślając katalog podstawowych i gwarantowanych uprawnień, przysługujących zatrzymanej jednostce (art. 5 ust. 2-5 EKPCz). Po pierwsze, osobie, która została zatrzymana, przysługuje prawo do niezwłocznego pozyskania informacji o przyczynach zatrzymania, jak również odnośnie stawianych mu zarzutów. Dodatkowo, stawia się wymóg, by taka informacja była sporządzona i przekazana w zrozumiałym dla zatrzymanego języku (art. 5 ust. 2 EKPCz). Po drugie, przewiduje się, by osoba zatrzymana niezwłocznie została postawiona przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym do wykonywania władzy sądowniczej, jak również, by była sądzona w rozsądnym terminie, bądź zwolniona na czas postępowania z zastrzeżeniem możliwości ustanowienia wymogu zagwarantowania stawienia się na rozprawę, warunkującego zarządzenie takiego zwolnienia (art. 5 ust. 3 EKPCz). Po trzecie, Konwencja wprowadza sądową kontrolę legalności pozbawienia wolności i wymóg zarządzenia zwolnienia zatrzymanego w przypadku stwierdzenia niezgodnego z prawem pozbawienia wolności (art. 5 ust. 4 EKPCz), co *ex lege* powinno przyznawać możliwość wystąpienia z roszczeniem odszkodowawczym przez pokrzywdzonego (tj. pozbawionego wolności w sposób niezgodny z prawem) - *vide* art. 5 ust. 5 EKPCz.

Artykuł 5 Konwencji nie odnosi się wprost do zagadnienia dostępności akt sprawy. Fakt przysługiwania podejrzanemu i jego obrońcy takiego prawa należy dopiero z tego przepisu wyinterpretować. Wydaje się, że na gruncie art. 5 EKPCz rysują się co najmniej dwie ścieżki pozwalające na wykreowanie tego uprawnienia. Pierwsza z nich wywodzi się

z prawa do informacji, ujętego w art. 5 ust. 2 EKPCz, a druga z zasady równości broni, wynikającej z art. 5 ust. 4 EKPCz. Istota i cel dostępności do akt sprawy w przypadku zatrzymania podejrzanego niejako narzucają sposób interpretacji konwencyjnych źródeł tej instytucji w taki sposób, aby nie traktować ich jako dwa odrębne byty, lecz raczej jako przenikające się i wzajemnie uzupełniające elementy składowe.

Ustęp drugi omawianego artykułu Konwencji przewiduje, że każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach. Przepis ten jest na tyle ogólnie skonstruowany, że nie określa w jakiej formie, w jakim zakresie i przez kogo taka informacja powinna zostać udzielona. Kwestie te niewątpliwie należy rozpatrywać indywidualnie dla każdej sprawy, mając na uwadze cel, polegający nie tyle na samym zapoznaniu się zatrzymanego z zarzutami i przyczynami detencji, lecz raczej na umożliwieniu mu skutecznej i sprawnej sądowej weryfikacji legalności tego zatrzymania (co umożliwia jej art. 5 ust. 4 EKPCz).¹⁰¹ Treść zarzutów, jak i przyczyny ograniczenia wolności mogą być zatem przekazane podejrzanemu w formie ustnej lub pisemnej.¹⁰² Przepis ten nie wymaga, by przekazywana informacja była szczegółowa lub

¹⁰¹ Por. M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2013, LEX/el., Nb. 725-726; por. także wyrok ETPCz z 5 lutego 2002 r. w sprawie *Čonka v. Belgia*, skarga nr 51564/99, w której Trybunał uznał, że każdą osobę aresztowaną należy poinformować prostym, nietechnicznym językiem, który będzie dla niej zrozumiały, o podstawowych prawnych i faktycznych przyczynach zatrzymania, aby mogła ona, jeśli uzna to za stosowane, wystąpić do sądu o zakwestionowanie zgodności z prawem tej decyzji („As to the merits, the Court reiterates that paragraph 2 of Article 5 contains the elementary safeguard that any person arrested should know why he is being deprived of his liberty. This provision is an integral part of the scheme of protection afforded by Article 5: by virtue of paragraph 2 any person arrested must be told, in simple, non-technical language that he can understand, the essential legal and factual grounds for his arrest, so as to be able, if he sees fit, to apply to a court to challenge its lawfulness in accordance with paragraph 4.”).

¹⁰² Co więcej, interpretacja tego przepisu pozwala na stwierdzenie, że organy nie są zobowiązane również do podawania przyczyn zatrzymania w samej decyzji dotyczącej pozbawienia wolności, ani na piśmie, ani w żadnej innej formie. Por. np. wyrok ETPCz z 13 września 2011 r. w sprawie *Kane v. Cypr*, nr skargi 3365/06, czy też wyrok ETPCz z 13 grudnia 1978 r. w sprawie *X v. Niemcy*, nr skargi 8098/77 („Further, as regards the manner of communicating to a person the reasons for his arrest, the Convention does not stipulate that such reasons should be stated in the text of the decision authorising detention. Article 5, paragraph 2, does not even require the reasons to be given in writing to the detained person or otherwise in any special form.”).

obszerna¹⁰³, przez co można przyjąć, że winna być ona na tyle konkretna, by wystarczyła podejrzanemu do zapoznania się z jego sytuacją karnoprocesową.¹⁰⁴ Tym bardziej, że z wykładni art. 5 ust. 2 EKPCz nie wynika, by organy wymiaru sprawiedliwości musiały przedstawiać zatrzymanemu pełną listę zarzutów.¹⁰⁵ Jak również podkreśla się, że w przypadku zatrzymania w celu dokonania ekstradycji, podane informacje mogą być bardziej lakoniczne.¹⁰⁶ Konwencja w tym miejscu stawia jedynie dwa warunki.

¹⁰³ Jak wskazano w orzecznictwie, funkcjonariusz dokonujący zatrzymania, nie musi w trakcie tej czynności przekazywać zatrzymanemu informacji w całości - por. wyrok ETPCz z 30 sierpnia 1990 r. w sprawie Fox, Campbell and Hartley v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 12244/86, 12245/86, 12383/86 („Whilst this information must be conveyed “promptly” (in French: “dans le plus court délai”), it need not be related in its entirety by the arresting officer at the very moment of the arrest. Whether the content and promptness of the information conveyed were sufficient is to be assessed in each case according to its special.”).

¹⁰⁴ Orzecznictwo strasburskie wskazuje, że jednak wskazanie samej podstawy aresztowania może być niewystarczające dla realizacji celów stawianych przez art. 5 ust. 2 EKPCz, por. wyrok ETPCz z 7 grudnia 1999 r. w sprawie Kerr v. Zjednoczone Królestwo, skarga nr 40451/98 („The Court notes that at the time of his arrest the applicant was notified of the provision under which he was being detained. However a bare indication of the legal basis for an arrest cannot, taken on its own, be sufficient for the purposes of Article 5 § 2.”), jak również wyrok ETPCz z 12 czerwca 2012 r. w sprawie Kortesis v. Grecja, nr skargi 60593/10, gdzie stwierdzono, że samo wręczenie zatrzymanemu protokołu przesłuchania, w którym enumeratywnie wyliczone są poszczególne artykuły kodeksu karnego nie może oznaczać, że tym samym poinformowany on został o podstawie i przyczynie detencji, bowiem mógł nie zdążyć zapoznać się z treścią artykułów, a co dopiero je zrozumieć („...et que lecture du procès-verbal de son arrestation lui ait effectivement été donnée, celui-ci ne contient qu’une simple énumération des articles du code pénal. Même si ces articles correspondent à diverses infractions, le procès-verbal en question n’est pas explicite sur le point de savoir si le requérant a eu la possibilité de prendre connaissance du contenu des articles en question.”).

¹⁰⁵ Wyrok ETPCz z 31 marca 2011 r. w sprawie Nowak v. Ukraina, nr skargi 60846/10 („Moreover, when a person is arrested on suspicion of having committed a crime, Article 5 § 2 neither requires that the necessary information be given in a particular form, nor that it consists of a complete list of the charges held against the arrested person.”), jak również wyrok ETPCz z 19 kwietnia 2011 r. w sprawie Gasiņš v. Litwa, nr skargi 69458/01 („Quant à l’étendue des informations, cette disposition n’oblige pas les autorités à communiquer à l’intéressé, lors de son arrestation, une énumération complète de toutes les accusations portées contre lui.”); por. także wyrok ETPCz z 3 maja 2007 r. w sprawie Soysal v. Turcja, nr skargi 50091/99.

¹⁰⁶ Por. wyrok ETPCz z 19 listopada 2009 r. w sprawie Kaboulov v. Ukraina, nr skargi 41015/04 („They stated that the applicant had been informed promptly of the reasons for his detention and had therefore been in a position to appeal against them before the courts. They maintained that the applicant was detained having no identity papers and being intoxicated with alcohol in a public place at 9.20 p.m. on 23 August 2004. When he disclosed his name upon apprehension to the police officers it became evident for them, after relevant verification of his identity that the applicant was wanted as a murder suspect by the Kazakh authorities.”); wyrok ETPCz z 10 kwietnia 2007 r. w sprawie Ryabikin v. Rosja, nr skargi 8320/04, czy też wyrok ETPCz z 8 lutego 2005 r. w sprawie Bordovskiy v. Rosja, nr skargi 49491/99 („The Court also recalls that when a person is arrested on suspicion of having committed a crime, Article 5 § 2 neither requires that the necessary

Pierwszym z nich jest konieczność poinformowania zatrzymanego w sposób niezwłoczny o zarzutach i przyczynach ograniczenia wolności. Logika nakazuje twierdzić, że rygor braku zwłoki w udzieleniu podejrzanemu informacji zaczyna obowiązywać od momentu faktycznego zatrzymania jednostki, a nie od chwili wydania decyzji o jej zatrzymaniu. Samo pojęcie „niezwłocznie” jest stosunkowo nieostre, a przepis również go niedookreśla, co pozwala na przyjęcie stanowiska, że okoliczność ta powinna nastąpić tuż bezpośrednio po zatrzymaniu, jeśli nie jeszcze w chwili zatrzymania.¹⁰⁷ Dopuszcza się, by udzielenie informacji zatrzymanemu miało miejsce w trakcie pierwszego przesłuchania¹⁰⁸, natomiast w skrajnych przypadkach zaniechano w zupełności informowania zatrzymanego przyczynach i podstawach pozbawienia wolności z racji rozpowszechnienia tej okoliczności i uznania jej przez organy za fakt notoryjny.¹⁰⁹ Jeśli jednak czasokres pomiędzy zatrzymaniem a przesłuchaniem jest zbyt długi, wówczas organy wymiaru sprawiedliwości ryzykują naruszenie gwarancji prawa do informacji. Drugim z kolei

information be given in a particular form, nor that it consists of a complete list of the charges held against the arrested person.”), jak również wyrok ETPCz z 5 lipca 1984 r. w sprawie K. v. Belgia, nr skargi 10819/84.

¹⁰⁷ Konieczność rozważania naruszeń art. 5 ust. 2 EKPCz przez pryzmat indywidualnego kontekstu każdej sprawy w zakresie uchybienia wymogu „niezwłoczności” w doskonały sposób obrazuje orzecznictwo. Przykładowo wyroku ETPCz z 30 sierpnia 1990 r. w sprawie Fox, Campbell and Hartley v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 12244/86, 12245/86, 12383/86, gdzie Trybunał uznał, że w danym przypadku upływ kilku godzin pomiędzy zatrzymaniem, a udzieleniem informacji o przyczynach zatrzymania, nie narusza normy wynikającej z art. 5 ust. 2 EKPCz („Mr Fox and Ms Campbell were arrested at 3.40 p.m. on 5 February 1986 at Woodbourne RUC station and then separately questioned the same day between 8.15 p.m. and 10.00 p.m. at Castlereagh Police Office. Mr Hartley, for his part, was arrested at his home at 7.55 a.m. on 18 August 1986 and taken to Antrim Police Station where he was questioned between 11.05 a.m. and 12.15 p.m. In the context of the present case these intervals of a few hours cannot be regarded as falling outside the constraints of time imposed by the notion of promptness in Article 5 § 2.”). Jednakże w wyroku ETPCz z 21 lutego 1990 r. w sprawie Van der Leer v. Holandia, nr skargi 11509/85 stwierdzono naruszenie art. 5 ust. 2 EKPCz, ponieważ decyzja o zatrzymaniu podejrzanego została wydana w trakcie jego pobytu w szpitalu, o którym to fakcie dowiedział się on dopiero po upływie dziesięciu dni od wydania tej decyzji („The applicant was in hospital to receive treatment as a "voluntary" patient. It was not until 28 November 1983 that she learned, when she was placed in isolation, that she was no longer free to leave when she wished because of an order made ten days previously.”).

¹⁰⁸ Por. np. wyrok ETPCz z 28 października 1994 r. w sprawie Murray v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 14310/88 („The Court therefore finds that the reasons for her arrest were sufficiently brought to her attention during her interview.”); wyrok ETPCz z 11 lipca 2000 r. w sprawie Dikme v. Turcja, nr skargi 20869/92 („In any event, the intensity and frequency of the interrogations also suggest that at the very first session, which lasted until or slightly beyond 7 p.m., Mr Dikme could have gained some idea of what he was suspected of.”).

¹⁰⁹ Por. wyrok ETPCz z 12 marca 2003 r. w sprawie Öcalan v. Turcja, nr skargi 46221/99.

wymogiem stawianym przez art. 5 ust. 2 Konwencji jest przekazanie zatrzymanemu wskazanych powyżej informacji w zrozumiałym dla niego języku. Może się bowiem zdarzyć tak, że decyzja zarządzająca pozbawienie wolności sporządzona będzie w języku obcym dla zatrzymanego, a przez to dla niego niezrozumiałym. Orzecznictwo trybunalskie stanęło na stanowisku, że wymóg konwencyjny będzie spełniony w tym zakresie, jeśli zatrzymany zostanie poinformowany o przyczynach i podstawie pozbawienia wolności w toku przesłuchania, lecz już w języku dla niego zrozumiałym.¹¹⁰ Nie oznacza to więc, że każdorazowo zatrzymanemu przyznawane jest uprawnienie do skorzystania z pomocy tłumacza¹¹¹, a jeśli już takie wnioski są formułowane, winny być one zredagowane w sposób skrupulatny i precyzyjny.¹¹² Ponadto wskazuje się, że wymóg ten należy jednak pojmować stosunkowo szeroko, mianowicie biorąc pod uwagę kondycję i zdolności percepcyjne samego zainteresowanego, tj. zatrzymanego. Może się bowiem zdarzyć tak, że zatrzymany, z racji indywidualnych uwarunkowań psychicznych, nie będzie w stanie pojąć kierowanych do niego treści, choćby sformułowanych w jego języku ojczystym. Wówczas wszelkie informacje należy przekazywać bezpośrednio jego opiekunowi lub pełnomocnikowi.¹¹³ I odwrotnie, w przypadku, gdy zatrzymany jest specjalistą w jakiejś dziedzinie, bądź z racji zajmowanego stanowiska domniemuje się jego ponadprzeciętną wiedzę i zdolności poznawcze, wtedy argument braku zrozumienia lub przekazania informacji w sposób niewystarczający jest trudny do obronienia przez zatrzymanego.¹¹⁴ Co więcej, zatrzymany nie może podnieść zarzutu braku należytego

¹¹⁰ Wyrok ETPCz z 17 stycznia 1970 r. w sprawie *Delcourt v. Belgia*, nr skargi 2689/65.

¹¹¹ L. Garlicki, komentarz do art. 5 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 98.

¹¹² Wyrok ETPCz z 12 kwietnia 2005 r. w sprawie *Shamayev i inni v. Gruzja i Rosja*, nr skargi 36378/02 („The Court has not overlooked the fact that it was impossible for Mr Darbaydze to assess the accuracy of the impugned interpretation into Chechen; however, in the light of the responsible task entrusted to him and the serious objections that the question of extradition could have provoked among the applicants, it was incumbent on him to phrase his interpretation request with meticulousness and precision.”).

¹¹³ M.A. Nowicki, *op. cit.*, Nb. 728.

¹¹⁴ Wyrok ETPCz z 5 kwietnia 2001 r. w sprawie *H.B. v. Szwajcaria*, nr skargi 26899/95 („Bearing in mind that the applicant, a member of the board and manager of the B. company, had specialised knowledge of the financial situation of the company, the Court considers that upon his arrest the applicant was duly informed of the “essential legal and factual grounds for his arrest, so as to be able, if he [saw] fit, to apply to a court to challenge its lawfulness.”).

poinformowania go o przyczynach i podstawach detencji, w przypadku, gdy został zatrzymany *in flagranti*.¹¹⁵ Podsumowując, należy stwierdzić, że skoro art. 5 ust. 2 Konwencji nie precyzuje, w jakiej formie zatrzymany winien poznać informację o przyczynach i podstawach pozbawienia go wolności, bez ryzyka popełnienia błędu można przyjąć, iż proces ten może odbyć się przykładowo poprzez udzielenie dostępu do (części) akt sprawy, w których takie dane się znajdują. Niewątpliwie jednak udostępnienie tej części akt będzie niezbędnym narzędziem do realizacji prawa do sądowej weryfikacji legalności zatrzymania, wynikającego z art. 5 ust. 4 EKPCz.

W literaturze jednak większe znaczenie dla realizacji uprawnienia dostępu do akt sprawy dostrzega się na gruncie art. 5 ust. 4 omawianej Konwencji. Przepis ten zakłada, że „każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeśli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem”. Nie sposób nie dostrzec, że literalne brzmienie tego przepisu niejako narzuca jego wykładnię w ten sposób, by w pierwszej kolejności wyinterpretować z niego tzw. procesową zasadę kontroli, a nie zaś, jak sugerowano wyżej, zasadę równości broni. Jednakże i procedura kontrolna winna czynić zadość pewnym wymogom¹¹⁶, w tym gwarantować między innymi równość broni pomiędzy stronami. Zdaniem orzecznictwa trybunalskiego, stopień tych wymogów zależy jednak od okoliczności konkretnej sprawy.¹¹⁷ Bowiem art. 5 ust. 4 EKPCz nie narzuca jednolitego i sztywnego modelu postępowania w przypadku pozbawienia wolności.¹¹⁸ Przewiduje jednak w ramach tzw.

¹¹⁵ Wyrok ETPCz z 11 lipca 2000 r. w sprawie *Dikme v. Turcja*, nr skargi 20869/92.

¹¹⁶ M.A. Nowicki, *op. cit.*, Nb. 801.

¹¹⁷ Wyrok ETPCz z 18 czerwca 1971 r. w sprawie *Wilde, Ooms i Versyp v. Belgia*, nr skargi 2832/66, 2835/66, 2899/66 („The forms of the procedure required by the Convention need not, however, necessarily be identical in each of the cases where the intervention of a court is required. In order to determine whether a proceeding provides adequate guarantees, regard must be had to the particular nature of the circumstances in which such proceeding takes place.”).

¹¹⁸ Wyrok ETPCz z 19 lutego 2009 r. w sprawie *A. i inni v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 3455/05 („The requirement of procedural fairness under Article 5 § 4 does not impose a uniform, unvarying standard to be applied irrespective of the context, facts and circumstances. Although it is not always necessary that an Article 5 § 4 procedure be attended by the same guarantees as those required under Article 6 for criminal or civil litigation, it must have a judicial character and provide guarantees appropriate to the type of deprivation of

sprawiedliwości procesowej (*procedural fairness*) pewne warunki *sine qua non*, których spełnienie jest wysoce porządane, jeśli nie niezbędne w toku postępowania kontrolnego, dając tym samym gwarancję procedury *habeas corpus*.¹¹⁹

W pierwszej kolejności należy wskazać na konieczność sądowego charakteru tego typu kontroli, przejawiającą się w prowadzeniu postępowania przed sądem,¹²⁰ co wiąże się poniekąd z prawem osoby pozbawionej wolności do niezwłocznego postawienia przed sędzią, które wyrażone jest w art. 5 ust. 3 Konwencji,¹²¹ przy czym, jak zaznacza doktryna, możliwość wszczęcia procedury kontrolnej nie ogranicza w żadnym stopniu wspomnianego uprawnienia, gwarantowanego przez art. 5 ust. 3 EKPCz.¹²² Drugim warunkiem, jaki stawia Konwencja jest konieczność przesłuchania osoby pozbawionej wolności osobiście lub, jeśli zachodzi taka potrzeba, przez pełnomocnika¹²³, który to wymóg, w świetle orzecznictwa strasburskiego, zaliczyć należy do katalogu podstawowych gwarancji proceduralnych w sprawach dotyczących pozbawienia

liberty in question.”); por. także wyrok ETPCz z 24 października 1979 r. w sprawie Winterwerp v. Holandia, nr skargi 6301/73, jak również wyrok ETPCz z 29 lutego 1988 r. w sprawie Bouamar v. Belgia, nr skargi 9106/80, a także wyrok ETPCz z 15 listopada 2005 r. w sprawie Reinprecht v. Austria, nr skargi 67175/01.

¹¹⁹ Odnośnie samej definicji *habeas corpus* i rozbieżności doktrynalnych na tym polu patrz m.in. P. Krawczyk, B. Łukowiak, *Habeas corpus w Polsce oraz w niektórych państwach kręgu common law. Analiza prawnoporównawcza*, Problemy Prawa Karnego 2021, t. 5, nr 2, s. 2 i nn.

¹²⁰ Wyrok ETPCz z 22 maja 2012 r. w sprawie Idalov v. Rosja, nr skargi 5826/03 („The Court reiterates that by virtue of Article 5 § 4, an arrested or detained person is entitled to bring proceedings for review by a court of the procedural and substantive conditions which are essential for the “lawfulness”, in the sense of Article 5 § 1, of his or her deprivation of liberty.”).

¹²¹ Art. 5 ust. 3 EKPCz - „Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.”.

¹²² L. Garlicki, komentarz do art. 5 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 112.

¹²³ Wyrok ETPCz z 13 lipca 1995 r. w sprawie Kampanis v. Grecja, nr skargi 17977/91 („According to the Court's case-law, the possibility for a prisoner "to be heard either in person or, where necessary, through some form of representation" features in certain instances among the "fundamental guarantees of procedure applied in matters of deprivation of liberty". That is the case in particular where the prisoner's appearance can be regarded as a means of ensuring respect for equality of arms, one of the main safeguards inherent in judicial proceedings conducted in conformity with the Convention.”).

wolności.¹²⁴ Jednocześnie, wymóg ten zapewnia możliwość sprawnego ustalenia konieczności dalszej detencji, przy czym Konwencja nie przewiduje w tym miejscu przesłuchania o charakterze obligatoryjnym za każdym razem, kiedy skarżący odwołuje się od decyzji o przedłużeniu pozbawienia wolności, lecz jedynie w rozsądnych odstępach czasu.¹²⁵ Aczkolwiek nie jest to niezbędne, by postępowanie kontrolne obwarowane było takimi samymi wymogami, jakie wynikają z art. 6 Konwencji, chociaż pewien szczególny rygor może być nadany w przypadku skarżących o ograniczonych zdolnościach umysłowych.¹²⁶ Niezależnie od tego i w tym przypadku, by móc stwierdzić, czy art. 5 ust. 4 EKPCz zapewnia niezbędne gwarancje prawem przewidziane, należy brać pod uwagę szczególny charakter okoliczności konkretnej sprawy.¹²⁷

Wydaje się jednak, że możliwość kwestionowania decyzji o pozbawieniu wolności w największym stopniu urzeczywistnia zasada kontrydiktoryjności zakładająca między innymi równość broni pomiędzy zatrzymującym a zatrzymanym¹²⁸, przejawiającą się

¹²⁴ Wyrok ETPCz z 21 października 1986 r. w sprawie Sanchez-Reisse v. Szwajcaria, nr skargi 9862/82 („Despite the difference in wording between paragraph 3 (right to be brought before a judge or other officer) and paragraph 4 (right to take proceedings) of Article 5 (art. 5-3, art. 5-4), the Court's previous decisions relating to these two paragraphs have hitherto tended to acknowledge the need for a hearing before the judicial authority.”). W zakresie relacji pomiędzy art. 5 ust. 3 i art. 5 ust. 4 Konwencji patrz także wyrok ETPCz z 4 grudnia 1979 r. w sprawie Schiesser v. Szwajcaria, gdzie stwierdzono obowiązek przesłuchania osoby postawionej przed sądem („The procedural requirement places the "officer" under the obligation of hearing himself the individual brought before him.”).

¹²⁵ Wyrok ETPCz z 17 kwietnia 2012 r. w sprawie Çatal v. Turcja, nr skargi 26808/08 („The first fundamental guarantee which flows naturally from Article 5 § 4 of the Convention is the right to an effective hearing by a judge in the review of the lawfulness of a detention. On the other hand, this provision equally guarantees an expeditious determination by the authorities of the necessity of a person's continued detention. Taking into account these two principles, the Court has held that Article 5 § 4 of the Convention does not require that a detained person be heard every time he lodges an appeal against a decision extending his detention but that it should be possible to exercise the right to be heard at reasonable intervals.”); por. także wyrok ETPCz z 28 października 2010 r. w sprawie Knebl v. Czechy, nr skargi 20157/05 oraz wyrok ETPCz z 15 czerwca 2006 r. w sprawie Jurjevs v. Łotwa, nr skargi 70923/01, a także wyrok ETPCz z 29 listopada 2011 r. w sprawie Altinok v. Turcja, nr skargi 31610/08.

¹²⁶ Wyrok ETPCz z 24 października 1979 r. w sprawie Winterwerp v. Holandia, nr skargi 6301/73 („Special procedural safeguards may prove called for in order to protect the interests of persons who, on account of their mental disabilities, are not fully capable of acting for themselves.”).

¹²⁷ Wyrok ETPCz z 12 maja 1992 r. w sprawie Megyeri v. Niemcy, nr skargi 13770/88.

¹²⁸ Wyrok ETPCz z 21 października 1986 r. w sprawie Sanchez-Reisse v. Szwajcaria, nr skargi 9862/82 („Admittedly, he had already indicated in his request the circumstances which, in his view, justified his release,

choćby w postaci zaprezentowania swojego stanowiska wobec argumentów strony przeciwnej, czy w to w formie pisemnej, czy ustnej, czy osobiście przez osobę pozbawioną wolności, czy też przez jego pełnomocnika.¹²⁹ Możliwość polemiki odnośnie pozbawienia wolności z argumentami strony przeciwnej realna jest tylko i wyłącznie wówczas, kiedy obu stronom znane są w równym stopniu przyczyny detencji lub przyczyny wydania decyzji o jej przedłużeniu. Realizacja tego prawa odbywa się w dużej mierze dzięki udostępnianiu dokumentów z akt sprawy bowiem, jak twierdzi doktryna i judykatura, nie można mówić o równości broni pomiędzy stronami, jeśli obrońcy odmawia się dostępu do akt.¹³⁰

Analizując zakres, w jakim doktryna i judykatura rozważają udostępnienie akt sprawy, należy stwierdzić, że Konwencja nie wymaga, by osobie pozbawionej wolności lub jej obrońcy udostępniać cały materiał zebrany w toku dotychczasowego postępowania. Podkreśla się, że dostęp taki powinien być zapewniony do dokumentów, które stanowiły podstawę wydania decyzji o pozbawieniu wolności lub decyzji o

but this of itself did not provide the "equality of arms" that is indispensable: the opinion could subsequently have referred to new points of fact or of law giving rise, on the detainee's part, to reactions or criticisms or even to questions of which the Federal Court should have been able to take notice before rendering its decision."). Patrz także wyrok ETPCz z 12 grudnia 1991 r. w sprawie Toth v. Austria, nr skargi 11894/85, wyrok ETPCz z 13 lipca 1995 r. w sprawie Kampanis v. Grecja, nr skargi 17977/91, gdzie Trybunał uznał, że celem zapewnienia równości broni, konieczne jest umożliwienie skarżącemu stawienia się w tym samym czasie, co prokurator, by móc skutecznie odnieść się do argumentacji oskarżyciela („In the light of these considerations, the Court is of the view that to ensure equality of arms it was necessary to give the applicant the opportunity to appear at the same time as the prosecutor so that he could reply to his arguments."), w tym zakresie por. także wyrok ETPCz z 21 lutego 1996 r. w sprawie Hussain v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 21928/93 („The Court recalls in this context that, in matters of such crucial importance as the deprivation of liberty and where questions arise which involve, for example, an assessment of the applicant's character or mental state, it has held that it may be essential to the fairness of the proceedings that the applicant be present at an oral hearing."), czy wyrok ETPCz z 30 stycznia 2003 r. w sprawie Nikolov v. Bułgaria, nr skargi 38884/97.

¹²⁹ Wyrok ETPCz z 30 listopada 2004 r. w sprawie Klyakhin v. Rosja, nr skargi 46082/99, wyrok ETPCz z 13 lutego 2001 r. w sprawie Schöps v. Niemcy, nr skargi 25116/94 („A court examining an appeal against detention must provide guarantees of a judicial procedure. The proceedings must be adversarial and must always ensure "equality of arms" between the parties, the prosecutor and the detained person."), a także wyrok ETPCz z 4 grudnia 1990 r. w sprawie Farmakopoulos v. Belgia, nr skargi 11683/85.

¹³⁰ M.A. Nowicki, *op. cit.*, Nb. 815; por. także wyrok ETPCz z 13 lutego 2001 r. w sprawie Schöps v. Niemcy, nr skargi 25116/94 („Equality of arms is not ensured if counsel is denied access to those documents in the investigation file which are essential in order effectively to challenge the lawfulness of his client's detention.”).

przedłużeniu stosowania takiego środka.¹³¹ Z uwagi bowiem na ochronę skuteczności śledztwa, słusznym wydaje się ograniczenie dostępu do części akt sprawy. Niemniej istotnym argumentem przemawiającym za nieujawnianiem pewnej kategorii dokumentów jest bezpieczeństwo narodowe, zwłaszcza w sprawach zakresu przestępczości zorganizowanej lub czynach o charakterze terrorystycznym. Jednakże i tego rodzaju ograniczenia nie mogą naruszać uprawnień osoby pozbawionej wolności z zakresu rzetelnego procesu lub prawa do obrony.¹³² Dlatego też możliwość wglądu obrońcy do materiałów niejawnych z pewnością wymaga rozwiązań specjalnych.¹³³ Warto w tym miejscu również zwrócić uwagę na fakt, że Konwencja w art. 5 ust. 4 nadaje osobie pozbawionej wolności (i jej pełnomocnikowi) prawo do kontroli legalności detencji¹³⁴, co z kolei może nasuwać myśl, że skuteczna ocena legalności wymagać może nieco szerszego dostępu do materiałów dowodowych, niżli tylko do samej decyzji o pozbawieniu wolności lub jego przedłużeniu. Jak również zapisy konwencyjne nie poruszają w żadnym stopniu wprost przypadków spraw, w których nie doszło do pozbawienia wolności, jak również nie wprowadzają podziału na postępowanie przygotowawcze, czy postępowanie główne, pozostawiając tę kwestię do uregulowania przez porządki prawne poszczególnych państw-stron. Tym samym, ponownie, relację pomiędzy wskazanymi wyżej dobrami chronionymi prawem należy rozpatrywać indywidualnie, w zależności od okoliczności konkretnej sprawy. Trzeba podkreślić, że Konwencja w tym miejscu wymaga, by kontrolę odwoławczą sprawował sąd lub co najmniej organ o charakterze sądowym, który będzie niezależny od stron postępowania i

¹³¹ M.A. Nowicki, *op. cit.*, Nb. 816.

¹³² Wyrok ETPCz z 15 listopada 1996 r. w sprawie *Chahal v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 22414/93 („The Court recognises that the use of confidential material may be unavoidable where national security is at stake. (...) This example illustrates that there are techniques which can be employed which both accommodate legitimate security concerns about the nature and sources of intelligence information and yet accord the individual a substantial measure of procedural justice.”), por. także wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie *Jasper v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 27052/95, jak również wyrok ETPCz z 20 czerwca 2002 r. w sprawie *Al-Nashif v. Bułgaria*, nr skargi 50963/99.

¹³³ M.A. Nowicki, *op. cit.*, Nb. 817.

¹³⁴ Wyrok ETPCz z 3 października 2006 r. w sprawie *McKay v. Wielka Brytania*, nr skargi 543/03; wyrok ETPCz z 29 kwietnia 1999 r. w sprawie *Aquilina v. Malta*, nr skargi 25642/94; wyrok ETPCz z 18 marca 2008 r. w sprawie *Ladent v. Polska*, nr skargi 11036/03; wyrok ETPCz z 4 lipca 2000 r. w sprawie *Niedbała v. Polska*, nr skargi 27915/95.

władzy wykonawczej.¹³⁵ Nie nakłada jednak obowiązku wprowadzania szczególnej instancji sądowej odpowiedzialnej wyłącznie za kontrolę legalności stosowania tymczasowego aresztowania.¹³⁶

2.2. Dostęp do akt sprawy na gruncie minimalnego standardu karnoprosesowego

Artykuł 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka traktuje przede wszystkim o zasadzie rzetelnego procesu. Zapis ustępu pierwszego tegoż przepisu stanowi, że „każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.” Oznacza to, że gwarancja ta stanowić ma swego rodzaju uniwersalny charakter, bowiem odnosi się zarówno do postępowań cywilnych, jak i karnych. Z punktu widzenia dostępu do akt sprawy w procesie karnym niejako specjalnie dedykowanym przepisem jest ustęp trzeci, który ustanawia tzw. minimalny standard karnoprosesowy. Jak się jednak podkreśla w doktrynie, normy zredagowane w art. 6 ust. 3 EKPCz można równie dobrze zdekodować z zapisów ogólnych zawartych w art. 6 ust. 1 EKPCz.¹³⁷ Jednakże u podstaw takiego, a nie innego ujęcia legislacyjnego legła chęć wyeksponowania dla adresatów tych norm szczególnej roli przepisów karnych w zakresie ingerencji w prawa i wolności jednostki, a tym samym

¹³⁵ Wyrok ETPCz z 21 kwietnia 2009 r. w sprawie *Stephens v. Malta*, nr skargi 11956/07.

¹³⁶ A. Sakowicz, S. Zabłocki, *Standard konstytucyjny i konwencyjny a warunkowe tymczasowe aresztowanie (art. 257 § 2 i 3 k.p.k.)*, Przegląd Sądowy 2021, nr 10, s. 31. Por. także wyrok ETPCz z 23 listopada 1993 r. w sprawie *Navarra v. Francja*, nr skargi 13190/98; wyrok ETPCz z 17 lipca 2007 r. w sprawie *Kučera v. Słowacja*, nr skargi 48666/99; wyrok ETPCz z 12 grudnia 1991 r. w sprawie *Toth v. Austria*, nr skargi 11894/85.

¹³⁷ Na temat stosunku nadrzędności i podrzędności pomiędzy normami wynikającymi z art. 6 ust. 1 EKPCz i art. 6 ust. 3 EKPCz patrz m.in. wyrok ETPCz z 16 grudnia 1992 r. w sprawie *Edwards v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 13071/87.

konieczność zapewnienia kontroli i ograniczenia nadużyć, niżli ma to miejsce chociażby w sprawach z zakresu prawa cywilnego, czy administracyjnego.¹³⁸

Artykuł 6 ust. 3 Konwencji wymienia jedynie główne gwarancje procesowe. Nie oznacza to jednak, że jest to katalog zamknięty. Nie ma bowiem przeszkód, by ewentualnie inne normy gwarancyjne wyinterpretowywać z ustępu pierwszego tegoż artykułu wedle konieczności i okoliczności konkretnej sprawy. I tak kolejno art. 6 ust. 3 lit. a) EKPCz ustanawia gwarancję informacji o podstawach oskarżenia¹³⁹, art. 6 ust. 3 lit. b) EKPCz kreuje gwarancję zapewniającą umożliwienie przygotowania obrony w odpowiednim czasie¹⁴⁰, art. 6 ust. 3 lit. c) EKPCz zakłada możliwość obrony samodzielnie przez oskarżonego lub z udziałem pełnomocnika¹⁴¹, art. 6 ust. 3 lit. d) EKPCz gwarantuje prawo do wzywania i przesłuchiwania świadków¹⁴², z kolei art. 6 ust. 3 lit. e) EKPCz zapewnia prawo do skorzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza¹⁴³.

Przepis art. 6 ust. 3 EKPCz nie precyzuje jednak do jakiego etapu postępowania karnego mają zastosowanie zapisane w nim gwarancje. Można w ten sposób domniemywać, że brak szczegółowego wskazania w tym zakresie oznacza, że wskazane powyżej zasady mogą, czy wręcz powinny mieć zastosowanie na każdym etapie

¹³⁸ L. Garlicki, komentarz do art. 6 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 302.

¹³⁹ Art. 6 ust. 3 lit. a) EKPCz - „Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia”.

¹⁴⁰ Art. 6 ust. 3 lit. b) EKPCz - „Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony”.

¹⁴¹ Art. 6 ust. 3 lit. c) EKPCz - „Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony - do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości”.

¹⁴² Art. 6 ust. 3 lit. d) EKPCz - „Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia”.

¹⁴³ Art. 6 ust. 3 lit. e) EKPCz - „Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie”.

procesu,¹⁴⁴ a co za tym idzie, również na etapie przedprocesowym, czyli w postępowaniu przygotowawczym, a także na etapie postępowania odwoławczego. Istotna różnica, jaka jawi się w stosunku do omawianego wyżej art. 5 Konwencji jest taka, że art. 6 EKPCz nie ogranicza stosowania zawartych w nim gwarancji do przypadków, w których względem oskarżonego zastosowano pozbawienie lub ograniczenie wolności. Szerszy zakres treściowy norm prawnych wynikających z art. 6 Konwencji implikuje również szerszy zakres gwarancji, a co za tym idzie - i wymogów stawianych organom wymiaru sprawiedliwości. W kontekście dostępu do akt sprawy, należy wskazać, że przewidziane w art. 6 ust. 3 lit. a) prawo do informowania o istocie i przyczynie skierowanego oskarżenia, niejako automatycznie rodzi konieczność udzielenia informacji oskarżonemu o jego sytuacji karnoprosesowej w większym zakresie, niż ma to miejsce w przypadku zastosowania pozbawienia wolności.¹⁴⁵

Nierozłącznie z prawem do informacji wiąże się również prawo do obrony.¹⁴⁶ Jednakże Konwencja dookreśla to uprawnienie o dwa istotne aspekty, mianowicie o samą możliwość przygotowania obrony oraz o odpowiedni czas do jej przygotowania. Jak słusznie zauważa doktryna, nie można mówić o skutecznej obronie, jeśli nie posiada się odpowiedniego zakresu informacji, jak również, że nie można mówić o przygotowaniu do obrony, jeśli informacje te nie będą udostępnione odpowiednio wcześniej wraz z zapewnieniem adekwatnej ilości czasu do zaznajomienia się z nimi i ich analizą.¹⁴⁷ Nie jest nadzwyczaj zaskakujące, że opisane w art. 6 Konwencji gwarancje procesowe

¹⁴⁴ Wyrok ETPCz z 24 listopada 1993 r. w sprawie *Imbrioscia v. Szwajcaria*, nr skargi 13972/88 („Certainly the primary purpose of Article 6 (art. 6) as far as criminal matters are concerned is to ensure a fair trial by a "tribunal" competent to determine "any criminal charge", but it does not follow that the Article (art. 6) has no application to pre-trial proceedings.”), por. także wyrok ETPCz z 8 lutego 1996 r. w sprawie *John Murray v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 18731/91, jak również wyrok ETPCz z 25 czerwca 2008 w sprawie *Berliński v. Polska*, nr skargi 27715/95.

¹⁴⁵ M.A. Nowicki, komentarz do art. 6 EKPCz, *op. cit.*, Lex/el.

¹⁴⁶ Wyrok ETPCz z 25 marca 1999 r. w sprawie *Pélissier i Sassi v. Francja*, nr skargi 25444 („Lastly, as regards the complaint under Article 6 § 3 (b) of the Convention, the Court considers that sub-paragraphs (a) and (b) of Article 6 § 3 are connected and that the right to be informed of the nature and the cause of the accusation must be considered in the light of the accused's right to prepare his defence.”), por. także wyrok ETPCz z 26 września 2006 r. w sprawie *Miroux v. Francja*, nr skargi 73529/01.

¹⁴⁷ L. Garlicki, komentarz do art. 6 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 303.

dopuszczają pewne wyjątki od zasady. Mianowicie, utarł się w judykaturze pogląd, według którego nie można uznać za naruszenie omawianego przepisu sytuacji, w której oskarżony - w oparciu o całokształt okoliczności - był w stanie wywnioskować, jakie są przyczyny i istota kierowanego przeciw niemu aktu oskarżenia.¹⁴⁸ Ponadto same wspomniane wyżej aspekty dookreślające prawo do obrony są pojęciami na tyle nieostrymi, że stwierdzenie iż doszło do ich wypełnienia lub naruszenia, należy rozpatrywać przez pryzmat konkretnej sprawy. Dlatego też bardziej szczegółowe definicje legalne dotyczące choćby „odpowiedniego czasu na przygotowanie obrony” należy uznać za bezcelowe.

Warto również podkreślić, że przysługujące oskarżonemu prawo do obrony oznacza, że może on, prócz przypadków, kiedy decyduje się na samodzielną obronę, skorzystać z pomocy profesjonalnych pełnomocników. W kontekście art. 6 ust. 3 EKPCz powoduje to, że przewidziane w tym przepisie gwarancje przysługują w równym stopniu i oskarżonemu i jego obrońcy, jeśli został ustanowiony. Jako, że mimo ustanowienia obrońcy, to jednak wciąż oskarżony odgrywa główną rolę w toku postępowania, nie można uznać, że realizacja zasad procesowych względem pełnomocnika dezaktywuje konieczność wypełnienia tych gwarancji także względem oskarżonego.¹⁴⁹ Zdaje się jednak, że sądownictwo europejskie, jak i praktyka w polskim procesie karnym w tym zakresie stoi jednak na stanowisku, że udzielenie informacji obrońcy oznacza przeniesienie obowiązku poinformowania oskarżonego z organu na tegoż pełnomocnika oraz że wywiązanie się z ciążącego na organie obowiązku poinformowania obrońcy, zwalnia ten organ z udzielenia takich informacji bezpośrednio samemu oskarżonemu.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Wyrok ETPCz z 19 grudnia 1989 r. w sprawie *Kamasinski v. Austria*, nr skargi 9783/82 („The Court infers from the evidence that, as a result of the oral explanations given to him in English, Mr Kamasinski had been sufficiently informed of "the nature and cause of the accusation against him", for the purposes of paragraph 3 (a) of Article 6 (art. 6-3-a). In the Court's view, in the particular circumstances the absence of a written translation of the indictment neither prevented him from defending himself nor denied him a fair trial. Accordingly no breach of Article 6 (art. 6) can be found under this head.”).

¹⁴⁹ Tak np. L. Garlicki, komentarz do art. 6 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 331.

¹⁵⁰ Wyrok ETPCz z 19 grudnia 1989 r. w sprawie *Kamasinski v. Austria*, nr skargi 9783/82 („Neither, in the Court's view, did the consequences of its operation in the present case involve violation of any of the Convention provisions relied on by Mr Kamasinski. The related complaint that his counsel failed to acquaint him with the prosecution evidence fails for the reasons given above.”).

Niemniej, na podkreślenie zasługuje również okoliczność, że przecież w procesie karnym obrońca nie reprezentuje swoich interesów, ani też *de facto* gwarancje konwencyjne nie dotyczą bezpośrednio niego samego, stąd też charakter uprawnień przewidzianych w Konwencji w stosunku do obrońcy i w stosunku do oskarżonego ma nieco inny wymiar, chociaż ich cel jest tożsamy.¹⁵¹

Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć, że na gruncie prawodawstwa ponadnarodowego, zapis art. 6 EKPCz bardzo zbliżony jest do treści wynikającej z art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Do kwestii dotyczącej dostępu do akt sprawy odnosi się w dużej mierze art. 14 ust. 3 lit. a) - d) MPPOiP. Ustęp trzeci przewiduje, że „każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do gwarancji otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia (art. 14 ust. 3 lit. a) MPPOiP), do gwarancji dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym (art. 14 ust. 3 lit. b) MPPOiP), podmiot ten ma również zagwarantowane prawo do przeprowadzenia rozprawy bez nieuzadaniowej zwłoki (art. 14 ust. 3 lit. c) MPPOiP).” Dokument ten przewiduje również „prawo oskarżonego do obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego, do otrzymywania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie (art. 14 ust. 3 lit. d) MPPOiP).” Z kolei art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych odnosi się do przypadków związanych z pozbawieniem wolności. Mając to na względzie, można niewątpliwie stwierdzić, że przywołanie w obu dokumentach międzynarodowych takich zapisów o zbliżonej treści każe zwrócić uwagę na ich znaczenie dla praktyki prawa karnego procesowego. Nie jest to jednak jedyne swego rodzaju powtórzenie legislacyjne, bowiem - co zasugerowano już wcześniej - w samej Konwencji napotykamy je w relacji pomiędzy art. 6 ust. 3 lit. a) EKPCz oraz art. 5 ust. 2 EKPCz. W tym wypadku jest to

¹⁵¹ Wyrok ETPCz z 19 października 2004 r. w sprawie Makhfi v. Francja, nr skargi 59335/00.

jednak jedynie pozorna zbieżność treści, bowiem gwarancje zawarte w obu tych przepisach nie wykluczają się wzajemnie, ani nie pozostają ze sobą w stosunku nadrzędności i podrzędności. Istnieje bowiem możliwość, że normy zawarte w tych przepisach zaktualizują się w tym samym czasie, co może mieć miejsce, kiedy pozbawieniu wolności jednostki towarzyszy jednocześnie postawienie jej w stan oskarżenia. Jeśli jednak czynności te dzieli odstęp czasu, rodzi to po stronie organów dwa odrębne obowiązki informacyjne względem oskarżonego, choćby ich treść w dużej mierze się pokrywała.¹⁵²

2.3. Standard strasburski na przykładzie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Standard strasburski niewątpliwie zarysowany jest w dużej mierze przez postanowienia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka wraz z towarzyszącymi jej Protokołami. Postanowienia te stanowią punkt wyjścia dla sędziów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przy rozpatrywaniu poszczególnych spraw i wydawaniu wyroków. Zapadłe decyzje również stanowią płaszczyznę odniesienia dla przyszłych orzeczeń. To one, do spółki z treścią Konwencji, składają się między innymi na tzw. standard strasburski. Jednakowoż, nie mniej istotne dla celów praktyki są tezy komentarzy wygłaszane przez przedstawicieli nauki państw-stron, co stanowi równie ważną nadbudowę dla orzecznictwa europejskiego.

Przyjęto powszechnie w doktrynie, że wyrokiem trybunalskim o istotnym znaczeniu dla kwestii dostępności akt sprawy w postępowaniu karnym jest judykat *Lamy v. Belgia*¹⁵³ z 30 marca 1989 r. W przedmiotowej sprawie skarżący zarzucał naruszenie między innymi art. 5 ust. 4 Konwencji z uwagi na fakt, że ani on ani jego obrońca nie posiadali odpowiedniego zakresu wiedzy na temat oskarżenia i podstaw zatrzymania, a

¹⁵² Por. L. Garlicki, komentarz do art. 6 EKPCz, *op. cit.*, Nb. 308.

¹⁵³ Wyrok ETPCz z 30 marca 1989 r. w sprawie *Lamy v. Belgia*, nr skargi 10444/83.

jedynie szczątkowe i niejasne informacje, które można było wysnuć z przedstawionych zarzutów, podczas gdy oskarżyciel korzystał z pełnego wachlarza dokumentów zawartych w aktach.¹⁵⁴ Dodatkowo, akta sprawy zostały udostępnione skarżącemu i obronie dopiero po upływie miesiąca od chwili zatrzymania, co było tłumaczone tym, że były one wówczas zaledwie co utworzone i każdego dnia na bieżąco aktualizowane i uzupełniane, co technicznie rzecz biorąc uniemożliwiało prokuratorowi rozstanie się z nimi.¹⁵⁵ Podnoszono ponadto, że w momencie, kiedy obrońca już uzyskał do nich dostęp, to i tak nie zdołał wyciągnąć żadnych nowych wniosków.¹⁵⁶ Organy wymiaru sprawiedliwości zaznaczały także, że wymóg prowadzenia postępowania w sposób kontrydiktoryjny¹⁵⁷ nie rodzi jednocześnie obowiązku udostępniania całego zasobu materiałów dowodowych.¹⁵⁸ W sprawie *Lamy v. Belgia* jednak nie udzielono wglądu przede wszystkim do opinii wydanych przez sędziego śledczego, na których to dokumentach prokuratura opierała swoje wywody. Jak stwierdził Trybunał w Strasburgu, dostęp do tych akt był kluczowy na tym etapie postępowania, ponieważ mógł umożliwić pełnomocnikowi efektywne przygotowanie obrony, a w toku procedury kontrolnej ten rodzaj akt stanowi podstawę

¹⁵⁴ „In his submission, a review of the lawfulness of his detention should have been the occasion for objective, adversarial proceedings. These could not be considered to have taken place where the investigating judge and Crown Counsel had had an opportunity to make their submissions in full knowledge of the contents of a substantial file, while the defence could only argue its case on the vague charges made in the arrest warrant.”.

¹⁵⁵ „In the Government’s submission, the reason why the file on a case remained inaccessible to the defence during the first thirty days of custody was that the investigating judge would only just have opened it and would be adding new material to it every day (seized documents, records of witness examinations, searches, expert evidence, etc.); he could not part with it for the purposes of its being held permanently at the registry and being made available to the defendant or his counsel.”.

¹⁵⁶ „And when his lawyer, at the end of the first month of custody, had had access to the whole file, he had not derived any fresh argument from it.”.

¹⁵⁷ Por. np. wyrok ETPCz z 2 marca 1987 r. w sprawie *Weeks v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 9787/82.

¹⁵⁸ „More generally, the Government maintained that the overriding need for proceedings to be adversarial did not extend to making available the entire file that was being built up (...); patrz także M.A. Nowicki, komentarz do art. 5 EKPCz, *op. cit.*, Lex/el, gdzie autor wskazuje, że w istocie na gruncie art. 5 ust. 4 EKPCz nie ma obowiązku udostępniania całości akt, bowiem dostęp ten może być ograniczony jedynie do dokumentów, stanowiących podstawę aresztowania, co czyni zadość wymogom kontrydiktoryjności i zasadzie równości broni.

decyzji sądu o kontynuacji detencji lub zwolnieniu aresztanta.¹⁵⁹ Dlatego też ostatecznie stwierdzono naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji¹⁶⁰, tłumacząc między innymi, że kwestia oceny konieczności zastosowania tymczasowego aresztowania oraz kwestia oceny stopnia winy są ze sobą na tyle ściśle powiązane, by uznać dopuszczalność autorytatywnego ograniczenia dostępu do akt w pierwszym przypadku, podczas gdy w tym drugim jest on niejako obligatoryjny.¹⁶¹ Skarżący zarzucał organom naruszenie również art. 5 ust. 2, art. 5 ust. 3 oraz art. 6 ust. 6 lit. b) Konwencji, jednak Trybunał uznał, że w toku procesu nie doszło do ich naruszenia. Tezy zawarte w przedmiotowym orzeczeniu uznane zostały za na tyle kluczowe, że doprowadziły do zmian w procedurze karnej Królestwa Belgii,¹⁶² a także były podstawą do wydania późniejszych wyroków trybunalskich, jak np. w sprawach *Oravec v. Chorwacja*¹⁶³, *Podeschi v. San Marino*¹⁶⁴, *Selahattin Demitraş v. Turcja*¹⁶⁵, *Atilla Taş v. Turcja*¹⁶⁶, *Mustafa Avci v. Turcja*¹⁶⁷, *Ragip Zarakolu v. Turcja*¹⁶⁸, *Hazni Bayam v. Turcja*¹⁶⁹, *Akengin v. Turcja*¹⁷⁰, *Bayram v. Turcja*¹⁷¹, *Tanriverdi i inni v.*

¹⁵⁹ „Access to these documents was essential for the applicant at this crucial stage in the proceedings, when the court had to decide whether to remand him in custody or to release him.”.

¹⁶⁰ Por. m.in. A. Lach, *Rzetelne postępowanie dowodowe w sprawach karnych w świetle orzecznictwa strasburskiego*, Warszawa 2018, ss. 124-125; w kontekście naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji patrz również wyrok ETPCz z 9 lipca 2007 r. w sprawie *Mooren v. Niemcy*, nr skargi 11364/03, czy wyrok ETPCz z 17 lipca 2012 r. w sprawie *Ceviz v. Turcja*, nr skargi 8140/08.

¹⁶¹ „The appraisal of the need for a remand in custody and the subsequent assessment of guilt are too closely linked for access to documents to be refused in the former case when the law requires it in the latter case.”.

¹⁶² Por. np. M.A. Nowicki, *Kamienie milowe. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 1997, ss. 116 i nn.

¹⁶³ Wyrok ETPCz z 11 lipca 2017 r. w sprawie *Oravec v. Chorwacja*, nr skargi 51249/11.

¹⁶⁴ Wyrok ETPCz z 13 kwietnia 2017 r. w sprawie *Podeschi v. San Marino*, nr skargi 66357/14.

¹⁶⁵ Wyrok ETPCz z 20 listopada 2018 r. w sprawie *Selahattin Demitraş v. Turcja*, nr skargi 14305/17.

¹⁶⁶ Wyrok ETPCz z 19 stycznia 2021 r. w sprawie *Atilla Taş v. Turcja*, nr skargi 72/17.

¹⁶⁷ Wyrok ETPCz z 23 maja 2017 r. w sprawie *Mustafa Avci v. Turcja*, nr skargi 39322/12.

¹⁶⁸ Wyrok ETPCz z 15 września 2020 r. w sprawie *Ragip Zarakolu v. Turcja*, nr skargi 15064/12.

¹⁶⁹ Wyrok ETPCz z 18 lipca 2017 r. w sprawie *Hazni Bayam v. Turcja*, nr skargi 50332/12.

¹⁷⁰ Wyrok ETPCz z 13 października 2020 r. w sprawie *Akengin v. Turcja*, nr skargi 46445/13.

¹⁷¹ Wyrok ETPCz z 24 listopada 2020 r. w sprawie *Bayram v. Turcja*, nr skargi 46458/13.

Turcja¹⁷², Şimşek i inni v. Turcja¹⁷³, Aydeniz i inni v. Turcja¹⁷⁴, Gutsanovi v. Bułgaria¹⁷⁵, Piruzyan v. Armenia¹⁷⁶, Draksas v. Litwa¹⁷⁷, Khodorkovskiy i Lebedev v. Rosja¹⁷⁸, Baksza v. Węgry¹⁷⁹, Emilian-George Igna v. Rumunia¹⁸⁰, czy Tripadus v. Mołdawia¹⁸¹.

Fakt, że wyrokowi w sprawie Lamy przypisuje się tak fundamentalne znaczenie dla kwestii dostępności do akt sprawy w kontekście rzetelnego procesu i prawa do obrony nie oznacza, że wątek ten nie pojawiał się wcześniej na wokandzie trybunalskiej. Wspomnieć wypada orzeczenie w sprawie Guy Jaspers v. Belgia¹⁸² z 1980 r., w której skarżący podnosił że szereg dokumentów znajdujących się w posiadaniu prokuratora nie zostało dołączonych do akt oraz udostępnionych obrońcy, wskazując głównie na pisemne oświadczenia oraz protokoły, które zostały przedłożone do wglądu dopiero po procesie. Organy wymiaru sprawiedliwości z kolei twierdziły, że wskazywane przez skarżącego dokumenty nie miały istotnego związku ze sprawą, jak również że skarżący nie wyczerpał wszystkich możliwych środków prawem przewidzianych, by wzruszyć krzywdząco go decyzję. Chociaż finalnie Trybunał nie stwierdził pogwałcenia przepisów Konwencji, to

¹⁷² Wyrok ETPCz z 18 czerwca 2019 r. w sprawie Tanriverdi i inni v. Turcja, nr. skarg 46444/13, 46451/13, 46496/13, 46502/13, 46503/13, 46505/13, 46508/13, 46509/13, 46510/13, 46511/13, 46512/13.

¹⁷³ Wyrok ETPCz z 18 czerwca 2019 r. w sprawie Şimşek i inni v. Turcja, nr. skarg 46414/13, 46415/13, 46416/13, 46417/13, 46418/13, 46419/13, 46420/13, 46421/13, 46422/13, 46423/13, 46425/13, 46426/13, 46427/13, 46430/13, 46432/13, 46433/13, 46435/13, 46437/13, 46438/13, 46440/13 i inne.

¹⁷⁴ Wyrok ETPCz z 4 września 2018 r. w sprawie Aydeniz i inni v. Turcja, nr. skarg 20815/12, 24396/12, 39399/12, 55061/12, 56305/12, 62962/12, 71765/12, 43138/13, 43145/13, 43149/13, 43151/13, 43183/13, 43187/13, 43194/13, 43199/13, 43250/13, 43252/13, 43255/13, 43257/13, 43260/13, 43262/13, 43266/13, 43267/13 i inne.

¹⁷⁵ Wyrok ETPCz z 15 października 2013 r. w sprawie Gutsanovi v. Bułgaria, nr. skargi 34529/10.

¹⁷⁶ Wyrok ETPCz z 26 czerwca 2012 r. w sprawie Piruzyan v. Armenia, nr. skargi 33376/07.

¹⁷⁷ Wyrok ETPCz z 31 lipca 2012 r. w sprawie Draksas v. Litwa, nr. skargi 36662/04.

¹⁷⁸ Wyrok ETPCz z 25 lipca 2012 r. w sprawie Khodorkovskiy i Lebedev v. Rosja, nr. skarg 11082/06, 13772/05.

¹⁷⁹ Wyrok ETPCz z 23 kwietnia 2013 r. w sprawie Baksza v. Węgry, nr. skargi 59196/08.

¹⁸⁰ Wyrok ETPCz z 26 listopada 2013 r. w sprawie Emilian-George Igna v. Rumunia, nr. skargi 21249/05.

¹⁸¹ Wyrok ETPCz z 22 kwietnia 2014 r. w sprawie Tripadus v. Mołdawia, nr. skargi 34382/07.

¹⁸² Wyrok ETPCz z 15 października 1980 r. w sprawie Guy Jaspers v. Belgia, nr. skargi 84/03/78, wyrok końcowy zapadł 29 września 1982 r., w którym nie stwierdzono naruszeń przepisów Konwencji.

jednak wyrok ten rzucił nowe światło na problematykę ograniczenia dostępu do akt jako potencjalnego źródła naruszenia norm i zasad wynikających z Konwencji, zwłaszcza w kontekście art. 5 i 6 EKPCz.

Sądownictwo strasburskie wykreowało dość jednoznaczną linię orzecniczą, z której wynika stanowisko, że art. 6 ust. 3 lit. b) Konwencji gwarantuje oskarżonemu dostęp do akt sprawy oraz wymóg ujawniania dowodów, którą to gwarancję wyinterpretować można również z zasad kontrydiktoryjności i równości stron zawartych w art. 6 ust. 1 EKPCz. Bowiem prawo do kontrydiktoryjnego procesu w sprawach karnych oznacza między innymi, że zarówno oskarżyciel, jak i obrońca winni mieć sposobność zapoznania się i ustosunkowania się do przedstawionych uwag i dowodów zaprezentowanych przez stronę przeciwną. Zasada ta może urzeczywistniać się w prawie krajowym poszczególnych państw-stron na różny sposób, byle by druga strona wiedziała o zgłoszonych przez przeciwnika postulatach i mogła się do nich odnieść, jak to stwierdzono w judykacie *Brandstetter v. Austria*¹⁸³ z 1991 r. Z zapisów w art. 6 ust. 1 Konwencji wywnioskować można również obowiązek ujawnienia przez prokuraturę obronie wszelkich dowodów materialnych, które są w jej posiadaniu, niezależnie, czy przemawiają na korzyść lub niekorzyść oskarżonego, co znalazło swoje odzwierciedlenie w wyroku *Rowe i Davis v. Zjednoczone Królestwo*¹⁸⁴ z 2000 r. Należy jednak zaznaczyć, że wskazane wyżej prawo do ujawnienia dowodów nie ma charakteru absolutnego. Ponieważ w każdym postępowaniu karnym dochodzi do ścierania się ze sobą interesów obu stron procesu, które nierzadko są ze sobą sprzeczne. Częstokroć bowiem, jak zaznaczono między innymi w wyroku *Doorson v. Holandia*¹⁸⁵ z 1996 r., trzeba zestawić

¹⁸³ Wyrok ETPCz z 28 sierpnia 1991 r. w sprawie *Brandstetter v. Austria*, nr. skarg 11170/84, 12876/87, 13468/87 („The right to an adversarial trial means, in a criminal case, that both prosecution and defence must be given the opportunity to have knowledge of and comment on the observations filed and the evidence adduced by the other party. Various ways are conceivable in which national law may secure that this requirement is met. However, whatever method is chosen, it should ensure that the other party will be aware that observations have been filed and will get a real opportunity to comment thereon.”); por. także wyrok ETPCz z 6 marca 2012 r. w sprawie *Leas v. Estonia*, nr skargi 59577/08.

¹⁸⁴ Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie *Rowe i Davis v. Zjednoczone Królestwo*, nr skargi 28901/95.

¹⁸⁵ Wyrok ETPCz z 26 marca 1996 r. w sprawie *Doorson v. Holandia*, nr skargi 20524/92 w którym podnosi się konieczność wyważenia interesów świadków z interesami pokrzywdzonych w ramach rzetelnego procesu („It is true that Article 6 does not explicitly require the interests of witnesses in general, and those of victims called

ze sobą dobra w postaci bezpieczeństwa narodowego, ochrony świadków, czy też tajnych metod dochodzeniowych organów ścigania z prawami przysługującymi oskarżonemu. Zdażyć się mogą bowiem przypadki, kiedy słusznym będzie ograniczenie dostępu do pewnych materiałów dowodowych z uwagi na ochronę praw innych osób lub ważnego interesu publicznego. Jednakże te środki ograniczające *de facto* prawo do obrony powinny być stosowane jedynie w stopniu niezbędnym i w sposób dopuszczalny według art. 6 ust. 1 Konwencji - *vide* wyrok van Mechelen i inni v. Holandia¹⁸⁶ z 1997 r. By uczynić zadość wymogom rzetelnego procesu względem oskarżonego, organy wymiaru sprawiedliwości winny w odpowiedni sposób zrównoważyć niedogodności związane z ograniczeniem dostępu do akt.¹⁸⁷ Trybunał w Strasburgu nie jest jednak władny do oceny, czy ewentualnie zastosowane ograniczenie dostępności do akt było w konkretnym przypadku bezwzględnie konieczne. Pozostawia tę kwestię sądom krajowym. Trybunał bada jedynie, czy - pomimo zastosowanego ograniczenia - przeprowadzona procedura spełniała wymogi kontrydiktoryjności i równości broni, co zostało podkreślone m.in. w wyroku Fitt v. Zjednoczone Królestwo¹⁸⁸ z 2000 r.

upon to testify in particular, to be taken into consideration. However, their life, liberty or security of person may be at stake, as may interests coming generally within the ambit of Article 8 of the Convention. Such interests of witnesses and victims are in principle protected by other, substantive provisions of the Convention, which imply that Contracting States should organise their criminal proceedings in such a way that those interests are not unjustifiably imperilled. Against this background, principles of fair trial also require that in appropriate cases the interests of the defence are balanced against those of witnesses or victims called upon to testify.”).

¹⁸⁶ Wyrok ETPCz z 23 kwietnia 1997 r. w sprawie van Mechelen i inni v. Holandia, nr. skarg 21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93 („Having regard to the place that the right to a fair administration of justice holds in a democratic society, any measures restricting the rights of the defence should be strictly necessary. If a less restrictive measure can suffice then that measure should be applied.”).

¹⁸⁷ Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie Rowe i Davis v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 28901/95 („Moreover, in order to ensure that the accused receives a fair trial, any difficulties caused to the defence by a limitation on its rights must be sufficiently counterbalanced by the procedures followed by the judicial authorities.”).

¹⁸⁸ Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie Fitt v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 29777/96 („In any event, in many cases, such as the present one, where the evidence in question has never been revealed, it would not be possible for the Court to attempt to weigh the public interest in non-disclosure against that of the accused in having sight of the material. It must therefore scrutinise the decision-making procedure to ensure that, as far as possible, it complied with the requirements to provide adversarial proceedings and equality of arms and incorporated adequate safeguards to protect the interests of the accused”).

Zdaniem orzecznictwa trybunalskiego (np. w sprawie *Kremzow v. Austria*¹⁸⁹ z 1993 r.), nie powinno się poczytywać za przejaw ograniczenia oskarżonemu dostępu do akt sytuacji, w której nie ma on bezpośredniego wglądu w materiał dowodowy, jednakże takie uprawnienie przyznane zostało jego pełnomocnikowi. W przypadku jednak, kiedy zezwolono na prowadzenie przez oskarżonego samodzielnej obrony we własnym imieniu, ograniczenie dostępności akt należy traktować jako naruszenie prawa do obrony - *vide* orzeczenie w sprawie *Foucher v. Francja*¹⁹⁰ z 1997 r., gdzie Trybunał zauważył, iż istotne jest z perspektywy skarżącego, by dostęp do akt został mu udzielony oraz zostały wydane kopie z dokumentów, by móc skutecznie zakwestionować bezpośrednio go dotyczące i skierowane przeciwko niemu stwierdzenia wysuwane przez oskarżyciela. Trybunał w tej sprawie uznał za słuszną tezę sformułowaną przez sąd krajowy ostatniej instancji (którego decyzję skarżono), która głosiła, że każdemu oskarżonemu o popełnienie przestępstwa przysługuje na mocy art. 6 ust. 3 Konwencji prawo nie do natychmiastowego przekazania dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, lecz do wydania ich kopii bezpośrednio oskarżonemu lub jego obrońcy, sporządzonych na koszt wnioskującego.¹⁹¹ Europejski Trybunał Praw Człowieka stanął również na stanowisku, że z ogólnego poszanowania prawa do obrony winno wynikać, iż jakiegokolwiek ograniczenie dostępu do akt sprawy oskarżonemu lub jego obrońcy nie może uniemożliwiać ani dostępu oskarżonego do dowodów przed rozprawą, ani wypowiedzenia się na ich temat za pośrednictwem

¹⁸⁹ Wyrok ETPCz z 21 września 1993 r. w sprawie *Kremzow v. Austria*, nr skargi 12350/86 („Restriction of the right to inspect the court file to an accused’s lawyer is not incompatible with the rights of the defence under Article 6.”).

¹⁹⁰ Wyrok ETPCz z 18 marca 1997 r. w sprawie *Foucher v. Francja*, nr skargi 22209/93 („The Court reiterates in this connection that according to the principle of equality of arms, as one of the features of the wider concept of a fair trial, each party must be afforded a reasonable opportunity to present his case in conditions that do not place him at a disadvantage vis-à-vis his opponent. (...) The Court, like the Commission, therefore considers that it was important for the applicant to have access to his case file and to obtain a copy of the documents it contained in order to be able to challenge the official report concerning him. (...) The defendants should have been allowed access to their case file in order to prepare their defence [as] the value of such access is sufficiently demonstrated by the use legal representatives make of it.”).

¹⁹¹ „Everyone charged with a criminal offence thus has the right, under Article 6 para. 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, not to the immediate communication of the documents on the file but to the release, at his expense and, where appropriate, acting through his lawyer, of copies of the documents submitted to the court he has been summoned to appear before.”.

pełnomocnika - *vide* orzeczenie w sprawie *Öcalan v. Turcja*,¹⁹² jak bowiem również podkreślono, każdej ze stron procesu należy zapewnić możliwość przedstawienia swojej sprawy w warunkach nie mniej korzystnych w stosunku do przeciwnika.¹⁹³ Warto podkreślić, że fakt powzięcia przez oskarżonego wiedzy o treści akt sprawy niekoniecznie w każdym przypadku musi przybrać formę bezpośredniego wglądu w dokumenty. Organy wymiaru sprawiedliwości mogą oskarżonemu ułatwić prowadzenie własnej obrony przykładowo poprzez wydawanie kopii z konkretnych dokumentów lub zezwolenie na sporządzanie notatek i możliwość ich późniejszego wykorzystania (por. między innymi wyrok *Rasmussen v. Polska*¹⁹⁴ z 2009 r.). Zatem nawet jeśli oskarżony podpisał oświadczenie, że nie zamierza korzystać z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, nie powinien oznaczać, że nie należy mu stworzyć odpowiednich warunków do skutecznego przygotowania swojej obrony, w tym zapewnienia odpowiedniej ilości czasu, nawet jeśli o to nie wnioskował, jak wskazano w orzeczeniu *Galstyan v. Armenia*¹⁹⁵ z 2007 r.

¹⁹² Wyrok ETPCz z 12 maja 2005 r. w sprawie *Öcalan v. Turcja*, nr skargi 46221/99 („the Court further considers that respect for the rights of the defence requires that limitations on access by an accused or his lawyer to the court file must not prevent the evidence being made available to the accused before the trial and the accused being given an opportunity to comment on it through his lawyer in oral submissions.”).

¹⁹³ Wyrok ETPCz z 22 lutego 1996 r. w sprawie *Bulut v. Austria*, nr skargi 17358/90 („The Court recalls that under the principle of equality of arms, as one of the features of the wider concept of a fair trial, each party must be afforded a reasonable opportunity to present his case under conditions that do not place him at a disadvantage vis-à-vis his opponent.”), por. także wyrok ETPCz z 27 października 1993 r. w sprawie *Dombo Beheer B.V. v. Holandia*, nr skargi 14448/88.

¹⁹⁴ Wyrok ETPCz z 28 kwietnia 2009 r. w sprawie *Rasmussen v. Polska*, nr skargi 38886/05 („The Court reiterates that the accused’s effective participation in the criminal trial must equally include the right to compile notes in order to facilitate the conduct of the defence, irrespective of whether or not he or she is represented by counsel. The fact that the applicant could not remove from the court her own notes, taken whether at the hearing or in the secret section of the registry, effectively prevented her from using the information contained in them fully and effectively, as in preparation of her defence she and her lawyer had to rely solely on her memory.”). Patrz także wyrok ETPCz z 26 czerwca 2008 r. w sprawie *Seleznev v. Rosja*, nr skargi 15591/03, czy też wyrok ETPCz z 9 października 2008 r. w sprawie *Moiseyev v. Rosja*, nr skargi 62936/00, jak również wyrok ETPCz z 15 czerwca 2000 r. w sprawie *Pullicino v. Malta*, nr skargi 45441/99.

¹⁹⁵ Wyrok ETPCz z 15 listopada 2007 r. w sprawie *Galstyan v. Armenia*, nr skargi 26986/03 („The Court considers, however, that the mere fact that the applicant signed a paper in which he stated that he did not wish to have a lawyer and chose to defend himself in person does not mean that he did not need to be afforded adequate time and facilities to prepare himself effectively for trial. Nor does the fact that the applicant did not lodge any specific motions during the short pre-trial period necessarily imply that no further time was needed for him to be able – in adequate conditions – to properly assess the charge against him and to consider various avenues to defend himself effectively.”).

W zbiorze orzeczeń Trybunału w Strasburgu odnaleźć można również kilka judykatów w sprawach Polski, w których rozstrząsano tematykę dostępu do akt sprawy. Wskazać przede wszystkim należy na jedną z pierwszych spraw, która w sposób bezpośredni dotykała problematyki udostępniania materiałów dowodowych, mianowicie na sprawę *Migoń v. Polska* z 2002 r. W późniejszym okresie stwierdzono także naruszenia przepisów konwencyjnych w kwestii dostępu do akt sprawy w orzeczeniach *Matyjek v. Polska*, *Dochnal v. Polska*, *Chruściński v. Polska*, czy też *Łaskiewicz v. Polska*.

3. Standard unijny według dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/EU z 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym

Częstokroć Trybunał Konstytucyjny w swoich wyrokach w trakcie kontroli konstytucyjności przywołuje w uzasadnieniu regulacje Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, które wyznaczają tzw. standard strasburski, zwany również standardem konwencyjnym, jako kolejny punkt odniesienia prócz standardu konstytucyjnego. Niemniej, warto wspomnieć, że prócz Konwencji w systemie aktów prawnych unijnego szczebla funkcjonują także dyrektywy, które państwa członkowskie zobligowane są we wskazanym czasie implementować do krajowego porządku prawnego. W kontekście instytucji dostępu do akt sprawy w pierwszej kolejności trzeba wskazać na Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/EU z 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (dalej jako: dyrektywa infomacyjna).¹⁹⁶ Przedmiotem tej dyrektywy - zgodnie z treścią art. 1 - są prawa osób podejrzanych lub oskarżonych do informacji w zakresie przysługujących im uprawnień w postępowaniu karnym oraz w zakresie skierowanego przeciwko nim oskarżenia, wliczając to uprawnienia osób, którzy podlegają Europejskiemu Nakazowi Aresztowania. Postanowienia przewidziane tą dyrektywą mają mieć zastosowanie do osób od momentu poinformowania ich o tym, że są

¹⁹⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, Dz.Urz. UE L 142/1.

podejrzanymi lub oskarżonymi o popełnienie przestępstwa aż do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie, z uwzględnieniem etapu rozpatrywania środków odwoławczych. Artykuł 3 omawianej dyrektywy traktuje o wymogu informowania podejrzanego lub oskarżonego o przysługujących mu prawach, z których dla potrzeb dostępu do akt najbardziej adekwatne wydaje się wymienione w punkcie c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia oraz w punkcie d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego. Wskazane informacje winny być udzielone podejrzanemu lub oskarżonemu w formie pisemnej lub ustnej. Z kolei art. 4 tej dyrektywy przewiduje dodatkowe wymogi wobec państw członkowskich, aby podejrzanym lub oskarżonym, którzy zostali zatrzymani względnie aresztowani pouczać m.in. o prawie dostępu do akt sprawy, z zastrzeżeniem, by kierowane pouczenie było sporządzone na piśmie językiem prostym, przystępnym i zrozumiałym. Wymienione przepisy dotyczą *de facto* prawa do bycia poinformowanym o przysługujących prawach, lecz tych przysługujących praw nie nakazują państwom członkowskim wdrażać. Dopiero art. 6 przedmiotowej dyrektywy wskazuje na konieczność szczegółowego i niezwłocznego poinformowania podejrzanego lub oskarżonego o czynie zabronionym, o którego popełnienie się go podejrzewa. Jeżeli podejrzanym lub oskarżonym zostaje zatrzymany lub aresztowany, winno się go również poinformować o powodach zatrzymania względnie aresztowania.

Z punktu widzenia dostępu do akt sprawy, najważniejsze regulacje zawiera artykuł 7 dyrektywy zatytułowany „Prawo dostępu do materiałów sprawy”. W pierwszej kolejności dyrektywa w art. 7 ust. 1 kreśli obowiązek udostępnienia zatrzymanym, aresztowanym i ich obrońcom dokumentów, które są związane z daną sprawą i są istotne dla skutecznego zakwestionowania legalności zatrzymania lub aresztowania. Dostęp ten ma być zapewniony na każdym etapie postępowania karnego, zatem również w stadium prejurysdykcyjnym. W pozostałym zakresie - jak statuuje art. 7 ust. 2 dyrektywy - tj. poza przypadkami zatrzymania i aresztowania, dostęp podejrzanym i osobom winien być zapewniony przynajmniej do całego materiału dowodowego - niezależnie, czy dowody te są dla wnioskodawcy korzystne, czy nie - w celu gwarancji rzetelności postępowania i umożliwienia przygotowania obrony. W przedmiotowym zapisie dyrektywy przykuwa uwagę sformułowanie „przynajmniej do całego materiału dowodowego”, co sugerować by mogło, że organy mogą być również władne do udostępniania akt, które są w posiadaniu

innych organów lub akt z innych spraw. Mając na uwadze dwie wymienione wyżej normy, można by stwierdzić, że ta, wyrażona w ustępie 2 (norma II), stanowi normę wyższego rzędu względem tej, wyrażonej w ustępie 1 (norma I). Co więcej, można by zaryzykować stwierdzenie, że norma z ustępu 2. pochłania w całości normę z ustępu 1. A to z racji tego, że norma II odnosi się do podejrzanych i oskarżonych, czyli w tym również do zatrzymanych bądź aresztowanych, norma II ma zapewnić dostęp co najmniej do całego materiału badawczego, czyli także do dokumentów pozwalających kwestionować zatrzymanie, wreszcie norma II ma służyć w celu gwarancji rzetelnego postępowania i przygotowania obrony, czyli także w celu kwestionowania legalności zatrzymania. To, co uzasadnia słusność wyodrębnienia normy I to nie tyle przedmiot jej regulacji, czyli przypadki stosowania środków izolacyjnych, ale fakt, że według wskazań art. 7 ust. 4 dyrektywy, nie można odmówić dostępu do wskazanego w ustępie 1. materiału, co czyni zeń swoiste minimum, jakie w tym zakresie powinno być zatrzymanemu lub aresztowanemu zagwarantowane. W pozostałym zakresie odmowa jest możliwa, lecz w ściśle określonych przypadkach, do których należą poważne zagrożenie dla życia lub podstawowych praw innych osób, czy też bezwzględna konieczność ochrony ważnego interesu państwa, które to okoliczności mogłyby przykładowo zaszkodzić toczącemu się postępowaniu lub bezpieczeństwu narodowemu kraju. Dyrektywa stawia prócz tego jeszcze warunek, by decyzja odmowa albo była podejmowana przez organ sądowy albo takiej kontroli sądowej podlegała. Co istotne, dostęp do tych materiałów winien być zapewniony nieodpłatnie. Artykuł 7 dyrektywy informacyjnej nie precyzuje, w jakiej formie materiały sprawy mają być udostępniane - czy w postaci osobistego wglądu, czy też elektronicznie, ani czy pojęcie to obejmuje również wydawanie kopii i odpisów? Wydaje się jednak, że nieodpłatność dotyczy tylko tych przypadków, które nie generują po stronie organów dodatkowych kosztów, co wyłączałoby z tej grupy sporządzanie przez organ odpisów i kopii. Dodatkowo, mając na uwadze przesłankę „udostępniania w odpowiednim czasie” wyrażoną w art. 7 ust. 3, można założyć, że przedłożenie materiałów sprawy do osobistego wglądu lub udostępnienie ich w wersji elektronicznej jest wystarczające i czyni zadość postulatowi dyrektywy.

Artykuł 11 dyrektywy informacyjnej obligował państwa członkowskie do implementowania jej postanowień do 2 czerwca 2014 r. W tym miejscu słusze wydaje

się pytanie, czy Polska podjęła w tym celu jakieś kroki legislacyjne, a jeśli tak, to czy w zgodzie z założeniami dyrektywy? Od momentu wejścia w życie dyrektywy w 2012 r. przepisy polskiej ustawy karnoprocesowej w zakresie instytucji dostępu do akt były nowelizowane dwukrotnie, o czym szerzej będzie mowa w rozdziale 5.4. Zasadnym jest jednak poddanie kontroli zgodności z dyrektywą stanu prawnego, który obowiązuje obecnie. Próbę taką podjął na gruncie praktycznym Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z 8 kwietnia 2020 r. (sygn. akt II AKz 207/20)¹⁹⁷, który wypowiedział się, że regulacje wprowadzone nowelą marcową z 2016 r. są sprzeczne z postanowieniami art. 7 ust.1 dyrektywy¹⁹⁸ oraz standardem *habeas corpus* przewidzianym w art. 5 ust. 4 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, jak również powodują nieproporcjonalne ograniczenie konstytucyjnego prawa do obrony - wyrażonego w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Chodzi przede wszystkim o korelację przepisów art. 156 § 5a k.p.k. w zw. z art. 249a k.p.k. oraz 250 § 2b k.p.k., które dopuszczają odmowę udzielenia dostępu do akt sprawy, a ściślej rzecz ujmując, do zeznań świadków, które stanowiły podstawę wniosku aresztowego i mają istotne znaczenie dla kwestionowania legalności i zasadności tej decyzji. Zdaniem sądu przy aktualnej redakcji przepisów nie jest możliwe wyinterpretowanie z nich norm, które byłyby zgodne z założeniami wspomnianego standardu konstytucyjnego, konwencyjnego i unijnego. Obowiązująca zasada pierwszeństwa prawa unijnego obliguje organy państw członkowskich do takiej wykładni przepisów, by była ona w jak największym stopniu zgodna z założeniami prawa Unii. Zasada ta nie ma jednak charakteru absolutnego, ponieważ nie może doprowadzić do sytuacji, kiedy prounijna wykładnia stanie się wykładnią *contra legem* prawa krajowego. W przypadku niemożności dokonania takiej interpretacji, organy stosujące prawo są zobowiązane do zapewnienia skuteczności prawa unijnego. Wydaje się, że w takiej sytuacji najbardziej właściwym rozwiązaniem jest zastosowanie zapisów dyrektywy wprost. Tym bardziej, że mechanizm bezpośredniego, wertykalnego skutku dyrektyw jest możliwy na gruncie prawa polskiego w przypadku wadliwej transpozycji aktu prawa

¹⁹⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8 kwietnia 2020 r., sygn. akt II AKz 207/20, Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej 2021, nr 1, poz. 11, s. 298.

¹⁹⁸ Por. także J. Skorupka, *Access to detainees' files in the light of Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings and under Polish law*, *Ius Novum* 2017, nr 2, ss. 136-137.

unijnego do prawa krajowego lub w przypadku całkowitego jej braku, jednakże jedynie wówczas, kiedy czas przeznaczony na transpozycję już minął, a samo postanowienie dyrektywy daje możliwość wywołania takiego bezpośredniego skutku, tj. kiedy zawarte w nim zobowiązanie jest precyzyjne i bezwarunkowe.¹⁹⁹ Można wymienić co najmniej dwa sposoby bezpośredniego stosowania dyrektywy informacyjnej w kontekście dostępu do akt sprawy. Albo udzielenie podejrzanemu i jego obrońcy dostępu do całości materiału, który jest istotny i pozwala na kwestionowanie legalności i zasadności tymczasowego aresztowania, albo wzięcie przez sąd pod uwagę jedynie tych dowodów, stanowiących podstawę wniosku aresztowego, które były jawne dla podejrzanego i jego obrońcy, co rodzi jednak ryzyko pominięcia tych dowodów, które faktycznie mogły przesądzać o konieczności stosowania środka izolacyjnego.²⁰⁰ Sąd w uzasadnieniu omawianego wyroku, analizując inne sposoby na bezpośrednie wdrożenie postanowień dyrektywalnych przy jednoczesnym zachowaniu balansu pomiędzy efektywnością postępowania przygotowawczego a skuteczną realizacją prawa do obrony, wskazał, że prokurator - chcąc faktycznie czynić zadość obawom świadka - może wyłączyć jawność części dowodów i nie udostępniać ich podejrzanemu i jego obrońcy, z tą jednak konsekwencją, że nie będzie mógł się na nie powołać we wniosku aresztowym.

Stopień implementacji dyrektywy informacyjnej był również przedmiotem zainteresowania Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Z raportu opacowanego w 2016 r. wynika, że dyrektywa została należycie implementowana w niespełna ponad 73%, z czego najwięcej zastrzeżeń dotyczyło kwestii pouczeń, ich redakcji, dostępności oraz przystosowania pod kątem odbiorców w różnym wieku, z niepełnosprawnościami, jak i posługujących się językiem innym niż polski. W zakresie bezpośrednio dotyczącym udostępniania akt sprawy stwierdzono, że zmiany wprowadzone nowelą wrześniową z

¹⁹⁹ A. Wyrozumska, *Bezpośredni skutek dyrektyw*, [w:] *Instytucje i prawo Unii Europejskiej*, J. Barcz, M. Górka, A. Wyrozumska, Warszawa 2012, s. 301. O możliwości bezpośredniego stosowania dyrektyw w prawie krajowym, jak również o możliwości podważenia legalności rynch czynności procesowych, które zostały przeprowadzone w toku postępowania przygotowawczego w sposób sprzeczny ze standardem unijnym patrz m.in. M. Domańska, *Implementacja dyrektyw unijnych przez sądy krajowe*, Warszawa 2014, s. 88.

²⁰⁰ M. Fingas, *Bezpośrednie stosowanie dyrektywy 2012/13 w zakresie dostępu obrony do akt sprawy w procesie karnym - glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8.04.2020 r. (II AKz 207/20)*, Palestra 2020, nr 12, s. 97.

2013 r. w pełni korespondują z regulacjami zawartymi w dyrektywie, głównie art. 7 ust. 1.²⁰¹ Prezentowany raport odnosi się również w swojej treści do nowelizacji z 2016 r., chociaż w momencie jego sporządzania, nowela była jeszcze w fazie ustawodawczej, dlatego też wstępna analiza przepisów dotyczy pierwotnej wersji art. 156 k.p.k. zawartej w projekcie, która, jak wskazano w rozdziale 5.3 niniejszej pracy, uległa sporym modyfikacjom względem pierwotnego. Niemniej, twórcy opinii zwrócili uwagę na planowane ograniczenia uprawnień podejrzanego i jego obrońcy, jednak z drugiej strony podkreślili walor chęci wprowadzenia udostępniania akt w wersji elektronicznej lub za pomocą systemu teleinformatycznego, co przyczynić się miało do ułatwienia i poszerzenia pozyskania informacji o materiale dowodowym. Jednakże nowelizacja z 2016 r. i stan prawny przez nią wprowadzony z perspektywy czasu ukazał pewne mankamenty, które starał się uwypuklić między innymi Rzecznik Praw Obywatelskich w swoim wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości²⁰² oraz wystąpieniu do Komisji Europejskiej²⁰³. W obu dokumentach została poruszona problematyka dostępności materiału dowodowego dla zatrzymanego, któremu nie postawiono zarzutów. Na mocy art. 246 § 1 k.p.k. osobie, która została zatrzymana, przysługuje prawo wniesienia zażalenia, celem kontroli zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania, lecz uprawnienie to pozostaje czysto teoretycznym, kiedy skarżącemu nie udostępni się akt, przynajmniej w części dotyczącej przyczyny i podstawy prawnej jego zatrzymania. Źródłem tego problemu jest fakt, że osoby zatrzymanej nie traktuje się jako strony w rozumieniu przepisów Działu III Kodeksu postępowania karnego ani w rozumieniu art. 156 k.p.k. oraz okoliczność, że nawet gdyby prokurator udostępnił akta na zasadzie wyjątku przewidzianego w art. 156 § 5 zd. 5 k.p.k., ustawa nie przewiduje szczególnych przesłanek stosowania instytucji dostępu do akt sprawy w odniesieniu do środków zapobiegawczych innych niż

²⁰¹ M. Koczyński, K. Wiśniewska, *Jak informować w postępowaniu karnym? Polskie prawo i praktyka a standardy europejskie. Raport w zakresie wdrożenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym. Państwo członkowskie: Polska*, Warszawa 2016, s. 73.

²⁰² Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 18 lipca 2019 r., sygn. sprawy II.511.437.2019.MM.

²⁰³ Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Komisarza Komisji Europejskiej z 14 lipca 2021 r., sygn. sprawy II.5150.2.2021.MH.

tymczasowe aresztowanie. Mając na względzie przedstawione powyżej standardy, wskazujące że podmiotowość prawa do obrony winna być zapewniona już od momentu podjęcia przez organy procesowe pierwszych czynności nakierowanych na ściganie danej osoby²⁰⁴, oraz biorąc pod uwagę aktualny stan prawny, należy stwierdzić, że chcąc w pełni czynić zadość wymogom konstytucyjnym, konwencyjnym i unijnym, organy wymiaru sprawiedliwości powinny udzielać dostępu do akt osobie zatrzymanej. Organy mogą czuć się jednak skrępowane zapisami ustawy karnoprocesowej, nawet przy zastosowaniu wykładni rozszerzającej i/lub z braku możliwości posłużenia się wykładnią prounijną, powinny rozważyć opcję bezpośredniego stosowania dyrektywy informacyjnej. Warto zwrócić uwagę, że również i na gruncie dyrektywy 2012/13/UE mogą pojawić się pewne wątpliwości natury interpretacyjnej. Bowiem art. 7 ust. 1 dyrektywy posługuje się zwrotem „gdy osoba zostaje zatrzymana i aresztowana na jakimkolwiek etapie postępowania karnego”. Taka redakcja tego przepisu mogłaby sugerować, że odnosi się tylko i wyłącznie do przypadków, kiedy osoba została zatrzymana, natępnie przedstawiono jej zarzuty po czym aresztowano, czyli zatrzymanie i aresztowanie należałoby traktować łącznie.²⁰⁵ Jednakże dalsza treść tego przepisu pozwala domniemywać, że prawodawca pojmuje te instytucje oddzielnie i niezależnie od siebie, stąd cały katalog uprawnień przewidzianych m.in. w art. 7 dyrektywy dotyczy tak zatrzymanego jak i aresztowanego.²⁰⁶

²⁰⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2004, nr 8, poz. 34 wraz z glosą M. Szewczyk, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2004, nr 12, s. 681 oraz glosą S. Pałki, *Monitor Prawniczy* 2006, nr 16, s. 891; wyrok Sądu Najwyższego z 20 września 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa* 2007, nr 10, poz. 71 wraz z glosą M. Filara, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2008, nr 4, poz. 46, s. 307, glosą S. Stypuły, *Monitor Prawniczy* 2008, nr 15, s. 834 oraz glosą R. Kmiećka, *Prokuratura i Prawo* 2007, nr 12, s. 161; uchwała Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2007 r., sygn. akt I KZP 4/07, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa* 2007, nr 6, poz. 45 z glosą R.A. Stefańskiego, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2008, nr 3, poz. 29, s. 191 oraz glosą M. Siwka, *Przegląd Sądowy* 2008, nr 3, s. 131.

²⁰⁵ Trudno też doszukiwać się przyczyn takiej redakcji przepisu w niefortunnym tłumaczeniu z powodu przykładowo niemożności wiernego oddania w języku polskim znaczenia tekstu pierwotnego, bowiem i oryginał w języku angielskim posługuje się spójnikiem przy zakreślaniu okoliczności zatrzymania i aresztowania: „Where a person is arrested and detained at any stage of the criminal proceedings (...)”.

²⁰⁶ M. Mrowicki, *Dostęp do akt zatrzymanego niebędącego stroną postępowania przygotowawczego*, *Państwo i Prawo* 2022, nr 2, s. 136. (Na marginesie można wspomnieć, że najprawdopodobniej wymieniony artykuł Autora został oddany do druku przed wejściem w życie nowelizacji do Kodeksu postępowania karnego z 2021

ROZDZIAŁ TRZECI

DOSTĘP DO AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO W PERSPEKTYWIE PRAWNOPORÓWNAWCZEJ

1. Instytucja dostępu do akt na etapie *Ermittlungsverfahren* w systemie kontynentalnym na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec

1.1 Uwagi ogólne i rys historyczny

Instytucja dostępu do akt sprawy w niemieckim procesie karnym została uregulowana w ustawie karnoprosesowej Strafprozessordnung (dalej jako: StPO). Przepisy dotyczące tej instytucji, zostały rozmieszczone w różnych częściach kodeksu, w zależności od podmiotu, uprawnionego do otrzymania dostępu do akt. Artykuł 147 StPO przewiduje dostęp dla podejrzanego i jego obrońcy, art. 406e zawiera uprawnienia pokrzywdzonego i jego pełnomocnika w zakresie dostępu do akt, natomiast księga ósma

r., bowiem w tekście odnajdujemy powołanie się na nieaktualny w chwili wydania stan prawny.) Warto też w tym miejscu przytoczyć motyw 21 dyrektywy, który wskazuje, że w stosunku do podejrzanych lub oskarżonych, którzy zostali zatrzymani lub aresztowani należy odnosić każdy przypadek pozbawienia wolności po myśli art. 5 ust. 1 lit. c) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

niemieckiego kodeksu postępowania karnego, w szczególności art. 474 i przepisy bezpośrednio po nim następujące, określają dostęp do akt dla organów wymiaru sprawiedliwości, Policji, podmiotów publicznych, osób prywatnych i innych podmiotów oraz dla celów badawczych. Są to regulacje zasadniczo autonomiczne i niezależne względem siebie, co oznacza że normują one procedurę wglądu do akt dla poszczególnych podmiotów w sposób odrębny, bez stosowania zabiegu odesłania pomiędzy nimi lub też do innych zapisów prawnych. Świadczyć to może o ich równorzędnym charakterze i braku wzajemnej relacji na linii nadrzędności i podrzędności.

Ostatnie brzmienie wyżej wymienionych przepisów zostało ustalone z dniem 1 stycznia 2018 r., kiedy to w życie weszła ustawa z 5 lipca 2017 r. o wprowadzeniu elektronicznych aktów w sądownictwie i dalszym wspieraniu elektronicznych stosunków prawnych²⁰⁷. W zakresie dostępu do akt nowelizacji uległ przede wszystkim § 147 StPO ust. 4, który wprowadził możliwość wglądu do akt również dla obwinionego nieposiadającego obrońcy. Na mocy tej ustawy wprowadzono także nowe przepisy §§ 32 - 32f StPO, odnoszące się do prowadzenia i udostępniania akt w formie elektronicznej.

Niemiecki kodeks postępowania karnego pochodzi z roku 1877. Ostatnio ogłoszona wersja została uchwalona w 1987 roku i od tamtej pory ulegała wielu nowelizacjom, z których ostatnia miała miejsce w listopadzie 2019 r. Z uwagi na długi okres obowiązywania jednej ustawy, trudno jest wywodzić, że instytucja dostępu do akt sprawy swoje pierwotne źródła może mieć we współcześnie obowiązujących aktach prawnych szczebla ponadnarodowego, których to przyjęcie nierzadko pociąga za sobą konieczność dostosowywania się przepisów krajowych. Już bowiem niemiecka ustawa karnoprosowa w swoim pierwotnym brzmieniu przewidywała istnienie takiej instytucji i już wówczas była ona ujęta w § 147 StPO. Jednak warto przy tym wskazać, że możliwość zapoznania się z aktami na etapie postępowania przygotowawczego w perspektywie historycznej nie zawsze była zagwarantowana obrońcy, czy obwinionemu.²⁰⁸ W swoim pierwotnym brzmieniu ustawa przewidywała, że obrońca

²⁰⁷ Gesetz zur Einführung der elektronischen Akte in der Justiz und zur weiteren Förderung des elektronischen Rechtsverkehrs, BGBl. I, S. 2208.

²⁰⁸ Przykłady takie wskazuje m.in. Henryk Albert Zahariae, który zauważa, że w ustawodawstwie poprzedzającym wejście w życie ustawy karnoprosowej z 1877 r., nie dopuszczano obrońców do wglądu w

uprawniony był do wglądu do akt sprawy po zakończeniu śledztwa wstępnego (*Voruntersuchung*) lub, jeśli takowe nie miało miejsca, po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu (ust. 1). Przed tymi momentami wgląd w sądowe akta śledztwa (*gerichtliche Untersuchungsakte*) możliwy był o tyle, o ile nie zagrażał celom śledztwa (ust. 2). Nie można było odmówić obrońcy wglądu do protokołów przesłuchań obwinionego, opinii biegłych oraz protokołów z tych czynności sądowych, przy których obrońca miał możliwość być obecnym (ust. 3). Pierwsza znacząca nowela miała miejsce w roku 1950, kiedy to uwzględniono w ustępie pierwszym przepisu § 147 odmienną regulację dla postępowania przyspieszonego, wskazując że obrońca może przeglądać akta od momentu wniesienia przez prokuraturę do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym. Zapis ten funkcjonował w obrocie prawnym jedynie 15 lat i uległ uchyleniu przy okazji nowelizacji w 1965 r. Drugą zmianą było wprowadzenie możliwości przeglądania przez obrońcę akt - po uznaniu przez przewodniczącego i z wyłączeniem części akt udowadniających winę - również w jego miejscu pracy, a nie jak dotychczas, tylko w domu. Taki stan prawny utrzymywał się do 1965 r., kiedy to § 147 StPO uległ kolejnej znaczącej nowelizacji. W pierwszej kolejności nieco odmiennie określono moment postępowania, do którego w udostępnianiu akt sprawy mogą funkcjonować pewne ograniczenia. Wskazywało się, że dopóki zamknięcie śledztwa nie zostało odnotowane w aktach, można było odmówić obrońcy wglądu w akta lub w poszczególne jego części, jak również odmówić udostępnienia urzędowo przechowywanych dowodów, kiedy cel śledztwa mógł być zagrożony (ust. 2.). Ustęp pierwszy tego przepisu w wyniku wspomnianej nowelizacji uzyskał brzmienie, które niezmiennym kształcie obowiązuje do dnia dzisiejszego. Dotyczy on przede wszystkim dostępu do akt już na etapie postępowania głównego (*Hauptverfahren*) i zakłada, że obrońca upoważniony jest do przeglądu tych akt, które są w posiadaniu sądu lub akt, które zostaną przedłożone sądowi, w przypadku wniesienia aktu oskarżenia, a także obrońca ma

akta w trakcie trwania śledztwa, lecz jedynie po jego zakończeniu. Wyjątkowo, możliwe było uzyskiwanie wypisów z pojedynczych czynności śledczych. - por. H.A. Zahariae, *Wykład postępowania karnego niemieckiego*, t. 2, Warszawa 1876, ss. 170-171 (w tłumaczeniu na język polski L. Mikulskiego). Bezpośrednio o możliwości uzyskania dostępu do akt śledztwa nie wspominają również wcześniejsze opracowania na temat prawa niemieckiego, jak np. C.J.A. Mittermaier, *Anleitung zur Vertheidigungskunst im deutschen Criminalprozesse und in dem auf Oeffentlichkeit und Geschwornengerichte gebauen Strafverfahren mit Beispielen*, Landshut 1828, ss. 122-126.

możliwość przeglądania przechowywanych urzędowo materiałów dowodowych. Odnośnie dostępu do protokołów doprecyzowano, że obrońcy nie tylko nie można odmówić do nich wglądu, lecz nie można tego uczynić w żadnym stadium postępowania. Zapewniono również dostęp do protokołów czynności sądowych, w których obrońcy należało zezwolić na uczestnictwo, a nie tylko tych, w których ma prawo uczestniczyć. Dookreślono także, że chodzi o dostęp do protokołów z „sądowych czynności dochodzeniowych” (*richterliche Untersuchungshanflungen*) w miejsce „sądowych czynności (*gerichtliche Handlungen*). Zamieniono również zwrot „*Protokolle*” na „*Niederschriften*”, chociaż oba słowa należy traktować synonimicznie, to jednak to drugie ma wydźwięk bardziej formalny²⁰⁹. Kwestia ta, ujęta w ustępie trzecim, również pozostaje w niezmienionej formie do dnia dzisiejszego. W ustępie czwartym, odnoszącym się do przeglądania akt w biurze lub domu obrońcy, dokonano zmiany w klauzuli ograniczającej tę formę udostępniania akt, stanowiąc że może ona mieć miejsce, o ile ważne względy nie stoją temu na przeszkodzie i z wyłączeniem dowodów rzeczowych. Dodano również, że rozstrzygnięcie w tej sprawie jest niezaskarżalne. Nowelizacja z 1965 r. wprowadziła do tego przepisu dwa nowe ustępy. Pierwszy z nich (ust. 5.), wskazywał na organ decydujący w przedmiocie udostępniania akt. Przed momentem wniesienia aktu oskarżenia była to prokuratura, w czasie śledztwa wstępnego - sędzia śledczy, w pozostałych przypadkach przewodniczący sądu, przed którym zawisła sprawa. Drugi z kolei (ust. 6.) przewidywał, że jeżeli zarządzenie wydane na podstawie ust. 2. nie zostało wcześniej uchylone, najpóźniej w momencie zamknięcia postępowania przygotowawczego dokonuje tego prokurator, zaś sędzia śledczy najpóźniej w momencie zamknięcia śledztwa wstępnego. Obowiązująca od 1 stycznia 1975 roku nowelizacja wprowadziła w dodanych uprzednio dwóch ostatnich ustępach kolejne zmiany.²¹⁰ W pierwszej kolejności ujednolicono, że o przyznaniu dostępu do akt podczas postępowania przygotowawczego (określonego wówczas jako *vorbereitenden Verfahren*) decyduje prokuratura. W ustępie szóstym doprecyzowano, że jeżeli powody odmowy wglądu do akt nie ustały wcześniej, to

²⁰⁹ E. Beckmann, S. Walter, *Protokollführung: Juristisch und sprachlich korrekt*, 2016, s. 9 i nn.

²¹⁰ Inaczej patrz: T. Grzegorzcyk, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Republice Federalnej Niemiec*, Acta Universitatis Lodziensis. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Folia Iuridica. Nauki Penalne 1979, z. 62. s.118.

prokuratura uchyla zarządzenie najpóźniej w chwili zakończenia dochodzenia. Zdanie to w niezmienionej formie obowiązuje do dnia dzisiejszego. Dodano również, że obrońcę należy zawiadomić, kiedy tylko ponownie zaistnieje nieograniczony dostęp do akt. Zmiany w tym okresie z pewnością podyktowane były ogólnymi przemianami niemieckiego procesu karnego, bowiem likwidacji uległa instytucja sędziego śledczego (*Untersuchungsrichter*²¹¹). Stan prawny w odniesieniu do § 147 StPO uległ ponownie zmianie z dniem 1 listopada 2000 r., kiedy to nowego kształtu nabrał ustęp piąty. Określono w nim, że prokuratura decyduje o udzieleniu wglądu do akt sprawy również po prawomocnym zakończeniu postępowania, zaś w pozostałych przypadkach przewodniczący sądu (*Vorsitzende*), przed którym toczy się sprawa. Wskazano również, że jeżeli prokuratura odmawia udzielenia wglądu do akt w trzech przypadkach, tj. po tym, jak zakończenie dochodzenia zostało odnotowane w aktach sprawy lub jeśli odmowa nastąpiła po myśli § 147 ust. 3 StPO lub jeśli obwiniony nie przebywa na wolności, to wówczas można było wnosić o rozstrzygnięcie w postaci sądowej decyzji według § 161a ust. 3 zd. 2 do 4 StPO²¹². Dodano również, że postanowień tych nie opatruje się uzasadnieniem, jeśli przez ujawnienie celów dochodzenia mógłby być zagrożony cel postępowania. Nowelizacja ta wprowadziła również do przedmiotowego przepisu ustęp siódmy, który przewidywał uprawnienia dla obwinionego nieposiadającego obrońcy. Mógł on uzyskać informacje i odpisy z akt sprawy, o ile cel dochodzenia nie zostałby przez to zagrożony, a przeważające interesy osób trzecich nie stałyby temu na przeszkodzie. Wprowadzono przy tym odpowiednie stosowanie ust. 5 i § 477 ust. 5 StPO, który to przepis reguluje zasady dostępności akt dla celów przekraczających cele samego postępowania. W 2009 r. w ust. 5 zd. 2 zmieniono jedynie podstawę prawną rozstrzygnięcia przez właściwy sąd na § 162 StPO oraz dodano, że w tym zakresie stosuje się

²¹¹ Instytucji sędziego śledczego (*Untersuchungsrichter*) nie należy mylić z wciąż obowiązującą w niemieckiej procedurze karnej instytucją sędziego prowadzącego dochodzenie (*Ermittlungsrichter*), wyrażoną w § 162 StPO, który, w przeciwieństwie do sędziego śledczego, nie bada istoty sprawy, lecz jego zadania koncentrują się na sądowej kontroli środków stosowanych przez prokuraturę w toku postępowania przygotowawczego.

²¹² § 161a ust. 3 zd. 2 do 4 [w brzmieniu ustawy w okresie 1 stycznia 1975 r. - 1 października 2009 r.] - „Über den Antrag entscheidet, soweit nicht in § 120 Abs. 3 Satz 1 und § 135 Abs. 2 des Gerichtsverfassungsgesetzes etwas anderes bestimmt ist, das Landgericht, in dessen Bezirk die Staatsanwaltschaft ihren Sitz hat. Die §§ 297 bis 300, 302, 306 bis 309, 311a sowie die Vorschriften über die Auferlegung der Kosten des Beschwerdeverfahrens gelten entsprechend. Die Entscheidung des Gerichts ist nicht anfechtbar.”

odpowiednia następujące przepisy §§ 297 do 300, 302, 306 do 309, 311a oraz 473a. Kolejna większa nowelizacja przepisu miała miejsce w 2010 r., kiedy to zmianom uległy ustępy drugi i siódmy. W ustępie drugim dodano zdanie określające szczególne zasady dotyczące udostępniania akt w przypadku zastosowania lub złożenia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania względem obwinionego. Z kolei ustęp siódmy dotyczący się obwinionego nieposiadającego obrońcy, wzbogacono o wymóg złożenia wniosku o udzielenie informacji względnie odpisów z akt oraz rozszerzono kryterium ograniczające ten dostęp o warunek konieczności podjęcia rozsądnej obrony, jak i o ryzyko zagrożenia dla celu dochodzenia również w innym postępowaniu. Na mocy ustawy zmieniającej z 25 lipca 2015 r., która poszczególnym paragrafom kodeksu nadała tytuły, dla § 147 StPO uzyskał on brzmienie: „*Akteneinsichtsrecht, Besichtigungsrecht; Auskunftsrecht des Beschuldigten*”. Była to ostatnia zmiana przed 1 stycznia 2018 r., kiedy to przepisowi § 147 StPO nadano brzmienie obowiązujące do dnia dzisiejszego.

Podsumowując ewolucję instytucji dostępu do akt sprawy w niemieckiej procedurze karnej, należy stwierdzić, że ustawodawca od początku jej ustanowienia w obecnie obowiązującej ustawie karnoprosesowej dostrzegał potrzebę i konieczność zapoznania się przez obrońcę z treścią akt konkretnej sprawy. Nie budziła wątpliwości nieograniczona przepisami prawa jawność akt na etapie postępowania sądowego. *Gros* zmian dotyczyło etapu poprzedzającego postępowanie główne i koncentrowało się wokół określenia przesłanek ograniczających zakres udostępniania materiałów dowodowych zgromadzonych na tym etapie postępowania. Wzrost znaczenia i poszanowania praw obwinionego w procesie karnym przy jednoczesnym wymogu zagwarantowania dobra postępowania przygotowawczego wymógł na ustawodawcy doprecyzowanie granic udostępniania akt w tym stadium procesu. Tendencja ta nie jest zaskakująca, ponieważ podobne zmiany można było obserwować również na gruncie polskiego procesu karnego.

1.2. Gwarancje konstytucyjne

Prawo dostępu do akt w niemieckiej procedurze karnej wywodzi się z dwóch naczelných norm konstytucyjnych, tj. prawa do sądowego wysłuchania oraz zasady państwa prawa.

Pierwsza z nich - prawo do sądowego wysłuchania, zwane również prawem do rozpatrzenia sprawy przed sądem lub prawem do sądu (*Recht auf rechtliches Gehör*) - znajduje swój wyraz w art. 103 ust. 1 GG²¹³, który określa, że każdemu przysługuje prawo do wysłuchania przez sąd.²¹⁴ Uprawnienie to z kolei składa się z trzech elementów, takich jak: prawo do informacji (*Recht auf Information*), prawo do wypowiedzi (*Recht auf Äußerung*) oraz prawo do faktycznego uwzględnienia wyводу przedstawionego przez uczestnika postępowania (*Recht auf Berücksichtigung*). Uprawnionym do wysłuchania jest zasadniczo tylko ten, któremu ustawa karnoprosowa przyznaje status uczestnika i którego bezpośrednio dotyczy sądowe rozstrzygnięcie, jak np. obwinionego, oskarżyciela ubocznego (*Nebenkläger*), czy oskarżyciela prywatnego (*Privatkläger*), a także pozostałych adresatów rozstrzygnięcia sądowego. Nie jest zatem uprawniony obrońca obwinionego, ponieważ jego postępowania karne bezpośrednio nie dotyczy, jednak wykonywanie tego prawa może mu zostać zlecone przez obwinionego na podstawie § 137 ust. 1 zd. 1 StPO²¹⁵. Warto w tym miejscu odnotować stanowisko niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego (*Bundesverfassungsgericht*, dalej jako: BVerfG), który wywodzi prawo do reprezentowania przez obrońcę w postępowaniu karnym nie z

²¹³ Art. 103 ust. 1 GG - „Vor Gericht hat jedermann Anspruch auf rechtliches Gehör”; por. także wyrok BVerfG z 15 stycznia 2004 r., sygn. akt 2 BvR 1895/03, Onlinezeitschrift für Höchstgerichtliche Rechtsprechung im Strafrecht 2004, nr 162, Nb. 2.; wyrok BVerfG z 5 maja 2004 r., sygn. akt 2 BvR 1012/02, Neue Juristische Wochenschrift 2004, z. 34, s. 2443; patrz także komentarz do wymienionych wyżej dwóch orzeczeń trybunalskich: E. Kempf, *Zur verfassungsgerichtlichen Entwicklung des Akteneinsichtsrechts*, Strafverteidiger Forum 2004, nr 9, s. 299.

²¹⁴ Tłumaczenie w języku polskim na podstawie B. Banaszak, A. Malicka, *Konstytucje Państw Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 547.

²¹⁵ § 137 ust. 1 zd. 1 StPO - „Der Beschuldigte kann sich in jeder Lage des Verfahrens des Beistandes eines Verteidigers bedienen”.

art. 103 ust. 1 GG, lecz z prawa do rzetelnego procesu, mającego swe korzenie w zasadzie państwa prawa.²¹⁶ Przyjmuje się, że prawo do sądowego wysłuchania obowiązuje jedynie przed sądem, tj. na etapie postępowania sądowego. Istnieje jednak w niemieckiej doktrynie prawniczej i orzecznictwie spór co do tej kwestii. Z jednej strony podnosi się, że art. 103 ust. 1 GG odnosi się do całego postępowania karnego z racji tego, że ściśle językowa wykładnia nie jest w tym przypadku merytorycznie uzasadniona.²¹⁷ Podkreśla się dodatkowo, że prawo do sądowego wysłuchania należy postrzegać jako obiektywną zasadę procesową, względnie jako przejaw ogólnej myśli prawniczej²¹⁸, co z kolei narzuca wzięcie pod uwagę także postępowania przygotowawczego.²¹⁹ Wskazuje się również, że prokuratura choć nie jest organem sądowym, to jednak należy do organów wymiaru sprawiedliwości, któremu między innymi została powierzona opieka nad postępowaniem karnym.²²⁰ Poza tym, podnosi się, że już postępowanie przygotowawcze jest ważnym etapem postępowania karnego, a wniesienie oskarżenia publicznego jest dla obwinionego decyzją brzemienną w skutki, dlatego w jego interesie jest, aby uprzednio być w posiadaniu wystarczających informacji do uniknięcia ewentualnego nieuzasadnionego oskarżenia.²²¹ Z drugiej strony, można spotkać się z poglądami przeciwnymi, z których wynika, że art. 103 ust. 1 GG nie ma zastosowania w postępowaniu przygotowawczym. W pierwszej kolejności przedstawiciele nauk prawnych i judykatury wskazują, że taką tezę uzasadnia wyraźne użycie zwrotu „przed sądem” (*vor Gericht*) w treści omawianego

²¹⁶ Wyrok BVerfG z 22 stycznia 1959 r., sygn. akt 1 BvR 154/55, *Neue Juristische Wochenschrift* 1959, z. 16, s. 715.

²¹⁷ W. Wassermann (red.), *Kommentar zum Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in zwei Bänden*, Neuwied 2002, komentarz do art. 103, Nb. 23.

²¹⁸ Ch. Winter, *Die Reform der Informationsrechte des Strafverteidigers im Ermittlungsverfahren*, *Europäische Hochschulschriften Recht* 1991, s. 22.

²¹⁹ P. Rieß, *Prozeßmaximen und Ermittlungsverfahren*, [w:] *Festschrift für Kurt Rebmann zum fünfundsiebszigsten Geburtstag*, red. H. Eyrich, Monachium 1989, s. 395; por. także: K. Wasserburg, *Das Einsichtsrecht des Anwalts in die kriminalpolizeilichen Spurenakten*, *Neue Juristische Wochenschrift* 1980, z. 45, s. 2441.

²²⁰ S. Hiebl, *Ausgewählte Probleme des Akteneinsichtsrechts nach § 147 StPO*, *Schriften zum Strafrecht und Strafprozessrecht* 1994, t. 11, s. 30.

²²¹ H. Dahs, *Das rechtliche Gehör im Strafprozeß*, Monachium 1965, s. 72; por. także: H. Wagner, *Rechtliches Gehör im Ermittlungsverfahren*, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 1997, t. 109, z. 3, s. 545.

przepisu oraz umieszczenie go w rozdziale IX ustawy zasadniczej zatytułowanym „Wymiar sprawiedliwości” (*Die Rechtsprechung*), do którego prokuratura zasadniczo się nie zalicza.²²² Dodatkowo zwraca się uwagę na to, że funkcja tego przepisu odnosi się do rozstrzygnięcia sądu, wskutek czego przepis ten nie może znaleźć zastosowania w postępowaniu przygotowawczym, które służy jedynie przygotowaniu takiego rozstrzygnięcia.²²³ Przeważa jednak pogląd, że prawo do sądowego wysłuchania znajduje swój wydzźwięk jedynie na etapie postępowania sądowego. Co prawda, prawo dostępu do akt stanowi konkretyzację prawa do sądowego wysłuchania, lecz nie można go uznać za jedyne źródło tego uprawnienia, tym bardziej, że nie znajduje ono zastosowania w postępowaniu przygotowawczym. Dlatego też należy poszukiwać źródeł prawa dostępu do akt również w innych zasadach konstytucyjnych.

Druga norma konstytucyjna - zasada państwa prawa - wywodzi się m.in. z art. 20 ust. 3 niemieckiej ustawy zasadniczej²²⁴, stanowiącego że władza ustawodawcza związana jest porządkiem konstytucyjnym, z kolei władza wykonawcza i sędziowska związane są ustawą i prawem.²²⁵ Tzw. *Rechtsstaatsprinzip* znajduje swój wyraz w zasadzie rzetelnego procesu (*Grundsatz des fairen Verfahrens*), zasadzie domniemania niewinności (*Unschuldsvermutung*) oraz prawie do skutecznej obrony (*Recht auf effektive Verteidigung*). Jeżeli chodzi o zasadę rzetelnego procesu, to jej elementami składowymi są: zasada równości broni (*Prinzip der Waffengleichheit*), obowiązek pieczy nad postępowaniem (*prozessuale Fürsorgepflicht*) oraz zasada szybkości postępowania (*Beschleunigungsgebot*). Zasada równości broni ma swoje korzenie nie tylko w art. 20 ust.

²²² Wyrok BVerfG z 14 października 1969 r., sygn. akt 1 BvR 30/66, *Neue Juristische Wochenschrift* 1970, z. 6, s. 238; wskazuje się jednak w niemieckiej doktrynie prawniczej na trudność w jednoznacznym umiejscowieniu pozycji prokuratury w porządku prawnym, bowiem łączy ona w sobie zarówno elementy judykatury, jak i egzekutywy - por. B. Kuhn, *Das Recht auf Akteneinsicht gemäß § 147 StPO im strafrechtlichen Ermittlungsverfahren*, Marburg 2007, s. 24-27.

²²³ S. Bahnsen, *Das Akteneinsichtsrecht der Verteidigung im Strafverfahren. Dogmatische Grundlagen und Einzelprobleme im Lichte einer rechtsstaatlichen Verfahrensgestaltung*, Schriften zum Strafrecht und Strafprozessrecht 1996, t. 24, s. 20.

²²⁴ Art. 20 ust. 3 GG - „Die Gesetzgebung ist an die verfassungsmäßige Ordnung, die vollziehende Gewalt und die Rechtsprechung sind an Gesetz und Recht gebunden.”

²²⁵ Tłumaczenie w języku polskim na podstawie B. Banaszak, A. Malicka, *op. cit.*, s. 526.

3 GG, lecz także winno się doszukiwać jej źródeł w ogólnej zasadzie równości wyrażonej w art. 3 GG. W kontekście tej zasady warto wskazać, że obrońca tylko wtedy będzie miał możliwość posiadać tę samą pozycję, co prokurator, jeżeli jego wiedza na temat materiału zgromadzonego w postępowaniu będzie wystarczająca, a co więcej, że akta i dowody będą przedłożone możliwie wcześnie.²²⁶ Przyjmuje się, że wyjątkowe, wąsko określone, przypadki czasowego ograniczenia możliwości dostępu do akt (jak np. te wskazane w § 147 ust. 2 StPO), z uwagi na charakter postępowania przygotowawczego, czy też role procesowe, nie naruszają zasady równości broni. Pomimo wspomnianych ograniczeń, *Prinzip der Waffengleichheit* pozwala na wyrównanie przewagi, jaką posiadają organy ścigania w kwestii zasobów posiadanych informacji. Nie można zatem z tej zasady wywodzić koncepcji nieograniczonego prawa dostępu do akt postępowania przygotowawczego już od momentu jego wszczęcia.²²⁷ Z kolei obowiązek pieczy nad postępowaniem, jako drugi istotny filar zasady rzetelnego procesu, rodzi po stronie prokuratury wymóg dbałości o to, by obwiniony posiadał wiedzę na temat zawartości akt, aby móc w sposób skuteczny przygotować swoją obronę.²²⁸ W szczególności w sytuacji, kiedy już uprzednio został udzielony dostęp do akt, a w międzyczasie zasób tych akt uległ zmianie, wówczas powinno się przyznać obronie dostęp do tychże akt lub co najmniej poinformować o zaistniałej zmianie. Obronę należy również zawiadomić w sytuacji, kiedy odpadną przyczyny uzasadniające odmowę udzielenia dostępu do akt, jak to zostało ujęte w § 147 ust. 6 zd. 2 StPO. W gestii prokuratury leży również poinformowanie obwinionego o istnieniu przysługującego mu uprawnienia wglądu do akt.²²⁹ Trzecim przejawem zasady rzetelnego procesu jest zasada szybkości postępowania, która określa, że każdemu przysługuje prawo, aby jego sprawa została rozstrzygnięta w odpowiednim czasie. Zasada ta znajduje również swój odpowiednik w art. 6 Europejskiej Konwencji

²²⁶ J. Welp, *Probleme des Akteneinsichtsrechts*, [w:] *Wahrheit und Gerechtigkeit im Strafverfahren: Festgabe für Karl Peters aus Anlass seines 80. Geburtstages*, K. Peters, K. Wasserburg, W. Haddenhorst, Heidelberg 1984, s. 309.

²²⁷ S. Bahnsen, *op. cit.*, s. 26; wyrok OLG w Karlsruhe z 28 października 2009 r., sygn. akt 1 Ss 126/09, *Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht* 2010, z. 9, s. 287.

²²⁸ M. Spaetgens, *Das strafprozessuale Akteneinsichtsrecht - die deutsche und die englische Perspektive*, Berlin 2000, s. 22.

²²⁹ B. Kuhn, *op. cit.*, ss. 151-152.

Praw Człowieka, a dla spraw dotyczących tymczasowego aresztowania, również w art. 5 wspomnianej Konwencji i art. 2 ust. 2 zd. 2 niemieckiej ustawy zasadniczej. Uwzględnienie przez organa ścigania tej zasady w praktyce, może pozwolić skrócić czas trwania postępowania przygotowawczego, ponieważ nierzadko dzięki wiedzy na temat treści akt, obrona jest w stanie zająć stanowisko w sprawie, co z kolei może przyczynić się do wyjaśnienia stanu faktycznego lub do podjęcia inicjatywy dowodowej, czy też skłonić obwinionego do przyznania się do winy.²³⁰ Drugim elementem składającym się na zasadę państwa prawa, jest zasada domniemania niewinności. Zasada ta stanowi gwarancję i możliwość obrony obwinionego, która daje okazję uwolnienia się od podnoszonych przeciwko niemu zarzutów, tak szybko, jak to tylko możliwe, czyli już na etapie postępowania przygotowawczego. Taka sposobność może mieć miejsce jedynie wówczas, kiedy obwiniony zaznajomiony jest z aktami postępowania.²³¹ Ostatnim przejawem zasady państwa prawa jest prawo do skutecznej obrony. Możliwość przygotowania obrony wymaga, aby znana była zarówno treść zarzutów i dowodów, jak i aktualna sytuacja procesowa. Dzięki temu realna staje się sposobność do przygotowania obrony oraz merytoryczne wpływanie na bieg postępowania.²³² Z punktu widzenia skuteczności obrony, wskazane jest, by obrona możliwie wcześniej zapoznała się z aktami sprawy, co w przeciwnym razie może doprowadzić do pozbawienia atrybutu „efektywności” w przypadku, kiedy informacje z akt postępowania przygotowawczego zostaną przekazane w późniejszym terminie, a są istotne w danym momencie, na przykład w kwestiach związanych z tymczasowym aresztowaniem. Poza tym winno się oddawać akta do dyspozycji na wystarczająco długi okres czasu, ażeby obrona mogła zająć stanowisko w sprawie i przygotować strategię obrony, by móc mieć aktywny wpływ na postępowanie. Prowadzenie postępowania w sposób niejawnny powoduje, że zasada prawa

²³⁰ H. Buschbell, H. Jenker, *Gewährung von Akteneinsicht durch die Polizei - ein weg zur Beschleunigung der Schadensabwicklung in Verkehrsunfallsachen?*, Zeitschrift für Rechtspolitik 1996, z. 12, s. 479.

²³¹ A. Meyer, *Das Akteneinsichtsrecht des Beschuldigten nach § 147 StPO i.d.F. des StVÄG 1999*, Strafrecht in Forschung und Praxis, t. 19, Hamburg 2003, s. 47.

²³² S. Treschel, *Akteneinsicht. Information als Grundlage des fairen Verfahrens*, [w:] *Festschrift für Jean Nicolas Druey zum 65. Geburtstag*, R.J. Schweizer, H. Burkert, U. Gasser, Zurych 2002, s. 994.

do skutecznej obrony staje się jałowa, natomiast prawo wglądu do akt taką jawność procesu karnego gwarantuje.²³³

Z powyższych rozważań wynika, że obwiniony ma konstytucyjną gwarancję ochrony jego interesów w zakresie prawa do informacji, które urzeczywistnia się już na etapie postępowania przygotowawczego w postaci realizacji wniosku o wgląd do akt sprawy. Dzięki temu obwiniony z przedmiotu śledztwa staje się podmiotem postępowania karnego²³⁴, co jednocześnie stanowi realizację zapisu art. 1 ust. 1 GG, traktującego o poszanowaniu godności ludzkiej.²³⁵

1.3. Zakres podmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego

1.3.1. Obwiniony i jego obrońca

Paragraf 147 StPO określa warunki udostępniania akt sprawy obwinionemu i jego obrońcy. Od 1 stycznia 2018 r. przepis ten wprost wskazuje możliwość odpowiedniego stosowania w stosunku do obwinionego regulacji dotyczących się wglądu do akt dokonywanego przez obrońcę. Świadczy o tym znowelizowana treść § 147 ust. 4 StPO, przewidująca że obwiniony, nieposiadający obrońcy, upoważniony jest poprzez odpowiednie stosowanie ustępów 1, 2 i 3 przedmiotowego przepisu, do dokonywania wglądu w akta oraz przeglądania pod nadzorem urzędowo przechowywanego materiału dowodowego. Możliwe jest to o tyle, o ile cel dochodzenia również w innym

²³³ J. Welp, *Rechtsschutz gegen verweigerte Akteneinsicht*, Strafverteidiger 1986, s. 449.

²³⁴ W. Bottke, *Rechtsbehelfe der Verteidigung im Ermittlungsverfahren - eine Systematisierung*, Strafverteidiger 1986, s. 123.

²³⁵ Art. 1 ust. 1 GG - „Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.” Treść przepisu w języku polskim: „Godność człowieka jest nienaruszalna. Jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem wszelkich władz państwowych.” - tłumaczenie w języku polskim na podstawie B. Banaszak, A. Malicka, *op. cit.*, s. 521.

postępowaniu karnym nie będzie zagrożony oraz nie stanie to na przeszkodzie w realizacji godnych ochrony przeważających interesów osób trzecich. W myśl postępującej cyfryzacji postępowania karnego dodano również, że jeżeli akta nie są prowadzone w formie elektronicznej, to w miejsce zaznajomienia się z aktami można przygotować lub udostępnić kopie tych akt. Do katalogu podmiotów, które należy poinformować o ustaniu ograniczeń w dostępie do akt, obok obrońcy, dodano również obwinionego, który takiego obrońcy nie posiada. Tym samym uchylono ustęp siódmy, który w uprzednim brzmieniu ustawy tyczył się uprawnień przysługujących obwinionemu nieposiadającemu obrońcy.

Warto jednak zwrócić uwagę, że przed wejściem w życie przepisów nadających obwinionemu nieposiadającemu obrońcy niemalże równorzędne uprawnienia odnośnie dostępu do akt, co samemu obrońcy, podmiot ten nie był w zupełności pozbawiony możliwości zapoznania się z treścią akt. Jak wskazywała treść ustępu siódmego, a w ślad za nim doktryna i orzecznictwo, obwiniony mógł liczyć na otrzymanie odpisów lub kopii akt.²³⁶ Ciekawy przypadek był przedmiotem roztrząsania przez niemiecki sąd, gdzie w sprawie o wykroczenia poszkodowanym był adwokat.²³⁷ Sąd uznał, że zasadą jest, iż dostęp do akt nie jest gwarantowany nikomu innemu jak tylko obrońcy poszkodowanego, nie zaś jakimkolwiek adwokatowi, który w tej sprawie występował jako poszkodowany. Uznano jednak, że zasada ta nie wyklucza jedna możliwości - dla tego konkretnego przypadku - aby w ramach pomocy prawnej (udzielanej samemu sobie przez tego adwokata), udzielić poszkodowanemu dostępu do akt, które nawiasem mówiąc składały się z dwóch stron uzasadnienia przedstawionych zarzutów. Wskazywano w doktrynie również, że wcześniejsza redakcja przepisu § 147 StPO zapewniała obwinionemu szeroki wachlarz możliwości zapoznania się z treścią akt, nawet w sytuacji, gdyby odstąpiono od

²³⁶ F.Ch. Schroeder, *Formelle und materielle Verteidigung*, Neue Juristische Wochenschrift 1987, s. 303, gdzie autor, co ciekawe, posługuje się innym zwrotem, mianowicie *Abschriften und Ablichtungen* (odpisy i kopie), jednak tekst ten powstał na kilkanaście lat przed wejściem w życie § 147 ust. 7 StPO, gdzie posłużono się określeniem *Auskünfte und Abschriften* (informacje i odpisy).

²³⁷ Wyrok LG w Hamburgu z 11 sierpnia 1993, sygn. akt 603 Qs 548/93, Neue Juristische Wochenschrift 1993, s. 3152, w którego sentencji dodatkowo wskazano, że powinno być zagwarantowane, by akta nie dostały się w niepowołane ręce i w wyniku dokonywanego wglądu mogły być uszkodzone, zafalszowane lub zniszczone.

ustanowienia dla niego obrońcy.²³⁸ Powołano się w tym miejscu na orzecznictwo strasburskie, a głównie wyrok w sprawie Foucher przeciwko Francji z 18 marca 1997 r.²³⁹ Pomimo tego, iż przed nowelizacją wyraźnie określony był katalog uprawnień obwinionego nieposiadającego obrońcy w kwestii dostępności akt sprawy, przyjmowało się, że wniosek o dostęp do akt złożony w celu udowodnienia środka prawnego nie mógł być odrzucony zanim nie został merytorycznie rozpatrzony. Wydanie orzeczenia przez sąd (również odwoławczy) bez uprzedniego rozpatrzenia wniosku o dostęp do akt narusza zasadę prawa do sądu w odniesieniu do wnioskodawcy.²⁴⁰ Chociaż zasada wyrażona *explicite* w § 147 ust. 2 zd. 2 określa, że w przypadkach dotyczących tymczasowego aresztowania (już obowiązującego, bądź mającego być zastosowanym) informacji dotyczących podstaw pozbawienia wolności, jak i dostępu do akt w ogólności, udziela się obrońcy. Niemniej, w przypadku nieposiadania obrońcy przez obwinionego, jak wskazuje orzecznictwo, możliwe jest wydanie mu również kopii nagrań z nośników danych, jeśli bez znajomości ich treści nie jest on w stanie prowadzić właściwej obrony, pomimo że nagrania stają się później częścią składową akt postępowania głównego.²⁴¹ Postępująca cyfryzacja postępowania karnego, a tym samym i gromadzenia materiałów dowodowych, wymogła również i takie sytuacje, by tymczasowo aresztowanemu w wyjątkowych wypadkach udostępnić również akta w postaci elektronicznej.²⁴² Bezpośrednio wiąże się z tym również możliwość udostępnienia aresztantowi komputera w celu przygotowania swojej obrony.²⁴³ Nieco ograniczone uprawnienia w zakresie pozyskiwania materiałów z

²³⁸ S. Willnow, komentarz do § 147 StPO, Nb. 2 [w:] R. Hannich (red.), *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK*, Monachium 2019, Beck/el., [dostęp: 21 maja 2019 r.].

²³⁹ Wyrok ETPCz Foucher przeciwko Francji z 18 marca 1997 r., sygn. akt 22209/93, źródło: www.echr.coe.int [dostęp: 12.11.2019 r.]; por. także: wyrok LG w Stralsund z 28 kwietnia 2004 r., sygn. akt 22 Qs 91/05, *Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht* 2006, z. 5, s. 143.

²⁴⁰ Wyrok OLG w Berlinie (*Kammergericht*) z 10 września 2010 r., sygn. akt 3 Ws 454/10, *Strafrechtsreport* 2011, s. 102.

²⁴¹ Wyrok OLG w Berlinie (*Kammergericht*) z 25 września 2012 r., sygn. akt 4 Ws 102/12, *Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht* 2013, z. 4, s. 116.

²⁴² Wyrok LG we Frankfurcie nad Menem z 5 lutego 2015 r., sygn. akt 5/28 KLs 1/15, *Strafverteidiger* 2016, s. 166.

²⁴³ Wyrok OLG w Rostocku z 22 października 2015 r., sygn. akt 20 Ws 276/15, *Strafverteidiger* 2016, s. 168., w którym sąd uznaje, że w pierwszym rzędzie o możliwości udostępnienia takiego sprzętu aresztantowi decyduje

akt postępowania przygotowawczego dotyczą obwinionych, którzy nie znają języka niemieckiego. Są oni pozbawieni możliwości otrzymywania pisemnych tłumaczeń np. obciążających ich zeznań świadków, tym bardziej, kiedy wspomaga ich obrońca.²⁴⁴

W większości jednak przypadków, od momentu wprowadzenia nowelizacji, uprawnienia obrońcy i obwinionego w zakresie dostępu do akt uległy zrównaniu.²⁴⁵ Orzecznictwo jednak w tym zakresie na chwilę obecną jest ubogie, podobnie stanowisko doktryny. Przyjąć zatem należy, że skoro do obwinionego nieposiadającego obrońcy, stosuje się odpowiednio § 147 ust. 1-3 StPO, które tyczą się samego obrońcy, tak i dotychczasowy dorobek judykatury i przedstawicieli nauki w tym zakresie można postarać się stosować adekwatnie do osoby obwinionego.

Paragraf 147 ust. 1 StPO wyznacza ogólną regułę udostępniania akt obrońcy.²⁴⁶ Upoważnia ona bowiem go do przeglądania akt, które są w posiadaniu sądu, jak również które w posiadaniu tego sądu dopiero będą w momencie wniesienia aktu oskarżenia. Dodatkowo ma on uprawnienie przeglądania materiału dowodowego, który jest urzędowo przechowywany. Zasada ta dotyczy zarówno obrońcy z wyboru, również w rozumieniu § 138 ust. 2 StPO, jak i obrońcy wyznaczonego z urzędu. Obrońcą, zgodnie z treścią przepisu § 138 ust. 1 StPO może zostać adwokat oraz nauczyciele akademicki wydziałów prawa niemieckich szkół wyższych, którzy posiadają uprawnienie do sprawowania urzędu

jednostka, w której aktualnie on przebywa. W przypadku zaistnienia sporu pomiędzy aresztantem a jednostką penitencjarną, decyzję wydaje sędzia rozstrzygający o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (*Hafttrichter*), który przy okazji bierze również pod uwagę kwestię bezpieczeństwa jednostki. Jednak to w gestii samej jednostki udostępniającej sprzęt leży, by dokonać należytych zabezpieczeń, aby uniknąć np. niepożądanych kontaktów aresztanta, mogących zakłócić ład i porządek w jednostce.

²⁴⁴ Wyrok OLG w Hamburgu z 6 grudnia 2013 r., sygn. akt 2 Ws 253/13, *Strafverteidiger* 2014, s. 534.

²⁴⁵ Odnośnie kwestii porozumiewania się między obrońcą a obwinionym w zakresie udzielania informacji z akt patrz: A. Donath, B. Mehle, *Akteneinsichtsrecht und Unterrichtung des Mandanten durch den Verteidiger*, *Neue Juristische Wochenschrift* 2009, z. 20, s. 1399; por. także: S. Schlegel, *Das Akteneinsichtsrecht des Beschuldigten im Strafverfahren*, *Onlinezeitschrift für Höchststrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht* 2004, nr 12, ss. 412-416; D. Burhoff, *Das Akteneinsichtsrecht des Strafverteidiger nach § 147 StPO*, *Onlinezeitschrift für Höchststrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht* 2003, nr 9, s. 183; J. Haass, *Zu den Auswirkungen der Entscheidung der EGMR zur Akteneinsicht von Beschuldigten am Beispiel der Entscheidung des LG Mainz*, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1999, z. 9, s. 443.

²⁴⁶ R. Michalke, *Da Akteneinsichtsrecht des Strafverteidigers - Aktuelle Fragestellungen*, *Neue Juristische Wochenschrift* 2013, z. 32, s. 2334.

sędziego. Jednakże za zgodą sądu również inne osoby mogą zostać obrońcą. Jeśli nie spełniają wymogów, umożliwiających im bycie wybranym, mogą zostać dopuszczeni do obrony u boku innego właściwego obrońcy. Wykładnia § 139 StPO, określająca możliwość przeniesienia obrony na aplikanta, za zgodą mocodawcy, pozwala domniemywać, że w ślad za tym idzie również przeniesienie uprawnień dotyczących przeglądania akt.

Co ciekawe, przy składaniu wniosku, nie ma konieczności przedkładania pisemnego pełnomocnictwa,²⁴⁷ wystarczy zgłoszenie obrońcy.²⁴⁸ Na podstawie § 137 ust. 1 zd. 2 StPO obwiniony może posiadać maksymalnie trzech obrońców. W takim przypadku, udziela się dostępu do akt każdemu z nich. W doktrynie ugruntowało się stanowisko, że jeśli o udostępnienie akt wnioskował obrońca, to on sam nie może oddać tych akt do dyspozycji obwinionemu, a tym bardziej osobie trzeciej. Chociaż powinien on, a raczej ma obowiązek, poinformować obwinionego o treści tych akt, o ile wymaga tego właściwa obrona. Może zatem z tego wynikać wniosek, że pomimo zrównania uprawnień obrońcy i obwinionego w zakresie dostępu do akt, każdy z nich wnioskując o wgląd w akta czyni to tylko w imieniu własnym i co do zasady na swój użytek.

Z praktycznego punktu widzenia należy również zaznaczyć, że możliwe jest przeglądanie akt przez adwokata, który *de facto* jeszcze obrońcą nie jest. Chodzi o przypadki, kiedy w początkowej fazie, przed zawarciem umowy z klientem, adwokat chce się rozeznać w sprawie, czy w ogóle podejmie się obrony.²⁴⁹ W dobie dzisiejszych dużych biur prawnych, warto również dodać, że obrońca, korzystając ze swojego uprawnienia dostępu do akt sprawy, musi mieć możliwość przekazania części spraw na swoich współpracowników (w tym innych adwokatów, asesorów, czy aplikantów) oraz biegłych, bez konieczności osobistego występowania w sprawie, co w niemieckiej doktrynie

²⁴⁷ Wyrok LG w Oldenburgu z 18 października 1989 r., sygn. akt IV Qs 128/89, *Strafverteidiger* 1990, s. 59.

²⁴⁸ Wyrok Federalnego Trybunału Sprawiedliwości (*Bundesgerichtshof, dalej jako: BGH*) z 9 października 1989 r., sygn. akt 2 StR 352/89, *Neue Juristische Wochenschrift* 1990, z. 9, s. 586.

²⁴⁹ P. Danckert, *Das Recht des Beschuldigten auf ein unüberwachtes Anbahnungsgespräch*, *Strafverteidiger* 1986, s. 171.

prawniczej postrzega się jako przejaw realizacji zasady równości broni.²⁵⁰ Praktyka ta winna mieć również zastosowanie w przypadku, kiedy w toczącym się postępowaniu jest czynnych kilku obrońców. Należy stosować ją jedynie w takich sytuacjach, w których - z uwagi na szeroki zakres zgromadzonego w toku postępowania materiału - wykonywanie uprawnień płynącego z prawa wglądu do akt bez wsparcia pomocnika jest wręcz niewykonalne lub też niezbędna do tego jest wiedza specjalistyczna, której obrońca nie posiada.²⁵¹

Uprawnienie obrońcy do wglądu w akta postępowania przygotowawczego może ustać jeszcze w toku tego postępowania. W pierwszej kolejności może to mieć miejsce w przypadku wygaśnięcia pełnomocnictwa. Następną przyczyną może być cofnięcie zlecenia przez mocodawcę lub odwołania powołania obrońcy z urzędu w przypadku wyboru innego po myśli § 143 StPO. Uprawnienia te wygasają również w momencie oddalenia obrońcy, kiedy zaistniała sytuacja, że przekroczone łączną maksymalną liczbę obrońców (wskazaną w § 137 ust. 1 zd. 2 StPO) lub przekroczony został zakaz wyrażony w § 146 StPO (zakaz obrony kilku obwinionych przez tego samego obrońcę).²⁵² Dodatkowo §§ 138a i nn. StPO przewidują przypadki wyłączenia obrońcy, z kolei § 138c ust. 3 StPO wskazuje, że uprawnienia obrońcy wynikające z § 147 StPO (dostęp do akt) i § 148 (kontakt obwinionego z obrońcą) mogą zostać zawieszane aż do momentu rozstrzygnięcia przez sąd w kwestii wyłączenia tego obrońcy.

²⁵⁰ G. Pfeiffer, *Strafprozessordnung. Kommentar*, komentarz do § 147 StPO, Nb. 2, Monachium 2005.

²⁵¹ Wyrok OLG w Brandenburgii z 20 września 1995 r., sygn. akt 2 Ws 174/95, *Neue Juristische Wochenschrift* 1996, s. 67, w którym Sąd wskazuje, że współpracownicy obrońcy, po przeniesieniu na nich części obowiązków, korzystają niejako z jego uprawnień (w tym prawa dostępu do akt), sami zaś jednak osobiście im przysługującego prawa dostępu do tych akt nie posiadają. Można zatem wnioskować, że w takich przypadkach nie jest wymagane żadne dodatkowe pełnomocnictwo pomiędzy obwinionym a pomocnikiem obrońcy.

²⁵² Warto w tym miejscu przytoczyć treść § 146a ust. 2 StPO *in principio*, gdzie ustawodawca wprost wskazuje, iż czynności podjęte przez obrońcę przed jego wykluczeniem nie są nieskuteczne.

1.3.2. Pozostałe podmioty uprawnione do wglądu do akt

Przepis § 147 StPO reguluje udostępnianie akt sprawy jedynie obrońcy i obwinionemu. Podstawa prawna przewidująca możliwość wglądu do akt pozostałym podmiotom jest rozproszona i znajduje się częściowo w innych paragrafach niemieckiej ustawy karnoprocesowej, a po części jest uregulowana pozakodeksowo.

Kwestia udzielania dostępu do akt pokrzywdzonemu²⁵³ i jego pełnomocnikowi została uregulowana w § 406e StPO. Ustęp pierwszy²⁵⁴ przewiduje, że w imieniu porzywdzonego wgląd w akta przysługiwać może adwokatowi, o ile wykaże uzasadniony interes prawny, jak również pod warunkiem, że akta te zostały przedłożone sądowi, bądź musiałyby być przedłożone, gdyby wnoszono publiczny akt oskarżenia. Dostęp pełnomocnikowi przysługuje także do urzędowo przechowywanych materiałów dowodowych. Nie ma konieczności wykazywania interesu prawnego przez pełnomocnika, jeśli pokrzywdzony występuje w charakterze oskarżyciela posiłkowego (*Nebenkläger*) w rozumieniu § 395 StPO. W ustępie drugim tego przepisu znaleźć można podstawę odmowy udzielenia dostępu do akt. Po pierwsze, można odmówić wglądu do akt, jeżeli stoją temu na przeszkodzie przeważające i godne ochrony interesy obinionego lub osób trzecich. Po drugie, kiedy zagrożony może być cel śledztwa także w innych postępowaniach karnych. Po trzecie z kolei, kiedy w znaczny sposób przedłużyłoby to postępowanie, chyba że prokuratura odnotowała już zakończenie śledztwa w aktach oskarżenia posiłkowego.²⁵⁵ Jeżeli pokrzywdzony nie jest reprezentowany przez

²⁵³ C. Riedel, R. Wallau, *Das Akteneinsichtsrecht des „Verletzten“ in Strafsachen - und seine Probleme*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2003, z. 8, ss. 394-398.

²⁵⁴ § 406e ust. 1 StPO - „Für den Verletzten kann ein Rechtsanwalt die Akten, die dem Gericht vorliegen oder diesem im Falle der Erhebung der öffentlichen Klage vorzulegen wären, einsehen sowie amtlich verwahrte Beweisstücke besichtigen, soweit er hierfür ein berechtigtes Interesse darlegt. In den in § 395 genannten Fällen bedarf es der Darlegung eines berechtigten Interesses nicht.“.

²⁵⁵ § 406e ust. 2 StPO - „Die Einsicht in die Akten ist zu versagen, soweit überwiegende schutzwürdige Interessen des Beschuldigten oder anderer Personen entgegenstehen. Sie kann versagt werden, soweit der Untersuchungszweck, auch in einem anderen Strafverfahren, gefährdet erscheint. Sie kann auch versagt werden, wenn durch sie das Verfahren erheblich verzögert würde, es sei denn, dass die Staatsanwaltschaft in den in § 395 genannten Fällen den Abschluss der Ermittlungen in den Akten vermerkt hat.“.

pełnomocnika, można mu również udzielić dostępu do akt, na tych samych zasadach, co profesjonalnemu pełnomocnikowi, z tym zastrzeżeniem, że wglądu do urzędowo przechowywanych środków dowodowych udziela się mu pod nadzorem. Jeżeli akta te nadal prowadzone są w wersji tradycyjnej, a nie elektronicznej, można ich kopie przesłać pokrzywdzonemu w formie papierowej, stosując odpowiednio przepis § 480 ust. 1 zd. 3 i 4 StPO.²⁵⁶ Takie samo uprawnienie, jak pokrzywdzonemu i jego obrońcy, przysługuje również podmiotowi dochodzącemu roszczenia odszkodowawczego od obwinionego w postępowaniu adhezyjnym po myśli § 403 i nn. StPO.²⁵⁷ Podobnie, jak w przypadku procedury udostępniania akt podejrzanemu i jego obrońcy, tak i tutaj, decyzję w zakresie wglądu do akt na etapie postępowania przygotowawczego i po jego prawomocnym zakończeniu podejmuje prokuratura, a w pozostałych przypadkach prezes sądu rozpoznającego daną sprawę. Na postanowienie prokuratury można złożyć wniosek do sądu właściwego według § 162 StPO, przy czym orzeczenie sądu jest ostateczne dopóki śledztwo nie zostanie zakończone. Do decyzji w zakresie udostępnienia akt lub odmowy wglądu nie sporządza się uzasadnienia, jeśli ujawnione w nim okoliczności mogłyby zagrozić celom śledztwa.²⁵⁸

Wgląd do akt otrzymać mogą także sądy, prokuratury i inne urzędy wymiaru sprawiedliwości na mocy § 474 StPO, jeśli jest to konieczne dla realizacji celów wymiaru sprawiedliwości.²⁵⁹ Pozostałym podmiotom publicznym mogą być udzielone informacje,

²⁵⁶ § 406e ust. 3 StPO - „Der Verletzte, der nicht durch einen Rechtsanwalt vertreten wird, ist in entsprechender Anwendung der Absätze 1 und 2 befugt, die Akten einzusehen und amtlich verwahrte Beweisstücke unter Aufsicht zu besichtigen. Werden die Akten nicht elektronisch geführt, können ihm an Stelle der Einsichtnahme in die Akten Kopien aus den Akten übermittelt werden. § 480 Absatz 1 Satz 3 und 4 gilt entsprechend.”.

²⁵⁷ § 406e ust. 4 StPO - „Die Absätze 1 bis 3 gelten auch für die in § 403 Satz 2 Genannten.”.

²⁵⁸ § 406e ust. 5 StPO - „Über die Gewährung der Akteneinsicht entscheidet im vorbereitenden Verfahren und nach rechtskräftigem Abschluß des Verfahrens die Staatsanwaltschaft, im übrigen der Vorsitzende des mit der Sache befaßten Gerichts. Gegen die Entscheidung der Staatsanwaltschaft nach Satz 1 kann gerichtliche Entscheidung durch das nach § 162 zuständige Gericht beantragt werden. Die §§ 297 bis 300, 302, 306 bis 309, 311a und 473a gelten entsprechend. Die Entscheidung des Gerichts ist unanfechtbar, solange die Ermittlungen noch nicht abgeschlossen sind. Diese Entscheidungen werden nicht mit Gründen versehen, soweit durch deren Offenlegung der Untersuchungszweck gefährdet werden könnte.”.

²⁵⁹ § 474 ust. 1 StPO - „Gerichte, Staatsanwaltschaften und andere Justizbehörden erhalten Akteneinsicht, wenn dies für Zwecke der Rechtspflege erforderlich ist.”.

lecz pod pewnymi warunkami. Po pierwsze, informacje, które chcą uzyskać są niezbędne do ustalenia roszczeń prawnych, ich dochodzenia lub obrony przed nimi w związku z popełnieniem przestępstwa. Po drugie, w pozostałych przypadkach, dane osobowe z postępowania karnego mogą być z urzędu przekazywane tym podmiotom na podstawie przepisów szczególnych, jeśli jest to niezbędne do wykonywania powierzonych im zadań. Po trzecie, kiedy udzielenie informacji jest niezbędne do przygotowania środków, dzięki którym możliwe będzie następnie przekazanie danych osobowych z urzędu.²⁶⁰ Przepis ten zawiera również odesłanie do innych ustaw, w zakresie w jakim regulują dostęp do akt służbom specjalnym.²⁶¹ Jeżeli wskazane wyżej udzielenie informacji byłoby niewystarczające lub też powodowało niewspółmierne trudności, może tym podmiotom zostać udzielony dostęp do akt lub urzędowo przechowywanych dokumentów.²⁶² Jeśli akta nadal prowadzone są w formie papierowej, mogą zostać przesłane tym podmiotom do wglądu.²⁶³

Na mocy § 475 StPO udzielanie informacji i wgląd do akt możliwy jest również dla osób prywatnych i innych podmiotów.²⁶⁴ Bez uszczerbku dla postanowień § 57

²⁶⁰ § 474 ust. 2 StPO - „Im Übrigen sind Auskünfte aus Akten an öffentliche Stellen zulässig, soweit 1. die Auskünfte zur Feststellung, Durchsetzung oder zur Abwehr von Rechtsansprüchen im Zusammenhang mit der Straftat erforderlich sind, 2. diesen Stellen in sonstigen Fällen auf Grund einer besonderen Vorschrift von Amts wegen personenbezogene Daten aus Strafverfahren übermittelt werden dürfen oder soweit nach einer Übermittlung von Amts wegen die Übermittlung weiterer personenbezogener Daten zur Aufgabenerfüllung erforderlich ist oder 3. die Auskünfte zur Vorbereitung von Maßnahmen erforderlich sind, nach deren Erlass auf Grund einer besonderen Vorschrift von Amts wegen personenbezogene Daten aus Strafverfahren an diese Stellen übermittelt werden dürfen.“

²⁶¹ Są to przepisy: § 18 Ustawy o ochronie konstytucji, § 12 Ustawy o kontroli bezpieczeństwa, § 10 ustawy o wywiadzie wojskowym i § 10 Ustawy o wywiadzie federalnym oraz pozostałe odpowiednie przepisy poszczególnych landów.

²⁶² § 474 ust. 3 StPO - „Unter den Voraussetzungen des Absatzes 2 kann Akteneinsicht gewährt werden, wenn die Erteilung von Auskünften einen unverhältnismäßigen Aufwand erfordern würde oder die Akteneinsicht begehrende Stelle unter Angabe von Gründen erklärt, dass die Erteilung einer Auskunft zur Erfüllung ihrer Aufgabe nicht ausreichen würde.“; § 474 ust. 4 StPO - „Unter den Voraussetzungen der Absätze 1 oder 3 können amtlich verwahrte Beweisstücke besichtigt werden.“

²⁶³ § 474 ust 5 StPO - „Akten, die noch in Papierform vorliegen, können in den Fällen der Absätze 1 und 3 zur Einsichtnahme übersandt werden.“

²⁶⁴ H. Schäfer, *Die Einsicht in Strafakten durch Verfahrensbeteiligte und Dritte*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1985, z. 5, ss. 199-201.

Ustawy o ochronie konstytucji, osoby prywatne lub inne podmioty, bądź ich profesjonalni pełnomocnicy, o ile wykażą uzasadniony interes, może uzyskać informacje z akt, które zostały przedłożone sądowi lub zostałyby mu przedłożone w przypadku wniesienia publicznego aktu oskarżenia. Można odmówić udzielenia dostępu do informacji z akt, jeśli przemawia za tym godny ochrony interes decydenta.²⁶⁵ Wgląd do akt może zostać udzielony, jeśli udzielenie jedynie informacji z akt nastęrczałoby niewspółmiernych trudności lub kiedy wnioskujący udzieli wyjaśnień, że samo udostępnienie informacji byłoby niewystarczające dla realizacji wskazanych przez niego interesów.²⁶⁶ Na tych samych warunkach może zostać udzielony wgląd do urzędowo przechowywanych dokumentów.²⁶⁷

Przesłanką umożliwiającą udostępnienie akt sprawy mogą być również szeroko pojęte cele badawcze. Dlatego też § 476 StPO przewiduje regulacje w tym zakresie. Przepis ten dopuszcza przekazywanie danych osobowych uczelniom, czy innym jednostkom badawczym, pod trzema warunkami. Po pierwsze, informacje te są niezbędne dla celów przeprowadzania konkretnych badań naukowych. Po drugie, w zakresie, w jakim przeprowadza się wskazane badania, użycie danych w formie zanonimizowanej byłoby niewystarczające lub też wiązało się z nadmiernymi trudnościami. Oraz po trzecie, interes publiczny w przeprowadzeniu badań naukowych przewyższa w znacznym stopniu interes podmiotu, którego te dane dotyczą.²⁶⁸ Ustawodawca nakłada też na podmiot

²⁶⁵ § 475 ust. 1 StPO - „Für eine Privatperson und für sonstige Stellen kann unbeschadet des § 57 des Bundesdatenschutzgesetzes ein Rechtsanwalt Auskünfte aus Akten erhalten, die dem Gericht vorliegen oder diesem im Falle der Erhebung der öffentlichen Klage vorzulegen wären, soweit er hierfür ein berechtigtes Interesse darlegt. Auskünfte sind zu versagen, wenn der hiervon Betroffene ein schutzwürdiges Interesse an der Versagung hat.”.

²⁶⁶ § 475 ust. 2 StPO - „Unter den Voraussetzungen des Absatzes 1 kann Akteneinsicht gewährt werden, wenn die Erteilung von Auskünften einen unverhältnismäßigen Aufwand erfordern oder nach Darlegung dessen, der Akteneinsicht begehrt, zur Wahrnehmung des berechtigten Interesses nicht ausreichen würde.”.

²⁶⁷ § 475 ust. 3 StPO - „Unter den Voraussetzungen des Absatzes 2 können amtlich verwahrte Beweisstücke besichtigt werden.”.

²⁶⁸ § 476 ust. 1 zd. 1 StPO - „Die Übermittlung personenbezogener Daten in Akten an Hochschulen, andere Einrichtungen, die wissenschaftliche Forschung betreiben, und öffentliche Stellen ist zulässig, soweit 1. dies für die Durchführung bestimmter wissenschaftlicher Forschungsarbeiten erforderlich ist, 2. eine Nutzung anonymisierter Daten zu diesem Zweck nicht möglich oder die Anonymisierung mit einem unverhältnismäßigen

udzielający dostępu do informacji, jak i podmiot wnioskujący o dostęp do nich szereg obostrzeń, związanych z przetwarzaniem uzyskanych danych. Przede wszystkim, każdorazowo należy badać i porównywać rangę interesu badań naukowych i interesu podmiotu, którego informacje dotyczą.²⁶⁹ Dane osobowe mogą być przekazywane jedynie podmiotom, które są funkcjonariuszami publicznymi lub szczególnie odpowiedzialnymi za pełnienie służby publicznej, bądź też zobligowanymi do zachowania tajemnicy.²⁷⁰ Dane te mogą być przekazywane jedynie dla celów naukowych, a każdorazowa chęć wykorzystania ich do innych celów wymaga zgody udostępniającego.²⁷¹ W toku przetwarzania pozyskanych informacji należy je chronić przed dostępem nieupoważnionych osób trzecich²⁷², a jeśli cele naukowe na to pozwolą, należy te dane zanonimizować.²⁷³ Jeżeli jest to niezbędne do osiągnięcia celu naukowego,

Aufwand verbunden ist und 3. das öffentliche Interesse an der Forschungsarbeit das schutzwürdige Interesse des Betroffenen an dem Ausschluss der Übermittlung erheblich überwiegt.“.

²⁶⁹ § 476 ust. 1 zd. 2 StPO - „Bei der Abwägung nach Satz 1 Nr. 3 ist im Rahmen des öffentlichen Interesses das wissenschaftliche Interesse an dem Forschungsvorhaben besonders zu berücksichtigen.“.

²⁷⁰ § 476 ust. 3 StPO - „Personenbezogene Daten werden nur an solche Personen übermittelt, die Amtsträger oder für den öffentlichen Dienst besonders Verpflichtete sind oder die zur Geheimhaltung verpflichtet worden sind. § 1 Abs. 2, 3 und 4 Nr. 2 des Verpflichtungsgesetzes findet auf die Verpflichtung zur Geheimhaltung entsprechende Anwendung.“.

²⁷¹ § 476 ust. 4 StPO - „Die personenbezogenen Daten dürfen nur für die Forschungsarbeit verwendet werden, für die sie übermittelt worden sind. 2Die Verwendung für andere Forschungsarbeiten oder die Weitergabe richtet sich nach den Absätzen 1 bis 3 und bedarf der Zustimmung der Stelle, die die Übermittlung der Daten angeordnet hat.“.

²⁷² § 476 ust. 5 StPO - „Die Daten sind gegen unbefugte Kenntnisnahme durch Dritte zu schützen. Die wissenschaftliche Forschung betreibende Stelle hat dafür zu sorgen, dass die Verwendung der personenbezogenen Daten räumlich und organisatorisch getrennt von der Erfüllung solcher Verwaltungsaufgaben oder Geschäftszwecke erfolgt, für die diese Daten gleichfalls von Bedeutung sein können.“.

²⁷³ § 476 ust. 6 StPO - „Sobald der Forschungszweck es erlaubt, sind die personenbezogenen Daten zu anonymisieren. Solange dies noch nicht möglich ist, sind die Merkmale gesondert aufzubewahren, mit denen Einzelangaben über persönliche oder sachliche Verhältnisse einer bestimmten oder bestimmbarer Person zugeordnet werden können. Sie dürfen mit den Einzelangaben nur zusammengeführt werden, soweit der Forschungszweck dies erfordert.“.

można udzielić wnioskującemu wglądu do akt sprawy²⁷⁴ lub nawet zezwolić na opublikowanie pozyskanych danych, celem prezentacji wyników badań.²⁷⁵

Niemiecka ustawa karnoprocesowa przewiduje także możliwość udzielenia dostępu do akt biegłemu sądowemu. Przepis § 80 StPO statuuje, że wgląd do akt może być udzielony, jeśli biegły się tego domaga w celu przygotowania i sporządzenia opinii.²⁷⁶ Wgląd do akt sprawy karnej w przypadku organów podatkowych zapewnia odpowiednio § 395 Ordynacji podatkowej (*Abgabeordnung*, dalej jako: AO). Przepis ten przewiduje, że organ podatkowy uprawniony jest do wglądu do akt, które zostały przedłożone sądowi lub które zostałyby przedłożone w przypadku wniesienia aktu oskarżenia, a także do oględzin skonfiskowanych lub w inny sposób zajętych przedmiotów. Akta sądowe mogą zostać przesłane tym organom do wglądu.²⁷⁷

²⁷⁴ § 476 ust. 2 StPO - „Die Übermittlung der Daten erfolgt durch Erteilung von Auskünften, wenn hierdurch der Zweck der Forschungsarbeit erreicht werden kann und die Erteilung keinen unverhältnismäßigen Aufwand erfordert. Andernfalls kann auch Akteneinsicht gewährt werden. 3Die Akten, die in Papierform vorliegen, können zur Einsichtnahme übersandt werden.”.

²⁷⁵ § 476 ust. 7 StPO - „Wer nach den Absätzen 1 bis 3 personenbezogene Daten erhalten hat, darf diese nur veröffentlichen, wenn dies für die Darstellung von Forschungsergebnissen über Ereignisse der Zeitgeschichte unerlässlich ist. Die Veröffentlichung bedarf der Zustimmung der Stelle, die die Daten übermittelt hat.”.

²⁷⁶ § 80 ust. 1 StPO - „Dem Sachverständigen kann auf sein Verlangen zur Vorbereitung des Gutachtens durch Vernehmung von Zeugen oder des Beschuldigten weitere Aufklärung verschafft werden.”; § 80 ust. 2 StPO - „Zu demselben Zweck kann ihm gestattet werden, die Akten einzusehen, der Vernehmung von Zeugen oder des Beschuldigten beizuwohnen und an sie unmittelbar Fragen zu stellen.”.

²⁷⁷ § 395 AO - „Die Finanzbehörde ist befugt, die Akten, die dem Gericht vorliegen oder im Fall der Erhebung der Anklage vorzulegen wären, einzusehen sowie beschlagnahmte oder sonst sichergestellte Gegenstände zu besichtigen. Die Akten werden der Finanzbehörde auf Antrag zur Einsichtnahme übersandt.”.

1.4. Zakres przedmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego

1.4.1. Pojęcie akt sprawy

Dodatkową, szczególną przesłankę udostępniania akt²⁷⁸ postępowania przygotowawczego, obok tej wskazanej w § 147 ust. 1 StPO, przewiduje ustęp drugi tego paragrafu. Przy czym, przepis ten rozróżnia udostępnianie akt na tym etapie postępowania w ogólności (zdanie pierwsze) oraz w przypadku, kiedy obwiniony znajduje się w areszcie lub został złożony wniosek o zastosowanie takiego aresztu (zdanie drugie). Odmienności wskazane w tym przepisie, w stosunku do ogólnych zasad udostępniania akt zawartych w ustępie pierwszym, polegają w głównej mierze na pojawieniu się przesłanki konieczności ochrony celu śledztwa. Jeśli ów mógłby być zagrożony, wówczas możliwa jest odmowa udostępnienia akt. Można wnioskować zatem, że istota dostępu do akt w toku *Ermittlungsverfahren* nie polega zasadniczo na ograniczeniu tej dostępności poprzez wyłączenie określonych rodzajów akt, lecz skupia się raczej na ich treści, której ujawnienie na tym etapie mogłoby zaszkodzić celowi śledztwa (np. ukrycie środka dowodowego przed planowanym przeszukaniem). Idąc dalej, można postawić tezę, że *prima facie* wszystkie rodzaje akt, wchodzących w skład akt postępowania przygotowawczego, podlegają udostępnianiu, z wyjątkiem tych, których ujawnienie mogłoby zagrażać celowi śledztwa, co zależy przede wszystkim od treści konkretnego dokumentu, okoliczności sprawy, jak i subiektywnej opinii podmiotu decydującego o udzieleniu wglądu w akta. Jednakże, co bardzo istotne, § 147 ust. 2 StPO zawiera normę szczególną i dookreślającą w stosunku do tej, wynikającej z ustępu pierwszego tego paragrafu. Zatem w stosunku do procedury udostępniania akt w postępowaniu przygotowawczym odnoszą się zarówno przesłanki zawarte w § 147 ust. 1 StPO, jak i w § 147 ust. 2 StPO, które należy stosować łącznie. Więc przedmiotem udostępniania będą te akta, które prokurator przedłoży sądowi w przypadku wnoszenia aktu oskarżenia.

²⁷⁸ Na temat definicji samego pojęcia udostępniania akt, tj. *Akteneinsicht*, patrz: A. Hilwig, S. Geise, *Das Akteneinsichtsrecht nach § 147 StPO*, Delmenhorst 2014, s. 6.

Niemiecka ustawa karnoprosesowa w swojej treści nie definiuje pojęcia „akt”.²⁷⁹ Próbę zdefiniowania tego pojęcia podejmuje w zamian doktryna²⁸⁰ i judykatura²⁸¹. Jednak i w tych źródłach nie znajdziemy jednej i pełnej definicji. Z jednej strony dlatego, że każde postępowanie jest inne i różni się od pozostałych również pod kątem rodzajów wytwarzanych w nim akt, z drugiej strony dlatego, że *de facto* nie istnieje w pełni zamknięty katalog przykładów akt, mogących wystąpić w toku postępowania przygotowawczego. W piśmiennictwie ugruntował się pogląd, że do pojęcia „akt”, na które rozciąga się dostęp podług § 147 StPO, zalicza się wszystkie pisma, zarówno te obciążające, jak i uniewinniające, które zostały zebrane od momentu pierwszej interwencji Policji, jak również tę część akt, która powstała po wniesieniu aktu oskarżenia oraz te akta dodatkowe, na które powołuje się sąd lub które zostały dostarczone przez prokuraturę.²⁸² Ponadto wlicza się do pojęcia akt również wszystkie²⁸³ udokumentowane wyniki postępowania przygotowawczego²⁸⁴ i rozprawy, które w toku postępowania przygotowawczego powstały w prokuraturze lub jej jednostkach pomocniczych, a - po wniesieniu aktu oskarżenia - przed sądem i są w posiadaniu wymiaru sprawiedliwości.²⁸⁵ Orzecznictwo dodaje, że aktami są wszystkie celowo zebrane dokumenty oraz dokumenty

²⁷⁹ B. Kuhn, *op. cit.*, s. 179; patrz także: W. Beulke, komentarz do § 147 StPO, Nb. 13. [w:] H. Satzger, W. Schluckebier (red.), *Strafprozessordnung. Mit GVG und EMRK. Kommentar*, Kolonia 2016, s. 1044.

²⁸⁰ Por. np. G. Warg, *Der Begriff der Akte und ihre Vorlage im Strafverfahren*, Neue Juristische Wochenschrift 2015, z. 44, s. 3195.

²⁸¹ Por. m.in. wyrok OVG w Münster z 7 stycznia 2015 r., sygn. akt 1 B 1260/14, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht Rechtsprechungs-Report 2015, z. 10, s. 387, gdzie sąd próbował zarysować trzy płaszczyzny charakteryzowania akt, mianowicie pod kątem materialnym, formalnym i funkcjonalnym.

²⁸² W. Wohlers, komentarz do § 147 StPO, Nb. 24. [w:] J. Wolter (red.), *Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG und EMRK*, Kolonia 2011, s. 259; odnośnie uprawnienia wglądu do akt po dokonaniu czynności przeszukania i konfiskaty patrz: R. Börner, *Akteneinsicht nach Durchsuchung und Beschlagnahme*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2007, z. 12, ss. 682-683, a także A. Bell, *Beschlagnahme und Akteneinsicht bei elektronischen Medien*, Hamburg 2016, s. 71 i nn.

²⁸³ W. Wohlers, *op. cit.*, Nb 25., s. 260.

²⁸⁴ Odnośnie dostępu do akt postępowania po jego umorzeniu patrz: M. Rübenstahl, *Zum Akteneinsichtsrecht des Verteidigers gem. § 147 StPO nach Einstellung des Verfahrens*, Journal der Wirtschaftsstrafrechtlichen Vereinigung e.V. 2019, z. 1, ss. 6-7.

²⁸⁵ H. Schäfer, *Die Grenzen des Rechts auf Akteneinsicht durch den Verteidiger*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1984, z. 5, s. 204.

elektroniczne, dotyczące konkretnej sprawy, będące do dyspozycji organu, niezależnie od miejsca i sposobu ich przechowywania, czy zapisywania.²⁸⁶

Nieco lepsze zrozumienie omawianego pojęcia umożliwi jego charakterystyka z punktu widzenia pełnionej funkcji oraz zasad, jakie się do niego stosuje. Funkcję akt wyznacza przede wszystkim treść samych przepisów. Paragraf 163 ust. 2 zd. 1 StPO wymusza pośrednio na organach Policji konieczność prowadzenia akt poprzez to, że obliguje je do gromadzenia materiału powstałego w toku postępowania przygotowawczego, a następnie do przekazania całości w ręce prokuratury. Akta te bowiem służą prokuraturze wykonywaniu w sposób należyty funkcji organu oskarżycielskiego, jak i umożliwiają wypełnianie funkcji kontrolnej i kierowniczej względem Policji. Z kolei, w momencie wnoszenia aktu oskarżenia, akta przekazywane są przez prokuraturę sądowi, zgodnie z treścią § 199 ust. 2 zd. 2 StPO, dzięki czemu, na podstawie § 199 ust. 1 StPO, może być podjęta decyzja o otwarciu postępowania głównego lub tymczasowym umorzeniu postępowania. Istniejący związek funkcjonalny pomiędzy tymi dwoma przepisami pozwala na wyciągnięcie wniosku, że kryteria kontroli sądu odnośnie otwarcia postępowania głównego są takie same jak kryteria kontroli prokuratury odnośnie wniesienia aktu oskarżenia. Idąc dalej, można uznać, że pojęcie akt występujące zarówno w § 147 StPO, jak i w § 199 StPO jest tożsame. Natomiast dzięki aktom i ich treści, możliwe jest nadawanie biegu kolejnym stadiom postępowania karnego, stąd ich pośrednia rola dla funkcji inicjującej poszczególne etapy postępowania. Obrona z kolei, dzięki dostępowi do akt może uzupełnić swoje braki odnośnie wiadomości na temat wyników postępowania, tym samym utrzymując kontrolę nad działaniami aparatu ścigania, co przekłada się na możliwość prowadzenia skuteczniejszej obrony. Jest to zatem przejaw funkcji informacyjnej akt.

Niemiecka doktryna prawnicza wyróżniła dwie podstawowe zasady, które nakreślają wytyczne obowiązujące przy zakładaniu akt i w trakcie obrotu nimi przez

²⁸⁶ Wyrok NdsStGH w Bückeurgu z 24 października 2014 r., sygn. akt StGH 7/13, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht Rechtsprechungs-Report* 2015, z. 2, s. 2.; por. też H. Posser, komentarz do § 99 VwGO, Nb. 8.1 [w:] H. Posser, H.A. Wolff (red.), *Beck'scher Online-Kommentar. Verwaltungsgerichtsordnung*, Monachium 2018, L. Hageböling, komentarz do art. 24 NV, uwaga 3., *Niedersächsische Verfassung. Kommentar*, Wiesbaden 2011.

upoważnione podmioty. Pierwszą z nich jest zasada kompletności akt (*Grundsatz der Aktenvollständigkeit*). Zakłada ona, że przedmiotem prawa dostępu do akt postępowania przygotowawczego są wszystkie akta sprawy, powstałe w toku tego postępowania, niezależnie od tego, który podmiot je wytworzył. Bowiem policja i prokuratura zobligowane są ustawowo do badania wszystkich okoliczności sprawy, zarówno obciążających, jak i odciażających podejrzanego, stąd też akta postępowania przygotowawczego zawierają kompletny zbiór materiałów, odzwierciedlających cały tok postępowania²⁸⁷, dzięki czemu obrona samodzielnie może zweryfikować, które części akt uważa za istotne, a które nie. Dzięki prawu do kompletności akt oraz zobligowaniu organów ścigania do gromadzenia materiału dowodowego w sposób zupełny²⁸⁸, możliwe jest - dzięki dostępowi do akt - uzyskanie równości co do poziomu wiedzy na temat stanu rzeczy, zarówno u śledczych, jak i obrońców. Zasada ta tworzy również wymóg po stronie organów prowadzących postępowanie, by nowopozyskane informacje trafiały do akt bez zbędnej zwłoki²⁸⁹. Wypełnianiu tej zasady nie stoją na przeszkodzie przypadki, kiedy pewna grupa dokumentów trafia do akt jedynie na pewien okres czasu, jak na przykład wyciągi z rejestrów (*Registerauszüge*), co do których udzielono wglądu, mogą być wypięte z akt, jeśli te są przesyłane do innych organów, niezwiązanych bezpośrednio z toczącym się postępowaniem karnym²⁹⁰. Drugą zasadą określającą tryb postępowania z aktami jest tzw. obowiązek dokumentowania (*Dokumentierungspflicht*). Wynika on przede wszystkim z samego charakteru postępowania przygotowawczego, które jest postępowaniem pisemnym, co z kolei wymaga, aby cały jego przebieg, a zwłaszcza

²⁸⁷ T. Kleinknecht, *Die Handakten der Staatsanwaltschaft* [w:] H.H. Jescheck, H. Lüttger (red.), *Festschrift für Eduard Dreher zum 70. Geburtstag*, Berlin - Nowy Jork 1977, s. 722.

²⁸⁸ K. Lüderssen, M. Jahn, *komentarz do § 147 StPO, Nb. 25.*, [w:] V. Erb, R. Esser, U. Franke, K. Graalman-Scheerer, H. Hilger, A. Ignor (red.), *Löwe-Rosenberg. Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Großkommentar*, Berlin 2007, t. IV, s. 1005.

²⁸⁹ H. Schneider, *Grundprobleme des Rechts der Akteneinsicht des Strafverteidigers*, Juristische Ausbildung 1995, s. 339.

²⁹⁰ B. Kuhn, *op. cit.*, s. 181.; por. też wytyczne Ministrestwa Sprawiedliwości RFN odnośnie postępowania karnego i postępowania w sprawach zagrożonych karą grzywny: Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren z 1 stycznia 1977 r. [w brzmieniu z 1 grudnia 2018 r.], pkt. 16, ust. 2, zd. 2 - „Werden die Akten an andere mit dem Strafverfahren nicht unmittelbar befasste Stellen versandt, so ist die Registerauskunft zurückzubehalten; wird ihnen Akteneinsicht gewährt, so ist sie aus den Akten herauszunehmen.”

wszystkie podejmowane czynności procesowe (również takie, co do których nie ma obowiązku ich protokołowania) były odnotowywane w aktach, a wszelkie powstałe dokumenty - do nich dołączane²⁹¹. Przebieg postępowania winien być udokumentowany w sposób wyczerpujący, z kolei z wykazu znajdującego się w aktach, musi wynikać, które akta już założono i gdzie się znajdują.

1.4.2. Rodzaje akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym

Doktryna wskazuje, że większych trudności niż zdefiniowanie pojęcia „akta”, następcza próba ustalenia, które akta, w przypadku wniesienia aktu oskarżenia, zostaną przedłożone sądowi (tzw. *vorzulegende Akten*). Ponieważ to do tych akt, według treści wynikającej z § 147 ust. 1 StPO, ustawa gwarantuje dostęp obrońcy na etapie przedprocesowym. Podobnie, jak i w przypadku samego pojęcia „akta”, tak i w przypadku tej grupy akt, nie znajdziemy definicji legalnej. W literaturze odnaleźć można co najmniej trzy stanowiska dotyczące zakresu pojęciowego tego zwrotu. Pierwsze z nich przyjmuje, że zasadniczo wliczane są do tej grupy wszystkie akta wytworzone i urzędowo zebrane w toku konkretnego postępowania przez organy postępowania przygotowawczego, jak i podmioty trzecie.²⁹² Drugie z kolei stanowisko uznaje, że do akt przedkładanych sądowi należą tylko te, które uzasadniają zarzuty oskarżenia.²⁹³ Natomiast trzeci pogląd przypisuje prokuratorowi uprawnienie rozróżniania i wyboru pomiędzy aktami, które ze swej natury podlegają udostępnieniu oraz tymi, którym taką cechę „dostępności” trzeba

²⁹¹ B. Schmitt, *komentarz do § 62 StPO*, Nb 18., [w:] B. Schmitt, M. Köhler, *Meyer-Goßner/Schmitt. Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*, Beck'sche Kurz-Kommentare, t. 6., Berlin 2020, s. 723.

²⁹² R. Seidl, *komentarz do § 199 StPO*, Nb 3., [w:] B. von Heintschel-Heinegg, J. Bockemühl (red.), *Kleinknecht, Müller, Reitberger. KMR. StPO. Kommentar zur Strafprozessordnung*, Neuwied 2021, s. 123.

²⁹³ L. Meyer-Goßner, *Die Behandlung kriminalpolizeilicher Spurenakten im Strafverfahren*, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1982, z. 9, s. 361.

dopiero nadać lub też z ich udostępniania zrezygnować.²⁹⁴ Niezależnie od przyjętej klasyfikacji, w postępowaniu przygotowawczym wyróżnić można kilka typów akt, które pojawiają się w jego toku, stąd też najbardziej czytelnym sposobem przedstawienia zakresu przedmiotowego instytucji dostępu do akt sprawy, będzie opis egzemplifikacyjny.

Na wstępie należy wskazać, że udostępnianiu podlegają wszystkie pisma (*Schriftstücke*)²⁹⁵, nagrania dźwiękowe (*Tonaufnahme*)²⁹⁶, nagrania obrazu (*Bildaufnahme*)²⁹⁷, a także wyciągi z rejestrów karnych (*Strafregisterauszüge*)²⁹⁸, a ponadto akta dowodowe (*Beweismittelordner*)²⁹⁹, które zawierają jedynie kopie zabezpieczonych dokumentów oraz wstępne zapiski protokołów, sporządzonych według § 168a ust. 2 StPO³⁰⁰, jak również ekspertyzy biegłych (*Sachgutachten*)³⁰¹, opinie prawne (*Rechtsgutachten*), adnotacje (*Vermerke*) i miejsca oględzin (*Augenscheinsobjekte*).³⁰² Prawo wglądu do akt obejmuje również przedkładane sądowi dokumenty, które dotyczą

²⁹⁴ H. Schäfer, *Die Grenzen des Rechts auf Akteneinsicht durch den Verteidiger*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1984, z. 5, s. 205.

²⁹⁵ Wyrok LG w Bonn z 9 października 1995 r., sygn. akt 31 Qs 118/15, Strafverteidiger 1995, s. 632.

²⁹⁶ Wyrok LG w Itzehoe z 9 listopada 1989 r., sygn. akt 315 Js 20198/86, Strafverteidiger, s. 555.

²⁹⁷ W. Leitner, *Rechtliche Probleme von Video-Aufzeichnungen und praktische Konsequenzen für die Verteidigung*, Strafverteidiger Forum 1999, nr 2, s. 46, wyrok BayObLG z 27 listopada 1990 r., sygn. akt 2 ObOWi 279/90, Neue Juristische Wochenschrift 1991, z. 16, s. 1070.

²⁹⁸ Wyrok OLG we Frankfurcie nad Menem z 13 lipca 1960 r., sygn. akt 1 Ss 490/60, Neue Juristische Wochenschrift 1960, z. 38, s. 1731, wyrok BVerfG z 7 grudnia 1982 r., sygn. akt 2 BvR 900/82, Neue Juristische Wochenschrift 1983, z. 19, s. 1046, wyrok LG w Hildesheim z 2 lipca 1982 r., sygn. akt 12 Qs 128/82, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1983, z. 2, s. 88 z glosą K.H. Schmida.

²⁹⁹ Wyrok OLG w Kolonii z 14 września 1984 r., sygn. akt 2 Ws 368/84, Neue Juristische Wochenschrift 1985, z. 6, s. 336.

³⁰⁰ § 168a ust. 2 StPO - „Das Protokoll kann in Form einer wörtlichen Wiedergabe der Verhandlung (Wortprotokoll) oder in Form einer Zusammenfassung ihres Inhalts (Inhaltsprotokoll) sowohl während der Verhandlung als auch nach ihrer Beendigung erstellt werden. Die Verhandlung kann wörtlich oder in Form einer Zusammenfassung ihres Inhalts (zusammenfassende Aufzeichnung) aufgezeichnet werden. Der Nachweis der Unrichtigkeit des Protokolls anhand der Aufzeichnung ist zulässig.”.

³⁰¹ J. Wessing, komentarz do § 147 StPO, Nb. 12., [w:] J.P. Graf (red.), *Strafprozessordnung. Mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Kommentar*, Monachium 2012, s. 686.

³⁰² W. Porz, komentarz do § 99 Verwaltungsrechtsgesetz, Nb. 7. [w:] M. Fehling, B. Kastner, R. Störmer (red.), *Verwaltungsrecht. Handkommentar*, Baden-Baden 2013.

tymczasowego aresztowania (*Unterlagen über die Untersuchungshaft*)³⁰³, w tym wszystkie decyzje podjęte w oparciu o § 119 ust. 3 StPO³⁰⁴ w zw. z § 126 ust. 2 StPO³⁰⁵ oraz dokumenty powstałe na innej podstawie prawnej, takie jak np. zezwolenia na rozmowy telefoniczne, skargi na czas trwania wymiany pism drogą pocztową, czy pisma oskarżonych w sprawie jakichkolwiek ograniczeń ich dotyczących. Udostępnia się na mocy § 147 StPO także akta osobowe osadzonego (*Gefangenenpersonalakten*)³⁰⁶, w przypadku jeśli mają zostać przedłożone sądowi, który ma się z nimi zapoznać przed planowaną czynnością procesową. obrońca ma dostęp również do tzw. specjalnych zeszytów aresztowych (*Haftsonderhefte*)³⁰⁷, które zawierają kopie akt istotnych z punktu widzenia kwestii aresztu. Ponadto udostępnia się akta czynności poszukiwawczych (*Fahndungsakten*)³⁰⁸ oraz sprawozdania z pomocy udzielanej młodzieży w trakcie procesu (*Berichte der Jugendgerichtshilfe*)³⁰⁹. W dobie postępującej digitalizacji, obecnej również w sferze wymiaru sprawiedliwości, należy zaznaczyć, że przedmiotem instytucji dostępu

³⁰³ Wyrok BGH z 10 października 1990 r., sygn. akt StB 14/90, 1 StE 8/89, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1991, z. 2, s. 94.

³⁰⁴ § 119 ust. 3 StPO - „Ist die Überwachung der Telekommunikation nach Absatz 1 Satz 2 Nr. 2 angeordnet, ist die beabsichtigte Überwachung den Gesprächspartnern des Beschuldigten unmittelbar nach Herstellung der Verbindung mitzuteilen. Die Mitteilung kann durch den Beschuldigten selbst erfolgen. Der Beschuldigte ist rechtzeitig vor Beginn der Telekommunikation über die Mitteilungspflicht zu unterrichten.”.

³⁰⁵ § 126 ust. 2 StPO - „Nach Erhebung der öffentlichen Klage ist das Gericht zuständig, das mit der Sache befaßt ist. 2Während des Revisionsverfahrens ist das Gericht zuständig, dessen Urteil angefochten ist. 3Einzelne Maßnahmen, insbesondere nach § 119, ordnet der Vorsitzende an. 4In dringenden Fällen kann er auch den Haftbefehl aufheben oder den Vollzug aussetzen (§ 116), wenn die Staatsanwaltschaft zustimmt; andernfalls ist unverzüglich die Entscheidung des Gerichts herbeizuführen.”.

³⁰⁶ Wyrok OLG w Norymberdze z 27 października 2011 r., sygn. akt 2 Ws 456/11, *Strafverteidiger* 2012, s. 168.

³⁰⁷ S. Stern, *Verteidigung in Mord- und Todschlagsverfahren*, Heidelberg 2005, s. 412; w kwestii dostępu do akt osadzonego patrz: R. Keller, *Das Akteneinsicht der Strafgefangenen*, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1982, z. 1, ss. 18-20.

³⁰⁸ Wyrok HansOLG w Hamburgu z 19 września 1991 r., sygn. akt 1 Ws 237/91, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1992, z. 1, s. 50; akta aresztowe i akta czynności poszukiwawczych w doktrynie określa się również mianem akt ubocznych (*Nebenakten*) - por. np. S. Thomas, S. Kämpfer, komentarz do § 147 StPO, Nb 15., [w:] H. Kudlich (red.), *Münchener Kommentar zur Strafprozessordnung*, t. 1, Monachium 2014, s. 2136.

³⁰⁹ U. Eisenberg, *Zur verfahrensrechtlichen Stellung der Jugendgerichtshilfe*, *Strafverteidiger* 1998, z. 6, s. 310.

do akt sprawy mogą być także dane cyfrowe (*Dataien*)³¹⁰, programy (*Programme*)³¹¹, wydruki komputerowe (*Computerausdrucke*), czy audiowizualne nagrania przesłuchań świadków (*Bild- und Tonaufzeichnungen von Zeugenvernehmungen*)³¹². Z uwagi na duży odsetek spraw z zakresu wypadków komunikacyjnych, orzecznictwo wyróżniło jako przedmiot udostępniania również instrukcje obsługi radarów (*Bedienungsanleitung des Geschwindigkeitsmessgeräts*), pod warunkiem, że została dołączona do akt sprawy³¹³, następnie dokumenty legalizacyjne (*Eichunterlagen*)³¹⁴, cyfrowe nagrania audiowizualne³¹⁵, filmy z urządzeń pomiarowych (*Messfilm*)³¹⁶, czy wszelką dokumentację urządzeń technicznych (tzw. *Lebensakte technischer Geräte*)³¹⁷.

Prócz wyżej wskazanych, istnieją grupy akt, bądź też przypadki szczególne, kiedy zakres udostępniania nie jest do końca jasny i budzi wątpliwości tak w doktrynie, jak i

³¹⁰ Wyrok BGH z 18 czerwca 2009 r., sygn. akt 3 StR 89/09, *Strafverteidiger* 2010, s. 229; por. także komentarz do tego orzeczenia: W. Wohlers, S. Schlegel, *Zum Umfang des Rechts der Verteidigung auf Akteneinsicht gemäß 147 I StPO*, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2010, z. 9, s. 490.

³¹¹ H. Fetzer, *Einsichtsrecht des Strafverteidigers in gerichtliche Dateien*, *Strafverteidiger* 1991, s. 142.

³¹² T. Trück, *Herausgabe von Bändern einer Videoaufnahme an der Verteidiger im Wege der Akteneinsicht*, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2004, z. 3, ss. 130-131; wyrok OLG w Stuttgarcie z 12 listopada 2002 r., sygn. akt 4 Ws 267/02, *Neue Juristische Wochenschrift* 2003, z. 10, s. 767.

³¹³ Wyrok LG w Limburgu z 30 sierpnia 2011 r., sygn. akt 1 Qs116/11, *Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht* 2011, z. 12, s. 378; por. także A. Bock, *Rechtsprechungsübersicht zur Umfang der Akteneinsicht*, *Deutsches Autorecht* 2011, z. 10, s. 606; wyrok LG w Wiesbaden z 11 sierpnia 2011 r., sygn. akt Js-OWi 32284/10-76, *ibidem*; wyrok LG w Ellwangen z 14 grudnia 2009 r., sygn. akt 1 Qs 166/09, *Deutsches Autorecht* 2011, z. 7, s. 418; wyrok AG w Lüdinghausen z 9 lutego 2012 r., sygn. akt 19 OWi 19/12, *Deutsches Autorecht* 2012, z. 3, s. 156.

³¹⁴ Wyrok AG w Heidelbergu z 5 stycznia 2012 r., sygn. akt 3 OWi 731/11, *Verkehrsrechtsreport* 2012, s. 43.

³¹⁵ Wyrok OLG w Celle z 3 stycznia 2012 r., sygn. akt 322 SsRs 420/11, *Deutsches Autorecht* 2012, z. 4, s. 216.

³¹⁶ Wyrok AG w Stuttgarcie z 29 grudnia 2011 r., sygn. akt 16 OWi 3433/11, *Verkehrsrechtsreport* 2012, s. 83.

³¹⁷ Wyrok AG w Erfurcie z 25 marca 2010 r., sygn. akt 64 OWi 624/10, *Deutsches Autorecht* 2010, z. 12, s. 713, jeśli chodzi o zdanie odmienne por. wyrok LG w Lubece z 25 lipca 2011 r., sygn. akt 4 Qs 136/11, *Deutsches Autorecht* 2011, z. 12, s. 713; wyrok AG w Akwizgranie z 24 lutego 2011 r., sygn. akt 449 OWi 41/11, *Verkehrsrecht aktuell* 2011, s. 86; wyrok AG w Schwelm z 13 kwietnia 2010 r., sygn. akt 64 OWi 18/10 (b), *Verkehrsrechtsreport* 2010, s. 236. Do dokumentacji technicznej zalicza się według orzecznictwa wszelkie raporty z przeglądów technicznych i napraw, a także dokumenty legalizacyjne - por. np. wyrok LG w Luneburgu z 19 lipca 2011 r., sygn. akt 26 Qs 190/11, *Verkehrsrechtsreport* 2011, s. 436.

judykaturze. W pierwszej kolejności należy wymienić tzw. *Beiakten*.³¹⁸ Należą do tej grupy akta, które wprawdzie zostały wytworzone przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze lub inne urzędy, jednak nie na potrzeby konkretnego postępowania, czy w związku z przedmiotem procesu.³¹⁹ Na te akta powołuje się prokuratura, jeśli ich treść ma istotne znaczenie dla bieżącego postępowania z uwagi na winę lub skutki prawne.³²⁰ Zaliczyć można do nich np. akta dotyczące poprzednio odbytych kar przez obwinionego (*Vorstrafenakten*), akta osobowe (*Personalakten*), akta podatkowe (*Steuerakten*)³²¹, akta spraw cywilnych, administracyjnych, socjalnych, czy z zakresu prawa pracy, bądź też akta spraw karnych osoby trzeciej, jeśli istnieje jakikolwiek punkt styczny z postępowaniem toczącym się przeciwko obwinionemu.³²² Również akta zagranicznych organów ścigania określa się mianem akt w rozumieniu § 147 StPO dopiero wówczas, kiedy zostaną przywołane w sprawie.³²³ Zdaniem większości, *Beiakten* należą do grupy akt przedkładanej sądowi przez prokuraturę, dlatego też podlegają one udostępnianiu,³²⁴ również wtedy, kiedy dochodzenie nie zostało jeszcze zamknięte i może wystąpić

³¹⁸ Nazwa pochodzi od niemieckiego czasownika *beiziehen*, tj. powoływać się, stąd zwrot *beigezogene Akten* i w wersji skróconej *Beiakten*, tj. akta przywołane, bądź akta, na które się powołuje. Aczkolwiek orzecznictwo wskazuje, że można te akta również dostarczyć, tj. *nachreichen* - por. wyrok AG w Senftenbergu z 26 kwietnia 2011 r., sygn. akt 59 OWI 93/11, *Deutsches Autorecht* 2011, z. 7, s. 422.

³¹⁹ Wyrok BGH z 26 maja 1981 r., sygn. akt 1 StR 48/81, *Neue Juristische Wochenschrift* 1981, z. 41, s. 2268.

³²⁰ Wyrok OLG we Frankfurcie z 9 października 1981 r., sygn. akt 2 Ws 616/81, *Neue Juristische Wochenschrift* 1982, z. 25, s. 1409; wyrok LG w Norymberdze-Fürth z 12 stycznia 2011 r., sygn. akt 7 Qs 96/10, *Strafverteidiger Forum* 2011, s. 226.

³²¹ Por. też J. Burkhard, *Akteneinsichtsrecht des Strafverteidigers in Steuerstrafverfahren - hierzu gehört u.a. auch der „rote Bogen“ und das Fallheft des Betriebsprüfers*, *Strafverteidiger* 2000, z. 9, ss. 526-528.

³²² U.Ch. Dißars, *Das Recht auf Akteneinsicht der Beteiligten im Steuerrecht*, *Neue Juristische Wochenschrift* 1997, z. 8, s. 485.

³²³ Wyrok OLG we Frankfurcie z 5 marca 1996 r., sygn. akt 3 Ws 131/96, *Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht* 1996, z. 8, s. 238.

³²⁴ Wyrok BVerfG z 7 grudnia 1982 r., sygn. akt 2 BvR 900/82, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1983, z. 3, s. 131; wyrok BGH z 4 października 2007 r., sygn. akt KRB 59/07, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2008, z. 2, s. 104; wyrok OLG w Karlsruhe z 15 września 1981 r., sygn. akt 4 Ws 79/81, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1982, z. 7, s. 299; wyrok OLG w Koblenz z 12 marca 1981 r., sygn. akt 1 Ws 64/81, 1 Ws 162/81, *Neue Juristische Wochenschrift* 1981, z. 29, s. 1570.

zagrożenie celów śledztwa.³²⁵ Aczkolwiek istnieje pogląd, który do kategorii *Beiakten* wlicza także akta, które nie będą przedkładane sądowi (tzw. *verfahrensfremde Akten*)³²⁶, co jednak stoi w sprzeczności z aktualną linią orzeczniczą, według której dostęp do akt, których prokuratura nie przesyła do sądu wraz z aktem oskarżenia, nie jest zagwarantowany.³²⁷ Podobnie w przypadku, jeśli *Beiakten* lub ich część, zostaną zwrócone do macierzystego miejsca bądź organu ich przechowywania, to wówczas nie podlegają udostępnianiu według procedury przewidzianej w § 147 StPO, ponieważ *de facto* nie są już dostępne u prokuratora i nie przysługuje mu tym samym prawo do rozporządzania nimi. Jednakże do akt zwróconych dostęp można uzyskać na mocy innych przepisów, przykładowo według § 475 StPO - jeśli chodzi o akta innych spraw karnych, § 185 niemieckiego kodeksu karnego wykonawczego (*Strafvollzugsgesetz*, dalej jako: StvollzG) - jeśli chodzi o akta osobowe osadzonego, czy § 299 niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung*, dalej jako: ZPO) - w zakresie dostępu do akt spraw cywilnych. Znaczenie *Beiakten* dla sprawy karnej wynika częstokroć nie z ich natury, lecz dlatego że są nośnikami informacji, chociaż niekoniecznie związanymi z ich wewnętrzną istotą.³²⁸ Zasadniczo więc akta te same w sobie nie są środkiem dowodowym, a jedynie fragmentem akt, stąd mogą być przeglądane nie tylko w pomieszczeniach prokuratury, lecz także zabrane ze sobą przez obrońcę.³²⁹ Jeżeli jednak *Beikaten* zawierają środki dowodowe, to mogą być one z tych akt wydzielone, jeszcze przed przyznaniem do nich dostępu, i przeglądane na zasadach ogólnych.³³⁰

³²⁵ Wyrok OLG w Szlezewiku z 10 stycznia 1989 r., sygn. akt 1 Ws 22/89, *Strafverteidiger* 1989, s. 95; por. także wyrok BGH z 23 października 1997 r., sygn. akt 5 StR 317/97, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1998, z. 2, s. 97; wyrok LG we Franfurcie n. Menem z 29 czerwca 2005 r., sygn. akt 5/2 AR 3/05, *Strafverteidiger Forum* 2005, s. 379.

³²⁶ B. Kuhn, *op. cit.*, s. 185.

³²⁷ Wyrok BGH z 11 listopada 2004 r., sygn. akt 5 StR 299/03, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2005, z. 10, s. 569.

³²⁸ P. Rieß, *Amtlich verwahrte Beweisstücke (§ 147 StPO)*, [w:] *Wahrheit und Gerechtigkeit im Strafverfahren: Festgabe für Karl Peters aus Anlass seines 80. Geburtstages*, K. Peters, K. Wasserburg, W. Haddenhorst, Heidelberg 1984, s. 122.

³²⁹ K. Lüderssen, M. Jahn, *op. cit.*, *Nb. 68.*, s. 1017.

³³⁰ W. Wohlers, *op. cit.*, *Nb. 31.*, s. 262.

Kolejną kwestią natury szczególnej jest zakres i sposób udostępniania akt innych współobwinionych (*Akten von Mitbeschuldigten*) w postępowaniach toczących się przeciwko wielu podmiotom, co jest zadaniem problematycznym, zarówno z uwagi na kwestie praktyczne, jak i prawne. Należy wskazać, że jest to niewątpliwie również wyzwanie organizacyjne dla samej prokuratury, np. w jaki sposób udostępnić te same akta kilku obrońcom, zwłaszcza, jeśli sprawnego wglądu wymaga rozpatrywanie sprawy w trybie przyspieszonym, bądź konieczność efektywnej obrony. Przyjmuje się, że wówczas prokurator winien założyć tzw. akta podwójne (*Doppelakten*), które stanowią odpisy akt oryginalnych. Obowiązek taki rodzi się zwłaszcza w sytuacji, kiedy obwinieni znajdują się w areszcie, a wynika on z § 12 ust. 2 Wytycznych dla postępowań karnych i postępowań w sprawach zagrożonych karą grzywny (*Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren*, dalej jako: RiStBV)³³¹. Jednakże, jeśli postępowanie przeciwko wielu podmiotom toczy się wspólnie, uprawnienie dostępu do akt przyznane jednemu z obwinionych rozciąga się na całość akt³³², więc nawet jeśli w części dotyczą one tylko czynów dokonanych przez innych współobwinionych, nie można odmówić do nich dostępu.³³³ W przypadku, kiedy postępowanie początkowo toczyło się wspólnie dla wszystkich obwinionych, lecz następnie część spraw została wydzielona do osobnego postępowania, przyznanie uprawnienie wglądu do akt rozciąga się również na tę część akt, która uprzednio znajdowała się w pierwotnym postępowaniu (*Ursprungsverfahren*).³³⁴ Aczkolwiek, zdaniem Federalnego Trybunału Sprawiedliwości, można odmówić udostępnienia tych akt, do których w pierwotnym postępowaniu dostęp został udzielony na podstawie § 147 ust. 2 StPO.³³⁵ Zasadniczo nie ma również dostępu do

³³¹ Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren z 1 stycznia 1977 r. w brzmieniu z 1 grudnia 2021 r., BAnz AT 24.11.2021 B1; § 12 ust. 2 RiStBV - „In geeigneten Fällen sind Hilfs- oder Doppelakten anzulegen. Dies gilt insbesondere, wenn Haftprüfungen oder Haftbeschwerden zu erwarten sind.”

³³² H. Müller, komentarz do § 147 StPO, [w:] B. von Heintschel-Heinegg, J. Bockemühl (red.), *Kleinknecht, Müller, Reitberger. KMR. StPO. Kommentar zur Strafprozessordnung*, Neuwied 2021, Nb 3.

³³³ E. Müller, R. Schlothauer, Ch. Knauer (red.), *Münchener Anwaltshandbuch. Stfverteidigung*, Monachium 2022, s. 38; wyrok OLG w Karlsruhe z 21 maja 1980 r., sygn. akt 2 Ss 91/79, Justiz 1980, s. 417.

³³⁴ Wyrok OLG w Bremie z 29 kwietnia 1993 r., sygn. akt BL 86/93, BL 87/93, *Strafverteidiger* 1993, s. 377; wyrok OLG w Hamm z 21 listopada 1991 r., sygn. akt 1 VAs 31/91, *Strafverteidiger* 1993, s. 299.

³³⁵ Por. glosa do wyroku BGH z 11 listopada 2004 r., sygn. akt 5 StR 299/03, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2005, z. 10, s. 573 oraz glosę J. Vogla do tego samego wyroku, *Strafverteidiger* 2005, s. 423; w kwestii sądowej

nowodołączonych akt w postępowaniu już po momencie jego wydzielenia, chyba że mogą mieć one znaczenie z punktu widzenia czynu zarzucanego wnioskującemu obwinionemu lub wywoływać dotyczące go skutki prawne. Wówczas na takie akta należy się powołać i dostęp do nich zostaje udzielony jak w przypadku wspomnianych wyżej *Beiakten*.³³⁶

1.5. Warunki udzielania dostępu do akt sprawy i jego ograniczenia

Niemiecka ustawa karnoprocesowa w § 147 przyznaje obrońcy jedynie uprawnienie do przeglądania akt w miejscu prowadzenia tych akt.³³⁷ Zatem w przypadku postępowania przygotowawczego jest to sekretariat (biuro) prokuratury, o czym wspomina również § 187 ust. 3 RiStBV.³³⁸ Doktryna i judykatura stała do niedawna na stanowisku, że przepis ten w takiej redakcji i w wąskiej interpretacji, nie przyznaje obrońcy ponadto żadnych innych uprawnień,³³⁹ w tym brak możliwości wnioskowania o nadesłanie akt lub ich wypożyczenie do przeglądania w kancelarii lub mieszkaniu.³⁴⁰ Do

kontroli odmowy udostępniania akt por. m.in. L. Senge, *Aktuelle Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes zur zeitweiligen Beschränkung des Rechtes der Verteidigung auf Akteneinsicht nach § 147 Abs. 2 StPO*, [w:] W. Beulke, E. Müller (red.), *Festschrift zu Ehren des Strafrechtsausschusses der Bundesrechtsanwaltskammer*, Münster 2006, s. 465; por. także J. Welp, *Rechtsschutz gegen verweigerte Akteneinsicht*, *Strafverteidiger* 1986, nr 10, ss. 446-448; wyrok BVerfG z 27 maja 1993 r., sygn. akt 2 BvR 744/93 z glosą D. Lammera, *Strafverteidiger* 1994, nr 1, s. 2-3.

³³⁶ S. Bahnsen, *op. cit.*, s. 65; wyrok BGH z 23 lutego 2010 r., sygn. akt 4 StR 599/09, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2010, z. 9, s. 531.

³³⁷ W. Klekeler, E. Werner, komentarz do § 147 StPO, Nb. 15-20. [w:] W. Klekeler, M. Löffelmann, U. Sommer (red.), *StPO. Strafprozessordnung. Anwaltkommentar*, Bonn 2010, ss. 678-679; na temat częstotliwości udostępniania akt patrz: J. Wessing, *op. cit.*, Nb. 16-17, s. 621.

³³⁸ § 187 ust. 3 RiStBV - „Im Übrigen ist die Akteneinsicht grundsätzlich nur in den Diensträumen der Staatsanwaltschaft oder des Gerichts oder bei Delegation auf die Behörden des Polizeidienstes in deren Räumen zu gewähren.”.

³³⁹ Wyrok BVerfG z 6 marca 1996 r., sygn. akt 2 BvR 386/96, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1997, z. 1, s. 43; S. Hieble, *op. cit.*, s. 81.

³⁴⁰ Wyrok BGH z 3 lipca 1990 r., sygn. akt 4 StR 263/90, *Deutsche Richterzeitung* 1990, s. 455; U. Eisenberg, *Aspekte der Rechtsstellung des Strafverteidigers*, *Neue Juristische Wochenschrift* 1991, z. 20, s. 1259; B.M.

momentu nowelizacji kodeksu w 2017 r. kwestia udostępniania obrońcy akt sprawy poza siedzibą prokuratury nie była ujęta wprost w normy prawne, a jedynie pozostawała w gestii tez orzeczniczych i komentarzy praktyków (*vide* nowelizacja StPO z 1965 r.).³⁴¹ Zmiany w kodeksie miały wyjść na przeciw postępującej cyfryzacji postępowania karnego, w tym między innymi procedury udostępniania akt.

Wprowadzony do StPO § 32f chociaż traktuje przede wszystkim o formie udzielania dostępu do akt cyfrowych, to jednakże w ustępie drugim przewidziano rozwiązania stosowane w odniesieniu do akt prowadzonych w formie papierowej. Co do zasady dostęp możliwy jest poprzez zaznajomienie się z takimi aktami w pomieszczeniu służbowym. Jeśli nie sprzeciwiają się temu ważne powody można na wniosek akta te oddać obrońcy do dyspozycji, przesłać zawartość tych akt bezpiecznym kanałem transmisyjnym, bądź też oddać kopie tych akt do dyspozycji, celem zabranie ich ze sobą. Na specjalny wniosek akta te mogą być wydane obrońcy lub innemu adwokatowi do zaznajomienia się w kancelarii³⁴² lub mieszkaniu, jeśli ważne powody nie stoją temu na przeszkodzie.³⁴³ Do ważnych powodów doktryna zalicza m.in. a) oznaczenie akt jako tajne w rozumieniu § 213 ust. 4 RiStBV, b) okoliczność, że akta zawierają tajemnicę przedsiębiorstwa albo tajemnicę handlową w rozumieniu § 260b ust. 2 zd. 3 RiStBV, c) istnienie ryzyka, że zabranie akt ze sobą mogłoby przeszkodzić lub udaremnić

Groh, *Zum Recht des Strafverteidigers auf Einsichtnahme in staatsanwaltliche Ermittlungsakten*, Deutsche Richterzeitung 1985, s. 53.

³⁴¹ H. Frohn, *Strafverteidigung und rechtliches Gehör - Verfassungsrechtliche Anmerkung zur Strafverfahrensreform*, Goldammer's Archiv für Strafrecht 1984, s. 570; M. Weinrauch, *Verteidigung in Ermittlungsverfahren*, Berlin 2011, Nb. 66.

³⁴² C. Pawlita, *Die Wahrnehmung des Akteneinsichtsrechts im gerichtlichen und behördlichen Verfahren durch Überlassung der Akten in die Rechtsanwaltskanzlei*, Anwaltsblatt 1986, r. 36, ss. 2-5; na temat udostępnia akt sprawy obrońcy posiadającemu siedzibę kancelarii poza terytorium Niemiec patrz: M. Traut, R. Cunningham, *Akteneinsichtsrecht des Verteidigers mit Kanzleisitz im Ausland - Theorie und Praxis*, Strafverteidiger Forum 2017, nr 6, s. 224-226.

³⁴³ § 32f ust. 2 StPO - „Einsicht in Akten, die in Papierform vorliegen, wird durch Einsichtnahme in die Akten in Diensträumen gewährt. Die Akteneinsicht kann, soweit nicht wichtige Gründe entgegenstehen, auch durch Bereitstellen des Inhalts der Akten zum Abruf, durch Übermittlung des Inhalts der Akte auf einem sicheren Übermittlungsweg oder durch Bereitstellen einer Aktenkopie zur Mitnahme gewährt werden. Auf besonderen Antrag werden einem Verteidiger oder Rechtsanwalt, soweit nicht wichtige Gründe entgegenstehen, die Akten zur Einsichtnahme in seine Geschäftsräume oder in seine Wohnung mitgegeben.“

przeprowadzenie czynności śledczych niecierpiących zwłoki, d) szczególnie uzasadnione ryzyko wglądu lub naruszenia akt przez podmioty trzecie, e) potrzeba korzystania z akt przez organy z uwagi na prowadzenie postępowania w trybie przyspieszonym, czy f) protokoły z przesłuchań są tymczasowo sporządzone w formie nagrań dźwiękowych w rozumieniu § 168a ust. 2 StPO.

Również akta występujące w formie elektronicznej udostępnia się poprzez oddanie ich do dyspozycji. Na specjalny wniosek można je udostępnić w pomieszczeniu służbowym. Na oddzielnie uzasadniony wniosek można przesłać wydruk takich akt lub nośnik z danymi, lecz tylko wtedy, kiedy wnioskodawca ma ku temu uzasadniony interes. Jeśli ważne powody stoją temu na przeszkodzie, dostęp do akt elektronicznych może być również udzielony bez wskazanego wyżej wniosku (§ 32f ust. 1 StPO).³⁴⁴

Postanowienia w zakresie udostępnienia akt, bądź też odmowy wglądu, zarówno jeśli chodzi o akta w formie tradycyjnej, jak i te elektroniczne, są niezaskarżalne (§ 32f ust. 3 StPO).³⁴⁵ W tym miejscu warto zaznaczyć, że § 147 ust. 3 StPO wprost określa, że na żadnym etapie postępowania, czyli również w fazie przygotowawczej, nie można odmówić obrońcy dostępu do protokołów przesłuchań obwinionego i do protokołów tych sędziowskich czynności śledczych, w których obrońca uzyskał zezwolenie na uczestnictwo lub też takie zezwolenie powinno być wydane, jak również nie można odmówić dostępu do opinii sporządzonych przez biegłych.³⁴⁶ Jeśli powody do odmowy wglądu do akt nie ustały wcześniej, to takie zarządzenie odmowne zostaje przez

³⁴⁴ § 32f ust. 1 StPO - „Einsicht in elektronische Akten wird durch Bereitstellen des Inhalts der Akte zum Abruf oder durch Übermittlung des Inhalts der Akte auf einem sicheren Übermittlungsweg gewährt. Auf besonderen Antrag wird Akteneinsicht durch Einsichtnahme in die elektronischen Akten in Diensträumen gewährt. Ein Aktenausdruck oder ein Datenträger mit dem Inhalt der elektronischen Akten wird auf besonders zu begründenden Antrag nur übermittelt, wenn der Antragsteller hieran ein berechtigtes Interesse hat. Stehen der Akteneinsicht in der nach Satz 1 vorgesehenen Form wichtige Gründe entgegen, kann die Akteneinsicht in der nach den Sätzen 2 und 3 vorgesehenen Form auch ohne Antrag gewährt werden.”.

³⁴⁵ § 32f ust. 3 StPO - „Entscheidungen über die Form der Gewährung von Akteneinsicht nach den Absätzen 1 und 2 sind nicht anfechtbar.”.

³⁴⁶ § 147 ust. 3 StPO - „Die Einsicht in die Protokolle über die Vernehmung des Beschuldigten und über solche richterlichen Untersuchungshandlungen, bei denen dem Verteidiger die Anwesenheit gestattet worden ist oder hätte gestattet werden müssen, sowie in die Gutachten von Sachverständigen darf dem Verteidiger in keiner Lage des Verfahrens versagt werden.”.

prokuraturę uchylone najpóźniej w chwili zakończenia śledztwa. obrońcę i obwinionego, który obrońcy nie posiada, należy powiadomić o ponownym przywróceniu nieograniczonego wglądu do akt sprawy (§ 147 ust. 6 StPO).³⁴⁷ Drugim przypadkiem, gdzie ustawa nakłada obowiązek informacyjny jest sytuacja, kiedy obwiniony znajduje się w areszcie tymczasowym³⁴⁸, bądź też został złożony wniosek o zastosowanie takiego środka.³⁴⁹ Wówczas należy udzielić obrońcy lub obwinionemu w odpowiedni sposób wszelkich istotnych informacji, służących ocenie legalności pozbawienia wolności i z reguły wówczas udziela się dostępu do akt (§ 147 ust. 3 zd. 2 StPO).³⁵⁰

O udzieleniu wglądu do akt rozstrzyga prokuratura w postępowaniu przygotowawczym i po prowomocnym jego zakończeniu, w pozostałych zaś przypadkach prezes sądu, przed którym toczy się postępowanie. Jeżeli prokurator odmawia udzielenia

³⁴⁷ § 147 ust. 6 StPO - „Ist der Grund für die Versagung der Akteneinsicht nicht vorher entfallen, so hebt die Staatsanwaltschaft die Anordnung spätestens mit dem Abschluß der Ermittlungen auf. Dem Verteidiger oder dem Beschuldigten, der keinen Verteidiger hat, ist Mitteilung zu machen, sobald das Recht zur Akteneinsicht wieder uneingeschränkt besteht.”.

³⁴⁸ Na temat ochrony prawnej obwinionego nie składającego wyjaśnień z wolnej stopy w przypadku odmowy udzielenia dostępu do akt patrz: R. Schlothauer, *Zum Rechtsschutz des Beschuldigten nach dem StVÄG 1999 bei Verweigerung der Akteneinsicht durch die Staatsanwaltschaft*, Strafverteidiger 2001, nr 3, ss. 194-196; por. także: H.J. Weider, *Das Gesetz zur Änderung des Untersuchungshaftrechts*, Strafverteidiger 2010, nr 2, s. 105; M. Zieger, *Akteneinsichtsrecht des Verteidigers bei Untersuchungshaft*, Strafverteidiger 1993, nr 6, s. 321.

³⁴⁹ W. Beulke, T. Witzigmann, *Das Akteneinsichtsrecht des Strafverteidigers in Fällen der Untersuchungshaft*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2011, z. 5, ss. 257-258; wyrok BVerfG z 11 lipca 1994 r., sygn. akt 2 BvR 777/94, Neue Juristische Wochenschrift 1994, z. 49, s. 3219; wyrok OLG w Monachium z 27 sierpnia 2008 r., sygn. akt 2 Ws 763/08, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2010, z. 4, s. 204; wyrok OLG w Monachium z 22 stycznia 2019 r., sygn. akt 2 Ws 51/19, 40w Ws GStA 16/19 b, orzeczenie niepublikowane, <https://openjur.de/u/2280969.html> [dostęp: 01.05.2020 r.]; por. także glosa A. Strafnera do wyroku ETPCz z 11 maja 2008 r., sygn. akt 41077/04, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2009, z. 3, ss. 164-166; O. Lange, *Haftung des eintretenden GbR-Gesellschafters für Altschulden*, Neue Juristische Wochenschrift 2002, z. 28, ss. 2003-2005; A. Marbeth-Kubicki, *Die Akteneinsicht in der Praxis*, Strafverteidiger Forum 2003, nr 11, ss. 366-368; R. Börner, *Grenzfragen der Akteneinsicht nach Zwangmaßnahmen*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2010, z. 8, ss. 419-421; J. Lange, *Vollständige oder teilweise Akteneinsicht für inhaftierte Beschuldigte in den Fällen des § 147 II StPO? Falsche und richtige Folgerungen aus den Urteil des EMGR vom 12.3.2001 gegen Deutschland - Zugleich Anmerkung zu einschlägigen neuen Beschlüssen oder OLGe Köln und Hamm*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2003, z. 7, ss. 352-353.

³⁵⁰ § 147 ust. 3 zd. 2 StPO - „Liegen die Voraussetzungen von Satz 1 vor und befindet sich der Beschuldigte in Untersuchungshaft oder ist diese im Fall der vorläufigen Festnahme beantragt, sind dem Verteidiger die für die Beurteilung der Rechtmäßigkeit der Freiheitsentziehung wesentlichen Informationen in geeigneter Weise zugänglich zu machen; in der Regel ist insoweit Akteneinsicht zu gewähren.”.

wglądu do akt, po tym jak zakończenie śledztwa zostało odnotowane w aktach sprawy, bądź jeśli odmawia on wglądu do akt obwinionemu lub obwiniony nie przebywa na wolności, można wnieść wniosek o rozstrzygnięcie przez sąd właściwy na mocy § 162 StPO.³⁵¹ Postanowienia w tym zakresie nie zawierają uzasadnienia, jeśli przez ich sporządzenie mógłby być zagrożony cel śledztwa (§ 147 ust. 5 StPO).³⁵²

Udostępnianie akt w formie cyfrowej może nieść jednak za sobą pewne ryzyko nawet przypadkowego przekazania danych podmiotom ku temu nieuprawnionym.³⁵³ Ustawodawca wyszedł jednak na przeciw takim sytuacjom i w § 32f ust. 4 StPO wskazał, że dzięki środkom technicznym i organizacyjnym zagwarantowane jest, że podmioty trzecie nie posiadają wiedzy na temat treści udostępnianych akt. Z kolei dane personalne osoby, która tego dostępu udziela, winny być na tych dokumentach elektronicznych trwale zapisane, by mogły być odczytane w każdym czasie i niezależnie od postępu technicznego.³⁵⁴ Również podmioty, którym się akta udostępnia, winny mieć na uwadze konieczność zapewnienia należytych warunków, uniemożliwiających dostęp do nich osobom postronnym. Mianowicie, wnioskujący o dostęp do akt, którzy otrzymali

³⁵¹ Por. np. J. Rauwald, *Verwendung der Strafakte zur Anspruchsverfolgung durch den Beschuldigten*, Neue Juristische Wochenschrift 2018, z. 51, ss. 3680-3682; odnośnie kwestii odszkodowawczych dla obwinionego za naruszenie jego uprawnienia dostępu do akt patrz szerzej: K.D. Deumeland, *Schadenersatzanspruch bei Verweigerung des persönlichen Akteneinsichtsrechts des Beschuldigten in Strafverfahren*, Recht und Schaden 2005, z. 9, ss. 366-367.

³⁵² § 147 ust. 5 StPO - „Über die Gewährung der Akteneinsicht entscheidet im vorbereitenden Verfahren und nach rechtskräftigem Abschluss des Verfahrens die Staatsanwaltschaft, im Übrigen der Vorsitzende des mit der Sache befassten Gerichts. Versagt die Staatsanwaltschaft die Akteneinsicht, nachdem sie den Abschluss der Ermittlungen in den Akten vermerkt hat, versagt sie die Einsicht nach Absatz 3 oder befindet sich der Beschuldigte nicht auf freiem Fuß, so kann gerichtliche Entscheidung durch das nach § 162 zuständige Gericht beantragt werden. Die §§ 297 bis 300, 302, 306 bis 309, 311a und 473a gelten entsprechend. Diese Entscheidungen werden nicht mit Gründen versehen, soweit durch deren Offenlegung der Untersuchungszweck gefährdet werden könnte.”.

³⁵³ Szerzej na temat sporu w doktrynie odnośnie dostępu obrońcy do zapisów z urządzeń podsłuchowych w kontekście ochrony danych i interesów podmiotów trzecich patrz: V. Hao-Hao Wu, *Einsichtnahme des Verteidigers in Aufzeichnungen aus einer Telekommunikationsüberwachung*, Onlinezeitschrift für Höchstgerichtliche Rechtsprechung im Strafrecht 2018, nr 3, ss. 111-118.

³⁵⁴ § 32f ust. 4 StPO - „Durch technische und organisatorische Maßnahmen ist zu gewährleisten, dass Dritte im Rahmen der Akteneinsicht keine Kenntnis vom Akteninhalt nehmen können. Der Name der Person, der Akteneinsicht gewährt wird, soll durch technische Maßnahmen in abgerufenen Akten und auf übermittelten elektronischen Dokumenten nach dem Stand der Technik dauerhaft erkennbar gemacht werden.”.

dokumenty, wydruki lub odpisy, nie mogą ich rozpowszechniać publicznie, ani przysyłać dalej podmiotom trzecim w celach niezwiązanych z postępowaniem. Wszelkie dane osobowe, które zostały udostępnione, winny być wykorzystane jedynie w celu, do którego zostały ujawnione, przy czym wnioskodawca zobligowany jest do precyzyjnego określenia tego celu (§ 32f ust. 5 StPO).³⁵⁵

Jak już zaznaczono wcześniej, dostęp do akt na etapie postępowania przygotowawczego nie jest nieograniczony.³⁵⁶ Spośród wszystkich akt powstających w toku postępowania przygotowawczego, udziela się dostępu jedynie do tych, które zostaną przedstawione sądowi wraz z aktem oskarżenia, choć może zastanawiać fakt, jak taka okoliczność może być znana jeszcze na etapie śledztwa. Do grupy akt nieprzedkładanych sądowi należą według doktryny³⁵⁷ tzw. akta wewnętrzzłubowe (*innerdienstliche Akten*), do których wlicza się notatki (*Notizen*)³⁵⁸, akta podręczne prokuratora (*Handakten der Staatsanwaltschaft*)³⁵⁹ oraz senackie zeszyty sądów rewizyjnych (*Senatsheft des Revisionsgerichts*)³⁶⁰. Ponadto wymienia się również tzw. akta poszlakowe

³⁵⁵ § 32f ust. 5 StPO - „Personen, denen Akteneinsicht gewährt wird, dürfen Akten, Dokumente, Ausdrücke oder Abschriften, die ihnen nach Absatz 1 oder 2 überlassen worden sind, weder ganz noch teilweise öffentlich verbreiten oder sie Dritten zu verfahrensfremden Zwecken übermitteln oder zugänglich machen. Nach Absatz 1 oder 2 erlangte personenbezogene Daten dürfen sie nur zu dem Zweck verwenden, für den die Akteneinsicht gewährt wurde. Für andere Zwecke dürfen sie diese Daten nur verwenden, wenn dafür Auskunft oder Akteneinsicht gewährt werden dürfte. Personen, denen Akteneinsicht gewährt wird, sind auf die Zweckbindung hinzuweisen.”.

³⁵⁶ A. Meyberg, *komentarz do § 186 RiStBV*, Nb. 4-5, [w:] J.P. Graf (red.), *Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren (RiStBV) and Anordnung über Mitteilungen in Strafsachen (Mistra)*. Kommentar, Monachium 2015, s. 357; O. Hohmann, *komentarz do § 147 StPO*, Nb. 14-24, [w:] H. Radtke, O. Hohmann (red.), *Strafprozessordnung. Kommentar*, Monachium 2011, ss. 680-682; w literaturze polskojęzycznej patrz: P. Girdwoyń, *Zarys niemieckiego procesu karnego*, Białystok 2006, s. 168.

³⁵⁷ K.P. Julius, *komentarz do § 147 StPO*, Nb 7., [w:] B. Gercke, K.P. Julius, D. Temming, M.A. Zöller (red.), *Heidelberger Kommentar. Strafprozessordnung*, Heidelberg-Monachium-Landsberg-Freien-Hamburg 2012, ss. 975-976.

³⁵⁸ Wyrok BGH z 29 października 1980 r., sygn. akt StB 43/80, *Neue Juristische Wochenschrift* 1981, z. 8, s. 411; wyrok BVerfG z 21 marca 2001 r., sygn. akt 2 BvR 403/01, wyrok niepublikowany, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2001/03/rk20010321_2bvr040301.html [dostęp: 12.03.2020 r.].

³⁵⁹ Wyrok BGH z 27 kwietnia 2001 r., sygn. akt 3 StR 112/01, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2001, z. 10, s. 551.

³⁶⁰ Wyrok BGH z 12 stycznia 2017 r., sygn. akt 5 StR 548/16, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2017, z. 5, s. 303.

(*Spurenakten*)³⁶¹ oraz wyłączone akta innych organów (*gesperrte Akten anderer Behörden*)³⁶². Pewne ograniczenie dotyczy również przeglądania akt papierowych w sprawach wypadków drogowych. Przewiduje się bowiem, że mogą one być udostępniane jedynie na miejscu, z tym zastrzeżeniem, że wysyłka kopii możliwa jest jedynie tzw. obrońcy zamiejscowemu.³⁶³ Z kolei wytyczne dla postępowań karnych i postępowań w sprawach zagrożonych karą grzywny w § 186 ust. 2 przewidują, że w przypadku, jeśli akta zawierają dane wrażliwe, należy wyodrębnić je do osobnego katalogu, do którego

³⁶¹ *Spurenakten* należą do tej grupy akt, które w doktrynie i orzecznictwie, a także wśród praktyków wzbudzają do dziś pewne kontrowersje. Ich nazwa pochodzi od niemieckiego rzeczownika „*Spur*”, oznaczającego ślad, trop. Akta te powstają na bardzo wczesnym etapie czynności śledczych, z reguły prowadzonych przez organy policji. Dotyczą one przede wszystkim czynu, będącego przedmiotem toczącego się postępowania, lecz w zakresie innych podmiotów, niż faktycznie podejrzany (znajdują się tam m.in. odciski palców, informacje o tablicach rejestracyjnych, informacje pozyskane od ludzi w ramach rozpytania, itp., por. m.in. V. Krey, M. Heinrich, *Deutsches Strafverfahrensrecht*, Stuttgart 2018, s. 103). Jeżeli akta te - w całości lub części - zostaną dołączone do akt przedkładanych sądowi lub też przywołane na zasadzie *Beiakten*, wówczas dostęp do nich odbywa się na zasadach ogólnych (por. wyrok BGH z 25 stycznia 1983 r., sygn. akt 5 StR 782/82, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1983, z. 5, s. 228). Regułą jest bowiem, że ten zbiór dokumentów nie jest traktowany jako akta w rozumieniu § 147 StPO (por. wyrok BGH z 26 maja 1981 r., sygn. akt 1 StR 48/81, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1981, z. 9, s. 361). Częstokroć jednak pełnomocnicy obwinionego usiłują uzyskać do nich dostęp, jako element taktyki obrończej. W przypadku odmowy udzielenia dostępu do tych akt, wnioskującemu przysługuje sądowa droga odwoławcza na mocy § 23 Przepisów wprowadzających do Ustawy o ustroju sądów powszechnych (*Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz*) z 27 stycznia 1877 r. w brzmieniu z 25 czerwca 2021 r. (BGBl. I S. 2099): „(1) Über die Rechtmäßigkeit der Anordnungen, Verfügungen oder sonstigen Maßnahmen, die von den Justizbehörden zur Regelung einzelner Angelegenheiten auf den Gebieten des bürgerlichen Rechts einschließlich des Handelsrechts, des Zivilprozesses, der freiwilligen Gerichtsbarkeit und der Strafrechtspflege getroffen werden, entscheiden auf Antrag die ordentlichen Gerichte. Das gleiche gilt für Anordnungen, Verfügungen oder sonstige Maßnahmen der Vollzugsbehörden im Vollzug der Untersuchungshaft sowie derjenigen Freiheitsstrafen und Maßregeln der Besserung und Sicherung, die außerhalb des Justizvollzuges vollzogen werden. (2) Mit dem Antrag auf gerichtliche Entscheidung kann auch die Verpflichtung der Justiz- oder Vollzugsbehörde zum Erlaß eines abgelehnten oder unterlassenen Verwaltungsaktes begehrt werden. (3) Soweit die ordentlichen Gerichte bereits auf Grund anderer Vorschriften angerufen werden können, behält es hierbei sein Bewenden.”; por. także wyrok BGH z 12 stycznia 1983 r., sygn. akt 2 BvR 864/81, *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1983, z. 6, s. 273; P. Rau, *Rechtliches Gehör auf Grund von Akteneinsicht in strafprozessualen Beschwerdeverfahren*, *Strafverteidiger Forum* 2008, nr 1, ss. 10-14.

³⁶² Wyrok BGH z 7 marca 1996 r., sygn. akt 1 StR 699/95, *Neue Juristische Wochenschrift* 1996, z. 33, s. 2171.

³⁶³ S. Thomas, S. Kämpfer, *op. cit.*, Nb. 21., s. 2138; co ciekawe, podkreśla się w orzecznictwie, że rygory prawa autorskiego w zakresie kopiowania wspomnianych dokumentów nie mają zastosowania - wyrok LG w Dreźnie-Roßlau z 24 maja 2011 r., sygn. akt 6 Qs 393 Js 23360/10, *Verkehrsrechtsreport* 2011, s. 275; wyrok AG w Stuttgarcie z 29 grudnia 2011 r., sygn. akt 16 OWi 3433/11, *Verkehrsrechtsreport* 2012, s. 83; wyrok AG w Hildesheim z 18 maja 2011 r., sygn. akt 283/11, *Verkehrsrechtsreport* 2012, s. 76.

dostęp poddany będzie zwiększonej kontroli.³⁶⁴ Orzecznictwo stoi również na stanowisku, że dostęp do akt nie przysługuje pełnomocnikowi świadka występującego w danej sprawie na mocy § 68b StPO.³⁶⁵

2. Instytucja dostępu do akt na etapie *pre-trial* w systemie *common law* na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej

2.1 Wprowadzenie i rys historyczny

Podejmując próbę analizy instytucji dostępu do akt sprawy w systemie prawnym Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na swoiste odrębności, wynikające z systemu *common law* w wariacie amerykańskim w porównaniu z kontynentalnymi systemami prawnymi (*civil law*). Jedną z nich jest dualistyczny model źródeł prawa. Przejawia się on z jednej strony w postaci regulacji o charakterze federalnym, które kreują jednakowe normy prawne dla wszystkich stanów, z drugiej strony indywidualnych rozwiązań prawnych dla każdego stanu - a nawet jednostek terytorialnych niższego stopnia, jak np. tzw. municypalitety³⁶⁶ (*municipalities*) w postaci *village*, *town* lub *city*, czy wręcz organy/urzędy w danej gminie, jak np. posterunki policji.

³⁶⁴ § 186 ust. 2 RiStBV - „Da die Frage der Einsichtsgewährung nicht immer für die Gesamtheit der Verfahrensakte einheitlich beantwortet werden kann, erscheint es angebracht, Aktenteile, die erkennbar sensible persönliche Informationen enthalten, gesondert zu heften und hinsichtlich der Einsichtsgewährung einer besonderen Prüfung zu unterziehen. Damit wird zugleich der Aufwand für eine beschränkte Akteneinsicht gering gehalten und in den Fällen der §§ 98a, 100a, 110a und 163f StPO die Erkennbarkeit erhöht, wodurch im Interesse des Schutzes sensibler persönlicher Informationen eine beschränkte Akteneinsicht häufiger ermöglicht wird.”.

³⁶⁵ F. Stange, N. Rilinger, *§68b StPO: Akteneinsichtsrecht des Beistandes, ein noch immer ungeklärter Rechtszustand*, Strafverteidiger Forum 2002, nr 7, ss. 224-226, wyrok BGH z 4 marca 2010 r., sygn. akt StB 46/09, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2010, z. 8, s. 246; wyrok AG w Rudolstadt z 21 sierpnia 2013 r., sygn. akt 760 Js 4348/13 - 1 Ls, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2013, z. 11, s. 348.

³⁶⁶ R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2011, s. 71.

Jako drugą charakterystyczną cechę tego systemu prawnego należy wskazać prawotwórczą moc orzeczeń sądowych. Podobnie, jak przy regulacjach prawnych, również decyzje sądowe mogą być podejmowane zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym. Chociaż orzecznictwo sądowe znajduje się na najniższym szczeblu w hierarchii źródeł amerykańskiego prawa³⁶⁷, to jednak nierzadko zapadające wyroki mają doniosłe znaczenie, zarówno kiedy podejmują kwestie precedensowe, jak również w przypadku interpretowania już istniejącego prawa.

Źródeł instytucji dostępu do akt sprawy w amerykańskim systemie prawnym należy poszukiwać jeszcze w orzecznictwie brytyjskim. Przy czym, trzeba zaznaczyć, że taka konstrukcja prawna była pierwotnie obca systemowi *common law*³⁶⁸. Literatura prawnicza, jako pierwszą wzmiankę o próbie uzyskania przez oskarżonego dostępu do akt na etapie przedprocesowym, podaje sprawę *King v. Holland* z 1792 r., toczącą się przed angielskim wymiarem sprawiedliwości. Oskarżony o defraudację funduszy spółki *West India Company* zwrócił się do śledczych o wgląd do protokołu przesłuchania świadka w jego sprawie.³⁶⁹ Sąd kategorycznie odrzucił wniosek, wskazując, że jego uznanie zadałoby kłam całemu systemowi prawa karnego, a już samo założenie uznania takiego wniosku stanowiłoby niezwykle niebezpieczny i bezpodstawny precedens.³⁷⁰ Pomimo tego, historia odnotowała kilka przypadków wyjątków od tej zasady, wykreowanych przez brytyjskie sądownictwo, a dotyczących nie tyle dostępu do samych akt, lecz w szerszym rozumieniu,

³⁶⁷ I. Kraśnicka, A. Ludwikowska, *Wprowadzenie do systemu prawa Stanów Zjednoczonych*, Toruń 2012, s. 96.

³⁶⁸ N.G. Kalokathis, *Pre-trial discovery in criminal cases*, Wyoming Law Journal 1963, s. 192.

³⁶⁹ Jednym z głównych powodów wnioskowania oskarżonego o wgląd do protokołu przesłuchania był jego ubogi stan oraz koszty związane z wzywaniem świadka z Indii, gdzie był przesłuchiwany, chociaż protokół został sporządzony w Anglii.

³⁷⁰ G.H. Reville, D.L. Ashbaugh, *Criminal pre-trial discovery - a proposal*, Gonzaga Law Review 1968, nr 48, t. 3, s. 50; odrzucając wniosek lord najwyższy sędzia Sądu Ławy Królewskiej Lloyd Kenyon stwierdził, że nie ma zasady ani precedensu, gwarantującego taki dostęp. Ponadto nigdy wcześniej takiego wniosku nie zgłaszano - English Reports nr 100, poz. 692, s. 1249; Sędzia Buller z kolei dodał, że z dotychczasowej praktyki oskarżania w systemie *common law* oraz z informacji zawartych w poszczególnych aktach prawnych wynika jasno, iż oskarżony nie ma możliwości wglądu do akt, na których opiera się oskarżenie, aż do momentu rozpoczęcia procesu - English Reports nr 100, poz. 694, s. 1250.

dostępu do materiału dowodowego.³⁷¹ Przełom jednak w tej kwestii nastąpił w Anglii w połowie dziewiętnastego wieku, kiedy na skutek ruchu reformatorskiego, zostało uchwalonych kilka praw, dotyczących procedury karnej, przyznających oskarżonemu pewien katalog uprawnień. W 1836 r. wszedł w życie tzw. *Prisoners' Counsel Act*³⁷², który dał możliwość oskarżonemu bycia reprezentowanym przez pełnomocnika (§ 1-2), a także uczestniczenia w przełuchaniach wstępnych świadków (*preliminary hearings*) (§ 3-4). W 1848 r. dzięki tzw. *Indictable Offences Act*³⁷³ oskarżony mógł zadawać pytania świadkom (§ 17), a od 1867 r. na mocy *Administration of the Criminal Law Act*³⁷⁴ powoływać własnych świadków i prezentować własne stanowisko obrończe (§ 3). Oskarżony otrzymał również prawo wglądu do zeznań świadków i możliwość otrzymania ich kopii.³⁷⁵ Ten pakiet uprawnień, zwieńczony ostatecznie wydaniem w 1898 r. *Criminal Evidence Act*³⁷⁶, umożliwiającym oskarżonemu bycie przesłuchanym we własnej sprawie (§ 1), zakończył pewien etap reform brytyjskiego prawa karnego procesowego, rozpoczynając tym samym proces upodmiotawiania pozycji oskarżonego w toku postępowania. Rozwój instytucji dostępu do akt sprawy na etapie przedprocesowym w Ameryce przybrał nieco inny bieg, pomimo iż wywodził się z tego samego trzonu legislacyjno-judykacyjnego Zjednoczonego Królestwa.

W pierwszym okresie funkcjonowania sądownictwa amerykańskiego w zakresie udostępniania podejrzanemu akt na etapie przedprocesowym przyjęto podobne założenia,

³⁷¹ Umożliwiano zapoznanie się z materiałem dowodowym, kiedy dowód, o którego oględziny wnoszono, stanowił podstawę oskarżenia, np. w sprawie *Rex v. Harrie*, 6 Car. & P. 105, 172 Eng. Rep. 1165 (1833), w której oskarżano za wysyłanie listu z pogrózkami. Oskarżonego dopuszczano również do oględzin treści żołądkowych w sprawie o zabójstwo przez zatrucie - *Rex v. Spry*, 3 Cox. Cr. Cas. 221 (1848).

³⁷² 114. Akt uchwalony podczas sesji parlamentu, która rozpoczęła się w 6. roku panowania króla Wilhelma IV Hanowerskiego, a zakończyła się w 7. roku jego panowania [dalej cytowane ustawy brytyjskie według schematu: 6 & 7 Will. 4, c. 114]; szerzej nt. kluczowego dla tego okresu aktu: C.Ch. Griffiths, *The Prisoners' Counsel Act: doctrine, advocacy and the criminal trial*, Law, Crime and History 2014, nr 2, s. 28.

³⁷³ 11 & 12 Vict., c. 42.

³⁷⁴ 30 & 31 Vict., c. 35.

³⁷⁵ G.H. Revell, D.L. Ashbaugh, *op. cit.*, s. 49.

³⁷⁶ 61 & 62 Vict., c. 36.

jakie wynikały ze wspomnianego wyżej orzeczenia *King v. Holland* z 1792 r.³⁷⁷ Dopiero sprawa *People ex rel. Lemon v. Supreme Court*³⁷⁸ z 1927 r. dała początek rewizji procesu karnego pod kątem oceny konieczności i zakresu dostępności materiału przedprocesowego dla podejrzanego.³⁷⁹ Oskarżona o otrucie swojego męża uzyskała z urzędu wgląd w protokoły posiedzeń ławy przysięgłych oraz w zapisy zeznań drugiego współoskarżonego, biegłego lekarza oraz świadków. Uznawszy to za niewystarczające, zawnioskowała o możliwość przanalizowania również pozostałej części materiału dowodowego, w tym: wszelkiego rodzaju pisemnych oświadczeń (również tych składanych pod przysięgą, tzw. *affidavit*), listów, notatek służbowych, pozostałych zeznań, które dotyczą m.in. sekcji zwłok, czy chemicznej analizy organów, płynów ustrojowych i substancji pochodzących z ciała denata, a które to dokumenty były w posiadaniu prokuratora okręgowego. Wniosek został odrzucony przez prokuratora, jednakże sąd nakazał mu udostępnić wszelkie dokumenty wymienione we wniosku oskarżonej. Prokurator z kolei zwrócił się do sądu wyższej instancji z tzw. *order of prohibition*,³⁸⁰ który to wniosek został zaakceptowany i wstrzymał tym samym nakaz udostępniania materiału dowodowego przez prokuratora. Uzasadniając swoją decyzję, *Court of Appeals* stwierdził, że ówczesnie brak było precedensu - nawet w procedurze cywilnej³⁸¹ - dającego podstawę do wymuszenia udostępnienia akt. O ile dokument nie był sam w sobie przedmiotem sprawy, uznanie go za dowód było niedopuszczalne. Dokumenty, do których dostęp wnioskowała oskarżona, traktowane były nie jako dowody, lecz jako instrumenty (*mnemonic instruments*), umożliwiające prokuratorowi w

³⁷⁷ Wskazać można dla przykładu wyroki w sprawach: *State ex rel. Robertson v. Steele*, 117 Minn. 384, 135, N.W. 1128 (1912), *Wendling v. Commonwealth*, 143 Ky. 587, 137 S.W. 205 (1911), *Territory v. McFarlane*, 7 N.M., 421 Pac 1111 (1894), czy też *Santry v. State*, 67 Wis. 65, 30 N.W. 226 (1886).

³⁷⁸ 245 N.Y. 24, 156 N.E. 84.

³⁷⁹ Odnośnie wcześniejszych spraw, w których pośrednio poruszano kwestię dostępności dowodów dla oskarżonego: C. Starger, *Fifty years before Brady*, *The Champion* 2012, t. 37, ss. 34-37; C. Starger, *Expanding stare decisis: the role of precedent in the unfolding dialectic of Brady v. Maryland*, *Loyola of Los Angeles Law Review* 2012, t. 46, s. 110.

³⁸⁰ Postanowienie sądu uniemożliwiające dokonanie przez organ niższej instancji dokonanie czynności *ultra vires*, tj. wykaraczającej poza jego kompetencje.

³⁸¹ Aczkolwiek § 392 ówczesnego kodeksu postępowania karnego przewidywał w części dotyczącej postępowania dowodowego, że reguły te powinny być takie same jak w procedurze cywilnej.

lepszy sposób dotarcie do dowodów *sensu stricto*. Zatem nakaz ich udostępnienia stanowił nie tylko błąd w sprawowaniu władzy sędziowskiej, lecz również domniemanie posiadania uprawnienia, które nie zostało sądowi powierzone.³⁸² Sąd apelacyjny zauważył jednak niewyraźne początki kształtowania się instytucji dostępu do akt i zaznaczył, że być może *trial court* ma wrodzone uprawnienie (*inherent power*) udzielenia takiego dostępu.

Od momentu wydania wyroku w sprawie *People ex rel. Lemon v. Supreme Court*, orzecznictwo sądów amerykańskich poszło zasadniczo w trzech kierunkach.³⁸³ Pierwsza grupa sądów, udzielając dostępu do akt w ograniczonym zakresie, traktowała to uprawnienie jako element pakietu praw przyznanych oskarżonemu, druga grupa dopuszczała przyznanie tego prawa w ramach dyskrecyjnej władzy sądu, z kolei trzecia grupa utrzymywała, że *trial court* nie posiada wrodzonego uprawnienia do decydowania w tym zakresie. Istniały również sądy, które nie obrały żadnego z powyższych rozwiązań.³⁸⁴

Pierwszy z poglądów został przyjęty m.in. przez sądy stanu Luizjana. W sprawie *State v. Dorsey*³⁸⁵ z 1945 r. sąd, z braku obowiązywania odpowiedniej regulacji prawnej, ustanowił zasadę, że oskarżony (tak jak i jego obrońca) na etapie przedprocesowym jest uprawniony na wniosek do przeglądu pod nadzorem sądu dokumentu przyznania się do winy w formie pisemnej (*written confession*), co do którego istnieje domniemanie, że zostało poczynione przez oskarżonego, jak i innych obciążających go oświadczeń, które są w posiadaniu prokuratora (tzw. *rule of Dorsey*³⁸⁶). Odmowa dostępu do tych

³⁸² Por. wyroki: *Matter of Sawyer*, 124 U.S. 200, 221; *Quimbo Appo v. People*, 20 N.Y. 531; *St. Louis R.R. Co. v. Wear*, 135 Mo. 230, 256.

³⁸³ N.G. Kalokathis, *op. cit.*, s. 193; na temat innych incydentalnie pojawiających się spraw dotyczących przedprocesowego dostępu do akt przez oskarżonego w pierwszej połowie XX w. patrz: A.M. Aronson, *Pre-trial discovery in criminal proceedings*, Brooklyn Law Review 1961, t. 27, ss. 319-326.

³⁸⁴ N.G. Kalokathis, *op. cit.*, s. 198, gdzie autor podaje jedynie przykład orzecznictwa w stanie Wyoming (np. wyrok w sprawie *State v. Vines* z 1936 r., 49 Wyo. 212, 54 P.2d 826) i krytycznie odnosi się regulacji statutowych w tym stanie (np. w części 7-253, czy 7-258), uznając je za niewystarczające.

³⁸⁵ 207 La. 928, 22 So. 2d 273.

³⁸⁶ Por. wyrok *Dowling v. State* z 1958 r., 166 Tex. Cr. App. 43, 317 S.W.2d 533.

dokumentów stanowiła, zdaniem sądu, naruszenie standardu *due process*.³⁸⁷ Zasada ta jednak nie miała zastosowania do pisemnych oświadczeń świadków oraz raportów policyjnych, w związku z czym, odmowa dostępu do tego rodzaju akt była możliwa. Co więcej, nie stosowano tej reguły w odniesieniu do kopii oświadczeń oskarżonego, które zostały złożone w formie ustnej.³⁸⁸ Odmowa dostępu obrońcy do dokumentu przyznania się do winy była również przedmiotem rozstrzygnięć sądów w stanie Oregon, aczkolwiek sąd odwoławczy w sprawie *Leland v. Oregon* z 1952 r. uznał, że brak dostępu oskarżonego lub jego obrońcy do tej części akt nie jest złamaniem zasady *due process*.³⁸⁹ Skład orzekający uzasadnił swoją decyzję tym, że choć lepszą praktyką byłoby, gdyby prokurator udostępnił te akta, niemniej oskarżony we wniosku odwoławczym nie podniósł tego naruszenia jako zarzut, a ponadto zeznania zostały złożone na pięć dni przed zakończeniem przedstawiania sprawy przez obrońcę, i zarówno on, jak i biegli, mieli wystarczającą ilość czasu, by się z nimi zapoznać, tym bardziej, że sędzia złożył propozycję wydłużenia okresu do przejrzania akt, jednak nie została ona przyjęta. Dodatkowo, sąd odwoławczy nie dopatrył się, by brak wcześniejszego dostępu obrońcy do zeznań naruszał prawa oskarżonego, dlatego też decyzję odmowną w tym wypadku nie uznano za niekonstytucyjną.

Drugi pogląd, zaliczający się do najbardziej liberalnych i jednocześnie do najbardziej powszechnych, traktował prawo decydowania o dostępie do akt jako element dyskrecjonalnej władzy sądu. O ile w pozostałych grupach sądów dominowała dość wąska interpretacja tej kwestii, z reguły przemawiająca na korzyść urzędu prokuratorskiego³⁹⁰, o tyle ta grupa charakteryzowała się nowatorskim podejściem, które zyskało sobie stosunkowo szerokie grono zwolenników. Sądy te nie podzielały bowiem

³⁸⁷ W polskim piśmiennictwie prawniczym przyjęło się tłumaczyć tę zasadę jako regułę gwarantującą praworządność - por. np. K. Poklewski-Kozieł, *Instytucje i doktryny prawno-polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Ossolineum 1974, s. 422.

³⁸⁸ Wyrok *State v. Bickham* z 1960 r., 238 La. 1094, 121 So. 2d 207, wyrok *State v. Shourds* z 1954 r., 224 La. 995, 71 So. 2d 340 oraz wyrok *State v. Lea* z 1955 r., 228 La. 724, 84 So. 2d 169.

³⁸⁹ Wyrok *Leland v. Oregon*, z 1952 r., 343 U.S. 790.

³⁹⁰ R.N. Mora, *The right of an accused to obtain pre-trial inspection of his confession*, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science* 1957, t. 48, nr 3, s. 305.

obaw prokuratora, że udostępnienie oskarżonemu jego przyznania się do winy przyczyni się do całkowitej zmiany dotychczasowej praktyki w procesie karnym i znacznie utrudni skazanie, a raczej postrzegały w tym instrumencie urzeczywistnienie zasady elementarnej sprawiedliwości (np. wyrok w sprawie *State v. Haas* z 1947 r. w stanie Maryland³⁹¹). Stanowisko to z czasem przyjęły również sądy w stanie New Jersey, chociaż z początku uznawały, że podejrzanemu nie przysługuje absolutne prawo wglądu w swoje przyznanie się do winy na etapie przedprocesowym³⁹², jak również że taki wgląd nie prowadzi do uczciwego poszukiwania dowodów, lecz sprzyja krzywoprzysięstwu, zatajaniu dowodów i fałszywej obronie.³⁹³ Niemniej jednak, kilka lat później, w sprawie *State v. Johnson* z 1958 r. stwierdzono, że dostęp do akt jest jednak istotną przesłanką do ujawnienia prawdy i daje sposobność przygotowania się do procesu oraz rozeznanie obrońcy, czy w ogóle będzie korzystał z tego narzędzia, bowiem sam często nie jest pewien lub nawet nie wie, czy taki wgląd będzie potrzebny, dopóki go nie uzyska. Jak podniesiono, nawet zamożni sprawcy rzadko miewają obrońcę już na wczesnym etapie postępowania, stąd z pewnością i tak z czasem nastąpi konieczność zapoznania się z uprzednio złożonymi wyjaśnieniami oskarżonego.³⁹⁴ Prócz dokumentu przyznania się do winy, przedmiotem wyrokowania sądów była również kwestia dostępu obrońcy do stenogramu zeznań świadka Wielkiej Ławy, celem weryfikacji spójności tych zeznań z tymi, poczynionymi już w trakcie procesu. Sąd w stanie Utah w sprawie *State v. Faux*³⁹⁵ z 1959 r. uznał, że wyjawienie tych zeznań nie naruszy tajemnicy postępowania ławy przysięgłych. Kolejnym przykładem może być stan Nowy Jork, w którym sądy już stosunkowo wcześnie uznały istnienie instytucji dostępu do akt na etapie przedprocesowym, jak i to, że prawo decydowania o jego udzieleniu, leży w ich gestii.³⁹⁶ Niemniej, w 1961 r. w sprawie *People v. Rocario*³⁹⁷,

³⁹¹ 188 Md. 63, 51 A.2d 647.

³⁹² Wyrok *State v. Cicienia* z 1951 r., 6 N.J. 296, 78 A.2d 568.

³⁹³ Wyrok *State v. Tune* z 1953 r., 13 N.J. 203, 98 A.2d 881.

³⁹⁴ 28 N.J. 133, 145 A.2d 313.

³⁹⁵ 9 Utah 2d 350, 345 P.2d 186.

³⁹⁶ Wyrok *People v. Walsh* z 1933 r., 262 N.Y. 140, 186 N.E. 422.

³⁹⁷ 9 N.Y. 2d 286, 173 N.E.2d 881.

odmówiono dostępu obrońcy do oświadczeń świadka oskarżenia. Sąd odwoławczy uznał jednak, że obrona winna mieć materiał porównawczy do ewentualnego zakwestionowania zeznań, które świadek ten składałby już w trakcie rozprawy, jednak swoją decyzję obwarowała trzema ograniczeniami, mianowicie że udostępnione oświadczenia winny mieć ścisły związek z przedmiotem właściwych zeznań, mogą być wykorzystane wyłącznie w celu kwestionowania tych zeznań oraz wyłącza się z udostępnienia te fragmenty, które dotyczą kwestii poufnych, zgodnie z wymogami organów ścigania. Prócz wyżej wskazanych, do liberalnego obozu zaliczyć można było również stan Waszyngton (np. wyrok *State v. Thompson*³⁹⁸ z 1959 r.), Kalifornię (np. wyroki *Powell v. Superior Court*³⁹⁹ z 1957 r. i *Jones v. Superior Court of Nevada County*⁴⁰⁰ z 1962 r.) i Oklahomę (np. wyrok *State ex rel. Sadler v. Lakey*⁴⁰¹ z 1957 r.).

Trzeci kierunek orzeczniczy wybrały sądy, które stanęły na stanowisku, że wgląd i analiza akt nie należy do katalogu uprawnień oskarżonego, jak również udzielanie oskarżonemu tego uprawnienia nie leży w zakresie dyskrecjonalnej władzy sądu, podtrzymując tym samym od lat utarty pogląd. Taką interpretację zastosowano m.in. w stanie Kolorado, gdzie w sprawie *Walker v. People*⁴⁰² z 1952 r. przyjęto tezę, stwierdzającą że system *common law* nie uznaje prawa wglądu do akt w procesie karnym. Jego źródeł, zdaniem sądu, można się jednak było doszukiwać w zasadzie słuszności (*rule of equity*), która ówczesnie została przyjęta przez większość jurysdykcji w sprawach cywilnych, aczkolwiek w żadnym wypadku nie było możliwości dopasowania jej do mechanizmów funkcjonujących w sprawach karnych, co w dalszym ciągu czyniło tę instytucję całkowicie obcą procesowi karnemu, dopóki odpowiednie regulacje nie zostałyby wprowadzone. Podobne stanowisko, jako podstawę wyrokowania, przyjęły sądy w stanie Teksas, uznając, że nie ma przesłanek ku temu, by udostępniać pisemne

³⁹⁸ 154 Wash. Dec. 91, 338 P.2d 319.

³⁹⁹ 48 Cal. 2d 737, 312 P.2d 698.

⁴⁰⁰ 22 Cal. Rptr. 879.

⁴⁰¹ 319 P.2d. 310.

⁴⁰² 126 Colo. 135, 248 P.2d 287.

przyznanie się oskarżonego, które nie zostały przedstawione w sprawie jako dowód⁴⁰³, jak również kopii fotografii, które miałyby być użyte przeciwko oskarżonemu.⁴⁰⁴ Taki pogląd korespondował z judykatami w podobnych postępowaniach, pojawiającymi się już wcześniej jednostkowo w innych stanach, jak np. w sprawach *State v. Kupis*⁴⁰⁵ z 1935 r. w stanie Delaware, *People v. Parisi*⁴⁰⁶ z 1935 r. w stanie Michigan, *Territory v. McFarlane*⁴⁰⁷ z 1894 r. w stanie Nowy Meksyk (gdzie odmówiono dostępu do przyznania się podejrzanego złożonego w toku przesłuchań wstępnych), *Abdell v. Commonwealth*⁴⁰⁸ z 1939 r. i *Brown v. Commonwealth*⁴⁰⁹ z 1894 r. w stanie Wirginia, czy *Steenland et al. v. Hoppmann*⁴¹⁰ z 1934 r. i *Santry v. State*⁴¹¹ z 1886 r. w stanie Wisconsin.

Bogactwo orzecznictwa amerykańskiego w zakresie udostępniania podejrzanemu lub jego obrońcy akt wynika z faktu, że wielokrotnie, w przypadku braku istnienia stosownego przepisu prawa regulującego tę kwestię, decyzja w tej materii pozostawała w gestii sądów.⁴¹² Również z uwagi na wąską interpretację stanowego prawa statutowego, w sytuacji nie dość precyzyjnej redakcji przepisu, konieczne było podjęcie decyzji przez sąd⁴¹³ i poszukiwanie źródeł tej instytucji. Niewątpliwie, najwięcej sprzymierzeńców zyskało sobie wspomniane już podejście, uznające wrodzone uprawnienie sądów do przyznawania lub odmowy wglądu do akt sprawy według własnego uznania. W tej grupie

⁴⁰³ Wyrok *Dowling v. State* z 1958 r., 166 Tex. Cr. App. 43, 317 S.W.2d 533, jak również wyrok *Lopez v. State*, 158 Tex. Crim. 16, 252 S.W.2d 701.

⁴⁰⁴ Wyrok *Pettigrew v. State* z 1956 r., 163 Tex. Cr. App. 194, 289 S.W.2d 935.

⁴⁰⁵ 37 Del. (7 W. W. Harr.) 27, 179 Atl. 640.

⁴⁰⁶ 270 Mich. 429, 259 N.W. 127.

⁴⁰⁷ 7 N.M. 421, 37 Pac. 1111.

⁴⁰⁸ 173 Va. 458, 2 S.E.2d 293.

⁴⁰⁹ 90 Va. 671, 19 S.E. 447.

⁴¹⁰ 213 Wis. 593, 252 N.W. 146.

⁴¹¹ 67. Wis. 65, 30 N.W. 226.

⁴¹² D.O. Degrandpre, *Bases for pre-trial discovery in criminal cases*, Montana Law Review 1960, t. 21, s. 192.

⁴¹³ Por. np. wyrok *Williams v. State* z 1940 r., 143 Fla. 26, 197 So. 562; wyrok *Perez v. State* z 1955 r., 81 So.2d 201; wyrok *State v. Echevarria* z 1955 r., 38 N.J. Super. 415, 119 A.2d 183.

wyróżnić można było trzy frakcje. Pierwsza z nich w sposób wyraźny dostrzegała obowiązek sądu do udzielenia dostępu do akt, jak np. w sprawie *State ex rel. Mahoney v. Superior Court*⁴¹⁴ z 1954 r. w stanie Arizona, czy *State ex rel. Regan v. Superior Court*⁴¹⁵ z 1959 r. w stanie New Hampshire. Druga, najbardziej liczna, jedynie sugerowała istnienie dyskrecjonalności sądów w tym zakresie, jak np. w sprawach *Mabry v. State*⁴¹⁶ z 1959 r. w stanie Alabama, czy *United States v. Rich*⁴¹⁷ z 1922 r. w stanie Alaska, *People v. Riser*⁴¹⁸ z 1956 r. w stanie Kalifornia, *Daly v. Dimock*⁴¹⁹ z 1887 r. w stanie Connecticut, *People v. Gerold*⁴²⁰ z 1914 r. w stanie Illinois, *Weer v. State*⁴²¹ z 1941 r. w stanie Indiana, *State v. Burris*⁴²² z 1924 r. w stanie Iowa, *State v. Furthmeyer*⁴²³ z 1929 r. w stanie Kansas, *Commonwealth v. Noxon*⁴²⁴ z 1946 r. w stanie Massachusetts, *Bellew v. State*⁴²⁵ z 1958 r. w stanie Mississippi, *Cramer v. State*⁴²⁶ z 1944 r. w stanie Nebraska, *State v. Cala*⁴²⁷ z 1940 r. w stanie Ohio, *DiJoseph Petition*⁴²⁸ z 1958 r. w stanie Pensylwania, *State v. Di Noi*⁴²⁹ z 1937 r. w stanie Rhode Island, *State v Lack*⁴³⁰ z 1950 r. w stanie Utah, *State*

⁴¹⁴ 78 Ariz. 74, 275 P.2d 887.

⁴¹⁵ 102 N.H. 224, 153 A.2d 403.

⁴¹⁶ 40 Ala. 129, 110 So.2d 250.

⁴¹⁷ 6 Alaska 750.

⁴¹⁸ 47 Cal. 2d 566, 305 P.2d 1.

⁴¹⁹ 55. Conn. 579, 12 Atl. 405.

⁴²⁰ 265 Ill. 448, 107 N.E. 165.

⁴²¹ 219 Ind. 217, 36 N.E.2d 787.

⁴²² 198 Iowa 1156, 198 N.W. 82.

⁴²³ 128 Kan. 317, 277 Pac. 1019.

⁴²⁴ 319 Mass. 495, 66 N.E.2d 814.

⁴²⁵ 238 Miss. 734, 106 So.2d 146.

⁴²⁶ 145 Neb. 88, 15 N.W.2d 323.

⁴²⁷ 66 Ohio App. 535, 35 N.E.2d 758.

⁴²⁸ 394 Pa. 19, 145 A.2d 187.

⁴²⁹ 59 R.I. 348, 195 Atl. 497.

v. *Truba*⁴³¹ z 1915 r. w stanie Vermont, *State v. Payne*⁴³² z 1895 r. w stanie Waszyngton, czy *State v. Tabet*⁴³³ z 1951 r. w Zachodniej Wirginii. Do trzeciej frakcji z kolei należały sądy, które postulowały stosowanie analogicznych rozwiązań, zaczerpniętych z procedury cywilnej, jak np. w sprawie *State ex rel. Wagner v. Circuit Court*⁴³⁴ z 1932 r. w stanie Południowa Dakota, czy *State ex rel. Page v. Terte*⁴³⁵ z 1930 r. w stanie Montana. Prócz różnicy wynikającej z formy urzeczywistniania się wspomnianego „wrodzonego uprawnienia” sądu, wyróżnić można także odmienne rozumienie samego tego pojęcia. W orzecznictwie przyjęło się, że to wrodzone uprawnienie jest niezbędnym i koniecznym elementem istnienia sądu w strukturze wymiaru sprawiedliwości,⁴³⁶ celem należytego wypełnienia obowiązków nałożonych przez prawo.⁴³⁷ Choć można się było spotkać i z przeciwnym poglądem, jak np. w sprawie *McQuigan v. Daleware, L. & W. R.R. Co.*⁴³⁸ z 1891 r. w stanie Nowy Jork. Wskazuje się także, że sąd posiada tylko taką władzę i kompetencje, jakie zostały mu przyznane przez prawo i jakiegokolwiek jego dalsze uprawnienia, winny być wyinterpretowywane z tych pierwotnych.⁴³⁹ To stosunkowo powszechne podejście nie zawsze spotykało się z aprobatą, również wśród samych sędziów. W uzasadnieniu wspomnianego już judykatu *State ex rel. Mahoney v. Superior Court* z 1954 r. w stanie Arizona, stwierdzono, że większość sądów swoją pozytywną decyzję o udzieleniu wglądu do akt opierała jedynie na zacytowaniu wyroków zapadłych we wcześniejszych sprawach, które nie odpowiadały na zasadnicze pytanie, czy wniosek

⁴³⁰ 118 Utah 128, 221 P.2d 852.

⁴³¹ 88 Vt. 557, 93 Atl. 293.

⁴³² 10 Wash. 545, 39 Pac. 157.

⁴³³ 136 W.Va. 239, 67 S.E.2d 326.

⁴³⁴ 60 S.D. 115, 244 N.W. 100.

⁴³⁵ 324 Mo. 925, 25 S.W.2d 459.

⁴³⁶ Por. wyroki *Fuller v. State* z 1912 r., 100 Miss. 811, 57 So. 806; *State ex rel. Mahoney v. Superior Court* z 1954 r., 78 Ariz. 74, 275 P.2d 887.

⁴³⁷ *In re Waugh* z 1903 r., 32 Wash. 50, 72 Pac. 710.

⁴³⁸ 129 N.Y. 50, 29 N.E. 235.

⁴³⁹ *Ex parte Hughes* z 1939 r., 133 Tex. 505, 129 S.W.2d 270.

o udostępnienie akt jest na tyle istotny dla należytego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, by obejmować go zakresem oddziaływania wrodzonych uprawnień sądów? Zdaniem Sądu Najwyższego Stanu Arizona lwią część orzeczeń dotyczących tej kwestii zapadła bez rozważania tej fundamentalnej kwestii, ograniczając się wyłącznie do założenia, że *inherent power* rozciąga się również na instytucję wglądu do akt, co, służąc za jedyną podstawę udostępniania akt, stanowi wątpliwą przesłankę.⁴⁴⁰

Znacznie mniej zwolenników wśród przedstawicieli judykatury zyskała koncepcja prób poszukiwania źródeł instytucji dostępu do akt w przepisach konstytucyjnych. Pogląd ten odwoływał się do 14. poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych, która weszła w życie 9 lipca 1868 r., określającej że: „Żaden stan nie może wydawać ani stosować ustaw, które by ograniczały prawa i wolności obywateli Stanów Zjednoczonych. Nie może też żaden stan pozbawić kogoś życia, wolności lub mienia bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości ani odmówić komukolwiek na swoim obszarze równej ochrony prawa.”⁴⁴¹ Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych dwukrotnie ówczesznie stanął na stanowisku, że przewidziana w 14. poprawce reguła *due process*⁴⁴² nie wymaga udostępniania akt podejrzanemu na etapie przedprocesowym, a zatem dyskrecyjna decyzja odmowna sądu w tym zakresie nie narusza norm konstytucyjnych.⁴⁴³ Co więcej, sąd w Kalifornii w sprawie *People v. Kross*⁴⁴⁴ z 1952 r. przyjął, że Federalne Reguły Postępowania Karnego nie mają zastosowania w sądach stanowych i nie mogą być traktowane jako przejaw subsumpcji norm wynikających z 14. poprawki, w celu

⁴⁴⁰ Szerzej na temat orzecznictwa z tego okresu i postulatów reform patrz: R.E. Parsons, *Pre-trial discovery in criminal cases*, *Lawyers Guild Review* 1959, t. 19, ss. 46-47.

⁴⁴¹ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Poprawka XIV, § 1, zd. 2. i 3., Tłum. Andrzej Pułło, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002; treść oryginalna: „No state shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any state deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.”

⁴⁴² Szerzej na temat *due process* patrz: H.L. Packer, *Two models of the criminal process*, *University of Pennsylvania Law Review* 1964, t. 113, nr 1, ss. 1-68, gdzie autor porusza tematykę występowania w amerykańskim prawie dwóch modeli procesu karnego, mianowicie *Crime Control Model* i *Due Process Model*, jak również ich wzajemnego przenikania się i kształtowania współczesnego obrazu procedury karnej.

⁴⁴³ Wyrok *Leland v. Oregon* z 1952 r., 343 U.S. 790 oraz wyrok *Cicenia v. Legay* z 1958 r., 357 U.S. 504.

⁴⁴⁴ 112 Cal. App. 2d 602, 247 P.2d 44.

ograniczenia działalności na szczeblu stanowym. Jedynym przypadkiem, gdzie wprost dopatrzone się pochodzenia instytucji dostępu do akt w konstytucyjnym pakiecie uprawnień była wspomniana reguła Dorsey'a (*rule of Dorsey*) ustanowiona w sprawie zawisłej przed sądem stanu Luizjana.

Oprócz dorobku orzeczniczego, problematyka dostępności akt dla podejrzanego i jego obrońcy częściowo regulowana była również prawem stanowym (*statute law*). Jednak niewiele stanów w swoich wewnętrznych przepisach umieściło wzmiankę traktującą w sposób bezpośredni o dostępie podejrzanego do akt sprawy. A jeśli już taki przepis został zredagowany, z reguły jego wykładnia interpretacyjna przez sądy była wąska.⁴⁴⁵ Dla przykładu można wskazać Statuty Stanu Florda w redakcji z 1944 r., które przewidywały, że sąd może zarządzić, aby stan zezwolił wnioskodawcy lub jego pełnomocnikowi na wgląd, kopiowanie lub fotografowanie każdego wskazanego dokumentu, ksiąg, rachunku, listu, zdjęć, przedmiotów, czy innych materialnych rzeczy (§ 909.18).⁴⁴⁶ Podobnie ujęto tę kwestię w Przepisach Praktyki i Procedury Karnej dla stanu Maryland w brzmieniu z 1952 r., które przyznawały sądowi uprawnienie do nakazania prokuratorowi udzielenia w każdej sprawie wnioskującemu podejrzanemu dostępu w postaci wglądu, kopiowania, czy fotografowania wskazanych ksiąg, papierów, dokumentów lub materialnych rzeczy, wliczając w to pisemne oświadczenia podejrzanego, które to pozyskane zostały lub należą do niego, bądź też uzyskane zostały od osób trzecich w ramach konfiskaty, a mogą posłużyć jako materiał do przygotowania obrony, zaś sam wniosek jest zasadny (Rule 5.).⁴⁴⁷ Swego rodzaju wyjątek od zasady wąskiej interpretacji prawa stanowego powstał na kanwie sprawy *State v. Superior Court of Santa Cruz County*⁴⁴⁸ z 1956 r. w stanie Arizona, gdzie stwierdzono, iż niezależnie od zapisów statutowych, sąd posiada wrodzone, wynikające z *common law*, uprawnienie do

⁴⁴⁵ R.N. Mora, *op. cit.*, s. 312.

⁴⁴⁶ Fla. Stat. Ann. z 1994 r., § 909.18.

⁴⁴⁷ Crim. Rules of Prac. and Proc., Md. Ann. Code Gen. Laws z 1952 r.; por. także § R 19-1530 Idaho Code Ann. z 1957 r. dla stanu Idaho, Rule 2: 5-8(c), N.J. Super. and County Ct. Crim. z 1948 r. dla stanu New Jersey, § 603.01 Minn. Stat. z 1949 r., § 26-932 Ore. Code Ann. z 1930 r. lub rozdział 36. § 510 Ore. Rev. Stat. z 1953 r. dla stanu Oregon, czy § 43-2010 Ark. Stat. Ann. z 1947 r. dla stanu Arkansas.

⁴⁴⁸ 81 Ariz. 127, 302 P.2d 263.

udzielenia dostępu do akt. Taki pogląd pozwolił na wykładnię skłaniającą się ku udzielaniu podejrzanym wglądu do akt, jeśli miałyby to być niezbędne dla poszanowania zasad rzetelnego procesu, nawet wśród stanów, których wewnętrzne przepisy wręcz zapobiegały udostępniania akt, czy też nie zakazywały go wprost.

2.2. Charakterystyka instytucji i podstawa prawna jej obowiązywania

2.2.1. Uwagi ogólne

W amerykańskiej legislaturze brak jest legalnej definicji opisującej znaczenie dostępu do akt sprawy. W doktrynie i judykaturze spotkać można dwa pojęcia dla określenia tej instytucji, mianowicie *discovery* i *disclosure*. Przyjęło się stosować je naprzemiennie, aczkolwiek ich znaczenie już na płaszczyźnie *stricte* językowej jest odmienne. Za *discovery* uznaje się formalny proces wymiany pomiędzy stronami postępowania informacji o świadkach i dowodach, które mają zamiar być przedstawione na procesie.⁴⁴⁹ Z kolei przez *disclosure* rozumie się sam fakt ujawnienia konkretnej informacji.⁴⁵⁰ Można zatem stwierdzić, że proces *discovery* realizuje się poprzez czynności określane mianem *disclosure*.⁴⁵¹

Jednym z podstawowych celów procesu karnego jest ustalenie faktów. Wynik końcowy sporu sądowego zależy w dużej mierze od dowodów zaprezentowanych przez obie strony. Dlatego też, by osiągnąć wskazany cel, konieczne jest możliwie jak najszersze zaprezentowanie faktów oraz zminimalizowanie okoliczności sprzyjających

⁴⁴⁹ *How courts work*, strona internetowa American Bar Association, https://www.americanbar.org/groups/public_education/resources/law_related_education_network/how_courts_work/discovery/, [dostęp: 12.12.2020 r.].

⁴⁵⁰ *Disclosure*, w: *American Heritage Dictionary of the English Language*, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, wyd. 5., 2016.

⁴⁵¹ Aczkolwiek w doktrynie spotykać można zamiennie określenia takie jak *to reveal*, *to expose*, czy *inspection*.

mataczeniu dowodami.⁴⁵² Jednym z narzędzi procesowych pozwalających na realizację tych założeń ma być obowiązkowe ujawnianie dowodów przed procesem przez obie strony, co ma pozwolić uczestnikom postępowania zapoznać się z nowymi faktami i ewentualnie pomóc w ich odparciu, bądź przedstawieniu przeciwdowodów⁴⁵³, co z kolei redukuje element zaskoczenia i domniemywań w toku procesu, tym bardziej że jedną z najczęstszych taktyk procesowych jest powstrzymywanie się lub wręcz utrudnianie ujawniania zawczasu zebranego materiału dowodowego (*concealment*).⁴⁵⁴

W doktrynie wyróżnia się zasadniczo trzy rodzaje ujawniania dowodów, tj. dostęp do dowodów rzeczowych (*tangible evidences*⁴⁵⁵), do protokołów Wielkiej Ławy Przysięgłych (*grand jury minutes*) i do list świadków oskarżenia (*list of the government's witnesses*). W pierwszej grupie wymienić można dla przykładu broń, odciski palców, notatki służbowe, pisemne oświadczenia o przyznaniu się do winy, oświadczenia innego współoskarżonego, książki, raporty balistyczne, ślady po krwi i innych wydzielinach, kopie dokumentów, listy, zdjęcia, itd. Do drugiej grupy należą przede wszystkim zeznania świadków strony przeciwnej. Wiedza na temat treści zeznań świadka oskarżenia nierzadko stanowi dla obrony większą wartość niż dowody materialne. Jednakże dostęp do nich, jeśli w ogóle realny⁴⁵⁶, możliwy jest przede wszystkim poprzez zapoznanie się z protokołami Wielkiej Ławy. Niekiedy może to też stanowić potencjalne źródło wiedzy na temat innych dowodów, zgromadzonych przez oskarżenie. Nie powinien więc dziwić fakt,

⁴⁵² *Pre-trial disclosure in criminal cases*, The Yale Law Journal 1951, t. 60, s. 626.

⁴⁵³ G. Ragland, *Discovery before trial*, Chicago 1932, s. III.

⁴⁵⁴ L.B. Orfield, *Criminal procedure from arrest to appeal*, Nowy Jork 1947, ss. 321-323.

⁴⁵⁵ Szerzej na temat dowodów rzeczowych patrz: wyrok *People v. Gatti* z 1938 r., 167 Misc. 545, 4 N.Y.S. 2d 130; *Decisions. Criminal Law. Procedure. Discovery and inspection of state's evidence by defense*, Columbia Law Review 1939, t. 39, nr 2, ss. 287-291; J.C. Dowling, *Pre-trial inspection of prosecution's evidence by defendant*, Dickinson Law Review 1949, t. 53, z. 4, ss. 301-308; *Notes. Inspection by the accused before trial*, Harvard Law Review 1928, t. 41, nr 4, ss. 519-522; M.H. Justak, *The inspection of state's evidence by the defendant in advance of trial*, Journal of Criminal Law and Criminology 1947, t. 38, z. 3, ss. 249-255; *Notes. Criminal Law. Written confessions. Pre-trial inspection by counsel for accused*, Tulane Law Review 1945, t. 20, nr 1, ss. 133-135.

⁴⁵⁶ Wyrok *Commonwealth v. Galvin* z 1948 r., 323 Mass 205, 211, 80 N.E.2d 825, 830.

że w przeszłości częstokroć takiego dostępu odmawiano.⁴⁵⁷ Najczęściej jednak spotykano się z częściowym dostępem do tychże protokołów, a to z racji tego, że prokurator musiał zaprezentować jedynie minimalną, wymaganą przez statuty⁴⁵⁸, ilość dowodów, wystarczającą do tego, by wnieść oskarżenie.⁴⁵⁹ Zatem dostęp do tej części protokołów przysięgłych, które zawierały informacje o dowodach, na których prokurator nie zamierzał oprzeć aktu oskarżenia, był uznany za zbędny. W pozostałych przypadkach, gdy prawo stanowe tego nie regulowało, udostępniano protokoły, gdy oskarżony twierdził, że jego prawa konstytucyjne zostały naruszone, gdy stwierdzono niewłaściwe postępowanie sędziów przysięgłych lub uznano, że dowody służące za podstawę oskarżenia są niewystarczające.⁴⁶⁰ Nawet rzekomość niewystarczającej ilości dowodów obciążających mogła stanowić podstawę do przyznania wglądu w protokoły.⁴⁶¹ Trzecią z kolei grupę informacji podlegających ujawnieniu stanowią listy świadków oskarżenia. Oskarżony uprawniony jest do otrzymania listy nazwisk i adresów świadków.⁴⁶² Zwykle są to świadkowie, którzy zeznawali przed przysięgłymi⁴⁶³, rzadziej lista ta obejmuje wszystkich świadków znanych prokuratorowi lub których ma on zamiar powołać na procesie.⁴⁶⁴ Jednakże takie uprawnienie przyznane oskarżonemu, nie gwarantuje mu, że może on się zapoznać ze wszystkimi świadkami oskarżenia, bowiem prokurator może

⁴⁵⁷ Wyrok *McAden v. State* z 1945 r., 155 Fla. 523, 21 So.2d 33 i wyrok *Poyner v. Commonwealth*, z 1938 r., 274 Ky. 813, 120 S.W.2d 649.

⁴⁵⁸ Por. np. dla stanu Iowa: §772.4 Iowa Code Ann. z 1949 r., czy dla stanu Kentucky: §110 Ky. Crim. Code.

⁴⁵⁹ Por. np. statut dla stanu Minnesota z 1946 r.: § 628.03 Minn. Stat. Ann.

⁴⁶⁰ Wyrok *People v. Steinhardt* z 1905 r., 47 Misc. 252, 93 N.Y.Supp 1026.

⁴⁶¹ Wyrok *People v. Moskowitz* z 1922 r., 119 Misc 837, 196 N.Y.Supp. 634; wyrok *People v. Wood* z 1916 r., 93 Misc 701, 157 N.Y.Supp. 541; wyrok *People v. Klaw* z 1907 r., 53 Misc. 158, 104 N.Y.Supp. 482.

⁴⁶² Z historycznego punktu widzenia reguły federalne do list świadków dopuszczały jedynie oskarżonych o popełnienie czynu zagrożonego karą śmierci (18 U.S.C. § 3432 z 1946 r.), a ówczesna linia orzecnicza sądów federalnych, opowiadająca się przeciwko ich ujawnianiu, nie rozszerzała tego uprawnienia na oskarżonych o popełnienie innych czynów (np. w sprawie *Moore v. Aderhold* z 1939 r., 108 F. 2d 729; *Jones v. United States* z 1908 r., 162 Fed. 417; czy *United States v. Oley* z 1937 r., 21 F. Supp. 281).

⁴⁶³ Por. np. statut dla stanu Oklahoma z 1938 r.: tyt. 22, § 384 Okla. Stat. Ann. lub dla stanu Południowa Dakota z 1939: § 34.1233 S. Dak. Code.

⁴⁶⁴ Por. np. statut dla stanu Arizona z 1939 r.: § 44-759 Ariz. Code Ann., dla stanu Kolorado z 1935 r.: roz. 48, § 455 Colo. Stat. Ann., czy dla stanu Iowa z 1949 r.: § 769.4 Iowa Code Ann.

powołać świadka spoza wspomnianej listy w przypadku, kiedy dowiedział się o jego istnieniu już po jej sporządzeniu⁴⁶⁵, jak również kiedy zostanie on powołany *ad hoc* w ramach dowodu przeciwnego do przedstawionych twierdzeń obrony.

Prócz zarysowanej powyżej problematyki ścierania się koncepcji przemawiających za bądź przeciw ujawnianiu oskarżonemu i jego obrońcy poszczególnych kategorii informacji, będących w posiadaniu organu prokuratorskiego, niemniejszą trudność w stosunkowo jednoznacznym scharakteryzowaniu tej instytucji stanowi mnogość i rozczłonkowanie norm ją regulujących na gruncie prawa amerykańskiego. Do źródeł współczesnego modelu *discovery* należy zaliczyć Konstytucję Stanów Zjednoczonych, poszczególne konstytucje stanowe, prawo statutowe, reguły sądowe, orzecznictwo, etyczne reguły i standardy oraz wewnętrzne wytyczne.

2.2.2. Konstytucja jako źródło instytucji dostępu do akt

Analiza bieżącego dorobku doktryny pozwala na stwierdzenie, że nauka prawa karnego procesowego aktualnie w większym stopniu zaczęła dostrzegać pochodzenie uprawnienia dostępu do akt przez podejrzanego w przepisach konstytucyjnych, a konkretnie w zawartej w 14. poprawce klauzuli *due process*, którą ustawa zasadnicza wprowadza i gwarantuje. Niewątpliwie, znaczącą rolę w tym zakresie odegrało orzecznictwo, które nadało konkretną interpretację zapisom Konstytucji. Wynika z nich przede wszystkim wymóg udostępniania przez prokuratora oskarżonemu każdego dowodu, który jest korzystny (*favorable*)⁴⁶⁶, będącego w jego posiadaniu, i który jest istotny (*material*) z punktu widzenia winy lub kary (tzw. *Brady rule*, *Brady evidence* lub

⁴⁶⁵ Np. wyrok *People v. Weisberg* z 1947 r., 396 Ill. 412, 71 N.E.2d 671, czy *State v. Cook* z 1883 r., 30 Kan. 82, 1 Pac 32; Aczkolwiek były przypadki, że sąd dopuścił zeznania świadka spoza listy, który był znany prokuratorowi jeszcze w trakcie jej sporządzania, np. w sprawie *State v. McDonald* z 1925 r. (51 Mont. 1, 149 Pac. 279) i chociaż uznano, że oskarżenie w ten sposób dopuściło się zaniedbania, to jednak odmówiono oskarżonemu prawa do nowego procesu.

⁴⁶⁶ Por. np. P.T. Duerr, *Pretrial identification procedures: the expanded duty to disclose favorable evidence*, Notre Dame Law Review 1975, t. 50, s. 510.

Brady material).⁴⁶⁷ Przy czym określenie „korzystny” nie oznacza jedynie dowodów uniewinniających (*exculpatory evidence*), lecz również takie, które mogą podważyć wiarygodność świadka oskarżenia (*impeachment evidence*), tzw. reguła Bagleya.⁴⁶⁸ Z kolei, uznając charakter dowodu za istotny, określa się, że istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo jego wpływu na wynik końcowy postępowania.⁴⁶⁹ Co więcej, prokurator winien aktywnie poszukiwać dowodów w aktach sprawy, jak również w aktach jednostek powiązanych, które mogą być w posiadaniu tego typu informacji.⁴⁷⁰ Obowiązek ujawnienia akt o tym charakterze spoczywa na prokuratorze niezależnie od tego, czy oskarżony sprecyzował to w swoim wniosku.⁴⁷¹ Nie wynika jednak z tych wskazań, że prokurator obligowany jest do udostępnienia całości zebranego przez siebie materiału dowodowego.⁴⁷² Wymóg konstytucyjny uznaje się za spełniony, jeśli udostępnione zostaną te korzystne dowody, do których ograniczenie dostępu pozbawiłoby oskarżonego rzetelnego procesu. Zasadniczo również, ani przepisy, ani orzecznictwo nie precyzuje, w jakim czasie udostępnienie tych materiałów powinno być dokonane. Przyjmuje się jednak, że ujawnienie powinno nastąpić w takim czasie, by obrona mogła z uzyskanymi materiałami się zapoznać i efektywnie je wykorzystać w trakcie procesu (*timely disclosure*)⁴⁷³, co niekoniecznie oznacza, że musi to nastąpić przed jego rozpoczęciem.⁴⁷⁴

⁴⁶⁷ Wyrok *Brady v. Maryland* z 1963 r., 373 U.S. 83, 87.

⁴⁶⁸ Wyrok *United States v. Bagley* z 1985 r., 473 U.S. 667, 676 oraz wyrok *Giglio v. United States* z 1972 r., 405 U.S. 150, 154; por. także: J. Hunt, *Disclosure under Brady v. Maryland - a prosecutor's view*, *The North Carolina State Bar Journal* 2006, t. 11, s. 23, gdzie autor uznaje, że *impeachment material* wlicza się do *exculpatory material*.

⁴⁶⁹ Wyrok *Strickland v. Washington* z 1984 r., 466 U.S. 668, 694.

⁴⁷⁰ Wyrok *Kyles v. Whitley* z 1995 r. 514 U.S. 419, 433.

⁴⁷¹ Wyrok *United States v. Agurs* z 1976 r., 427 U.S. 110.

⁴⁷² Wyrok *Weatherford v. Bursey* z 1977 r., 429 U.S. 545, 559.

⁴⁷³ Wyrok *United States v. Copp* z 2001 r., 267 F.3d 132, 146.

⁴⁷⁴ Wyrok *United States v. Gordon* z 1988 r., 884 F.2d 1397, 1403; wyrok *Patler v. Slayton* z 1974 r., 503 F.2d 472, 479.

2.2.3. Prawo stanowione jako źródło instytucji dostępu do akt

Jednym z głównych przykładów prawa stanowionego, traktującego o problematyce dostępności materiału dowodowego dla oskarżonego jest tzw. *Jencks Act*⁴⁷⁵ z 1957 r., będący pokłosiem sprawy *Jencks v. United States*⁴⁷⁶ z tego samego roku. Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił ten dokument, celem skodyfikowania procedury, która zabezpieczyłaby dostęp obrońcy do oświadczeń świadków oskarżenia, uniemożliwiając jednocześnie nieuzasadnione lub przedwczesne ujawnienie wrażliwych, bądź tajnych informacji⁴⁷⁷, jak również w celu ochrony tegoż świadka przed groźbami, przekupstwem lub krzywoprzysięstwem.⁴⁷⁸ Akt ten, co nie jest często spotykane, zawiera legalną definicję oświadczenia świadka (*statement*) powołanego przez oskarżyciela, przez co rozumie się: (a) pisemne oświadczenie poczynione przez świadka i przez niego podpisane w lub w inny sposób uznane bądź zaakceptowane, lub (b) stenograficzne, mechaniczne, elektryczne lub inne nagranie lub jego transkrypcja, które jest zasadniczo dosłownym odtworzeniem ustnego oświadczenia złożonego przez świadka i zarejestrowanego jednocześnie ze składania takiego oświadczenia, lub (c) oświadczenie, niezależnie od tego, jak zostało złożone lub nagrane, lub jego transkrypcja, jeśli taka istnieje, złożone przez świadka przed Wielką Ławą Przysięgłych (tzw. *Jencks material*).⁴⁷⁹ Prócz tego, przepis określa zakres i czas, kiedy ujawnienie takich oświadczeń może nastąpić,

⁴⁷⁵ 18 U.S.C. § 3500.

⁴⁷⁶ 353 U.S. 657.

⁴⁷⁷ T.E. Foster, *The Jencks Act. Rule 26.2. Rule 612 interface. Confusion worse confounded*, *Oklahoma Law Review* 1981, t. 34, nr 4, s. 691.

⁴⁷⁸ Wyrok *United States v. Walk* z 1975 r., 533 F.2d 417, 419.

⁴⁷⁹ 18 U.S.C. § 3500(e); oryginalny tekst: „The term "statement", as used in subsections (b), (c), and (d) of this section in relation to any witness called by the United States, means- (1) a written statement made by said witness and signed or otherwise adopted or approved by him; (2) a stenographic, mechanical, electrical, or other recording, or a transcription thereof, which is a substantially verbatim recital of an oral statement made by said witness and recorded contemporaneously with the making of such oral statement; or (3) a statement, however taken or recorded, or a transcription thereof, if any, made by said witness to a grand jury.”; por. także: D.B. Olney, *Expanding defendant's discovery: the Jencks Act at pretrial hearings*, *Buffalo Law Review* 1975, t. 24, ss. 423-426.

wskazując, że żadne oświadczenia, będące w posiadaniu Stanów Zjednoczonych⁴⁸⁰, złożone przez świadka oskarżenia lub potencjalnego świadka oskarżenia (za wyjątkiem oskarżonego) nie mogą być przedmiotem ujawnienia przed złożeniem przez niego zeznań w trakcie bezpośredniego przesłuchania na procesie.⁴⁸¹ Wydaje się, że zapis ten w dużym stopniu ograniczył, jeśli nie uniemożliwił, sposobność zapoznania się przez oskarżonego i jego obrońcę z oświadczeniami świadków oskarżenia przed rozpoczęciem procesu.⁴⁸² Kwestia sporna pojawia się wówczas, kiedy zakres przedmiotowy *Jencks materials* pokrywa się, choćby w części, z *Brady materials*. W orzecznictwie istnieje rozłam, co do materii, które regulacje uznać należy za nadrzędne w zakresie, w jakim określają czas ujawnienia zawartych w nich informacji. Istnieje grupa sądów stojących na stanowisku, że w przypadku zbiegu tych dwóch wspomnianych norm, tzn. kiedy w oświadczeniach świadków oskarżenia znajdują się materiały kosztowne i istotne dla oskarżonego, norma wynikająca z *Jencks Act* deroguje *Brady rule*, powodując że sąd nie może przychylić się do wniosku oskarżonego lub jego obrońcy do przedprocesowego dostępu do tych akt, a prokurator nie ma obowiązku ich ujawnić.⁴⁸³ Nie bez przyczyny zapewne ten akt prawny w doktrynie rozpatrywano jako niekonstytucyjny.⁴⁸⁴ Druga grupa z kolei odwoływała się do konstytucyjnych korzeni reguły Brady'ego, uznając, że wymogi ustawy zasadniczej mają charakter nadrzędny wobec prawa stanowionego, a zatem *Brady material* podlega ujawnieniu, bez względu na to, gdzie się znajduje.⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ Co należy rozumieć, że w posiadaniu prokuratora.

⁴⁸¹ 18 U.S.C. § 3500(a) - „In any criminal prosecution brought by the United States, no statement or report in the possession of the United States which was made by a Government witness or prospective Government witness (other than the defendant) shall be the subject of subpoena, discovery, or inspection until said witness has testified on direct examination in the trial of the case.”.

⁴⁸² Wyrok *United States v. Hanna* z 1995 r., 55 F.3d 1456, 1459; wyrok *United States v. Levis* z 1994 r., 35 F.3d 148, 151; wyrok *United States v. McKenzie* z 1985 r., 768 F.2d 602, 609; wyrok *United States v. White* z 1984 r., 750 F.2d 726, 729; czy wyrok *United States v. Algie* z 1982 r., 667 F.2d 569, 571.

⁴⁸³ Wyrok *United States v. Presser* z 1988 r., 844 F.2d 1275, 1283; wyrok *United States v. Jones* z 1979 r., 612 F.2d 453, 455; wyrok *United States v. Scott* z 1975 r., 524 F.2d 465, 467.

⁴⁸⁴ S.C. Leckar, *Unveiling informant testimony: the unconstitutionality of the Jencks Act*, American University Criminal Law Brief 2007, t. 3, z. 1, s. 40.

⁴⁸⁵ Wyrok *United States v. Tarantino* z 1988 r., 846 F.2d 1384, 1414-15; wyrok *United States v. Starusko* z 1984 r., 729, F.2d, 256, 263; wyrok *United States v. Owens* z 1996 r., 933 F.Supp. 76, 84-85; wyrok *United States v.*

W katalogu regulacji prawnych odnoszących się do kwestii udostępniania akt znaleźć można również tzw. Federalne Reguły Postępowania Karnego (*Federal Rules of Criminal Procedure*, dalej jako: FRCP), obowiązujące od 1946 r. To one w dużo bardziej precyzyjny i zarazem szerszy sposób zakreślają prokuratorski obowiązek udostępniania akt oskarżonemu i jego obrońcy. Reguła 16. FRCP⁴⁸⁶, zatytułowana *Discovery and inspection*, to główny przepis traktujący o tej materii. Pomimo faktu, że przepis ten ustanawia obowiązek po stronie organu prokuratorskiego do ujawniania poszczególnych typów dokumentów, wymóg ten aktywuje się niejako dopiero po złożeniu przez oskarżonego odpowiedniego wniosku, chociaż wiele sądów przyjęło rozwiązania stosowane na szczeblu stanowym, gdzie taki dostęp następuje automatycznie.⁴⁸⁷ Prokurator winien ujawnić treść wszelkich istotnych ustnych oświadczeń oskarżonego, złożonych przed lub po aresztowaniu, w trakcie przesłuchania przez osobę, o której wiedział on, że jest urzędnikiem państwowym, jeśli prokuratura zamierza wykorzystać te oświadczenia na procesie.⁴⁸⁸ Ujawnieniu i udostępnieniu do wglądu, kopiowania, czy fotografowania podlegają wszystkie istotne pisemne lub zarejestrowane oświadczenia oskarżonego - jeśli znajdują się w posiadaniu, pieczy lub pod kontrolą prokuratora oraz jeśli prokurator wie lub dzięki zachowaniu należytej staranności mógł wiedzieć o istnieniu tych oświadczeń - jak również część wszelkich pisemnych zapisów, zawierających treść wszelkich istotnych ustnych oświadczeń, złożonych przed lub po aresztowaniu, jeśli

McVeigh z 1996 r., 923 F.Supp. 1310, 1315; wyrok *United States v. Thevis* z 1979 r., 84 F.R.D. 47, 54; wyrok *United States v. Beckford* z 1997 r., 962 F.Supp. 780, 791; szerzej na temat relacji pomiędzy konstytucyjnym obowiązkiem ujawniania dowodów a *Jencks Act* patrz: D.B. Wexler, *The constitutional disclosure duty and the Jencks Act*, St. John's Law Review 1966, t. 40, ss. 207-209.

⁴⁸⁶ <https://www.federalrulesofcriminalprocedure.org/title-iv/rule-16-discovery-and-inspection/> [dostęp: 17.05.2020 r.].

⁴⁸⁷ Por. np. Rule 116.1 (a)(1) Local rules of the United States District Court for the District of Massachusetts, 2020 lub Rule 16.1 United States District Court for the District of Nebraska 2021, gdzie przewidziano ujawnienie akt niezależnie od tego, czy oskarżony złożył wniosek, czy nie, w przypadku popełnienia przestępstw lub wykroczeń pierwszego stopnia; por. też J. Portman, *Class A and Level One misdemeanors*, <https://www.criminaldefenselawyer.com/resources/criminal-defense/criminal-offense/class-a-misdemeanors.htm> [dostęp: 19.05.2020 r.].

⁴⁸⁸ Rule 16 (a)(1)(A) FRCP - „Defendant's Oral Statement. Upon a defendant's request, the government must disclose to the defendant the substance of any relevant oral statement made by the defendant, before or after arrest, in response to interrogation by a person the defendant knew was a government agent if the government intends to use the statement at trial.”.

oskarżony złożył to oświadczenie w trakcie przesłuchania przez osobę, o której wiedział on, że jest urzędnikiem państwowym, a także nagrane zeznania oskarżonego przed Wielką Ławą Przysięgłych, dotyczące zarzucanego mu czynu.⁴⁸⁹ Udostępnieniu podlegają także wcześniejsze rejestry karne oskarżonego, których kopie na wniosek powinien dostarczyć prokurator.⁴⁹⁰ Jak również winien on zezwolić oskarżonemu na wgląd, kopiowanie i fotografowanie książek, dokumentów, danych, zdjęć, przedmiotów materialnych, budynków i miejsc, lub części któregokolwiek z tych przedmiotów, jeśli znajduje się w posiadaniu, pieczy lub pod kontrolą prokuratora oraz przedmiot ten jest istotny dla przygotowania obrony, prokurator zamierza wykorzystać go na rozprawie lub przedmiot został pozyskany od oskarżonego bądź do niego należy.⁴⁹¹ Zgoda na wgląd, kopiowanie i fotografowanie dotyczy również wszelkich wyników lub raportów badań fizycznych i umysłowych, badań naukowych i eksperymentów, jeśli znajdują się w posiadaniu, pieczy lub pod kontrolą prokuratora oraz jeśli prokurator wie lub dzięki zachowaniu należytej staranności mógł wiedzieć o ich istnieniu oraz jeśli są one istotne dla przygotowania obrony, bądź prokuratura zamierza wykorzystać je w toku procesu.⁴⁹² Nieco odmiennie

⁴⁸⁹ Rule 16 (a)(1)(B) FRCP - „Defendant’s Written or Recorded Statement. Upon a defendant’s request, the government must disclose to the defendant, and make available for inspection, copying, or photographing, all of the following: (i) any relevant written or recorded statement by the defendant if: · the statement is within the government’s possession, custody, or control; and · the attorney for the government knows-or through due diligence could know-that the statement exists; (ii) the portion of any written record containing the substance of any relevant oral statement made before or after arrest if the defendant made the statement in response to interrogation by a person the defendant knew was a government agent; and (iii) the defendant’s recorded testimony before a grand jury relating to the charged offense.”.

⁴⁹⁰ Rule 16 (a)(1)(D) FRCP - „Defendant’s Prior Record. Upon a defendant’s request, the government must furnish the defendant with a copy of the defendant’s prior criminal record that is within the government’s possession, custody, or control if the attorney for the government knows-or through due diligence could know-that the record exists.”.

⁴⁹¹ Rule 16 (a)(1)(E) FRCP - „Documents and Objects. Upon a defendant’s request, the government must permit the defendant to inspect and to copy or photograph books, papers, documents, data, photographs, tangible objects, buildings or places, or copies or portions of any of these items, if the item is within the government’s possession, custody, or control and: (i) the item is material to preparing the defense; (ii) the government intends to use the item in its case-in-chief at trial; or (iii) the item was obtained from or belongs to the defendant.”.

⁴⁹² Rule 16 (a)(1)(F) FRCP - „Reports of Examinations and Tests. Upon a defendant’s request, the government must permit a defendant to inspect and to copy or photograph the results or reports of any physical or mental examination and of any scientific test or experiment if: (i) the item is within the government’s possession,

uregulowana jest kwestia dostępu do dokumentacji związanej z biegłymi, ponieważ oskarżony i jego obrońca mogą się z nią zapoznać jedynie w sposób pośredni, mianowicie poprzez pisemne podsumowanie (*written summary*) każdego zeznania, które prokurator zamierza wykorzystać na rozprawie głównej (według określonych reguł dowodowych,⁴⁹³ tj. reguły 702⁴⁹⁴, 703⁴⁹⁵ lub 705⁴⁹⁶). Zawierać ono powinno opinię świadka, jego kwalifikacje oraz podstawy i powody sporządzenia tej opinii.⁴⁹⁷ Powyższe regulacje nie

custody, or control; (ii) the attorney for the government knows-or through due diligence could know-that the item exists; and (iii) the item is material to preparing the defense or the government intends to use the item in its case-in-chief at trial.”.

⁴⁹³ Chodzi o tzw. Federalne Reguły Dowodowe (*Federal Rules of Evidence*, dalej jako: FRE), źródło: <https://www.rulesofevidence.org/> [dostęp: 17.05.2020 r.].

⁴⁹⁴ Reguła 702 FRE określa, że w przypadku, jeśli świadka można zakwalifikować jako eksperta ze względu na jego wiedzę, umiejętności, doświadczenie, szkolenie, czy wykształcenie, może on złożyć zeznania w formie opinii, jeżeli (łącznie) jego wiedza naukowa, techniczna lub z zakresu innej dziedziny, pomoże w zrozumieniu dowodu lub ustaleniu danego faktu; zeznanie oparto na wstarczającej ilości faktów lub danych; zeznanie złożono według rzetelnych zasad i metod, zaś biegły rzetelnie te zasady i metody zastosował do stanu faktycznego sprawy. (Tekst oryginalny: „A witness who is qualified as an expert by knowledge, skill, experience, training, or education may testify in the form of an opinion or otherwise if: (a) the expert’s scientific, technical, or other specialized knowledge will help the trier of fact to understand the evidence or to determine a fact in issue; (b) the testimony is based on sufficient facts or data; (c) the testimony is the product of reliable principles and methods; and (d) the expert has reliably applied the principles and methods to the facts of the case.”).

⁴⁹⁵ Reguła 703 FRE przewiduje, że biegły może oprzeć swoją opinię na faktach lub danych, o których został poinformowany lub które sam zaobserwował. Jeśli biegli przy formułowaniu opinii opierają się na tych faktach i dowodach w sposób rozsądny, nie muszą być dopuszczalni, by ich opinia została dopuszczona. Ale jeśli te fakty i dowody byłyby niedopuszczalne, autor opinii może przedstawić je ławie przysięgłych tylko wtedy, kiedy ich wartość dowodowa przy ocenie opinii przewyższa ich szkodliwy wpływ. (Tekst oryginalny: „An expert may base an opinion on facts or data in the case that the expert has been made aware of or personally observed. If experts in the particular field would reasonably rely on those kinds of facts or data in forming an opinion on the subject, they need not be admissible for the opinion to be admitted. But if the facts or data would otherwise be inadmissible, the proponent of the opinion may disclose them to the jury only if their probative value in helping the jury evaluate the opinion substantially outweighs their prejudicial effect.”).

⁴⁹⁶ Reguła 705 FRE stanowi, że, o ile sąd nie postanowi inaczej, biegły może wydać opinię wraz z uzasadnieniem bez konieczności uprzedniego zeznawania co do faktów i danych, które legły u podstaw jej wydania. Jednak może on zostać poproszony o ujawnienie tych faktów i dowodów podczas przesłuchania. (Tekst oryginalny: „Unless the court orders otherwise, an expert may state an opinion — and give the reasons for it — without first testifying to the underlying facts or data. But the expert may be required to disclose those facts or data on cross-examination.”).

odnoszą się jednak do raportów, memorandów i innych rządowych dokumentów wewnętrznych sporządzonych przez pełnomocnika rządu (*attorney for the government*)⁴⁹⁸ lub innego agenta rządowego w związku z dochodzeniem lub ściganiem w sprawie. Jak również nie odnoszą się do zeznań złożonych przez potencjalnych świadków oskarżenia, za wyjątkiem przypadków przewidzianych w 18 U.S.C. § 3500 (*Jencks Act*).⁴⁹⁹ A także nie mają zastosowania do nagranych postępowań Wielkiej Ławy Przysięgłych, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w Regule 6, 12(h), 16(a)(1) i 26.2 FRCP.⁵⁰⁰ Znamionym dla tego przepisu jest fakt, że nie precyzuje on czasu, w jakim ujawnienie wnioskowanych dokumentów miało nastąpić, jednak większość lokalnych regulacji normuje tę kwestię, opierając się na zapisach Reguły 12 FRCP⁵⁰¹.

⁴⁹⁷ Rule 16 (a)(1)(G) FRCP - „Expert Witnesses. At the defendant’s request, the government must give to the defendant a written summary of any testimony that the government intends to use under Rules 702, 703, or 705 of the Federal Rules of Evidence during its case-in-chief at trial. If the government requests discovery under subdivision (b)(1)(C)(ii) and the defendant complies, the government must, at the defendant’s request, give to the defendant a written summary of testimony that the government intends to use under Rules 702, 703, or 705 of the Federal Rules of Evidence as evidence at trial on the issue of the defendant’s mental condition. The summary provided under this subparagraph must describe the witness’s opinions, the bases and reasons for those opinions, and the witness’s qualifications.”.

⁴⁹⁸ Definicję legalną pojęcia *attorney for government* zawiera Reguła 1 (a)(1) FRCP, która za pełnomocnika rządu uznaje: Prokuratora Generalnego i jego upoważnionego asystenta, Prokuratora Stanów Zjednoczonych i jego upoważnionego asystenta, Prokuratora Generalnego dystryktu Guam lub inną osobę, którą prawo Guamu upoważnia do działania w sprawie, oraz każdego innego pełnomocnika, który z mocy prawa uprawniony jest do prowadzenia postępowania jako prokurator według FRCP. (Tekst oryginalny: „Attorney for the government” means: (A) the Attorney General or an authorized assistant; (B) a United States attorney or an authorized assistant; (C) when applicable to cases arising under Guam law, the Guam Attorney General or other person whom Guam law authorizes to act in the matter; and (D) any other attorney authorized by law to conduct proceedings under these rules as a prosecutor.”).

⁴⁹⁹ Rule 16 (a)(2) FRCP - „Information Not Subject to Disclosure. Except as permitted by Rule 16(a)(1)(A)-(D), (F), and (G), this rule does not authorize the discovery or inspection of reports, memoranda, or other internal government documents made by an attorney for the government or other government agent in connection with investigating or prosecuting the case. Nor does this rule authorize the discovery or inspection of statements made by prospective government witnesses except as provided in 18 U.S.C. § 3500.”.

⁵⁰⁰ Rule 16 (a)(3) FRCP - „Grand Jury Transcripts. This rule does not apply to the discovery or inspection of a grand jury’s recorded proceedings, except as provided in Rules 6, 12(h), 16(a)(1), and 26.2.”.

⁵⁰¹ Reguła 12 FRCP, głównie w części (c) i (d), dotyczy składania i rozpatrywania przez sąd wniosków przedprocesowych (*pretrial motions*). Sąd może określić stronom termin końcowy do składania takich wniosków, lecz jeśli tego nie uczyni, termin upływa wraz z początkiem procesu. Sąd powinien rozpatrzyć wszystkie wnioski przed rozpoczęciem procesu i nie może odroczyć jego rozpatrzenia, jeśli wpłynęłoby to niekorzystnie na prawo strony do odwołania.

Charakterystyczne jest również to, że w części (b), Reguła 16 odnosi się z kolei do problematyki udostępniania dokumentów prokuratorowi przez samego obrońcę, w ramach obustronnego, odwzajemnionego ujawniania dowodów.

Kolejną regułą traktującą o przedprocesowym ujawnianiu dokumentów jest Rule 26.2 FRCP, która weszła w życie z 1 grudnia 1980 r., a odnosi się do kwestii udostępniania oświadczeń świadka i w pewnym stopniu stanowi odzwierciedlenie wspomnianego wyżej *Jencks Act* w zakresie prokuratorskiego obowiązku ujawniania tych oświadczeń. Przepis ten został wprowadzony do zbioru reguł pod wpływem orzeczenia w sprawie *United States v. Nobles*⁵⁰² z 1975 r., ustanawiając obowiązek udostępniania prokuratorowi materiałów dotyczących świadka również po stronie oskarżonego i jego obrońcy, co było szeroko krytykowane w środowisku obrończym, głównie za pośrednictwem Amerykańskiego Stowarzyszenia Prawników (*American Bar Association*, dalej jako: ABA)⁵⁰³. Biorąc pod uwagę fakt, że zakres przedmiotowy regulacji Rule 26.2 i 18 USC § 3500 jest zbliżony, należy przyrzeć się uważniej występującym pomiędzy nimi różnicom, które w procesie subsumpcji mogą być istotne. W pierwszej kolejności należy wskazać, że Reguła 26.2 w punkcie (f) definiuje także pojęcie oświadczenia (*statement*), które z pozoru tylko jest swoistym *superfluum*, stanowiąc powielenie kodeksowego zapisu w § 3500 USC.⁵⁰⁴ W *Jencks Act* kwestia istotności oświadczenia (tzw. *materiality*) była

⁵⁰² 422 U.S. 225., aczkolwiek w tej sprawie prokurator domagał się udostępnienia sprawozdania z rozmów pomiędzy detektywem (*private investigator*) ze strony obrony, a potencjalnymi świadkami oskarżenia. Natomiast reguła 26.2 FRCP przewiduje raczej obowiązek ujawniania wszelkich istotnych dla sprawy oświadczeń świadka, przez stronę, która go powołuje. Został zatem ustanowiony obustronny obowiązek, na co zwracano uwagę jeszcze przed wejściem w życie wspomnianej reguły, lecz już po zapadnięciu wyroku w sprawie *United States v. Noble* - por. *United States v. Pulvirenti* z 1976 r., 408 F.Supp. 12, 14. (E.D. Mich. 1976).

⁵⁰³ Por. *Proposed amendments to the Federal Rules of Criminal Procedure: Hearing on H.R. 7473 and H.R. 7817 before the Subcomm. on Crim. Justice of the H. Comm. on the Judiciary*, 96th Cong. 17-18, 1980 r.

⁵⁰⁴ Jedyna różnica pomiędzy 26.2 (f)(2), a 18 USC § 3500 polega na tym, że w regule zrezygnowano z wyodrębnienia zapisów lub transkrypcji na stenograficzne, mechaniczne i elektroniczne, na rzecz bardziej ogólnego pojęcia „jakiegokolwiek zapisy lub transkrypcje zapisów”. Por. Rule 26.2 (f)(2) - „Statement” Defined. As used in this rule, a witness’s “statement” means: (1) a written statement that the witness makes and signs, or otherwise adopts or approves; (2) a substantially verbatim, contemporaneously recorded recital of the witness’s oral statement that is contained in any recording or any transcription of a recording; or (3) the witness’s statement to a grand jury, however taken or recorded, or a transcription of such a statement.”.

interpretowana stosunkowo wąsko,⁵⁰⁵ jak również orzecznictwo stało na stanowisku, że udostępnianiu obronie powinny podlegać jedynie te oświadczenia, bądź części oświadczeń, które można określić jako „własne słowa świadka” (*witness' own words*).⁵⁰⁶ Przedmiotem rozważań judykatury pod kątem znaczenia pojęcia *statement* była także kwestia brudnopisów stworzonych przez przesłuchującego w trakcie przesłuchiwanie świadka. Lwia część z nich bowiem, po wypełnieniu raportu z przesłuchania, ulegała zniszczeniu, co w większości przypadków nie budziło zastrzeżeń sądów,⁵⁰⁷ jednak część z nich uznała taką praktykę za niedozwoloną,⁵⁰⁸ a nawet uważała, że powinny one podlegać ujawnieniu.⁵⁰⁹ Wprowadzenie definicji zawartej w regule 26.2 FRCP, która rozszerzyła zakres znaczeniowy pojęcia *statement* na wszystkie oświadczenia, będące w posiadaniu każdej ze stron, jak również ma zastosowanie do wszystkich świadków, z wyjątkiem oskarżonego, co nie położyło kresu wspomnianym rozważaniom, czy dylematom, a jedynie zaostrzyło ten spór, który trwa do dziś.⁵¹⁰ Jednak nie jest też tak, że wprowadzona reguła jedynie przysporzyła więcej problemów interpretacyjnych, niż korzyści.⁵¹¹ Bowiem w kwestii czasookresu udostępniania oświadczeń świadka *Jencks Act* wyraźnie wskazywał, że oświadczenia te nie mogą być ujawnione, nim świadek nie zezna na

⁵⁰⁵ Wyrok *Goldberg v. United States* z 1976 r., 425 U.S. 94, 105-107; wyrok *United States v. Swindler* z 1973 r., 476 F.2d 167; czy wyrok *United States v. Missler* z 1969 r., 414 F.2d 1293; por. także: J.R. Weeks, *No wrong without a remedy: the effective enforcement of the duty of prosecutors to disclose exculpatory evidence*, *Ohlahoma City University Law Review* 1997, t. 22, s. 902.

⁵⁰⁶ Wyrok *Palermo v. United States* z 1959 r., 360 U.S. 343, 352.

⁵⁰⁷ Wyrok *United States v. Pacheo* z 1974 r., 489 F.2d 554.

⁵⁰⁸ Wyrok *United States v. Harris* z 1976 r., 543 F.2d 1247; wyrok *United States v. Harrison* z 1975 r., 524 F.2d 421; wyrok *United States v. Johnson* z 1964 r. 337 F.2d 180; por. także CH.A. Pulaski, *Extending the disclosure requirements of the Jencks Act to defendants: constitutional and nonconstitutional considerations*, *Iowa Law Review* 1978, nr 64, z. 1, s. 8.

⁵⁰⁹ Wyrok *Campbell v. United States* z 1963 r., 373 U.S. 487, 496-497; czy wyrok *United States v. Carrasco* z 1976 r., 537 F.2d 372.

⁵¹⁰ M.E. Burkland, *Federal Rule of Criminal Procedure 26.2: the impact on unsettled Jencks Act issues*, *University of Illinois Law Review* 1981, t. 1981, nr 4, s. 907.

⁵¹¹ Por. też ciekawe rozważania orzecznicze w kwestii rozróżnienia *statement* na *testimonial* (dowodowe, mające charakter dowodowy) i *nontestimonial* (bezdowodowe, nie mające charakteru dowodowego), np. w sprawach *Davis v. Washington* z 2006 r., 547 U.S. 813; *People v. Cage* z 2007 r., 40 Cal. 4th 965, 984; *People v. Romero* z 2008 r., 44 Cal. 4th 386; czy w sprawie *People v. Johnson* z 2007 r. 150 Cal. App. 4th 1467, 1478.

procesie, co również przyczyniło się do wystąpienia rozbieżnych nurtów orzecznich.⁵¹² Reguła 26.2 rozwiązała niejako tę kwestię, ponieważ w swej treści w ogóle nie odnosi się do pojęcia proces, czyli *trial*, wymagając jedynie, by przed dopuszczeniem ujawnienia oświadczenia, świadek zeznał na bezpośrednim przesłuchaniu (Rule 26.2(a)). Ściśle z tematyką wyznaczonej granicy czasowej, od której możliwe jest ujawnianie oświadczeń świadków, wiąże się kwestia odpowiedniej ilości czasu dla oskarżonego i jego obrońcy, by można się było z udostępnionymi materiałami zapoznać w sposób niezbędny dla przygotowania efektywnej obrony. Swego rodzaju rozwiązaniem w tym zakresie przyniosło orzecznictwo, które zaproponowało zastosowanie Federalnych Reguł Dowodowych celem sprostania restrykcjom czasowym przewidzianym przepisami.⁵¹³ W pierwszej kolejności odwoływano się do Reguły 102 FRE, która określała *ratio legis* reguł dowodowych, mianowicie stwierdzając, że wszelkie interpretacje tych reguł winny być dokonywane w taki sposób, by postępowanie prowadzone było w sposób rzetelny, przy wyeliminowaniu zbędnych kosztów i opóźnień, oraz w sposób sprzyjający rozwojowi prawa dowodowego, zmierzając do ustalenia prawdy i zapewnienia słusznego rozstrzygnięcia.⁵¹⁴ Z kolei reguła 403 FRE przyznawała sądowi uprawnienie do wyłączenia pewnej grupy dowodów w przypadku, jeśli ich wartość dowodowa przewyższała zagrożenie wynikające z nieuczciwego uprzedzenia, mylenia kwestii, wprowadzania w błąd ławy przysięgłych, nieuzasadnionej zwłoki, straty czasu lub niepotrzebnego przedstawiania skumulowanych

⁵¹² Problematyką sporną wśród sądów była interpretacja pojęcia *trial* i kwestia, czy należy rozumieć to pojęcie wąsko i odnosić je jedynie do fazy procesowej (jak np. w sprawach *United States v. Murphy* z 1978 r., 569 F.2d 771; *United States v. Sebastian* z 1974 r., 497 F.2d 1267; *Robbins v. United States* z 1973 r., 476 F.2d 26; czy *United States v. Montos* z 1970 r., 421 F.2d 215), czy jednak nadać mu znaczenie szersze i rozumieć pod tym pojęciem również etap przedprocesowy, czyli *pre-trial* (jak np. w sprawie *United States v. Hinton* z 1980 r., 631 F.2d 769); por. także: E.S. Podgor, *Criminal discovery of Jencks witness statements: timing makes a difference*, Georgia State University Law Review 1999, t. 15, ss. 661-666.

⁵¹³ Wyrok *United States v. Algje* z 1980 r., 503 F. Supp. E.D. Ky. 783; wyrok *United States v. Jackson* z 1975 r., 405 F. Supp. 938.

⁵¹⁴ Rule 102 FRE - „These rules should be construed so as to administer every proceeding fairly, eliminate unjustifiable expense and delay, and promote the development of evidence law, to the end of ascertaining the truth and securing a just determination.”.

dowodów.⁵¹⁵ Wnioskowano z tych reguł, że jest możliwe dopuszczenie wcześniejszego ujawnienia dowodów w wyjątkowych okolicznościach.⁵¹⁶ Z drugiej jednak strony, pojawienie się w porządku prawnym reguły 26.2 FRCP zrodziło nowe zagadnienia istotne z punktu widzenia praktyki. Mianowicie, do rozwiązania przez doktrynę i orzecznictwo pozostała zależność pomiędzy Rule 26.2 FRCP a zasadą *work-product doctrine*, która ukonstytuowała się na kanwie sprawy *Hickman v. Taylor*⁵¹⁷ z 1947 r., a przewidywała wyłączenie z udostępniania prokuratorowi dowodów rzeczowych lub ich niematerialnych odpowiedników, które były gromadzone przez obronę w oczekiwaniu na proces. Wyłom w tej zasadzie mógł z kolei doprowadzić do naruszenia tajemnicy adwokackiej.⁵¹⁸ Kolejnym wątkiem jest relacja pomiędzy regułą 26.2 FRCP a przewidzianą przez 6. Poprawkę do Konstytucji Stanów Zjednoczonych klauzulą wezwania do obowiązkowego stawiennictwa środków obrony (tzw. *Compulsory Process Clause*)⁵¹⁹. Doktryna stanęła na stanowisku, że reguła ta może nakładać na obrońcę nadmiernie uciążliwe wymagania w stosunku do ujawniania oświadczeń powoływanego przez niego świadka w porównaniu do uprawnienia, które przewiduje ustawa zasadnicza,⁵²⁰ dlatego też wszelkie wymogi stawiane przez Rule 26.2, wykraczające poza zakres określony przez 6. Poprawkę, mogą

⁵¹⁵ Rule 403 FRE - „The court may exclude relevant evidence if its probative value is substantially outweighed by a danger of one or more of the following: unfair prejudice, confusing the issues, misleading the jury, undue delay, wasting time, or needlessly presenting cumulative evidence.”

⁵¹⁶ Wyrok *Dollar v. Long Mfg., N.C., Inc.* z 1977 r., 561 F.2d 613; *N.V. Maatschappij Voor Industriële Waarden v. A.O. Smith Corp.* z 1978 r., 590 F.2d 415; *Vockie v. General Motors Corp., Chevrolet Division* z 1975 r., 66 F.R.D. 57; *United States v. Robinson* z 1977 r., 560 F.2d 570; *Longenecker v. General Motors Corp.* z 1979 r., 594 F.2d 1283.

⁵¹⁷ 329 U.S. 495.

⁵¹⁸ Wyrok *Weatherford v. Burse* z 1977 r., 429 U.S. 545; por. także N.R. Allis, *Limitations on prosecutorial discovery of the defense case in federal courts: the shield of confidentiality*, *Southern California Law Review* 1977, t. 50, z. 3, ss. 481-483; por. także wyrok *Goldberg v. United States* z 1976 r., 425 U.S. 94.

⁵¹⁹ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Poprawka VI, zd. 2. *in medio*, Tłum. Andrzej Pułto, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002; treść oryginalna: „In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to (...) have compulsory process for obtaining witnesses in his favor (...)”.

⁵²⁰ Wyrok *Washington v. Texas* z 1967 r., 388 U.S. 14; por. także: P. Westen, *The Compulsory Process Clause*, *Michigan Law Review* 1974, t. 73, z. 1, ss. 111-117; Note, *Another look at unconstitutional conditions*, *University of Pennsylvania Law Review* 1968, t. 117, z. 1, s. 114; Note, *The preclusion sanction - a violation of the constitutional right to present a defence*, *Yale Law Journal* 1972, t. 81, z. 7, s. 1342.

być uznane za niekonstytucyjne.⁵²¹ Trzecią kwestią sporną, wywołaną wprowadzeniem wspomnianej reguły, jest jej relacja do nadanego oskarżonemu przez 5. Poprawkę⁵²² przywileju zakazu samooskarażenia (*privilege against self-incrimination*). O ile Reguła 26.2 nie dotyczy ujawniania oświadczeń samego oskarżonego, jeśli postanowił zeznawać na procesie, to jednak w przypadku innych świadków, ich oświadczenia mogą być niekorzystne dla oskarżonego, jeśli przytaczają jego własne sformułowania, stąd wymóg ich ujawniania na podstawie Reguły 26.2 może naruszać ten przywilej.⁵²³ Aczkolwiek, z jednej strony Reguła 26.2(c) nadaje sądowi uprawnienie do usunięcia wszelkich obciążających oskarżonego wzmianek z materiałów podlegających udostępnieniu, z drugiej zaś orzecznictwo stanęło na stanowisku, że ujawnienie oświadczeń świadka innego niż oskarżony nie narusza jego przywileju.⁵²⁴

Wspomniane wyżej reguły federalne przewidują ujawnianie konkretnych dokumentów w trybie wnioskowym. Nie dookreślają jednak w żaden sposób wymogów formalnych, jakie taki wniosek powinien spełniać. Orzecznictwo wskazuje jednak, że taki wniosek kierowany przed oskarżonego, bądź jego obrońcę może być sformułowany w sposób bardzo nieformalny, jak np. w formie pytania „Czy mogę je [akta/dokumenty - przyp. aut.] zobaczyć?”.⁵²⁵ Jednakże brak jakiegokolwiek zapytania, czy prośby w tym zakresie, bądź też sformułowanie jej w sposób niewłaściwy (czyt. niezrozumiały, niejasny, nieczytelny), uniemożliwia podniesienie tej kwestii jako zarzutu w postępowaniu apelacyjnym.⁵²⁶

⁵²¹ Wyrok *Brooks v. Tennessee* z 1972 r., 406 U.S. 605.

⁵²² Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Poprawka V, zd. 3. *in principio*, Tłum. Andrzej Pułto, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002; treść oryginalna: „No person shall (...) be compelled in any criminal case to be a witness against himself (...)”.

⁵²³ Wyrok *United States v. Nobles* z 1975 r., 422 U.S. 234.

⁵²⁴ Wyrok *Fisher v. United States* z 1976 r., 425 U.S. 391; wyrok *Andresen v. Maryland* z 1976 r., 427 U.S. 463.

⁵²⁵ Wyrok *United States v. Aviles* z 1963 r., 315 F.2d 186; czy wyrok *Howard v. United States* z 1960 r., 278 F.2d 872 - jako „May I see it?”.

⁵²⁶ Wyrok *United States v. Taylor* z 1979 r., 599 F.2d 832; wyrok *United States v. Paroutian* z 1963 r., 319 F.2d 661; czy wyrok *United States v. Klinghoffer Bros. Realty Corp.* z 1960 r., 285 F.2d 487.

2.2.4. Normy etyczne i wewnętrzne regulacje

Prócz wyżej wymienionych aktów prawnych, w amerykańskim systemie prawnym występują również wewnętrzne regulacje dla pracowników prokuratury oraz zbiór norm etycznych, które w obu przypadkach w swoich zapisach poruszają kwestię ujawniania dowodów. Ich zakres przedmiotowy różni się w swej treści od przepisów federalnych, co stanowi kolejny przypadek wpływający na trudności wykładnicze tej instytucji.

W pierwszej kolejności należy wskazać tzw. Podręcznik Prokuratorów Stanów Zjedoczonych (*U.S. Attorneys' Manual*, dalej jako: USAM), stanowiący zbiór wewnętrznych wskazówek i praktyk dla prokuratorów Departamentu Sprawiedliwości.⁵²⁷ § 9-5.000 USAM odnosi się w ogólności do kwestii udostępniania, procesu i innych postępowań.⁵²⁸ Założeniem tej regulacji jest ujednoczenie postępowania w zakresie praktyki ujawniania informacji, przy jednoczesnym poszanowaniu istniejących już norm oraz z uwzględnieniem ograniczeń, bądź wyłączeń spod udostępniania (np. ze względu na bezpieczeństwo świadka, bezpieczeństwo narodowe lub przepisy traktujące o postępowaniu z informacjami niejawnymi).⁵²⁹ Zawiera ona wyznaczone przez Departament Sprawiedliwości zasady postępowania w sprawie ujawniania dowodów uniewinniających i tych służących do podważenia wiarygodności dowodów przedstawionych przez stronę przeciwną (§ 9-5.001), uwagi natury ogólnej, dotyczące

⁵²⁷ <https://www.justice.gov/jm/justice-manual> [dostęp: 03.03.2021].

⁵²⁸ Tytuł paragrafu „*Issues related to discovery, trial and other proceedings*”.

⁵²⁹ § 9-5.001 USAM - „Purpose. Consistent with applicable federal statutes, rules, and case law, the policy set forth here is intended to promote regularity in disclosure practices, through the reasoned and guided exercise of prosecutorial judgment and discretion by attorneys for the government, with respect to the government's obligation both to disclose exculpatory and impeachment information to criminal defendants and to seek a just result in every case. The policy is intended to ensure timely disclosure of an appropriate scope of exculpatory and impeachment information so as to ensure that trials are fair. The policy, however, recognizes that other interests, such as witness security and national security, are also critically important, see JM 9-21.000, and that if disclosure prior to trial might jeopardize these interests, disclosure may be delayed or restricted (e.g. pursuant to the Classified Information Procedures Act). This policy is not a substitute for researching the legal issues that may arise in an individual case. Additionally, this policy does not alter or supersede the policy that requires prosecutors to disclose "substantial evidence that directly negates the guilt of a subject of the investigation" to the grand jury before seeking an indictment, see JM 9-11.233.”.

udostępniania w postępowaniu karnym (§ 9-5.002), postępowania z dowodami związanymi z biegłymi sądowymi (§ 9-5.003 USAM), kwestie udostępniania dowodów wytworzonych w formie elektronicznej w sprawach karnych szczebla federalnego (§ 9-5.004 USAM)⁵³⁰, praktyki związane z przedstawianiem prokuratorowi informacji, służącej do potencjalnego podważenia wiarygodności, a związanej z osobą świadka, powołano przez organ wymiaru sprawiedliwości (§ 9-5.100 USAM), zeznań egzaminatora laboratoryjnego FBI (§ 9-5.110 USAM) oraz przesłanek wyłączenia jawności rozprawy dla przedstawicieli prasy i publiczności (§ 9-5.150 USAM). Wytyczne USAM przewidują ujawnianie dowodów wskazanych w § 9-5.001 USAM w szerszym zakresie i we wcześniejszym okresie, niż wynika to z norm konstytucyjnych i przepisów prawa stanowionego.⁵³¹ W tym też kontekście normy te zakładają, że dowody

⁵³⁰ Prócz standardów wskazanych w §9-5.004 USAM, w kwestii udostępniania informacji elektronicznych, należy wskazać wytyczne Prokuratora Generalnego, dotyczące wykorzystywania, ochrony i ujawniania informacji elektronicznych w federalnych sprawach karnych z 30 marca 2011 r. - <https://www.justice.gov/sites/default/files/oip/legacy/2014/07/23/electronic-communications.pdf> [dostęp: 09.04.2021 r.]. Przy okazji warto uczynić wzmiankę o elektronicznym udostępnianiu dowodów (tzw. *e-discovery*). Instytucja ta w amerykańskim prawie dużo bardziej jest rozwinięta w zakresie spraw cywilnych, jedna z noweli Federalnych Reguł Postępowania Cywilnego (dalej jako: FRCivP) wprowadziła w tym zakresie poprawkę do reguły 26(f) FRCivP. Aktualnie brak jest analogicznego zapisu w sprawach karnych. Dlatego też ujawnianie informacji w zapisie cyfrowym (*Electronically Stored Information*, tzw. ESI) jest przedmiotem postulatów i analiz doktryny, por. np. biuletyn wydany przez Biuro Spraw Narodowych (*Bureau of National Affairs*): J.P. Murphy, S.M. Byers, *E-discovery in the criminal context: considerations for company counsel*, *Digital discovery and e-evidence Rep.*, t. 9, z. 10, s. 1., czy J.P. Murphy, A.S. Esworthy, S.M. Byers, *E-discovery in criminal cases*, [w:] *The state of criminal justice 2012*, American Bar Association Criminal Justice Section, czerwiec 2012, ss. 155-171, a także E. Yaroshefsky, *Prosecutorial disclosure obligations*, *Hastings Law Journal* 2010, t. 62, ss. 1346-1347.

⁵³¹ Por. np. § 9-5.001(C)(1)-(4) USAM, wymieniający 4 kategorie informacji, które winny podlegać ujawnieniu, chociaż nie ma takiego wymogu konstytucyjnego (chodzi o dodatkowe informacje niewinniające, dodatkowe informacje podważające (przeciwdowody), informacje w ogólności oraz zbiór informacji); - „1. Additional exculpatory information that must be disclosed. A prosecutor must disclose information that is inconsistent with any element of any crime charged against the defendant or that establishes a recognized affirmative defense, regardless of whether the prosecutor believes such information will make the difference between conviction and acquittal of the defendant for a charged crime. 2. Additional impeachment information that must be disclosed. A prosecutor must disclose information that either casts a substantial doubt upon the accuracy of any evidence—including but not limited to witness testimony—the prosecutor intends to rely on to prove an element of any crime charged, or might have a significant bearing on the admissibility of prosecution evidence. This information must be disclosed regardless of whether it is likely to make the difference between conviction and acquittal of the defendant for a charged crime. 3. Information. Unlike the requirements of *Brady* and its progeny, which focus on evidence, the disclosure requirement of this section applies to information regardless of whether the information subject to disclosure would itself constitute admissible

uniewinniające muszą być udostępnione niezwłocznie po ich ujawnieniu,⁵³² z kolei dowody, mogące służyć podważeniu informacji przedstawianych przez stronę przeciwną, winny być udostępnione w rozsądnym czasie przed rozpoczęciem procesu, by później umożliwić jego efektywny przebieg.⁵³³ Od razu przykuwa uwagę fakt, że wskazane w USAM wyznaczniki ujawniania dowodów w odpowiednim czasie, nie odnoszą się do kryterium podmiotowego - więc np. potrzeby dostatecznego przygotowania się obrońcy do rozprawy - lecz raczej tylko do samego procesu pod kątem sprawności jego przebiegu. Podręcznik ten nakreśla również przesłanki, które uprzednio poruszane były jedynie w orzecznictwie, mianowicie bezpieczeństwo świadka, którego poziom może wpływać na decyzję odmowną w zakresie wcześniejszego ujawnienia dowodów, aczkolwiek USAM w tym zakresie posługuje się raczej odesłaniem do *Jencks Act*, jeśli chodzi o czas i sposób udostępniania oświadczeń świadka.⁵³⁴ Wytyczne Departamentu Sprawiedliwości wprowadzają jednak ciekawą konstrukcję, bowiem w przypadku, gdyby prokurator miał wątpliwość, czy ujawnienie dowodów na tym etapie jest właściwe ze względu na bezpieczeństwo świadka, winien uzyskać akceptację przełożonego do wstrzymania ujawnienia przed procesem informacji podważających, z kolei w przypadku informacji uniewinniających - do wstrzymania ujawnienia w sposób niezwłoczny.⁵³⁵ Podręcznik nie

evidence. 4. Cumulative impact of items of information. While items of information viewed in isolation may not reasonably be seen as meeting the standards outlined in paragraphs 1 and 2 above, several items together can have such an effect. If this is the case, all such items must be disclosed.”.

⁵³² § 9-5.001(D)(1) USAM - „Exculpatory information. Exculpatory information must be disclosed reasonably promptly after it is discovered. This policy recognizes that exculpatory information that includes classified or otherwise sensitive national security material may require certain protective measures that may cause disclosure to be delayed or restricted (e.g. pursuant to the Classified Information Procedures Act).”.

⁵³³ § 9-5.001(D)(2) USAM - „Impeachment information. Impeachment information, which depends on the prosecutor's decision on who is or may be called as a government witness, will typically be disclosed at a reasonable time before trial to allow the trial to proceed efficiently. In some cases, however, a prosecutor may have to balance the goals of early disclosure against other significant interests—such as witness security and national security—and may conclude that it is not appropriate to provide early disclosure. In such cases, required disclosures may be made at a time and in a manner consistent with the policy embodied in the Jencks Act, 18 U.S.C. § 3500.”.

⁵³⁴ Aczkolwiek zbiór praktyk nie klasyfikuje wprost materiałów *Jencks Act* jako wchodzących w skład kategorii informacji, mogącej posłużyć do podważenia dowodów strony przeciwniej.

⁵³⁵ § 9-5.001(D)(4) USAM - „Supervisory approval and notice to the defendant. A prosecutor must obtain supervisory approval not to disclose impeachment information before trial or not to disclose exculpatory

przyznaje jednak oskarżonemu w tym zakresie żadnych dodatkowych, egzekwowalnych i wykonalnych praw.⁵³⁶

W drugim rzędzie należy wymienić wytyczne i standardy zredagowane przez Stowarzyszenie Prawników Amerykańskich (*American Bar Association*, dalej jako: ABA). Należą do nich przede wszystkim kodeks etyki zawodowej (*ABA Model Rules of Professional Conduct*, dalej jako MRPC) oraz standardy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych (*ABA Standards for Criminal Justice*, dalej jako: SCJ).

Wskazane reguły etyczne⁵³⁷ to przede wszystkim zbiór tzw. reguł rozsądku (*rules of reason*), które winny być interpretowane zgodnie wykładnią celowościową konkretnego przepisu. W zbiorze tym znaleźć można zarówno reguły nakazujące, jak i zakazujące, a także powinnościowe oraz nakreślające naturę relacji pomiędzy prawnikiem a innymi podmiotami.⁵³⁸ Trzeba jednak podkreślić, że reguły te są wiążące dla prawników tylko wówczas, jeśli zostały przyjęte przez organ ustawodawczy konkretnej jurysdykcji lub przez sąd. Obecnie wszystkie stany i terytoria zależne USA przyjęły te zasady etyki, za wyjątkiem Puerto Rico.⁵³⁹ Do tematyki ujawniania dowodów odnosi się

information reasonably promptly because of its classified nature. Upon such approval, notice must be provided to the defendant of the time and manner by which disclosure of the exculpatory or impeachment information will be made.”.

⁵³⁶ Por. wyrok *United States v. Wilson* z 2005 r., 413 F.3d 382, 389; wyrok *United States v. Fernandez* z 2000 r., 231 F.3d 1240, 1246.

⁵³⁷ https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents/ [dostęp: 10.02.2021 r.].

⁵³⁸ Ze wstępu do zbioru zasad etyki, tytuł sekcji *Scope*, określającej zakres regulacji tego zbioru, ustęp 14. - „The Rules of Professional Conduct are rules of reason. They should be interpreted with reference to the purposes of legal representation and of the law itself. Some of the Rules are imperatives, cast in the terms "shall" or "shall not." These define proper conduct for purposes of professional discipline. Others, generally cast in the term "may," are permissive and define areas under the Rules in which the lawyer has discretion to exercise professional judgment. No disciplinary action should be taken when the lawyer chooses not to act or acts within the bounds of such discretion. Other Rules define the nature of relationships between the lawyer and others. The Rules are thus partly obligatory and disciplinary and partly constitutive and descriptive in that they define a lawyer's professional role. Many of the Comments use the term "should." Comments do not add obligations to the Rules but provide guidance for practicing in compliance with the Rules.”.

⁵³⁹ https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/alpha_list_state_adopting_model_rules/ [dostęp: 15.05.2021]; por. także M.D. Fielding, *Ethical*

reguła 3.8(d) MRPC. Zobowiązuje ona do terminowego udostępnienia obrońcy wszystkich dowodów i informacji, które są znane prokuratorowi i zmierzają do zanegowania winy oskarżonego lub złagodzenia przestępstwa, jak również do udostępnienia obrońcy i sądowi wszelkich nieuprzywilejowanych informacji łagodzących w związku ze skazaniem, które znane są prokuratorowi, z wyjątkiem przypadków zwolnienia prokuratora z tego obowiązku zarządzeniem sądu.⁵⁴⁰ Należy nadmienić, że sama konstrukcja normy wynikającej z reguły 3.8 MRPC jest specyficzna w porównaniu z pozostałymi regułami w zbiorze etyki, z uwagi na to, że jako jedyna dedykowana jest określonej profesji prawniczej, mianowicie prokuratorom.⁵⁴¹ Ciekawostką jest również, że chociaż standardy wyznaczone przez ABA są jednolite w swej treści, to jednak każdy stan, przyjmując je do swojego wewnętrznego porządku prawnego, może ich treść zmodyfikować. W efekcie, istnieją stany, które implementowały treść zbioru etyki wprost i dosłownie,⁵⁴² są stany, które przyjęły regulacje po częściowej ich modyfikacji,⁵⁴³ jak również znaleźć możemy przypadki wzorowania się na tzw. kodeksie odpowiedzialności zawodowej (*ABA's Model Code of Professional Responsibility*), który był poprzednikiem obecnie obowiązującego zbioru etyki.⁵⁴⁴ Niemałym wyzwaniem dla Departamentu

guidelines for lawyer opposing pro se and minimally represented borrowers in trouble-loan scenarios, Practical Law, Westlaw/el. nr w-023-4671, s. 2.

⁵⁴⁰ Rule 3.8(d) MRPC - „The prosecutor in a criminal case shall make timely disclosure to the defense of all evidence or information known to the prosecutor that tends to negate the guilt of the accused or mitigates the offense, and, in connection with sentencing, disclose to the defense and to the tribunal all unprivileged mitigating information known to the prosecutor, except when the prosecutor is relieved of this responsibility by a protective order of the tribunal.”.

⁵⁴¹ H.P. Sinha, *Prosecutorial ethics: the duty to disclose exculpatory material*, Prosecutor 2008, styczeń-marzec, s. 20.

⁵⁴² Por. N. Kuckes, *The state of Rule 3.8: prosecutorial ethics reform since ethics 2000*, Georgetown Journal of Legal Ethics 2009, t. 22, s. 482.

⁵⁴³ W zakresie modyfikacji Rule 3.8(d) MRPC wymienić należy stany: Alabama, Kalifornia, Dystrykt Kolumbii, Georgia, Hawaje, Luizjana, Maine, New Jersey, Karolina Północna, Dakota Północna, Ohio, Dakota Południowa, Wirginia, Waszyngton i Wisconsin (stan na listopad 2021 r.).

⁵⁴⁴ Por. np. New York Rules of Professional Conduct w brzmieniu z 30 października 2021 r., <https://nysba.org/attorney-resources/professional-standards/> [dostęp: 03.11.2021 r.]; odnośnie ewolucji norm etycznych patrz: Note, *Federal prosecutors, state ethics regulations, and the McDade Amendment*, Harvard Law Review 2000, t. 113, ss. 1084-2088.

Sprawiedliwości są przypadki, kiedy konkretny prokurator wykonuje swoje obowiązki na terenie kilku jurysdykcji, gdzie przyjęto różne wersje reguły 3.8(d) MRPC, dlatego musi on przestrzegać tej wersji, które obowiązują na obszarze danego stanu.⁵⁴⁵ Niezależnie od przyjętej redakcji, treść normatywna reguły 3.8(d) MRPC nakłada na prokuratora obowiązki wykraczające poza wymogi konstytucyjne.⁵⁴⁶ Pomimo tego, w środowisku prawniczym postuluje się rozszerzenie prokuratorskiego obowiązku ujawniania dowodów.⁵⁴⁷ Bardzo wyraźnym i brzemiennym w skutkach jest głos Stałej Komisji ds. Etyki i Odpowiedzialności Zawodowej, działającej przy ABA (*Standing Committee on Ethics and Professional Responsibility of the American Bar Association*), która 8 lipca 2009 r. wydała formalną opinię nr 09-454⁵⁴⁸, dotyczącą interpretacji reguły 3.8(d) MRPC. Przede wszystkim określa ona, że prokurator musi udostępnić wszystkie znane mu informacje, które są dla oskarżonego korzystne,⁵⁴⁹ nawet jeśli uważa, że ich znaczenie jest znikome lub uważa je za niewiarygodne.⁵⁵⁰ Zrezygnowano tym samym z wymogu

⁵⁴⁵ R.K. Little, *Who should regulate the ethics of federal prosecutors?*, Fordham Law Review 1996, t. 65, s. 370.

⁵⁴⁶ Wyrok *Cone v. Bell* z 2009 r., 129 S. Ct. 1769, 1783.

⁵⁴⁷ W kontekście zakresu swobody działania prokuratury, granic uznaniowości podejmowanych decyzji, jak również kontroli tych decyzji patrz m.in.: R.E. Barkow, *Institutional design and the policing of prosecutors: lessons from administrative law*, Stanford Law Review 2009, t. 61, s. 871 oraz G.E. Lynch, *Our administrative system of criminal justice*, Fordham Law Review 1998, t. 66, s. 2136-2141, jak również R.E. Barkow, *Organizational guidelines for the prosecutor's office*, Cardozo Law Review 2010, t. 31, z. 6, s. 2105 i M.F. Cuéllar, *Auditing executive discretion*, Notre Dame Law Review 2006, t. 82, s. 253 i jeszcze B.A. Green, *Prosecutorial ethics as usual*, University of Illinois Law Review 2003, t. 2003, nr 5, ss. 1587-1591, a także C. Deal, *Brady materiality before trial: the scope of the duty to disclose and the right to a trial by Jury*, New York University Law Review 2007, t. 82, ss. 1793-1795.

⁵⁴⁸ Standing Committee on Ethics and Professional Responsibility of the American Bar Association, Formal Opinion No 09-454, 2009, (dalej jako: Opinia 09-454), https://legaltimes.typepad.com/files/aba_opinion.pdf [dostęp: 11.10.2021 r.].

⁵⁴⁹ Aczkolwiek wprost Reguła 3.8(d) MRPC nie posługuje się tym kryterium. Dookreśla je dopiero Opinia 09-454. W doktrynie uznaje się, że Reguła 3.8(d) MRPC nie wymaga od prokuratora wyszukiwania korzystnych informacji, lecz po prostu nie może on ignorować oczywistych, czy wręcz notorycznych faktów - np. C. Parajon, *Discovery audits: Model Rule 3.8(d) and the prosecutor's duty to disclose*, The Yale Law Journal 2010, t. 119, s. 1343.

⁵⁵⁰ Opinia 09-454, s. 5 - „Nothing in the rule suggests a de minimis exception to the prosecutor's disclosure duty where, for example, the prosecutor believes that the information has only a minimal tendency to negate the defendant's guilt, or that the favorable evidence is highly unreliable.”.

istotności (*materiality*) informacji narzuconego regułą Brady'ego oraz wymogu dowodu podważającego (*impeachment evidence*) według reguły Bagleya.⁵⁵¹ Wskazuje również, że udostępnienie winno nastąpić tak szybko, jak to jest praktycznie możliwe, od momentu, kiedy prokurator posiadał wiedzę o istnieniu danej informacji.⁵⁵² Co więcej, winien to uczynić w niezbędnym zakresie nim oskarżony przyzna się do winy, z kolei sam oskarżony nie może zrzec się tego prawa do informacji jako strony ugody obrończej (*plea deal*).⁵⁵³ Wydanie przez komisję etyki wspomnianej opinii, zamiast rozwiązać wątpliwości i ujednoczyć kryteria, jedynie pogłębiło konflikt pomiędzy regulacjami federalnymi, a etycznymi, głównie w zakresie pojmowania czasowości udostępniania dowodów. Choć przyjmuje się, że reguła 3.8(d) MRPC nie jest niezgodna z innymi przepisami dotyczącymi procedury udostępniania dowodów,⁵⁵⁴ to jednak dokument opiniujący tę regułę był przedmiotem fali krytyki,⁵⁵⁵ pomimo tego, że zasadniczo tego rodzaju opinie nie są wiążące, choć z drugiej strony bardzo wpływają na praktykę wymiaru sprawiedliwości.⁵⁵⁶ Może zatem, z uwagi na rozbieżność kryteriów,⁵⁵⁷ dochodzić do

⁵⁵¹ L.M. Kurcias, *Prosecutor's duty to disclose exculpatory evidence*, Fordham Law Review 2000, t. 69, z. 3, s. 1216, a także J.C. Hoeffel, *Prosecutorial discretion at the core: the good prosecutor meets Brady*, Penn State Law Review 2005, t. 109, ss. 1136-1139.

⁵⁵² Opinia 09-454, s. 6 - „In general, for the disclosure of information to be timely, it must be made early enough that the information can be used effectively.28 Because the defense can use favorable evidence and information most fully and effectively the sooner it is received, such evidence or information, once known to the prosecutor, must be disclosed under Rule 3.8(d) as soon as reasonably practical.”.

⁵⁵³ Opinia 09-454, s. 7 - „For example, may the prosecutor and defendant agree that, as a condition of receiving leniency, the defendant will forgo evidence and information that would otherwise be provided? The answer is “no.” A defendant's consent does not absolve a prosecutor of the duty imposed by Rule 3.8(d), and therefore a prosecutor may not solicit, accept or rely on the defendant's consent.”.

⁵⁵⁴ K.M. Schimpff, *Rule 3.8, the Jencks Act, and how the ABA created a conflict between ethics and the law on prosecutorial disclosure*, American University Law Review 2012, t. 61, z. 6, s. 1744.

⁵⁵⁵ Por. np. T.A. Newman, J.E. Coleman Jr., *The prosecutor's duty of disclose under ABA model Rule 3.8(d)*, Champion 2010, marzec, s. 20.

⁵⁵⁶ L.K. Hellman, *When „ethics rules” don't mean what they say: the implications of strained ABA Ethics Opinions*, Georgetown Journal of Legal Ethics 1997, t. 10, s. 324; por. także: P.A. Joy, *Ethical duty to investigate your client?*, St. Mary's Journal on Legal Malpractice and Ethics 2021, t. 11, nr 2, s. 422-423 w zakresie, w którym autor wskazuje, że opinie stanowych i lokalnych komisji etyki, które częstokroć wzorują się na opiniach wydanych przez ABA, są wiążące w sądach wielu jurysdykcji, jak również prawnicze organy dyscyplinarne interpretują obowiązki przedstawicieli tej profesji przez pryzmat zasad etyki; patrz także: P.A. Joy, *Making*

kuriozalnych sytuacji, w których decyzja prokuratora o udostępnianiu konkretnej informacji będzie stanowiła naruszenie norm etycznych, jednak nie będzie naruszała zasady *due process* - i na odwrót.⁵⁵⁸

Poza omówionymi normami etycznymi, Amerykańskie Stowarzyszenie Prawników wydało także standardy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.⁵⁵⁹ Ich celem jest dostarczenie wskazówek dotyczących postępowania prokuratorów, a ich treść w założeniu ma być całkowicie zgodna ze zbiorem zasad etyki. Jest to zatem bardziej kodeks dobrych praktyk i zbiór norm aspiracyjnych, niżli reguły odpowiedzialności cywilnej, zawodowej, czy dyscyplinarnej.⁵⁶⁰ Do kwestii udostępniania informacji i dowodów odnosi się Standard 3-5.4 SCJ. W pierwszej kolejności przewiduje on, że po przedstawieniu zarzutów (jeśli nawet nie wcześniej), prokurator winien pilnie ustalić wszystkich informacji, które mogą zmierzać do wyłączenia winy oskarżonego,

ethics opinions meaningful: toward more effective regulations of lawyer's conduct, Georgetown Journal of Legal Ethics 2002, t. 15, s. 349.

⁵⁵⁷ Por. dyskusję w środowisku naukowym, gdzie przedstawiane są argumenty za uchyleniem reguły 3.8(d) MRPC lub jej zmianą w zakresie uwzględnienia kryterium istotności dowodu - J.M. Burkoff, *Prosecutorial ethics: the duty not „to strike foul blows”*, University of Pittsburgh Law Review 1992, t. 53, s. 275 oraz F.C. Zacharias, B.A. Green, *The uniqueness of federal prosecutors*, Georgetown Law Journal 2000, t. 88, s. 248; jak również pojawiły się głosy aprobujące aktualną treść reguły 3.8(d) MRPC - F.C. Zacharias, *Specificity in professional responsibility codes: theory, practice, and the paradigm of prosecutorial ethics*, Notre Dame Law Review 1993, t. 69, s. 236 oraz D.J. Capra, *Access to exculpatory evidence: avoiding the Agurs problems of prosecutorial discretion and retrospective review*, Fordham Law Review 1984, t. 53, s. 405-406.

⁵⁵⁸ Por. np. B.L. Gersham, *The new prosecutors*, University of Pittsburgh Law Review 1992, t. 53, s. 438.

⁵⁵⁹ https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/standards/ProsecutionFunctionFourthEdition/ [dostęp: 12.04.2021 r.].

⁵⁶⁰ Standard 3-1.1(b) SCJ - „These Standards are intended to provide guidance for the professional conduct and performance of prosecutors. They are written and intended to be entirely consistent with the ABA's Model Rules of Professional Conduct, and are not intended to modify a prosecutor's obligations under applicable rules, statutes, or the constitution. They are aspirational or describe “best practices,” and are not intended to serve as the basis for the imposition of professional discipline, to create substantive or procedural rights for accused or convicted persons, to create a standard of care for civil liability, or to serve as a predicate for a motion to suppress evidence or dismiss a charge. For purposes of consistency, these Standards sometimes include language taken from the Model Rules of Professional Conduct; but the Standards often address conduct or provide details beyond that governed by the Model Rules of Professional Conduct. No inconsistency is ever intended; and in any case a lawyer should always read and comply with the rules of professional conduct and other authorities that are binding in the specific jurisdiction or matter, including choice of law principles that may regulate the lawyer's ethical conduct.”.

modyfikacji zarzutów, podważenia zeznań świadka oskarżenia, czy złagodzenia wymiaru kary w przypadku skazania,⁵⁶¹ jak również winien poinformować inne organy wymiaru sprawiedliwości, związane z konkretną sprawą, o konieczności ustalenia, zabezpieczenia i udostępnienia mu tych informacji.⁵⁶² Prokurator przed procesem winien ujawnić obronie wszystkie wskazane powyżej informacji, niezależnie od tego, czy subiektywnie uważa, czy mogą one mieć jakikolwiek wpływ na sprawę, czy nie. Obowiązek ten spoczywa na nim przez cały czas trwania procesu.⁵⁶³ Nie powinien także intencjonalnie ukrywać dowodów, np. poprzez dołączanie ich do większej ilości akt bez uprzedniego opisu identyfikacyjnego.⁵⁶⁴ Ani nie powinien unikać ustalania faktów, które według niego mogłyby zaszkodzić jego sprawie lub pomóc oskarżonemu.⁵⁶⁵ Prokurator winien terminowo odpowiadać na składane zgodnie z prawem wnioski i przestrzegać prawem ustalonych obowiązków ujawniania informacji. W przypadku, kiedy obrona zwróci się do prokuratora z konkretnym wnioskiem, ten powinien udzielić konkretnej odpowiedzi, a nie ograniczać się do ogólników. Wnioski i odpowiedzi na nie powinny być zredagowane adekwatnie do konkretnej sprawy, z kolei na dokumenty sporządzone w sposób

⁵⁶¹ Standard 3-5.4(a) SCJ - „After charges are filed if not before, the prosecutor should diligently seek to identify all information in the possession of the prosecution or its agents that tends to negate the guilt of the accused, mitigate the offense charged, impeach the government’s witnesses or evidence, or reduce the likely punishment of the accused if convicted.”.

⁵⁶² Standard 3-5.4(b) SCJ - „The prosecutor should diligently advise other governmental agencies involved in the case of their continuing duty to identify, preserve, and disclose to the prosecutor information described in (a) above.”; pojęcie „*diligently*” (pilnie) zastąpiło określenie „*promptly*” (bezzwłocznie), które występowało w wersji tego standardu przed nowelizacją.

⁵⁶³ Standard 3-5.4(d) SCJ - „The obligations to identify and disclose such information continue throughout the prosecution of a criminal case.”. Por. także w tym zakresie Rule 16(c) FRCP - „A party who discovers additional evidence or material before or during trial must promptly disclose its existence to the other party or the court if: (1) the evidence or material is subject to discovery or inspection under this rule; and (2) the other party previously requested, or the court ordered, its production.”.

⁵⁶⁴ Standard 3-5.4(c) SCJ - „Before trial of a criminal case, a prosecutor should make timely disclosure to the defense of information described in (a) above that is known to the prosecutor, regardless of whether the prosecutor believes it is likely to change the result of the proceeding, unless relieved of this responsibility by a court’s protective order. (...) A prosecutor should not intentionally attempt to obscure information disclosed pursuant to this standard by including it without identification within a larger volume of materials.”.

⁵⁶⁵ Standard 3-5.4(g) SCJ - „A prosecutor should not avoid pursuit of information or evidence because the prosecutor believes it will damage the prosecution’s case or aid the accused.”.

sztampowy, bądź zaczerpnięte z wzoru pism należy patrzeć z dezaprobatą.⁵⁶⁶ Te same standardy odnoszą się do dowodów *sensu stricto*, których próba ustalenia powinna być rozpoczęta natychmiastowo, z kolei obrona powinna mieć rozsądną możliwość zapoznania się z tymi, które już zostały zebrane.⁵⁶⁷ Podejmując decyzję o ujawnieniu, prokurator ma brać pod uwagę wszelkie przepisy, orzeczenia i regulacje, które zapewniają lub ograniczają dostęp do tych informacji.⁵⁶⁸ Standardy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych określają zatem przedmiot i czas udostępniania w sposób najszerszy ze wszystkich wyżej wymienionych norm, co tym samym można uznać za swego rodzaju aprobatę środowiska prawniczego dla modelu postępowania w tych jurysdykcjach, które w ostatnim czasie przyjęły tzw. strategię *open-file*,⁵⁶⁹ polegającą na niemalże automatycznym ujawnianiu wszystkich nieuprzywilejowanych informacji i dowodów w możliwie najwcześniejszym czasie.⁵⁷⁰

⁵⁶⁶ Standard 3-5.4(e) SCJ - „A prosecutor should timely respond to legally proper discovery requests, and make a diligent effort to comply with legally proper disclosure obligations, unless otherwise authorized by a court. When the defense makes requests for specific information, the prosecutor should provide specific responses rather than merely a general acknowledgement of discovery obligations. Requests and responses should be tailored to the case and “boilerplate” requests and responses should be disfavored.”.

⁵⁶⁷ Standard 3-5.4(f) SCJ - „The prosecutor should make prompt efforts to identify and disclose to the defense any physical evidence that has been gathered in the investigation, and provide the defense a reasonable opportunity to examine it.”.

⁵⁶⁸ Standard 3-5.4(h) - „A prosecutor should determine whether additional statutes, rules or caselaw may govern or restrict the disclosure of information, and comply with these authorities absent court order.”.

⁵⁶⁹ Szerzej na temat *open-file discovery* patrz: B.L. Gersham, *Litigating Brady v. Maryland: games prosecutors play*, Case Western Reserve Law Review 2007, t. 57, ss. 542-548.

⁵⁷⁰ Do grupy tej należą między innymi stany takie jak: Kolorado, Floryda, Arizona, Północna Karolina, New Jersey, Wisconsin i Oregon, por. np. E. Yaroshesky, *Foreword: new perspectives on Brady and other disclosure obligations: what really works?*, Cardozo Law Review 2010, t. 31, s. 1951; na temat istoty rozszerzonego ujawniania informacji w procesie karnym patrz: *Expanded discovery in criminal cases. A policy review*, The Justice Project, https://www.pewtrusts.org/~media/legacy/uploadedfiles/wwwpewtrustsorg/reports/death_penalty_reform/expanded20discovery20policy20briefpdf.pdf [dostęp: 05.07.2021 r.], gdzie autorzy proponują stworzenie nowych, rozszerzonych standardów, bazując na wytycznych Amerykańskiego Stowarzyszenia Prawników; z kolei na temat krytyki modelu *open-file* patrz: B.P. Fox, *An argument against open-file discovery in criminal cases*, Notre Dame Law Review 2013, t. 89, z. 1, ss. 425-450.

2.3. Naruszenie zasad dostępu do akt sprawy i sankcje

Wyrok w sprawie *Brady v. Maryland* od dziesięcioleci uważany był za kamień milowy w zakresie kształtowania się uprawnień oskarżonego (i jego obrońcy), które umożliwiają pozyskanie korzystnych dla niego dowodów.⁵⁷¹ Reguła Brady'ego narzuciła na prokuratora obowiązek ustalania i udostępniania oskarżonemu (i jego obrońcy) dowodów, które będą istotne z punktu widzenia tak winy, jak i kary, będą uniewinniające, a także - według reguły Bagleya - takie, które podważą dowody oskarżenia. Tym samym sąd obsadził prokuratora niejako w podwójnej roli. Z jednej strony, winien on bowiem zebrać materiał dowodowy w taki sposób, by móc skonstruować i utrzymać oskarżenie, z drugiej strony, ma także ustalić i udostępnić dowody, które to oskarżenie mogą podważyć. Judykatura stanęła na stanowisku, że zadaniem prokuratora jest nie tylko skazywanie przestępców, lecz także uwalnianie od zarzutów tych, którzy są niewinni, ponieważ społeczeństwo wygrywa nie tylko wtedy, kiedy winny zostanie skazany, ale także wówczas, gdy proces karny jest sprawiedliwy.⁵⁷² Przeszło pół wieku obowiązywania reguły Brady'ego pozwoliło na zarysowanie się w doktrynie dość wyraźnego poglądu twierdzącego, że zasada ta, choć dotycząca się ważkiej kwestii, pozostała jedynie w sferze dobrych intencji, czy pobożnych życzeń prawodawcy i finalnie nie zdołała wymóc na prokuraturze tendencji do dzielenia się zebranymi przezeń dowodami z oskarżonym i jego obrońcą.⁵⁷³ Pomimo wielu niedociągnięć i luk, jakie można przypisać tej regule, kreowała

⁵⁷¹ Por. np. M.E. Rusin, *The prosecutor's duty of disclose: from Brady to Agurs and beyond*, Journal of Criminal Law and Criminology 1978, t. 69, z. 2, ss. 197-203; V. Bass, *Brady v. Maryland and the prosecutor's duty to disclose*, The University of Chicago Law Review 1972, t. 40, z. 1, s. 112; Note, *The prosecutor's constitutional duty to reveal evidence to the defendants*, Yale Law Journal 1964, t. 74, s. 136.

⁵⁷² 373 U.S. 87.

⁵⁷³ D.S. Medwed, *Brady's Bunch of Flaws*, Washington and Lee Law Review 2010, t. 67, s. 1533; E. Cerruti, *Through the looking-glass at the Brady doctrine: some new reflections on White Queens, Hobgoblins and Due Process*, Kentucky Law Journal 2005, t. 94, nr 2, s. 213.

ona mimo wszystko obowiązek na tyle uciążliwy dla prokuratora, że prowadziło to z czasem do celowych naruszeń i zaniechań.⁵⁷⁴

Utarło się w środowisku prawniczym określać wszelkiego rodzaju odstępstwa od wskazanej wyżej reguły mianem *Brady violation*.⁵⁷⁵ Doktryna dodatkowo wyróżniła trzy modele niewłaściwego postępowania prokuratora, które prowadziły w efekcie do złamania reguły Brady'ego, a miałyby pomóc w ustaleniu przyczyn i znalezieniu środków zaradczych, mianowicie: *the bad agent*, *the boundedly rational prosecutor* oraz *the dysfunctional bureaucrat*. Pierwszy model charakteryzuje się tym, że prokurator przedkłada własny interes i cele zawodowe nad interes publiczny stania na straży sprawiedliwości. Założeniem jest zapewnienie jak największej ilości skazań jedynie dla imponujących statystyk i estymy wśród kolegów po fachu,⁵⁷⁶ dopuszczając się praktyki ukrywania dowodów lub wręcz korupcji.⁵⁷⁷ Drugi model przedstawia prokuratora jako urzędnika, który z powodu dziesiątek bliźniaczo do siebie podobnych spraw popadł w rutynę i schematyczny sposób myślenia, przez co nie jest w stanie dostrzec pewnych kluczowych wątków spraw.⁵⁷⁸ W efekcie prowadzi to również do wstrzymywania ujawniania dowodów, z uwagi na szczere przekonanie prokuratora, iż nie należą one do kategorii uniewinniających, bądź też, że taką decyzją wyświadcza on społeczeństwu przysługę, poprzez ignorowanie nakazów wynikających z reguły Brady'ego.⁵⁷⁹ Z kolei do

⁵⁷⁴ N.H. Baer, *Timing Brady*, Columbia Law Review 2015, t. 115, nr 1, s. 15; szerzej na ten temat patrz: A.S. Burke, *Revisiting prosecutorial disclosure*, Indiana Law Journal 2009, t. 84, ss. 489-494.

⁵⁷⁵ Por. np. wyrok w sprawie *Youngblood v. West Virginia* z 2006 r., 547 U.S. 867, gdzie zarysowano definicję pojęcia *Brady violation*. Pozostałe istotne orzeczenia, które dotyczyły tej materii to np. *Giles v. Maryland* z 1967 r., 386 U.S. 66; *Miller v. Pate* z 1967 r., 386 U.S. 1; *Giglio v. United States* z 1972 r., 405 U.S. 150; *United States v. Agurs* z 1972 r., 427 U.S. 97; *United States v. Bagley* z 1985 r., 473 U.S. 667; *Wood v. Bartholomew* z 1995 r., 516 U.S. 1; *Kyles v. Whitley* z 1995 r., 514 U.S. 419; *Strickler v. Greene* z 1999 r., 527 U.S. 263; *United States v. Ruiz* z 2002 r., 536 U.S. 622; *Banks v. Dretke* z 2004 r., 540 U.S. 668; *Cone v. Bell* z 2009 r., 556 U.S. 449.

⁵⁷⁶ S. Bibas, *Plea bargaining outside the shadow of trial*, Harvard Law Review 2004, t. 117, ss. 2471-2472.

⁵⁷⁷ Por. np. wyrok *United States v. Sedaghaty* z 2013 r., 728 F.3d 892.

⁵⁷⁸ A.S. Burke, *Improving prosecutorial decision making: some lessons of cognitive science*, William and Mary Law Review 2006, t. 47, ss. 1603-16012; K.A. Findley, M.S. Scott, *The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases*, Wisconsin Law Review 2006, t. 2006, s. 351; D.S. Medwed, *The zeal deal: prosecutorial resistance to post-conviction claims of innocence*, Boston University Law Review 2004, t. 84, s. 140.

trzeciego modelu zaliczano prokuratorów postrzeganych jako niekompetentnych biurokratów, którzy z uwagi na obłożenie sprawami swoich przełożonych, zwłaszcza w większych ośrodkach miejskich, nie mieli możliwości być przyuczeni i zdobyć odpowiedniego doświadczenia. Bowiem z powodu ograniczonych środków zatrudniano młodych prokuratorów, celem wypełnienia braków kadrowych.⁵⁸⁰

Opracowania statystyczne wskazują, że prawie 60% niesłusznych skazań w Stanach Zjednoczonych jest wynikiem niewłaściwego postępowania prokuratury,⁵⁸¹ do którego to precederu wlicza się m.in. ukrywanie przed obrońcą uniewinniających dowodów.⁵⁸² Z pewnością do takiego wyniku przyczynia się pełny imunitet dla prokuratorskich działań urzędniczych i śledczych,⁵⁸³ co sprawia, że pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności cywilnej, bądź zawodowej jest trudne i zdarza się bardzo rzadko.⁵⁸⁴ Ukazują to choćby wyniki badań przeprowadzonych w 2010 r. w ramach projektu „Niewinność” w północnej Kalifornii (*Northern California Innocence Project*), z których wynika, że jedynie 1% prokuratorów został ukarany dyscyplinarnie na 600 wszczętych

⁵⁷⁹ A. Bottoms, J. Tankebe, *Beyond procedural justice: a dialogic approach to legitimacy in criminal justice*, *Journal of Criminal Law and Criminology* 2012, t. 102, s. 154; R. Grometstein, J.M. Balboni, *Backing out of a constitutional ditch: constitutional remedies for gross prosecutorial misconduct post Thompson*, *Albany Law Review* 2012, t. 75, ss. 1244-1265.

⁵⁸⁰ J.B. Gould, J. Carrano, R.A. Leo, K. Hail-Janes, *Predicting erroneous convictions*, *Iowa Law Review* 2014, t. 99, z. 2, s. 477; A.M. Gerchowicz, L.R. Killinger, *The State (never) rests: how excessive prosecutorial caseloads harm criminal defendants*, *Northwestern University Law Review* 2011, t. 105, s. 286; D. Richman, *Prosecutors and their agents, agents and their prosecutors*, *Columbia Law Review* 2003, t. 103, ss. 816-818; B.L. Gersham, *Subverting Brady v. Maryland and denying a fair trial: studying the Schuelke Report*, *Mercer Law Review* 2013, t. 64, ss. 696-697; E. Yaroshesky, *Why do Brady violations happen: cognitive bias and beyond*, https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1971&context=faculty_scholarship [dostęp: 12.08.2021 r.], s. 3.

⁵⁸¹ Badania przeprowadzone przez Narodowy Rejestr Uniewinnień (*National Registry of Exonerations*), <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/ExonerationsContribFactorsByCrime.aspx>, dane te są na bieżąco aktualizowane [dostęp: 10.10.2021 r.].

⁵⁸² Por. np. wyrok w sprawie *People v. Ramos* z 1994 r., 614 N.Y.S.2d 977, 980.

⁵⁸³ Por. np. wyrok *Imbler v. Pachtman* z 1976 r., 424 U.S. 409; *Lyles v. Sparks* z 1996 r., 79 F.3d 377; *Carter v. Burch* z 1994 r., 34 F.3d 263.

⁵⁸⁴ B.A. Green, *Prosecutorial ethics as usual*, *op. cit.*, s. 1596; J.R. Weeks, *op. cit.*, s. 898; F.C. Zacharias, *The professional discipline of prosecutors*, *North Carolina Law Review* 2001, t. 79, s. 778; por. także wyrok *United States v. Hastings* z 1983 r., 461 U.S. 499, 522.

spraw o niewłaściwe postępowanie.⁵⁸⁵ W większości przypadków jednak prokuratorzy woleli pójść na układ z oskarżonym i zapłacić odszkodowanie, niż przyznać się do niewłaściwego postępowania.⁵⁸⁶

W doktrynie istnieje przekonanie, że spośród wszystkich reguł, traktujących bezpośrednio lub pośrednio o prawach i obowiązkach prokuratora, najbardziej wyraźne, precyzyjne i najłatwiejsze do wyegzekwowania są normy etyczne.⁵⁸⁷ Wspomniany wyżej kodeks etyki zawodowej wskazuje, że czuwać nad prawidłowym wykonywaniem reguły 3.8(d) MRPC przez prokuratora ma prokurator przełożony.⁵⁸⁸ Jego zadaniem jest bezpośredni nadzór nad działalnością podwładnego, przeprowadzanie cyklu szkoleń oraz tworzenie wewnętrznych procedur, które mają ułatwić postępowanie zgodne z normami etycznymi.⁵⁸⁹ Mimo to, przełożeni i urzędnicy zasiadający w kolegiach dyscyplinarnych, nie odnotowują dużej liczby postępowań przeciwko prokuratorom o naruszenie tych norm. A jeśli już jakieś dochodzenie w tego typu sprawie zostanie wszczęte, to zazwyczaj zostaje umorzone bez nakładania jakichkolwiek sankcji na prokuratora.⁵⁹⁰

⁵⁸⁵ K.M. Ridolfi, M. Possley, *Preventable error: a raport on prosecutorial misconduct in California 1997-2009*, Northern California Innocence Project Publications 2010, t. 2, s. 3.

⁵⁸⁶ <https://news.stlpublicradio.org/government-politics-issues/2018-02-06/family-of-george-allen-gets-14-million-in-wrongful-prosecution-case#stream/0> [dostęp: 15.04.2020 r.]; <https://injusticetoday.com/how-a-case-of-restorative-justice-was-actually-just-business-as-usual-for-the-new-orleans-da-e99380ef64be> [dostęp: 16.04.2020 r.].

⁵⁸⁷ B.L. Gersham, *Reflections on Brady v. Maryland*, South Texas Law Review 2006, t. 47, s. 723.

⁵⁸⁸ Por. np. K.C. McMunigal, *The (lack of) enforcement of procesutor disclosure rules*, Hofstra Law Review 2010, t. 38, s. 854.

⁵⁸⁹ Opinia 09-454, s. 8 - „Any supervisory lawyer in the prosecutor’s office and those lawyers with managerial responsibility are obligated to ensure that subordinate lawyers comply with all their legal and ethical obligations.³⁹ Thus, supervisors who directly oversee trial prosecutors must make reasonable efforts to ensure that those under their direct supervision meet their ethical obligations of disclosure,⁴⁰ and are subject to discipline for ordering, ratifying or knowingly failing to correct discovery violations.⁴¹ To promote compliance with Rule 3.8(d) in particular, supervisory lawyers must ensure that subordinate prosecutors are adequately trained regarding this obligation. Internal office procedures must facilitate such compliance.”

⁵⁹⁰ J.R. Weeks, *op. cit.*, s. 881; E. Yaroshefsky, *Wrongful convictions: it is time to take prosecution discipline seriously*, University of the District of Columbia/David A. Clarke School of Law/ Law Review 2004, t. 8, ss. 280-282.

Jedyny dający się wyraźnie zauważyć katalog reakcji przewidzianych przez prawo za naruszenie reguł ujawniania dowodów zawiera Reguła 16(d)(2)(A)-(D) Federalnych Reguł Postępowania Karnego. Zawiera ona przepis, z którego wynika, że w przypadku naruszenia przez którąkolwiek ze stron zasad w niej zawartych, sąd może (A) nakazać stronie naruszającej udzielenia zgody na ujawnienie lub wgląd w dokumenty, wyznaczając przy tym czas, miejsce i sposób oraz ewentualnie inne warunki, (B) zarządzić kontynuowanie postępowania, (C) zakazać stronie naruszającej wprowadzania dowodów, które nie zostały uprzednio ujawnione drugiej stronie oraz (D) wprowadzić inne zarządzenie, które jest adekwatne do bieżących okoliczności.⁵⁹¹ Przepisy te jednak mają rację bytu jedynie wówczas, kiedy sprawa nie została jeszcze ostatecznie zakończona i zwykle, w przypadku naruszenia, jest to podstawa do wniesienia odwołania. Częstokroć jednak, fakty o zatajeniu przez prokuratora pewnych istotnych dla sprawy dowodów, wychodzą na jaw już po skazaniu oskarżonego. Wówczas, taka okoliczność jest podstawą do wznowienia postępowania, nawet w przypadku, kiedy oskarżony został stracony, ponieważ orzeczono wobec niego karę śmierci. Niezależnie jednak od skali naruszeń, jakich dopuścił się prokurator, wciąż brak jest jednoznacznie zarysowanego katalogu norm sankcjonujących. Wysoki stopień swobody działania prokuratorów, przywilej oceny materiału dowodowego leżący po stronie prokuratora oraz przysługujący im immunitet, a także stosunkowo krótka lista spraw sądowych, w czasie których rozważano pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności za nadużycia,⁵⁹² pokazuje, że wciąż aktualne jest dążenie środowiska prawniczego do rewizji procedury karnej w tym zakresie.⁵⁹³

⁵⁹¹ Rule 16(d)(2) FRCP - „Failure to Comply. If a party fails to comply with this rule, the court may: (A) order that party to permit the discovery or inspection; specify its time, place, and manner; and prescribe other just terms and conditions; (B) grant a continuance; (C) prohibit that party from introducing the undisclosed evidence; or (D) enter any other order that is just under the circumstances.”.

⁵⁹² Por. np.: wyrok w sprawie *Miller v. Pate* z 1967 r., 386 U.S. 1; *In re Stender* z 1978 r., 78 N.J. 616; *People v. Seele* z 1946 r., 65 N.Y.S.2d 214; *United States v. Kelly* z 1982 r., 543 F.Supp. 1303; *Brophy v. Committee of Professional Standards* z 1981 r., 83 A.D.2d 975; *Price v. State Bar of California* z 1982 r., 30 Cal. 3d 537; *Virginia State Bar v. Read* z 1987 r., 233 Va. 560; *Turner v. Ward* z 1963 r., 321 F.2d 918.

⁵⁹³ R.A. Rosen, *Disciplinary sanctions against prosecutors for Brady violations: a paper tiger*, North Carolina Law Review 1987, t. 65, s. 742; por. także B. Brennan, A. King-Ries, *A fall from Grace: United States v. W.R. Grace and the need for criminal discovery reform*, Cornell Journal of Law and Public Policy 2010, t. 20, s. 358.

2.4. Uwagi końcowe

Analiza dorobku judykatury i doktryny w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej pozwala na stwierdzenie faktu, że amerykańskie prawo karne procesowe, od momentu ukonstytuowania się państwowości tego kraju, wykształciło swój własny model instytucji udostępniania akt sprawy. Ewolucja prawa doprowadziła do zmiany pozycji oskarżonego w procesie karnym niemalże o sto osiemdziesiąt stopni. Począwszy od uprzedmiotowionej i pozbawionej jakiegokolwiek szansy na zapoznanie się z podstawą zarzutów jednostki końcem osiemnastego wieku, do pełnoprawnej i upodmiotowionej strony postępowania współcześnie,⁵⁹⁴ która ma możliwość wglądu do akt oskarżyciela praktycznie już od momentu zatrzymania. Rzeczywistość jednak pokazuje, że większość tych przywilejów w dużej części przypadków pozostaje jedynie teorią z uwagi na szeroki zakres swobód i decyzyjności prokuratury.

Niewątpliwym mankamentem amerykańskiego modelu ujawniania dowodów jest brak jednolitej legislacji w tym zakresie. Rozczłonkowanie norm prawnych, ich różnicowana hierarchia, a także ich występowanie na poszczególnych szczeblach administracji prowadzi do sytuacji, że niejednokrotnie sami adresaci tych norm mają kłopot z określeniem ich zakresu, zarówno pod kątem przedmiotowym, jak i powinnościowym. Jako że na etapie przedprocesowym, podmiotem decydującym o udostępnieniu materiału, znajdującego się w posiadaniu oskarżenia, jest sam prokurator, niejednokrotnie podejrzany i jego obrońca nie mają świadomości o istnieniu dowodów, które byłyby dla nich korzystne. Ponadto dość rozpowszechniona jest niechlubna praktyka prokuratorów, polegająca na zatajaniu, czy wręcz niszczeniu tych dowodów, które mogłyby przesądzić na korzyść o winie podejrzanego. Mniejszym złem jest, kiedy taki dowód ujrzy światło dzienne w trakcie procesu, wówczas oskarżony może jeszcze skutecznie domagać się swoich praw, by przedstawić przeciwdowód. Statystyki ukazują, że taki *modus operandi* prokuratury nie zdarza się incydentalnie i jest jednym z głównych

⁵⁹⁴ W literaturze polskiej na temat praw oskarżonego w amerykańskim procesie karnym patrz m.in.: S. Waltoś, *Niektóre gwarancje procesowe oskarżonego w procesie karnym USA w świetle badań empirycznych*, Państwo i Prawo 1978, t. 3, ss. 126-137.

powodów niesłusznych skazań. Jednakże w momencie skazania na, wciąż obowiązującą w amerykańskim systemie, karę ostateczną, jakiegokolwiek próby zadośćuczynienia ze strony organu prokuratury lub państwa, mają wymiar jedynie symboliczny. Nauka prawa karnego procesowego w Stanach Zjednoczonych wciąż nie wypracowała niepozbawionego wad i skutecznego remedium na to zjawisko. Niemniej, dyskusja w środowisku prawniczym w tym zakresie trwa i być może stworzenie tego panaceum jest jedynie kwestią czasu.

Pomimo występujących odrębności pomiędzy systemami prawnymi, można, ze względu na zbliżony cel i rolę przedstawianej instytucji, uznać ją za analogiczną do tej, funkcjonującej w polskim postępowaniu karnym. Służyć ma ona bowiem umożliwieniu podejrzanemu i jego obrońcy zapoznania się z materiałem dowodowym zebrany przez prokuratora jeszcze na etapie przedprocesowym. Z uwagi na niejednokrotnie występujące trudności w przekładzie z języka angielskiego na język polski spowodowane niemożnością dokładnego przetłumaczenia, bądź znalezienia odpowiednika w języku polskim, przyjęto zasadniczo tak zwaną metodę dominanty semantycznej, stąd też odnoszono się głównie do warstwy znaczeniowej i deskryptywnej, jaką kryje za sobą konkretne pojęcie lub sformułowanie, niżli tylko do płaszczyzny *stricte* językowej. Dzięki temu, dla celów opisowych i komparatystycznych, możliwe było odnalezienie analogii w katalogu uprawnień podejrzanego na etapie postępowania przygotowawczego, chociaż doktryna i sądownictwo amerykańskie nie posługuje się wprost takim pojęciem, jednak ze względu na specyfikę, takie znaczenie przypisano etapowi *pre-trial*. Podobnie uczeni amerykańscy, jak i sędziowie dla określenia sprawcy jeszcze na etapie przedprocesowym posługują się pojęciem *defendant*, co powszechnie w słownikach przyjęło się tłumaczyć jako „oskarżony”.⁵⁹⁵ Jednakże w polskiej procedurze karnej takie miano zasadniczo przysługuje podług art. 71 § 2 k.p.k. osobie, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu lub prokurator złożył wniosek wskazany w art. 355 § 1 k.p.k. lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania - zatem już w etapie zamykającym postępowanie przygotowawcze. Niemniej, z uwagi na przepis art. 71 § 3 k.p.k., przyjmuje się, że pod pojęciem oskarżony *sensu largo* można rozumieć także podejrzanego, dlatego też, chcąc

⁵⁹⁵ Por. np. J. Linde-Usiekiewicz (red.), *Wielki słownik angielsko-polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s.v. defendant.

pogodzić treść merytoryczną z amerykańskim odpowiednikiem tego pojęcia, w pracy przy opisywaniu modelu funkcjonującego w Stanach Zjednoczonych, posługiwano się pojęciem „oskarżony” w szerokim znaczeniu tego słowa. Analogiczna sytuacja ma miejsce przy analizie samej instytucji dostępu do akt sprawy, ponieważ nawet w opracowaniach naukowych nie występuje ona pod hasłem „*access to files*”, jak można by to było przełożyć wprost z języka polskiego. Brak jest również jednego przepisu bądź normy prawnej, która by tę instytucję kreowała, jak to ma miejsce w prawie polskim (por. art. 156 k.p.k.). Jednakowoż, jak zaznaczono wyżej, na instytucję tę składa się szereg norm, które, choć problematyczne w interpretacji, dają mniej lub bardziej dokładny zarys regulacji kształtujących procedurę udostępniania materiału dowodowego. Te główne punkty styczne, choć nieco odmienne w swej budowie, przesądzają o tym, że możliwe jest zestawienie instytucji dostępu do akt w polskim i amerykańskim porządku prawnym, dla celów *stricte* dogmatycznych lub też prawnoporównawczych.

ROZDZIAŁ CZWARTY

CHARAKTERYSTYKA INSTYTUCJI DOSTĘPU DO AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

1. Zakres podmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego

Zakres podmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego w polskiej procedurze karnej został zawarty w art. 156 § 5 k.p.k. Zdanie pierwsze tegoż artykułu *in medio* enumeratywnie wskazuje katalog podmiotów, które na tym etapie procesu karnego mogą starać się o dostęp do akt sprawy - jeśli nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa, w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta sprawy, umożliwia sporządzanie odpisów lub kopii oraz wydaje odpłatne uwierzytelnione odpisy lub kopie”. Z kolei zdanie piąte tego samego przepisu podaje, że „za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych przypadkach udostępnione innym osobom”. Zapis ten, a konkretnie użyty w tym przepisie zwrot „innym osobom”, powoduje, że *de facto* krąg osób, które potencjalnie mogą uzyskać dostęp do akt sprawy jest otwarty. Już z samej treści art. 156 § 5 k.p.k. można wywnioskować, że dla wszystkich podmiotów, którym ustawa karnoprosesowa przyznaje uprawnienie dostępu do akt sprawy, nie jest to uprawnienie bezwarunkowe. Warunki, które muszą być spełnione, by móc pozytywnie rozpatrzyć wniosek o udzielenie dostępu do akt są zróżnicowane, w zależności od rodzaju podmiotu, który ubiega się o taki dostęp, tak samo jak zakres i forma udostępniania tych akt.

Ustawa karnoprosesowa nie wprowadza definicji legalnej strony. Czyni to jednak pośrednio w sposób enumeratywny, wymieniając desygnaty reprezentujące jej zakres pojęciowy. Na etapie postępowania przygotowawczego stronami są pokrzywdzony i podejrzany, jak to wskazuje wprost art. 299 § 1 k.p.k. Paragraf drugi tegoż przepisu podaje, że w wypadkach wskazanych w ustawie, określone uprawnienia przysługują również osobom niebędącym stronami. Z kolei w ostatnim paragrafie czytamy, że uprawnienia strony w czynnościach sądowych w postępowaniu przygotowawczym przysługują także prokuratorowi. Posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „prokurator” jest swego rodzaju skrótem myślowym, ponieważ z uwagi na kryterium interesu prawnego jako stronę postrzegać można raczej oskarżyciela publicznego⁵⁹⁶, którą to rolę w procesie pełni prokurator bądź inny organ nieprokuratorski. Trzeba zaznaczyć, że w doktrynie ukształtowało się również pojęcie tzw. *quasi-strony*, czyli stron szczególnych, którzy są uczestnikami procesu, a ustawa przyznaje im prawo do działania w procesie.

Jeżeli chodzi o definicję pokrzywdzonego, jest ona stosunkowo rozbudowana. Szczegóły na ten temat można odnaleźć w art. 49 k.p.k., który *expressis verbis* podaje w paragrafie pierwszym, że pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Kolejna część omawianego przepisu uzupełnia, że status pokrzywdzonego może posiadać również podmiot niemający osobowości prawnej, jak jednostka państwowa, jednostka samorządowa, czy też inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy taką zdolność prawną przyznają. W sytuacji, kiedy z jakichkolwiek powodów organy wyznaczone do reprezentacji tych instytucji nie funkcjonują należycie, rolę pokrzywdzonego może pełnić organ kontroli państwowej, który - w ramach swojej działalności - ujawnił przestępstwo lub wystąpił o wszczęcie postępowania w tym zakresie (art. 156 § 4 k.p.k.). Paragraf trzeci za pokrzywdzonego nakazuje również uważać zakład ubezpieczeń w takim zakresie, w jakim pokrył on szkodę, która została wyrządzona pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub też do jej pokrycia jest zobowiązany. Kodeks postępowania karnego przewiduje także wykonywanie praw pokrzywdzonego przez Państwową Inspekcję Pracy, jeżeli w ramach swojej działalności ujawniły przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową lub też wystąpiły o wszczęcie takiego postępowania (art. 156 § 3 k.p.k.).

⁵⁹⁶ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 35; por. także K. Marszał, S. Stachowiak, *Proces karny*, Katowice 2003, s. 140.

Kwestię definicji podejrzanego reguluje z kolei art. 71 k.p.k. Z treści tego przepisu wynika, że za podejrzanego uznaje się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów lub też - bez wydawania takiego postanowienia - osobę, której postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.). Należy w tym miejscu zaznaczyć - w oparciu o treść art. 71 § 3 k.p.k. - że polska ustawa karnoprosesowa nie zawsze posługuje się dosłownie pojęciem „podejrzanego”, nawet, jeśli konkretny przepis się do niego odnosi. Kodeks postępowania karnego przewiduje bowiem szerokie i wąskie rozumienie określenia „oskarżony”. *Sensu stricto* zwrot ten faktycznie odnosi się do oskarżonego - czyli strony występującej już na etapie jurysdykcyjnym - do którego nawiązuje art. 71 § 2 k.p.k., z kolei *sensu largo* pod tym pojęciem należy rozumieć również podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym. Aby zachować zgodność treściową i merytoryczną z tekstem aktu prawnego, przyjęto na potrzeby niniejszej dysertacji nomenklaturę taką samą, jaką zastosowano w ustawie. Zatem ilekroć w kodeksie mowa będzie o oskarżonym w szerokim tego słowa znaczeniu - to znaczy obejmującym swoim zakresem pojęciowym także podejrzanego - tylekroć będzie to miało odzwierciedlenie w strukturze tej pracy.

Uprawnieni do dostępu do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego są również obrońcy i pełnomocnicy. Według art. 82 k.p.k., obrońcą może być wyłącznie osoba, która została uprawniona do obrony, zgodnie z przepisami o ustroju adwokatury lub ustawy o radcach prawnych. Natomiast podług treści art. 88 k.p.k. pełnomocnikiem może być adwokat, radca prawny, bądź też radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Warto podkreślić, że obrońcę ustanawia oskarżony (w szerokim znaczeniu), na co wskazuje treść art. 83 k.p.k. *in principio*. Jeśli oskarżony jest pozbawiony wolności, to do czasu ustanowienia przez niego obrońcy, może tego dokonać osoba trzecia. Pełnomocnika z kolei ustanawia strona inna niż oskarżony - czyli pokrzywdzony, oskarżyciel prywatny lub oskarżyciel posiłkowy - lub nawet, jeśli wymaga tego jej interes w toczącym się postępowaniu, osoba niebędąca stroną, np. osoba podejrzana, czy osoba bezpośrednio zainteresowana mieniem zabezpieczonym w toku postępowania, co do którego rości sobie prawa, świadek stający przed sejmową komisją śledczą, biegły, czy też mediator lub przedstawiciel prasy.⁵⁹⁷

⁵⁹⁷ K. Eichstaedt, komentarz do art. 87 k.p.k., teza 2. i 4., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.

Do ostatniej grupy podmiotów posiadających prawo dostępu do akt sprawy należą przedstawiciele ustawowi. Takiego przedstawiciela ustawowego posiadać może zarówno podejrzany, jak i pokrzywdzony, w przeciwieństwie do obrońców i pełnomocników, którzy ustanawiani są wyłącznie przez konkretny krąg mocodawców. Warto jednak zaznaczyć, że przedstawiciele ustawowi mogą ustanawiać pełnomocników, którzy będą występować w ich imieniu. Status przedstawiciela ustawowego nabywa się z mocy prawa lub z woli osoby, która zamierza pełnić taką rolę. Artykuł 51 k.p.k. reguluje przypadki tego typu zastępstwa procesowego w odniesieniu do pokrzywdzonych. Przepis wyróżnia w tym zakresie trzy kategorie pokrzywdzonych, mianowicie - podmioty niebędące osobami fizycznymi, małoletnich i ubezwłasnowolnionych oraz osoby nieporadne. Jeżeli chodzi o podmioty niebędące osobami fizycznymi - czyli osoby prawne i ułomne osoby prawne, które uważane są w procesie za pokrzywdzonego lub wykonują prawa pokrzywdzonego - czynności procesowe wykonuje organ uprawniony do działania w ich imieniu. Z kolei za uprawnione uznaje się organy, które na mocy statutu lub ustawy, działają w imieniu tych podmiotów. Finalnie jednak i tak zadania oraz funkcje organów reprezentujących wykonują osoby fizyczne. Jak bowiem wskazuje orzecznictwo, czynności dokonywane przez osoby fizyczne wchodzące w skład organu, poczytuje się jako czynności tegoż organu.⁵⁹⁸ Jako że możliwych wariantów reprezentacji podmiotów niebędących osobami fizycznymi jest wiele, byłoby niewłaściwe, z punktu widzenia zasad prawidłowej legislacji, wymieniać wszelkie możliwe przypadki. Dlatego też przepis art. 51 § 1 k.p.k. ma charakter blankietowy. Wymaga to jednak każdorazowego ustalania i analizowania, czy dany organ jest uprawniony do podejmowania czynności procesowych w imieniu podmiotu.⁵⁹⁹ Ma to głównie znaczenie w sytuacji organów kolegialnych⁶⁰⁰, ale i wówczas, kiedy organ działa na szkodę podmiotu, który reprezentuje, co może nastroczać pewnych trudności w kwestii wyraźnego oddzielenia sprawcy od pokrzywdzonego.⁶⁰¹

⁵⁹⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z 6 grudnia 1984 r., sygn. akt II CRN 442/84, orzeczenie niepublikowane.

⁵⁹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z 7 maja 2014 r., sygn. akt IV KK 364/13, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2014, z. 12, poz. 88.

⁶⁰⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z 4 października 2016 r., sygn. akt V KK 85/16, LEX/el. nr 2151451.

⁶⁰¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 2 sierpnia 2018 r., sygn. akt II Aka 125/18, źródło: [http://www.orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15450000001006_II_AKa_000125_2018_Uz_2018-08-02_002](http://www.orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15450000001006_II_AKa_000125_2018_Uz_2018-08-02_002) [dostęp: 2 września 2021 r.]; por. także głosę do tegoż orzeczenia autorstwa W. Pytki, *Reprezentacja*

Artykuł 51 § 2 k.p.k. z kolei odnosi się do małoletnich⁶⁰² oraz osób ubezwłasnowolnionych całkowicie⁶⁰³ lub częściowo⁶⁰⁴. Jak wynika z treści przepisu, prawa tej kategorii pokrzywdzonych wykonuje przedstawiciel ustawowy, bądź osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje. W przypadku małoletniego zasadniczo przedstawicielem ustawowym są jego rodzice, jeśli pozostaje on pod ich władzą rodzicielską - jak wskazują przepisy 92 i 98 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej jako: k.r.o.). Do przedstawicieli ustawowych małoletniego, którzy mogą reprezentować jego interesy zaliczyć trzeba również kuratorów oraz opiekunów prawnych. Kurator⁶⁰⁵, zgodnie z treścią art. 99 k.r.o., ustanawiany jest wówczas, kiedy żadne z obojga rodziców nie może występować w imieniu dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską, na przykład w przypadku, gdy oskarżonym o czyn zabroniony (przeciwko temuż małoletniemu dziecku) jest jedno z rodziców.⁶⁰⁶ Ustanowienie kuratora uważa się wręcz za obligatoryjne zwłaszcza na początkowym etapie postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, kiedy nie jest do końca

pokrzywdzonej spółki w procesie karnym - glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 2.08.2018 (II AKA 125/18), Palestra 2021, nr 9, ss. 91 i n.

⁶⁰² A *contrario* do treści art. 10 Kodeksu cywilnego (dalej jako k.c.), za małoletniego w rozumieniu prawa cywilnego winno się uważać osoby, które nie ukończyły 18 roku życia i nie zawarły związku małżeńskiego.

⁶⁰³ Zgodnie z treścią art. 13 § 1 k.c. osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Paragraf drugi tego artykułu wskazuje, że dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on wciąż pod władzą rodzicielską.

⁶⁰⁴ Na podstawie art. 16 § 1 k.c. osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Z kolei paragraf drugi tego przepisu podnosi, że dla ubezwłasnowolnionego częściowo ustanawia się kuratelę.

⁶⁰⁵ A.Z. Krawiec, *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 11, s. 7.

⁶⁰⁶ Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego - Izna Karna z 30 września 2010 r., sygn. akt I KZP 10/10, Orzecnictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych 2010, nr 1, poz. 1852. Szerzej na ten temat w głosie aprobowanej do tego wyroku autorstwa W. Sycha, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r. (I KZP 10/10)*, Ius Novum 2011, nr 1, ss. 201-202.

pewne, które z rodziców działało na szkodę dziecka.⁶⁰⁷ Ustawodawca w art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o. *in fine* przewidział jednak wyjątek od zasady, dopuszczający reprezentację pokrzywdzonego małoletniego przez jednego z rodziców w sprawie karnej toczącej się przeciwko drugiemu rodzicowi w sytuacjach dotyczących bezpłatnego przysporzenia na rzecz dziecka lub należnych dziecku od drugiego rodzica środków utrzymania i wychowania, czyli np. w sprawach o niealimentację.⁶⁰⁸ Jak wskazano wyżej, małoletniego pokrzywdzonego reprezentować może również opiekun. Prawo rodzinne wyróżnia jednak dwa rodzaje opieki, mianowicie opiekę faktyczną i opiekę prawną. O ile opiekuna prawnego wyznacza sąd opiekuńczy zgodnie z treścią art. 145 i nn. k.r.o., o tyle opiekunem faktycznym zostaje osoba *ipso facto*, jeśli zostaną spełnione warunki prawem przewidziane. Definicję legalną opiekuna faktycznego zawiera art. 3 ust. 1 pkt. 1 Ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta⁶⁰⁹, który stwierdza, że jest to osoba sprawująca, bez obowiązku ustawowego, stałą opiekę nad pacjentem, który ze względu na wiek, stan zdrowia albo stan psychiczny opieki takiej wymaga. Z kolei Ustawa o świadczeniach rodzinnych⁶¹⁰ posługuje się pojęciem „opiekuna faktycznego dziecka”, pod którym rozumie się osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeśli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka⁶¹¹ (art. 3 pkt. 14). Biorąc to pod uwagę, można zaryzykować stwierdzenie, że zawarty w art. 51 § 2

⁶⁰⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 stycznia 2014 r., sygn. akt SK 5/12, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2014, nr 1, poz. 1; por. także postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z 30 września 2015 r., sygn. akt I KZP 8/15, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2015, nr 12, poz. 100.

⁶⁰⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt I KZP 4/20, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2020, nr 7, poz. 40, s. 28. Szersze omówienie tej tematyki znajduje się w głosie aprobowanej autorstwa S. Durczak-Żochowskiej, *Realizacja praw małoletniego pokrzywdzonego przez jego rodziców w postępowaniu karny o przestępstwo z art. 209 Kodeksu karnego. Glosa do postanowienia SN z dnia 25 czerwca 2020 r., I KZP 4/20*, Orzecznictwo Sądów Polskich 2021, nr 9, poz. 72, s. 70.

⁶⁰⁹ Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta z 6 listopada 2008 r., t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 849.

⁶¹⁰ Ustawa o świadczeniach rodzinnych z 28 listopada 2003 r., t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 111.

⁶¹¹ Warto podkreślić, że wspomniana Ustawa o świadczeniach rodzinnych nie odnosi się w swojej definicji do małoletniego, lecz do dziecka. Biorąc pod uwagę treść definicji legalnej pojęcia „dziecko” zawartej w art. 3 pkt 4 omawianej ustawy, można wysnuć wniosek, że ustawodawca położył nacisk bardziej na aspekt relacji międzyludzkiej, aniżeli wieku, co znajduje potwierdzenie również w kontekście definicji pojęcia „rodzina” z art. 3 pkt 16, w której za dziecko uważa się osobę do 25 roku życia, jeśli pozostaje na utrzymaniu rodziny lub nawet po osiągnięciu 25 roku życia w przypadku orzeczenia znacznego stopnia niepełnosprawności.

k.p.k. *in fine* zwrot „osoby, pod której stałą pieczę⁶¹² pokrzywdzony zostaje” koresponduje w pewnym stopniu z pojęciem opieki faktycznej. Jednakże przymiot stałości pieczy nakazuje twierdzić, że do tego katalogu nie powinno zaliczać się tzw. opieki incydentalnej. Problematyka ta jest o tyle istotna, że w przypadku pieczy faktycznej rzadko kiedy opiekun posiada dokument potwierdzający istnienie tego stosunku opiekuńczego. Wydaje się zatem, że w przypadku toczącego się postępowania przygotowawczego organ decydujący o udzieleniu dostępu do akt wnioskującemu opiekunowi, winien wpierw zweryfikować jego status, celem stwierdzenia, czy jest on uprawnionym podmiotem do wglądu w akta sprawy. Kwestią sporną pozostaje, czy weryfikacja ta winna przebiegać *ex officio*, czy też zainteresowany sam powinien uprawdopodobnić lub udowodnić fakt istnienia opieki, czy wreszcie dopuścić należałoby domniemanie prawdziwości oświadczenia złożonego przez opiekuna na piśmie. Niemniejsze wątpliwości powstają w zakresie kompetencji reprezentacyjnych rodzin zastępczych. Analiza treści art. 112¹ § 1 pkt 1 k.r.o. prowadzi do wniosku, że ustawodawca przyznaje rodzinie zastępczej uprawnienia do wykonywania pieczy bieżącej.⁶¹³ Jak stwierdza orzecznictwo, sam fakt sprawowania pieczy jest wystarczający do ustalenia uprawnień danego opiekuna.⁶¹⁴ Postanowienie o umieszczeniu małoletniego w rodzinie zastępczej przyznaje również uprawnienia do jego reprezentacji w postępowaniu karnym⁶¹⁵, a tym samym daje możliwość ubiegania się o udostępnienie akt sprawy. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej nie pozbawia jednocześnie jego rodziców zdolności reprezentacyjnych (pozostają oni bowiem

⁶¹² J. Misztal-Konecka, *Reprezentacja w postępowaniu karnym pokrzywdzonego małoletniego lub ubezwłasnowolnionego*, Monitor Prawniczy 2009, nr 16, s. 863.

⁶¹³ Ustawodawca tym samym wprowadza do systemu prawnego kolejne pojęcie, tj „piecza bieżąca”, które nie posiada swojej definicji legalnej. Doktryna jednak pod tym pojęciem rozumie troskę i dbałość o dobro dziecka w trakcie codziennych czynności życiowych. Należy więc przyjąć, że piecza bieżąca to atrybut, który może być przypisany zarówno rodzicom małoletniego, jak i rodzinie zastępczej, czy to w sposób faktyczny (dorozumiany) lub prawny poprzez decyzję sądu (por. J. Gajda, komentarz do art. 112¹ k.r.o. [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2015, s. 424).

⁶¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 września 2003 r., sygn. akt III KZ 36/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych 2003, nr 1, poz. 2046.

⁶¹⁵ B. Kamczyk, *Rodzina zastępcza jako reprezentant małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Iustitia. Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich 2020, nr 3, źródło: <https://www.kwartalnikiustitia.pl/rodzina-zastepcza-jako-reprezentant-maloletniego-pokrzywdzonego-w-postepowaniu-karnym,10625/3>, [dostęp: 10.01.2021 r.].

nadal przedstawicielami ustawowymi), chyba że zostaną pozbawieni praw rodzicielskich.⁶¹⁶ Może zatem dojść do sytuacji, gdzie zarówno rodzice, jak i rodzina zastępcza będą równocześnie posiadali kompetencje do występowania w imieniu małoletniego. Choćby zatem na gruncie postępowania lub nawet w sferze pozaprocesowej istniały pomiędzy nimi sprzeczne interesy, trudno jest doszukiwać się proceduralnych ograniczeń w możliwości udostępnienia akt sprawy obu tym podmiotom jednocześnie.

Jak już wskazano powyżej, w postępowaniu karnym zastępowani mogą być również ubezwłasnowolnieni całkowicie i ubezwłasnowolnieni częściowo. Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona całkowicie ukończyła 13 rok życia i pozostaje pod władzą rodzicielską, jej przedstawicielem ustawowym są rodzice (por. art. 13 § 2 k.c.). W pozostałych przypadkach rolę przedstawiciela sprawuje ustanowiony opiekun. Jeśli dobro ubezwłasnowolnionego nie stoi temu na przeszkodzie, opiekunem może być również rodzic. Z kolei częściowo ubezwłasnowolniona osoba pełnoletnia reprezentowana jest przez kuratora (por. art. 16 § 2 k.c.). Zarówno ubezwłasnowolnienie, jak i kuratela ustanawiane są decyzją sądową, zatem istnieje oficjalny dokument, którym zastępcza procesowy może się posługiwać, by udowodnić przysługujące mu uprawnienie do reprezentacji, a tym samym do ubiegania się o przyznanie wglądu do akt sprawy. Artykuł 51 § 3 k.p.k. przewiduje natomiast możliwość ustanowienia opiekuna dla pokrzywdzonego, będącego osobą nieporadną. Przez nieporadność ustawa rozumie niemożność wykonywania pewnych praw samodzielnie przez pokrzywdzonego ze względu między innymi na jego wiek lub stan zdrowia. Cechą charakterystyczną jest to, że przewidziana w tym paragrafie piecza nie musi być stała, bowiem i stan nieporadności może być przejściowy. Doktryna jednak ten rodzaj pieczy klasyfikuje jako opiekę faktyczną, uznając jednak wprost, że opiekun osoby nieporadnej może wykonywać prawa za pokrzywdzonego w takim samym zakresie jakby mógł to czynić przedstawiciel ustawowy. Kwestią budzącą pewne wątpliwości jest ujęcie redakcyjne tego przepisu, sugerujące interpretację wskazanej instytucji analogiczną do tej zawartej w paragrafie drugim. Jednakże nieporadny pokrzywdzony nie traci zdolności do czynności prawnych, zatem ustanowiony opiekun działa obok, a nie zamiast pokrzywdzonego.⁶¹⁷ Można

⁶¹⁶ Por. m. in. J. Misztal-Konecka, *Wyłączenie reprezentacji rodziców wobec dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską*, Przegląd Sądowy 2010, nr 6, s. 69 i nn.

⁶¹⁷ A. Siostrzonek-Sergiel, *Niektóre zagadnienia udziału pokrzywdzonego z zaburzeniami psychicznymi w postępowaniu karnym*, Palestra 2005, nr 1-2, s. 31.

więc przyjąć, że pomimo stanu nieporadności pokrzywdzonego oraz ustanowienia opieki, dopuszczalne jest udostępnienie akt sprawy osobie nieporadnej, choćby nie była ona w stanie pojąć treści z nich wynikających.

Trzeba podkreślić, że przedstawiciel ustawowy lub opiekun faktyczny może występować również po stronie oskarżonego. Przypadki takie reguluje art. 76 k.p.k., który wskazuje, że oskarżony, który jest nieletni lub ubezwłasnowolniony może być reprezentowany w procesie karnym przez przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczę pozostaje. Wskazani reprezentanci mogą podejmować w imieniu oskarżonego wszelkie czynności procesowe, w tym wnosić środki zaskarżenia, składać wnioski lub ustanowić obrońcę. Znamienne jest, że wszelkie te czynności winny być wykonywane na korzyść oskarżonego. Nie ma więc co do tego wątpliwości, że zastępca procesowy oskarżonego może również ubiegać się o dostęp do akt sprawy, a dostęp ten powinien być mu udzielony. Warto też zaznaczyć, że wymienieni reprezentanci oskarżonego działają obok oskarżonego, a nie zamiast, dlatego też sam oskarżony, niezależnie, czy nieletni, czy ubezwłasnowolniony, jest uprawniony do wnioskowania o udostępnienie mu materiałów dowodowych. W stosunku do przedstawicielstwa osób pokrzywdzonych, zwraca uwagę fakt, że w przypadku oskarżonego, ustawodawca posłużył się pojęciem „nieletni”, a nie „małoletni”. Różnica ta wynika z samego statusu osoby jako sprawcy czynu (lub podejrzanego o sprawstwo) oraz z nomenklatury przyjętej przez Ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich (art. 1 § 1 i 2).⁶¹⁸

2. Zakres przedmiotowy udostępniania akt postępowania przygotowawczego

Treść normatywna artykułu 156 § 5 k.p.k. wskazuje, że przepis ten reguluje kwestię udostępniania akt w toku postępowania przygotowawczego. Oznacza to, że podmioty uprawnione mogą wnioskować o dostęp do akt wytworzonych na tym etapie postępowania, jak i do dokumentów, które bezpośrednio nie powstały w toku tego postępowania, ale zostały dołączone do tego zbioru akt, tworząc spójną całość, którą można określić mianem akt postępowania przygotowawczego.

⁶¹⁸ Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r., tj. Dz.U. z 2018 r., poz. 969.

W tym miejscu stosownym się wydaje wskazać na ramy czasowe, zakreślające początkowy i końcowy moment postępowania przygotowawczego. W wąskim ujęciu oraz z punktu widzenia formalnego, można by było przyjąć, że postępowanie przygotowawcze rozpoczyna się z chwilą wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia po myśli art. 303 k.p.k. Jednakże ze względu na ujęcie redakcyjne, jak również i w oparciu o bieżące poglądy doktryny, można uznać, wzorem *Ermittlungsverfahren* w prawie niemieckim, że faktycznie postępowanie przygotowawcze rozpoczyna się wraz z podjęciem przez organy ścigania pierwszej czynności, czy to w formie postępowania sprawdzającego - na podstawie art. 307 k.p.k., czy dochodzenia w niezbędnym zakresie (tzw. dochodzenia wstępnego) - na podstawie art. 308 k.p.k.⁶¹⁹ Są to fazy poprzedzające formalne wszczęcie postępowania *in rem*, podczas których prowadzi się czynności, mające przesądzić o konieczności formalnego wszczęcia postępowania przygotowawczego, jednakże nie są one z tegoż postępowania wyodrebnione. Pozwala to na traktowanie ich jako etap postępowania przygotowawczego, chociaż formalnie nie został on jeszcze rozpoczęty.⁶²⁰ Idąc dalej, należałoby stwierdzić, że również wszystkie materiały powstałe w fazie wstępnej, zaliczyć należy do akt postępowania przygotowawczego. Jest rzeczą zrozumiałą, że charakter i doniosłość materiału dowodowego powstałego na tak wczesnym etapie może mieć zupełnie inną rangę dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa, niż na późniejszym etapie, stąd też ocena organu prowadzącego postępowanie o możliwości udostępnienia tych akt może równie odmienna. Z drugiej jednak strony, w doktrynie odnaleźć można również poglądy opowiadające się za tezą nieuznawania postępowania sprawdzającego za część procesu karnego.⁶²¹ Tym samym - w przypadku

⁶¹⁹ S. Waltoś, P. Hofmański, *op. cit.*, s. 503.

⁶²⁰ *Ibidem*, s. 501, gdzie autorzy podają przesłanki umożliwiające zakwalifikowanie postępowania sprawdzającego jako elementu postępowania przygotowawczego, mianowicie: ścisłą reglamentację możliwych sposobów zakończenia tego postępowania, jak również możliwość reagowania na bezczynność organu - po myśli art. 306 k.p.k., dopuszczalny ustawowo czasokres prowadzenia tegoż postępowania - wg art. 307 § 1 k.p.k. oraz formę i zakres przeprowadzanych dowodów - art. 307 § 2, 3 i 5 k.p.k.

⁶²¹ Por. np. W. Grzeszczyk, *Postępowanie przygotowawcze w kodeksie postępowania karnego*, Kraków 1998, s. 60; S. Stachowiak, *Wszczęcie postępowania przygotowawczego a czynności sprawdzające*, Prokuratura i Prawo 1999, nr 9, s. 9; J. Tylman, *Instytucja czynności sprawdzających w procesie karnym*, Łódź 1984, s. 24.

„faktycznie” pokrzywdzonego⁶²² - nie będzie możliwe przypisanie mu statusu strony postępowania sprawdzającego, a co za tym idzie, szeregu uprawnień, które stronie przysługują. Nie oznacza to jednak definitywnego uniemożliwienia zapoznania się z treścią akt. Uprawnienie takie zostało przewidziane w art. 306 § 1b k.p.k., jednak aktywuje się ono dopiero w momencie wydania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa. Brak statusu strony ogranicza też pokrzywdzonego w zakresie możliwości ubiegania się o sporządzenie odpisu protokołu przesłuchania, w którym uczestniczył (art. 157 § 3 k.p.k.). W doktrynie dostrzega się jednak potrzebę umożliwienia faktycznie pokrzywdzonemu przejrzenia całości akt, a także prawo do uzyskania odpisu protokołu czynności, w której uczestniczył.⁶²³ W odniesieniu do dochodzenia w niezbędnym zakresie takie wątpliwości interpretacyjne już nie występują. W zależności od przyjętego poglądu, postępowanie sprawdzające będzie albo zrównane z postępowaniem przygotowawczym w kwestii uprawnienia dostępu do akt sprawy albo będzie stanowiło odrębny byt o mocno okrojonym zakresie podmiotowo-przedmiotowym w kontekście dostępu do akt w porównaniu z postępowaniem przygotowawczym.

Po przedstawieniu rozważań na temat momentu rozpoczęcia postępowania przygotowawczego, należy również nieco uwagi poświęcić momentowi jego zakończenia. Ustawa przewiduje kilka sposobów zakończenia postępowania przygotowawczego. Zaliczyć należy do nich postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia⁶²⁴ (przy założeniu, że traktujemy fazę poprzedzającą wydanie tego postanowienia za etap postępowania przygotowawczego) - na podstawie art. 305 § 1 k.p.k. w zw. z art. 303 k.p.k. *a contrario* lub w zw. z art. 17 § 1 k.p.k., postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia - na podstawie art. 322 k.p.k., postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw (tzw. umorzenie rejestrowe) - na podstawie art. 325f § 1 k.p.k., wniesienie aktu oskarżenia - na podstawie art. 331 § 1 k.p.k. lub zastępczych form aktu

⁶²² Na etapie postępowania sprawdzającego przyjęło się określać pokrzywdzonego mianem „faktycznie pokrzywdzonego”, por. np. B. Gronowska, *„Faktycznie” pokrzywdzony przestępstwem na tle czynności sprawdzających (art. 258 § 2 k.p.k.)*, Problemy Praworządności 1983, nr 7, s. 32.

⁶²³ K. Dudka, *Udział pokrzywdzonego w postępowaniu sprawdzającym oraz w dochodzeniu w niezbędnym zakresie (art. 307 i 308 k.p.k.) w świetle badań empirycznych*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2005, z. 2, s. 266.

⁶²⁴ Por. m. in. J. Łupiński, *Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego*, Prokuratura i Prawo 2007, nr 5, s. 124 i nn.

oskarżenia (tzw. namiastek) w postaci wniosku o warunkowe umorzenie postępowania - na podstawie art. 336 § 1 k.p.k., wniosku o umorzenie postępowania przygotowawczego i zastosowanie środków zabezpieczających - na podstawie art. 324 § k.p.k., czy wniosków o zakończenie postępowania przygotowawczego w trybie konsensualnym - na podstawie art. 335 § 1 i 2 k.p.k. lub art. 338a k.p.k. Chwila zakończenia postępowania przygotowawczego wyznacza niejako graniczny punkt, do momentu którego wszelkie wytworzone bądź dołączone materiały dowodowe można określać mianem „akt postępowania przygotowawczego”. Sposób zakończenia postępowania przygotowawczego wpływa także na tryb udostępniania akt tegoż postępowania w przyszłości.

Ustawa karnoprocesowa nie definiuje, ani nawet nie próbuje choćby przykładowo wymienić, elementów wchodzących w skład akt postępowania przygotowawczego. Skoro jednak dopuszcza się udostępnianie tych akt, już z literalnego brzmienia tego sformułowania można wysnuć wniosek, iż akta te winny się do tego udostępnienia nadawać. To znaczy muszą być one zmaterializowane w takiej formie, aby możliwe było ich udostępnienie. Ustawa nie ogranicza też wprost sposobu prowadzenia i zapisu poszczególnych części składowych akt sprawy, a jedynie wymienia formy, w jakich akta te mogą być udostępnione (czyni to Zarządzenie z 2021 r.). Zdanie pierwsze art. 156 § 5 k.p.k. *in fine* wskazuje udostępnianie akt możliwe jest w formie sporządzania odpisów, sporządzania kopii, wydania uwierzytelnionych odpisów lub wydania uwierzytelnionych kopii. Dostęp do akt możliwy jest również przez samo ich udostępnienie do wglądu, co należy rozumieć jako czynność zapoznania się z treścią akt, bez utrwalania, czy powielania tej treści w sposób ustawą przewidziany. Należy stwierdzić, że sporządzanie prywatnych notatek z przeglądanych akt nie przybiera formy ani odpisu, ani kopii w rozumieniu kodeksu postępowania karnego. Nie oznacza to jednak, że taka procedura jest zabroniona. Notatki bowiem zasadniczo stanowią fragmentaryczne i skrótowe ujęcie najważniejszych treści przeglądanej materiału. Skoro jednak ustawodawca przewidział możliwość sporządzania odpisów i kopii, które ze swej natury stanowią dużo bardziej wierne odwzorowanie treści oryginału, to tym bardziej powinien dopuścić możliwość sporządzania notatek, choć taka forma nie została ujęta bezpośrednio w przepisie. Podobny wniosek należałoby też wysnuć w odniesieniu do przypadku, gdyby uprawniony do dostępu do akt sprawy, utrwalił treść tych akt w formie dźwiękowej, czytając słowo w słowo interesujące go dokumenty i nagrywając je na dyktafon. Jako że w skład akt sprawy wchodzić mogą nie tylko dokumenty tekstowe, ale i grafiki,

nośniki danych (jak płyty CD, czy karty pamięci), a nawet próbki materiałów genetycznych, czy wręcz przedmioty, technicznie trudne lub wręcz niemożliwe jest, by te części akt zostały prawidłowo udostępnione w formie odpisu lub kopii.

Postęp technologiczny pozwala wysnuć wniosek, że zasadnym jest umożliwienie sporządzania zdjęć lub skanów, np. przy pomocy skanera ręcznego. Kwestia problematyczna może pojawić się wówczas, gdy dana część składowa akt nie nadaje się do powielenia, czy wiernego utrwalenia, jak np. fiolka z próbką krwi, która ze względu na swoją specyfikę stanowi przedmiot jedyny w swoim rodzaju w konkretnych aktach sprawy. Wówczas zasadnym wydaje się, jeśli zachodzi taka potrzeba, że najodpowiedniejszą formą utrwalenia tego materiału będzie dokładna fotografia przedmiotu wraz z dołączonym do niej opisem lub analizą. Trudno jest również dopuścić możliwość, by organ sporządzający kopię lub odpis z urzędu dokonywał opisu takiego przedmiotu, w przypadku, gdyby nie był on oryginalnie zamieszczony w aktach, choćby posiadał wiedzę w tym zakresie. Większych wątpliwości interpretacyjnych nie powinna budzić możliwość udostępniania części akt, które znajdują się tam w formie cyfrowej. Względy słuszności nakazują twierdzić, że część akt zapisana w formie cyfrowej, również powinna być udostępniona w takiej formie, choć niekoniecznie na tym samym nośniku, lecz jednak w sposób pozwalający na bezproblemowe zapoznanie się z jego zawartością, biorąc pod uwagę bieżący rozwój techniczny. Artykuł 156 § 5 zd. 6 k.p.k. nadaje prokuratorowi uprawnienie udostępniania akt w formie elektronicznej. Ustawa nie dookreśla jednak szczegółów w tym zakresie. Można zatem uznać, że najpopularniejsze obecnie formy cyfrowego zapisu, tj. kompakt-dyski i skany będą czyniły zadość temu przepisowi. Wydaje się, że trudno doszukiwać się formalnych i procesowych przesłanek - poza tymi ograniczającymi dostęp do akt postępowania przygotowawczego w ogólności - uniemożliwiających udostępnianie akt w formie elektronicznej. Do takich zaliczyć jedynie można by przeszkody natury technicznej, tj. brak odpowiedniego sprzętu lub też jego awaria. Nie powinno się postrzegać za czynnik uniemożliwiający udostępnienie akt w formie elektronicznej faktu braków kadrowych do realizacji tego uprawnienia. Postępująca cyfryzacja dziedzin życia społecznego w nieunikniony sposób tyczy się też prawa karnego procesowego, stąd wydaje się, że taka forma udostępniania akt sprawy powinna być wręcz preferowana.

Kodeks postępowania karnego nie zawiera również ani definicji samych akt jako spójnej całości, ani definicji pojedynczego dokumentu⁶²⁵, który mógłby być traktowany jako część składowa tych akt. Powoduje to konieczność posługiwania się poglądami judykatury i doktryny, czy też posiłkowania się tezami sformułowanymi w innych postępowaniach, np. cywilnym i administracyjnym lub wręcz odwoływania się do rozumienia tych pojęć w znaczeniu powszechnie przyjętym. Przykładowo w załączniku pt. Instrukcja kancelaryjna do Zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Policji (dalej jako: Zarządzenie 5. KGP)⁶²⁶ odnaleźć możemy w § 2 ust. 1 pkt 8 definicję legalną pojęcia „akta”, pod którą rozumie się wszelkiego rodzaju dokumentację: pismo, projekt aktu legislacyjnego i jego wersję ostateczną, plan, sprawozdanie, analizę, meldunek sytuacyjny, raport, notatkę informacyjną, szyfrogram, korespondencję, itp., w formie pisanej, technicznej, kartograficznej, audiowizualnej, elektronicznej, stanowiącą utrwalony na nośnikach informacji wynik działalności jednostek Policji lub komórki organizacyjnej, niezależnie od techniki wykonania i formy zewnętrznej tych nośników, np. rękopis, maszynopis, kserokopia, druk, odbita światłoczuła, rysunek techniczny, mapa, fotografia, film, mikrofilm, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dysk magnetyczny i optyczny, taśma magnetyczna. Instrukcja ta zawiera również w § 2 ust. 1 pkt 9 definicję pojęcia „akta sprawy”, które rozumie się jako całą dokumentację w danej sprawie, jak również w § 2 ust. 1 pkt 10 definicję pojęcia „dokument”, oznaczający akt mający znaczenie dowodu, ustanawiający uprawnienie lub stwierdzający prawdziwość określonych w nim zdarzeń bądź danych (odpis aktu stanu cywilnego, wyrok, orzeczenie, świadectwo, itp.) w formie określonej w odrębnych przepisach.

Niemniej, na gruncie ustawy karnoprocesowej odnaleźć można zwrot „akta postępowania przygotowawczego” w treści art. 334 § 1 k.p.k., który dotyczy przesyłania aktu oskarżenia do sądu. Przepis ten nie podaje definicji tego rodzaju akt, jednak - za poglądem doktryny - rozumie się pod tym pojęciem całość materiałów zgromadzonych w toku postępowania przygotowawczego, z wyjątkiem tych, które powinny zostać umieszczone w

⁶²⁵ Por. m. in. P. Ochman, *Spór o pojęcie dokumentu w prawie karnym*, Prokuratura i Prawo 2009, nr 1, s. 20 i nn.

⁶²⁶ Zarządzenie nr 5 Komendanta Głównego Policji w sprawie metod i form pracy kancelaryjnej w Komendzie Główniej Policji, Centralnym Biurze Śledczym Policji, Biurze Spraw Wewnętrznych Policji, Wyższej Szkole Policji, szkołach policyjnych i Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji z 2 lutego 2001 r., t.j. Dz. Urz. KGP z 2019 r., poz. 20.

podręcznych aktach prokuratora.⁶²⁷ Jest to raczej definicja pośrednia i na potrzeby niniejszego opracowania szczątkowa, bowiem odnosi się tylko do tego zbioru akt, który ma być przesyłany sądowi wraz z aktem oskarżenia. I chociaż art. 334 § 1 k.p.k. posługuje się zwrotem „akta postępowania przygotowawczego” bez żadnych dookreśleń, doktrynalne wyłączenie akt podręcznych z tego zbioru pozwala na przyjęcie teorii, że akta podręczne nie wliczają się do akt postępowania przygotowawczego, chociaż powstają w jego toku. W oparciu o wyrażone zapatrywanie doktryny można również uznać za słuszną tezę, która nie pozbawia akt podręcznych przynależności do akt postępowania przygotowawczego, tylko wyłącza je z obowiązku przesyłania do sądu wraz z aktem oskarżenia. Biorąc pod uwagę fakt, że przebieg postępowania przygotowawczego dokumentuje się niejako dwutorowo, tj. zarówno w aktach postępowania, jak i w aktach podręcznych⁶²⁸, trzeba wziąć pod uwagę, iż wiele materiałów będzie zdublowanych, stąd na podstawie tezy Z. Brodzisza można także wysnuć wniosek, że do akt postępowania przygotowawczego nie należą tylko te materiały, które nie zostały zdublowane w aktach podręcznych, a trafiają do nich i tylko do nich na mocy innych przepisów. Artykuł 156 § 5 k.p.k. w swojej treści nie posługuje się bezpośrednio zwrotem „dostęp do akt postępowania przygotowawczego”, tylko „w toku postępowania przygotowawczego (...) udostępnia się akta (...)”, co sugerować by mogło, że odnosi się on do każdego rodzaju akt, które pojawiają się w czasie trwania postępowania przygotowawczego. Niemniej, określenie statusu akt podręcznych prokuratora ma znaczenie z uwagi na często w praktyce spotykane wnioski o udostępnienie treści w nich zawartych. Warto jednak podkreślić, że także w pozakodeksowych aktach prawnych nie znajdzie się wzmianki o szczególnym uprzywilejowaniu akt podręcznych, z której można by wywnioskować konieczność ograniczenia ich udostępniania. Argument przemawiający za odmiennym traktowaniem akt podręcznych, określający że mogą w nich znajdować się dokumenty przykładowo wyłączone z jawności należałoby uznać za chybiony, z uwagi na fakt, że to charakter poszczególnych dokumentów przesądza o konieczności odmiennego ich traktowania, a nie miejsce lub nawet sposób ich przechowywania. Pomocne w próbie ujęcia zakresu przedmiotowego akt postępowania przygotowawczego jako całości może być odwołanie się do nieobowiązujących już regulacji, choć traktujących o tej kwestii w sposób

⁶²⁷ Z. Brodzisz, komentarz do art. 334 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el. 2021, teza 2.

⁶²⁸ K. Kremens, *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego innych osób*, Procedura, krok: żądanie dostępu do akt postępowania przygotowawczego, Legalis/el. 2016.

niepozostawiający większych wątpliwości. Chodzi o Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wewnętrznej organizacji powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz zakresu działania sekretariatów i innych działów administracji z 28 grudnia 1990 r. (dalej jako: Zarządzenie MS z 1990 r.).⁶²⁹ W § 63 ust. 1 czytamy, że dla spraw śledztwa lub dochodzenia zakłada się akta główne i akta podręczne. Kolejne zarządzenia, które wchodziły w życie w miejsce tego omawianego, łącznie z obecnie obowiązującym, już takiego przepisu nie zawierają, chociaż z ich treści można wywnioskować, że podział akt w toku postępowania przygotowawczego na główne i podręczne utrzymał się do dziś. Świadczyć może o tym *a contrario* treść § 107 ust. 2 aktualnie obowiązującego Zarządzenia, z której wynika, że w aktach dotyczących spraw cywilnych i administracyjnych nie wyodrębnia się akt głównych i akt podręcznych. Z braku definicji legalnej pojęcia „akta postępowania przygotowawczego” warto dla porządku wciąż posługiwać się wnioskami wynikającymi z uchylonego przepisu § 63 ust. 1 Zarządzenia z 1990 r. Brzmienie tego przepisu pozwala stwierdzić bowiem, że akta postępowania przygotowawczego składają się tylko i wyłącznie z akt głównych i akt podręcznych, wyczerpując tym samym zbiór pod nazwą „akta postępowania przygotowawczego”. Oznacza to, że nie można mówić o jakimkolwiek materiale dowodowym, że jest częścią akt postępowania przygotowawczego, jeśli nie znajduje się albo w aktach głównych albo w aktach podręcznych. Za błędne należałoby też uznać określanie tylko akt głównych mianem akt postępowania przygotowawczego, nawet w wąskim ujęciu. Dla precyzji myśli i wypowiedzi stosownym wydaje się posługiwanie określeniem „akta główne postępowania przygotowawczego” oraz „akta podręczne postępowania przygotowawczego”. Warto też dla przejrzystości traktować te zbiory akt jako zbiory rozłączne, których suma tworzy akta postępowania przygotowawczego, pomimo faktu, że większość materiałów w obu zbiorach bywa zdublowana. Przyjęcie bowiem poglądu zakładającego istnienie części wspólnej obu tych kategorii akt, błędnie sugerować może że istnieje jeden egzemplarz jakiegoś dokumentu, który z uwagi na swoją specyfikę klasyfikuje się i do akt głównych i do akt podręcznych, jak również sugerować może, że istnieje jakaś

⁶²⁹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wewnętrznej organizacji powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz zakresu działania sekretariatów i innych działów administracji z 28 grudnia 1990 r., Dz. Urz. MS z 1991 r., nr 1, poz. 3. Akt ten obowiązywał do końca czerwca 2003 r. i został zastąpiony Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury z 27 czerwca 2003 r., Dz. Urz. MS z 2003 r., nr 3, poz. 11.

trzecia, fizycznie wyodrębniona kategoria akt wspólnych, co implikowałoby daleko idące wątpliwości interpretacyjne, zwłaszcza w kontekście procedury ich udostępniania.

Aktualnie obowiązujące Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działań sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury z 21 lipca 2021 r. (dalej jako: Zarządzenie MS z 2021 r.)⁶³⁰ w § 44 ust. 1 określa, że akta zakłada się na podstawie dekretacji kierownika jednostki lub osoby przez niego upoważnionej, po zarejestrowaniu sprawy w urzędzeniu ewidencyjnym. Można uznać to za moment początkowy istnienia akt sprawy, aczkolwiek jest rzeczą oczywistą, że część materiału dowodowego, która stanowi składową akt sprawy, będzie wytworzona przed formalnym ich założeniem. Przedmiotowe Zarządzenie z 2021 r. w szczególny sposób poświęca uwagę aktom podręcznym, określając dość wyczerpująco ich elementy składowe. Przede wszystkim warto zwrócić uwagę na przepis § 59 ust. 1, który wskazuje, że akta podręczne składają się z materiałów określonych w ustawie Prawo o prokuraturze (dalej jako: u.p.)⁶³¹, Regulaminie wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (dalej jako: Regulamin)⁶³², jak również pisma przewodnie pomiędzy organami prowadzącymi i nadzorującymi postępowania oraz inną korespondencję o charakterze ogólnym. Ustęp drugi tego paragrafu dookreśla dalej, że w aktach podręcznych przechowuje się kopie materiałów zawartych w aktach głównych, zwłaszcza postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego, wniosku o przedłużenie okresu trwania śledztwa lub dochodzenia, postanowienia o przedstawieniu zarzutów, postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych, decyzji w przedmiocie dowodów rzeczowych (czyli np. kopie pokwitowania ich przyjęcia i wydania - według § 139 ust. 4, czy decyzje prokuratora o uznaniu rzeczy za dowód rzeczowy i wykaz dowodów rzeczowych - według § 141), decyzji w przedmiocie powołania biegłego lub instytucji specjalistycznej, decyzji w przedmiocie wezwania tłumacza, a ponadto notatki prowadzącego postępowanie przygotowawcze i jego przełożonych, jak również kopie i wydruki danych z

⁶³⁰ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury z 21 lipca 2021 r., Dz. Urz. MS z 2021 r., poz. 170., które weszło w życie z dniem 1 sierpnia 2021 r.

⁶³¹ Ustawa Prawo o prokuraturze z 28 stycznia 2016 r., t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 66.

⁶³² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości - Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury z 7 kwietnia 2016 r., t.j. Dz. Urz. MS z 2017 r., poz. 1206.

urządzeń ewidencyjnych. W pozostałym zakresie informację o materiałach dowodowych, które mogą znaleźć się w aktach podręcznych są rozproszone. W § 72 ust. 4 Zarządzenia MS z 2021 r. znaleźć można wzmiankę, że kopię dowodu depozytowego wydanego przez bank dołącza się do akt podręcznych prokuratora. Paragraf 73 tego Zarządzenia wskazuje, że kopie wykazów dowodów rzeczowych sporządzonych przez prokuratora, Policję lub inne organy uprawnione do prowadzenia postępowań. Z kolei w § 88 ust. 1 czytamy, że formularz zestawienia kosztów spraw zakończonych skierowaniem do sądu również dołącza się do akt podręcznych.

Próbując podsumować charakterystykę akt podręcznych postępowania przygotowawczego, warto ponownie zwrócić uwagę na zapis, który znalazł się w poprzednio obowiązującym Zarządzeniu MS z 1990 r., mianowicie na treść § 63 ust. 3, z której wynikało, że akta podręczne są wykorzystywane przez prokuratora w postępowaniu sądowym, a w postępowaniu wykonawczym służą do nadzorowania wykonywania kary. Taka redakcja przepisu pozwala spojrzeć na akta podręczne z perspektywy celu ich wyodrębnienia i podkreślenia niejako służebnej roli dla oskarżyciela i to przez wszystkie etapy postępowania, co podkreśla między innymi § 59 ust. 3 Zarządzenia MS z 2021 r. stanowiący, że akta podręczne służą także do przechowywania materiałów związanych z postępowaniem sądowym, w szczególności w zakresie czynności dokonywanych przez sąd. Niezależnie jednak od statusu akt podręcznych, prokurator i tak jest dysponentem i decydentem w sprawach akt postępowania przygotowawczego jako całości. Zdaniem doktryny, to właśnie prokurator odpowiada za zawartość akt i umieszcza konkretne dokumenty w tych aktach, bądź zleca takie czynności pracownikom sekretariatu. Bowiem to prowadzący postępowanie wie, jaki materiał jest mu w aktach potrzebny, które dokumenty łączą się w jedną logiczną całość z pozostałymi oraz na jakich dowodach chce oprzeć akt oskarżenia.⁶³³

⁶³³ M. Szeroczyńska, *Jeszcze parę słów o układaniu akt postępowania przygotowawczego. Replika do tekstu Krzysztofa Wójcika „Bałagan, ale nie w aktach”*, *Palestra* 2016, nr 3, s. 83-84.

3. Procedura udostępniania akt postępowania przygotowawczego

3.1. Tryb i forma udostępniania akt postępowania przygotowawczego

Jak już zaznaczono wcześniej, art. 156 § 5 zd. 1 k.p.k. *in fine* wskazuje, że w toku postępowania przygotowawczego udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów lub kopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kopie. Z kolei art. 156 § 5 zd. 6 k.p.k. określa, że prokurator może udostępnić akta w postaci elektronicznej. Na poziomie kodeksu nie przewidziano bardziej szczegółowych wytycznych dotyczących trybu i formy udostępniania akt sprawy. W związku z tym, należy odnieść się do innych aktów prawnych.

Artykuł 156 k.p.k. nie określa również, w jaki sposób zainteresowany ma zgłosić chęć zapoznania się z aktami sprawy i zainicjować ten proces. Pośrednio można wiedzę na ten temat uzyskać z faktu, że o sposobności zapoznania się z treścią akt należy uczestników postępowania pouczyć, z wyjątkiem - rzecz jasna - profesjonalnych pełnomocników. Mając na uwadze, że czynności sądowe mogą być dokonywane z urzędu lub na wniosek, trzeba zaznaczyć, że pouczenie⁶³⁴ o uprawnieniach tyczy się raczej tych praw, które z woli ich

⁶³⁴ Por. m.in. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym z 14 września 2020 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 1618, które w punkcie 7. Załącznika określa, że „możesz żądać dostępu do akt sprawy, sporządzenia z nich odpisów i kopii, również po zakończeniu postępowania przygotowawczego (dochodzenia lub śledztwa). W postępowaniu przygotowawczym można odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej (art. 156). Jeżeli przed skierowaniem sprawy do sądu złożono wniosek o zastosowanie lub przedłużenie wobec Ciebie tymczasowego aresztowania, zarówno Tobie, jak i Twojemu obrońcy udostępnia się akta sprawy w tej części, która zawiera dowody dołączone do wniosku. Jeżeli istnieje uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności świadka lub osoby dla niego najbliższej, zeznania takiego świadka nie zostaną Ci udostępnione (art. 156 § 5a).”; por. także Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym z 14 września 2020 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 1619, które w punkcie 3. Załącznika wskazuje, że „Możesz żądać dostępu do akt sprawy, sporządzenia z nich odpisów i kopii, także po zakończeniu postępowania przygotowawczego (śledztwa lub dochodzenia). W postępowaniu przygotowawczym można odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. W przypadku odmowy, gdy złożysz wniosek, zostaniesz poinformowany/poinformowana o możliwości udostępnienia Ci akt w późniejszym terminie. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej. Prokurator nie może odmówić Ci dostępu do akt sprawy, jeżeli został wyznaczony termin końcowego zaznajomienia z materiałami sprawy przez podejrzanego (art. 156).”.

adresata zaktualizować się mogą dopiero w momencie złożenia wniosku. Stąd też należałoby przyjąć, że uzyskanie dostępu do akt sprawy ma charakter wnioskowy. Przyjęcie wąskiej interpretacji, oznaczałoby, że przedmiotowy wniosek winien odpowiadać wymogom przewidzianym m.in. w art. 116 k.p.k. i 119 k.p.k. Wydaje się jednak, że warunkiem *sine qua non* starania się o otrzymanie dostępu do akt jest czytelny komunikat skierowany do dysponenta akt lub jego przedstawiciela oraz pozytywna weryfikacja tożsamości ubiegającego się jako podmiotu uprawnionego do przyznania dostępu do akt sprawy. W przypadku, gdyby wnioskujący zainteresowany był otrzymaniem odpisu lub kopii z akt, a nie tylko samym wglądem do nich, precyzyjne oznaczenie treści wniosku wydaje się wręcz wskazane. Zastosowanie analogii do zapisu art. 156 § 2 k.p.k. *in principio* - który tyczy się co prawda postępowania sądowego - określającego że „na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy wydaje się odpłatne kopie dokumentów z akt sprawy”, utwierdza przekonanie, że akta udostępnia się w trybie wnioskowym. Należy zauważyć, że nawet w przypadku, gdy organ ustawowo zobligowany jest do udostępnienia akt, osoba zainteresowana i tak powinna złożyć taki wniosek. Bowiernikogo *de facto* do przeglądania akt nie można zmusić.⁶³⁵ Tryb wnioskowy zdaje się być także właściwą formą dla ubiegających się o dostęp do akt, lecz będących podmiotami spoza kręgu uczestników postępowania. Ponieważ te podmioty trzecie z oczywistych przyczyn nie są pouczone o takim uprawnieniu, a wiedzę o możliwości wglądu w akta czerpią z ogólnie dostępnych źródeł lub też jest ona faktem notorycznym w ich branży (jak np. u przedstawicieli prasy).

Stosunkowo szczegółowych informacji odnośnie procedury udostępniania akt w sprawach - w których organem prowadzącym postępowanie jest Policja - dostarcza Zarządzenie 4 KGP. W § 77 tego Zarządzenia czytamy, że przeglądanie przez osoby upoważnione akt głównych postępowania w jego toku i po jego zakończeniu, jak również sporządzanie z nich odpisów lub kopii odbywać się ma pod nadzorem policjanta, po uprzednim sprawdzeniu tożsamości osoby ubiegającej się o ten dostęp. Wyjątkiem od tej zasady jest przypadek, kiedy przeglądanie akt ma miejsce w specjalnie do tego przystosowanym pomieszczeniu, które wyposażone jest w monitoring. Z czynności udostępniania akt zostaje sporządzona notatka urzędowa, którą następnie się do tych akt dołącza, z kolei - według § 79 ust. 3 Zarządzenia 4 KGP - w przedmiocie wydania lub

⁶³⁵ Por. np. S. Steinborn, komentarz do art. 156 k.p.k. teza 9., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, S. Steinborn (red.), LEX/el.

sporządzenia odpisów i kopii, alternatywnie można umieścić adnotację na wewnętrznej stronie okładki akt kontrolnych. W notatce zawarta jest również informacja o osobie, której udzielono dostępu, czasie, w jakim to nastąpiło oraz sposobie zapoznania się z aktami. A *contrario* do treści § 78 ust. 1 Zarządzenia 4 KGP można wywnioskować, że dopuszcza się wykonywanie przez wnioskodawcę samodzielnych kopii udostępnionego mu materiału. Wyjątek stanowią te części akt, które zapisane są w formie dźwiękowej lub audiowizualnej. Ich kopie sporządza i wydaje sam organ na zarządzenie policjanta lub prokuratora. Zarządzenie jest też ogólną formą podejmowania decyzji przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze lub sprawdzające w sprawach z zakresu udostępniania akt sprawy. W taki też sposób - zgodnie z treścią § 77 ust. 3 Zarządzenia 4 KGP - policjant prowadzący dochodzenie lub powierzone mu w całości śledztwo określa zakres i sposób udostępniania danych z załącznika adresowego w trybie przewidzianym w art. 148a k.p.k. oraz 156a k.p.k. Stanowi to pewnien wyłom od ogólnej zasady przewidzianej w § 145 Regulaminu, określającej, że to prokurator podejmuje decyzję w sprawie dostępu do akt także w sprawach, które powierzył do prowadzenia innym organom.

W § 67 ust. 1 Zarządzenia MS z 2021 r. wskazano, że w toku postępowania przygotowawczego oraz po jego zakończeniu przeglądanie akt przez osoby uprawnione odbywać się może na trzy sposoby. Po pierwsze, poprzez udostępnienie akt papierowych, po drugie, poprzez udostępnienie akt zdigitalizowanych przez Internet oraz po trzecie, poprzez udostępnienie akt zdigitalizowanych w czytelni jednostki. W kontekście tego ostatniego sposobu udostępniania akt warto również przytoczyć treść § 144 Regulaminu, który określa, że w miarę możliwości udostępnienie akt może nastąpić przez tzw. System Digitalizacji Akt (SDA) przy wykorzystaniu dostępnych w nim funkcjonalności. Należy zaznaczyć, że system ten znajduje się w fazie pilotażowej jako współfinansowany z funduszy europejskich projekt Prokuratury Krajowej pt. „Rozwój Systemu Digitalizacji Akt Postępowania Preparacyjnego w Sprawach Karnych (iSDA oraz iSDA 2.0)”.⁶³⁶ Biorąc pod uwagę fakt, że projekt ten został wdrożony tylko w niektórych jednostkach prokuratury szczebla okręgowego i apelacyjnego - gdzie odsetek prowadzonych postępowań przygotowawczych jest niewielki - trudno jest wyciągnąć wymierne wnioski w zakresie funkcjonalności tego systemu z perspektywy podmiotu wnioskującego o dostęp do akt. Niemniej jednak, chociaż

⁶³⁶ <https://pk.gov.pl/prokuratura/fundusze-europejskie/program-operacyjny-polska-cyfrowa/rozwoj-systemu-digitalizacji-akt-postepowan-przygotowawczych-w-sprawach-karnych-isda-2-0/> [dostęp: 20.09.2020 r.].

w środowisku prokuratorskim aktualna wersja systemu poddawana jest krytyce⁶³⁷, to jest to jakiś krok naprzód w kierunku wprowadzenia powszechnego i jednolitego modelu udostępniania akt w postaci elektronicznej - podobnie jak to miało miejsce w niemieckiej procedurze karnej po wdrożeniu przepisu § 32f StPO.

Procedura udostępniania akt postępowania przygotowawczego, które toczy się przed organami prokuratorskimi jest w dużej mierze zbliżona do tej, w której organem prowadzącym jest Policja. Z § 67 ust. 2 Zarządzenia MS z 2021 r. wynika, że sporządzanie odpisów, kopii oraz fotokopii akt przez osobę do tego uprawnioną odbywa się pod nadzorem. Nadzór sprawuje pracownik sekretariatu wyznaczony przez prokuratora, asystent prokuratora, względnie uprawniony funkcjonariusz organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Nadzór nie jest wymagany, kiedy udostępnianie akt odbywa się w pomieszczeniu wyposażonym w monitoring. Warto zwrócić uwagę, że literalne brzmienie omawianego przepisu nie obejmuje samego „przeoglądania” (tj. bez utrwalania i powielania) jako formy udostępniania akt, która byłaby objęta nadzorem. Biorąc jednak pod uwagę obowiązywanie niejako analogicznej regulacji w § 77 ust. 1 Zarządzenia 4 KGP, należy tę lukę traktować raczej jako zaniechanie legislacyjne, niż intencjonalny zabieg ustawodawcy. Informacja o udostępnieniu akt odnotowywana jest na wewnętrznej stronie okładki akt podręcznych, względnie z czynności tej pracownik sekretariatu lub asystent prokuratora sporządza notatkę urzędową, w której zamieszcza się informację o wnioskodawcy, czasie i sposobie udostępnienia akt. Warto zaznaczyć, że w omawianym Zarządzeniu MS z 2021 r. nie znajdziemy wzmianki na temat formy podejmowania decyzji przez prokuratora w przedmiocie dostępu do akt. Informacja w tym zakresie znajduje się w § 143 Regulaminu, który głosi, że formę zarządzenia przyjmuje uwzględnienie wniosku o udostępnienie akt sprawy, jak i odmowa uwzględnienia takiego wniosku, a także sporządzania odpisów i kopii z akt oraz wydanie uwierzytelnionych odpisów i kopii z tych akt. Ustęp drugi § 143 określa treść zarządzenia, w który winien się znaleźć zakres i sposób udostępniania akt, względnie zakres i sposób sporządzenia lub wydania odpisów i kopii.

Przeoglądanie akt, niezależnie od tego, czy są udostępniane przez prokuratora, policjanta, czy inny organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, jest procedurą

⁶³⁷ M. Szeroczyńska, *Jeszcze parę słów o układaniu akt postępowania przygotowawczego. Replika do tekstu Krzysztofa Wójcika „Bałagan, ale nie w aktach”*, *Palestra* 2016, nr 3, s. 81.

nieodpłatną. Koszty generować może dopiero sporządzanie i wydawanie kopii oraz odpisów z akt sprawy. Kwestię tę reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 25 września 2015 r.⁶³⁸ wydane na podstawie art. 156 § 6 k.p.k. Opłata za sporządzenie kopii dokumentu z akt wynosi 1 zł za każdą stronę. Jeżeli dokumenty papierowe miałyby być zdigitalizowane i wydane wnioskodawcy na informatycznym nośniku danych, prócz wskazanej wcześniej opłaty 1 zł od każdej strony należy doliczyć kwotę 6 zł za każdy wydany nośnik. W przypadku dokumentów, które w oryginale występują w postaci elektronicznej, pobiera się jedynie opłatę za nośnik w wysokości 6 zł. Jeśli wnioskodawca zainteresowany jest uzyskaniem uwierzytelnionego odpisu z akt, za każdą stronę nalicza się opłatę w wysokości 6 zł. Rozporządzenie to nie wprowadza rozróżnienia pomiędzy zwykłą kopią a odpisem oraz pomiędzy uwierzytelnioną kopią a odpisem. Jako że jednak kodeks postępowania karnego w art. 156 taki podział wprowadza, można domniemywać, że zwykła forma powielenia dokumentu kosztuje 1 zł od strony, niezależnie czy przyjmie postać kopii lub odpisu, z kolei fakt ich uwierzytelnienia zwiększa stawkę do 6 zł od strony, niezależnie, czy będzie to odpis, czy kopia. Doświadczenie pokazuje jednak, że sekretariaty organów prowadzących postępowanie przygotowawcze częstokroć posługują się dość swobodną interpretacją tych przepisów, co prowadzi do zróżnicowanej reakcji na wniosek, choćby był tożsamo zredagowany, w zależności od wybranej jednostki.

3.2. Ograniczenia udostępniania akt postępowania przygotowawczego

Już pierwsze zdanie art. 156 § 5 k.p.k. pozwala na wysunięcie wniosku, że akta postępowania przygotowawczego mogą nie być udostępnione w pełni. Nie jest to nadzwyczaj nowatorska teza, ani też specyfika kodeksu postępowania karnego z 1997 r. Jak podkreślono wcześniej, już na etapie unifikacji prawa karnego procesowego po okresie zaborów, ograniczenie dostępności materiałów gromadzonych w toku postępowania przygotowawczego było niemalże czymś oczywistym dla kodyfikatorów. Poglądy głoszące całkowitą jawność akt etapu przedsądowego były w mniejszości i nie znalazły aprobaty tak wtedy, jak i dziś.

⁶³⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości opłaty za wydanie kopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy z 25 września 2015 r., Dz.U. z 2015 r., poz. 1566.

Współcześnie, wydaje się, że można rozróżnić ograniczenia dostępu do akt natury technicznej, formalnej i materialnej.

Do kategorii ograniczeń natury formalnej zaliczyć można te wynikające wprost z ustawy karnoprocesowej. Chodzi mianowicie o „zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania” oraz „ochronę ważnego interesu państwa”. Należy zaznaczyć, że przesłanki te na poziomie wykładni językowej interpretować trzeba przez pryzmat całego przepisu, w którym się znajdują, tj. art. 156 § 5 zd. 1 k.p.k., a jego redakcja - zdaniem doktryny - uznana została za stosunkowo niefortunną.⁶³⁹ Mankament polega na tym, że literalne brzmienie tego artykułu pozwala na dwojaką, wzajemnie wykluczającą się interpretację. Pierwsza z nich traktuje przesłanki ograniczające jako przypadki wyjątkowe, z kolei druga, pozwala na przypisanie im rangi standardu, od którego wyjątkiem jest decyzja uwzględniająca wniosek o dostęp do akt. D. Świecki w swoim komentarzu do kodeksu postępowania karnego opowiada się jednak za drugą koncepcją, twierdząc, że zawsze istnieje konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, z kolei udostępnianie akt na tym etapie należałoby postrzegać w kategoriach wyjątku.⁶⁴⁰ Z drugiej jednak strony podkreślić trzeba, że omawiane przesłanki sformułowane są w sposób bardzo ogólny, a zatem ich zakres pojęciowy jest bardzo szeroki, co z perspektywy praw uczestników postępowania i innych osób zainteresowanych może rodzić obawę stosowania rozszerzającej wykładni przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze. Powoduje to konieczność podjęcia próby zdefiniowania poszczególnych przesłanek. W doktrynie przyjęło się, że zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania należy postrzegać jako gwarant realizacji celów postępowania przygotowawczego wymienionych w art. 297 k.p.k.⁶⁴¹, czy szerzej - w art. 2 k.p.k., w szczególności dotyczących się wykrycia sprawcy oraz ujawnienia i zabezpieczenia dowodów. Zastosowanie ograniczonej dostępności do akt sprawy - zwłaszcza w stosunku do podejrzanego - może zapobiec sprzecznym z prawem praktykom, noszącym znamię mactwa, a służącym utrudnieniu lub uniemożliwieniu skutecznego prowadzenia

⁶³⁹ D. Świecki, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 23., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.

⁶⁴⁰ D. Świecki, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 23., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.

⁶⁴¹ G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 13., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

dochodzenia bądź śledztwa. Trzeba jednak zaznaczyć, że obawa naruszenia prawidłowego toku postępowania powinna być realna w świetle okoliczności ujawnionych w danej sprawie. Obawy takiej nie uzasadnia więc ranga i ciężar gatunkowy zarzuczonego czynu zabronionego, czy też charakterystyka sprawcy (wnioskodawcy).⁶⁴² Jako że przesłanki te nie mają odrębnie zakreślonego kręgu odbiorców, należy założyć, że tyczą się wszystkich podmiotów, którzy są adresatami normy prawnej wynikającej z przepisu art. 156 § 5 k.p.k.

Niemniejsze kłopoty interpretacyjne sprawia druga z wymienionych przesłanek, mianowicie „ochrona ważnego interesu państwa”. Z jednej strony w doktrynie podkreśla się, że ochrona ważnego interesu państwa przejawia się między innymi w ściganiu i ustaleniu sprawcy przestępstwa, a także w ujawnianiu dowodów, dugierując tym samym, że druga przesłanka w dużej mierze pokrywa się z tą traktującą o zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania.⁶⁴³ Z drugiej strony dostrzega się w niej przejaw ochrony przede wszystkim informacji niejawnych. Rodzi to jednak pewne ryzyko automatycznego i arbitralnego ograniczania dostępności akt w każdym przypadku, kiedy w aktach pojawi się dokument objęty klauzulą tajności. Doktryna sugeruje, by podejmując decyzję w tym przedmiocie, decydent brał pod uwagę znaczenie konkretnego dokumentu dla wnioskodawcy, samą jego treść oraz stopień tajności. Sam fakt istnienia dokumentu zawierającego informację niejawną w aktach (o czym wnioskodawca może nawet nie wiedzieć) nie powinien przesądzać o odmowie dostępu do całych akt postępowania, a jedynie do tej części, w której taki dokument się znajduje.⁶⁴⁴

A contrario do brzmienia art. 156 § 5 zd. 3 k.p.k. należy zauważyć, że momentem, do którego możliwe jest wydanie zarządzenia o odmowie udostępniania akt jest chwila powiadomienia podejrzanego lub jego obrońcy o terminie końcowego zaznajomienia się z aktami postępowania przygotowawczego. Po nastaniu tego faktu, pokrzywdzonemu, jego

⁶⁴² Por. np. A. Sakowicz, komentarz do art. 156 k.p.k., Nb. 21., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el., gdzie autor podkreśla, że nie jest uprawnione powoływanie się na przesłankę potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania tylko dlatego, że sprawa dotyczy członków zorganizowanej grupy przestępczej.

⁶⁴³ G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 13., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

⁶⁴⁴ S. Steinborn, *op. cit.*, teza 15.

pełnomocnikowi lub przedstawicielowi ustawowemu nie można odmówić wglądu w akta oraz sporządzania i wydawania kopii lub odpisów.

Drugą kategorią ograniczeń są te natury materialnej. O ograniczeniu lub całkowitym braku dostępności przesądza bowiem charakter dokumentu lub części akt, niż innego rodzaju przesłanka ustawowa. Ewidentny przykład wyłączenia jawności dla konkretnej kategorii akt przewiduje § 76 Zarządzenia 4 KGP. Przepis ten zakłada, że akta kontrolne prowadzone dla dochodzenia, które następnie zostało umorzone i wpisane do rejestru przestępstw - jeśli ten typ akt w ogóle był sporządzany w danej sprawie - gromadzone są w odrębnym zbiorze dokumentów, który stanowi załącznik do akt głównych postępowania. Zbiór ten zostaje wyłączony z akt głównych w trzech przypadkach. Po pierwsze, gdy wpłynęło zażalenie na umorzenie rejestrowe, po drugie, kiedy wydano postanowienie o podjęciu dochodzenia na nowo oraz po trzecie, każdorazowo, gdy strona lub inny uprawniony podmiot zwróci się z wnioskiem o wgląd w akta. Taka redakcja przepisu pozwala na stwierdzenie, że akta kontrolne w tym konkretnym przypadku nie podlegają udostępnieniu. W przeciwnym razie, bezcelowe byłoby ich wyłączenie z akt głównych w momencie ubiegania się wnioskodawcy o dostęp do akt.

Warto zaznaczyć, że swego rodzaju gloryfikacji dokonuje ustawodawca względem pokrzywdzonego w art. 156 § 5 zd. 2 k.p.k., który nakazuje poinformowanie pokrzywdzonego wnioskującego o udostępnienie akt o takiej możliwości w innym terminie, w przypadku gdyby pierwotny wniosek spotkał się z odmową. Z drugiej strony, jak uważa doktryna, zarządzenie o odmowie dostępu do akt sprawy nie korzysta z przywileju *res iudicata* ani zakazu *ne bis in idem*⁶⁴⁵, a zatem nie pozbawia wnioskodawcy możliwości ponownego starania się udostępnienie mu akt, choćby warunki i okoliczności sprawy nie uległy zmianie.

⁶⁴⁵ A. Sakowicz, *op. cit.*, Nb. 41.

3.3. Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego

Przepis art. 156 k.p.k. przewiduje udostępnianie akt postępowania przygotowawczego również po jego zakończeniu. Nowelizacja ustawy karnoprocesowej z 20 kwietnia 2021 r.⁶⁴⁶ wprowadziła nowy zapis w postaci art. 156 § 5b k.p.k. o brzmieniu: „Przepis § 5 stosuje się odpowiednio do udostępniania akt zakończonego postępowania przygotowawczego”. Zastąpił on dotychczasową regulację ujętą w art. 156 § 5 zd. 1 k.p.k. *in fine* (tj. po średniku) o treści „prawo to przysługuje stronom także po zakończeniu postępowania przygotowawczego”. Nie jest to jednak zmiana o charakterze kosmetycznym, porządkowym, czy technicznym⁶⁴⁷, a próba kompleksowego uregulowania procedury udostępniania akt postępowań przygotowawczych, które zostały zakończone również w sposób formalny, tj. bez merytorycznej decyzji kończącej postępowanie i z możliwością jego podjęcia na nowo.⁶⁴⁸

Przez zakończone postępowanie przygotowawcze należy rozumieć sytuację procesową, która nastąpiła w wyniku prawomocnego wydania decyzji lub podjęcia czynności przez organ prowadzący postępowanie w sposób przewidziany w ustawie. Na chwilę obecną wyróżnia się sześć sposobów zakończenia postępowania przygotowawczego. Są nimi: wniesienie przez prokuratora aktu oskarżenia do sądu lub zatwierdzenie przez niego aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję i wniesienie tego aktu do sądu - po myśli art. 331 § 1 k.p.k.; wniesienie do sądu wniosku o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków - według art. 335 § 1 k.p.k.; skierowanie do sądu wniosku o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających - wedle art. 324 § 1 k.p.k.; wniesienie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania - na podstawie art. 336 § 1 k.p.k.; wydanie postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia - po myśli art. 17 k.p.k. oraz wydanie postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisanie sprawy do rejestru przestępstw (tzw. umorzenie rejestrowe) - według art. 325f § 1 k.p.k.

⁶⁴⁶ Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 20 kwietnia 2021 r., Dz.U. z 2021 r., poz. 1023.

⁶⁴⁷ D. Świecki, *op. cit.*, teza 24.

⁶⁴⁸ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 867, Sejm RP IX kadencji, s. 10-11.

Założenie, które legło u podstaw znowelizowania procedury udostępniania akt zakończonych postępowań przygotowawczych, opierało się na dostrzeżonej przez ustawodawcę potrzebie ukrócenia praktyki niewłaściwego stosowania przepisów Ustawy o dostępie do informacji publicznej oraz na szeregu negatywnych bądź wręcz ryzykownych skutków, wynikających z błędnej interpretacji jej przepisów, jak chociażby nieświadome udostępnienie akt sprawy, który nie został wykryty w toku postępowania. Przedmiotowa zmiana wpłynęła również na ocenę przesłanek umożliwiających lub ograniczających udostępnianie akt po zakończeniu postępowania przygotowawczego, parząc przez pryzmat konieczności odpowiedniego stosowania art. 156 § 5 k.p.k. Trzeba zaznaczyć, że w omawianym przypadku wspomniane w treści przepisu „odpowiednie stosowanie” nie należy pojmować jako stosowanie ujętych tam zapisów wprost. Przede wszystkim - ze względu na specyfikę zakończonego postępowania - nie może mieć zastosowania przesłanka zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania przy podejmowaniu decyzji o odmowie udzielenia dostępu do akt sprawy, a to z tej racji, że tok postępowania przygotowawczego został już zakończony i norma prawna wyinterpretowywana z tej części przepisu nie może być zastosowana. Wydaje się zatem, że w sytuacji, gdy postępowania przygotowawcze zostałyby wznowione, na powrót miałyby zastosowanie regulacje z art. 156 § 5 k.p.k. Fakt zakończenia postępowania przygotowawczego nie stoi jednak na przeszkodzie do odpowiedniego stosowania przesłanki ochrony ważnego interesu państwa w przypadku podejmowania decyzji o udzieleniu lub odmowie udzielenia dostępu do akt zakończonego postępowania przygotowawczego. Jak wspomniano wyżej, przesłanka ta w praktyce częstokroć jest wykorzystywana do ochrony informacji niejawnych. Słusznie zatem zauważa A. Sakowicz, że rodzi to ryzyko wykorzystywania jej zakresu normatywnego w sposób szerszy i w dodatku arbitralny⁶⁴⁹, celem wydania decyzji odmownej. Niemniej, jak się

⁶⁴⁹ A. Sakowicz, *op. cit.*, teza 4. W orzecznictwie na temat dostępu do informacji publicznej na gruncie procesu karnego patrz m.in. Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego 7 sędziów NSA z dnia 9 grudnia 2013 r., I OPS 7/13; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 stycznia 2017 r., II GSK 5592/16; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 września 2016 r., I OSK 877/16; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 lutego 2005 r., OSK 1113/04; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 lutego 2013 r., I OSK 2662/12; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 5 września 2012 r., II SAB/Łd 73/12; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 14 stycznia 2010 r., II SAB/Wa 200/09; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 4 kwietnia 2013 r., II SAB/Gd 7/13.

wydaje, i w takich przypadkach organ decyzyjny winien podać szczegółowo podstawę odmowy, wydanej przy zastosowaniu wąskiej interpretacji przepisów.⁶⁵⁰

Niewątpliwie omawiana nowelizacja, wprowadzająca przepis 156 § 5b k.p.k. poszerzyła krąg podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dostęp do akt zakończonych postępowań przygotowawczych. Upřednio, literalne brzmienie zapisu traktującego o tej materii wskazywało jedynie na strony jako posiadające prawo do wnioskowania o udzielenie dostępu do akt. Przez odpowiednie stosowanie art. 156 § 5b zd. 1 k.p.k. *in medio* należy uznać, że o taki dostęp starać się mogą, prócz stron, również obrońcy, pełnomocnicy oraz przedstawiciele ustawowi, a - według art. 156 § 5 zd. 5 k.p.k. - także osoby trzecie. Tym samym, trzeba uznać, że możliwe jest również sporządzanie i wydawanie kopii oraz odpisów z tych akt.

Podsumowując, należy wskazać, że chociaż nowelizacja kodeksu postępowania karnego w zakresie udostępniania akt zakończonych postępowań przygotowawczych miała na celu zaprzestanie praktyk niewłaściwego stosowania przepisów Ustawy o dostępie do informacji publicznej, to jednak całkowicie nie mogła wyeliminować możliwości stosowania tej ustawy w stosunku do akt sprawy. Bowiem w aktach toczącego się lub zakończonego postępowania mogą znaleźć się dokumenty stanowiące informację publiczną, co tym samym pozwala rozważać rzeczoną ustawę jako podstawę wniosku o udostępnienie konkretnego dokumentu. Rozszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do starania się o udzielenie dostępu do akt w znaczący sposób zmniejszy liczbę wniosków o dostęp do informacji publicznej na rzecz stosowania przepisów ustawy karnoprosesowej, które pozwalają uzyskać wgląd w całe akta, a nie tylko w jeden dokument, który był przedmiotem wniosku w oparciu o u.d.i.p. Wciąż jednak ustawa ta będzie traktowana jako alternatywny sposób pozyskania wiedzy na temat zgromadzonego materiału dowodowego, w przypadku, gdyby upřednio wydano decyzję odmowną na podstawie przesłanek zawartych w k.p.k. Aktualne także pozostaną tezy i rozważania rozstrzygające o istnieniu lub braku istnienia przymiotu informacji publicznej konkretnego dokumentu wchodzącego w skład akt postępowania. Niemniej, można zgodzić się z poglądem judykatury uznającym rozłączny zakres stosowania przepisów Ustawy o dostępie do informacji publicznej oraz kodeksu postępowania karnego,

⁶⁵⁰ J. Kowalski, *Arbitralne decyzje prokuratorów (o wyroku NSA z 7 III 2003 w sprawie z wniosku Piotra W.)*, Rzeczpolita z 8-9 marca 2003 r., s. C2.

co pozwala na przyjęcie założenia, iż normy prawne z nich wynikające nie pozostają ze sobą w kolizji.⁶⁵¹

4. Procedura odwoławcza od zarządzenia w przedmiocie odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego

Decyzje organów w przedmiocie udostępniania akt sprawy podlegają kontroli instancyjnej. Warto w tym miejscu nadmienić, że instytucja ta stanowi swego rodzaju *novum* w polskim procesie karnym, bowiem ani kodeks postępowania z 1928 r., ani ten z 1969 r. nie przewidywały możliwości odwoływania się od decyzji w sprawie dostępu do akt sprawy.⁶⁵² Możliwość wzruszenia niekorzystnego dla wnioskodawcy zarządzenia stanowi swego rodzaju ograniczenie ryzyka potencjalnego nadinterpretowywania przesłanek, które umożliwiają wydanie decyzji odmownej, jak również pozwala zapobiegać bezzasadnemu utajnieniu akt sprawy.⁶⁵³ Ustawa karnoprosowa dedykuje osobny przepis dla procedury odwoławczej związanej z udostępnianiem akt sprawy. Jest to mianowicie art. 159 k.p.k., który przewiduje, że na odmowę udostępnienia akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym przysługuje stronom zażalenie. W dalszej części przepis dookreśla, że na zarządzenie prokuratora zażalenie przysługuje do sądu.

Analiza treści wspomnianego przepisu w pierwszej kolejności każe zwrócić uwagę na ograniczenia podmiotowo-przedmiotowe w zakresie możliwości wniesienia zażalenia. Art.

⁶⁵¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 30 czerwca 2021 r., sygn. akt II SAB/Sz 49/21, Legalis/el. 2596053.

⁶⁵² Z. Gostyński, komentarz do art. 159 k.p.k., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, wyd. z 1998 r., LEX/el.; S. Steinborn, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, S. Steinborn (red.), LEX/el.; por. też T. Grzegorzczak, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988 r., ss. 139-149.

⁶⁵³ Z. Pachowicz, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; H. Paluszkiewicz, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), LEX/el.

159 k.p.k. przewiduje bowiem, że zażalenie przysługuje jedynie stronie⁶⁵⁴ i to tylko w odniesieniu do decyzji odmawiającej udostępnienia akt. Z literalnego brzmienia przepisu wynika, że pozostałe podmioty uprawnione do wnioskowania o udzielenie dostępu do akt sprawy nie mogą się na podstawie tego artykułu od takiej decyzji odwołać. Jak również, żaden z uprawnionych - nawet strona - nie może wnieść zażalenia na decyzję odmowną w zakresie możliwości sporządzenia i wydania odpisu lub kopii. W doktrynie jednak przyjmuje się, że zażalenie przysługuje też przedstawicielom procesowym strony, tj. obrońcom, pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym.⁶⁵⁵ Taka wykładnia w kontekście porównania z treścią art. 156 § 5 k.p.k. może rodzić pewne wątpliwości. Ustawodawca bowiem, określając katalog podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dostęp do akt sprawy, wymienił je enumeratywnie, nie pozostawił przy tym dużego marginesu interpretacyjnego, polegającego na analizie, czy pod pojęciem „strona” rozumieć należy także jej przedstawicieli, a to z tej racji, że katalog tych przedstawicieli został po prostu wymieniony wprost. Z kolei art. 159 k.p.k. nie wspomina w ogóle o innych podmiotach niż strona. Zakładając racjonalność prawodawcy można pokusić się o tezę, że w przypadku sąsiadujących ze sobą przepisów art. 156 k.p.k. oraz 159 k.p.k., które dodatkowo tyczą się jednego zagadnienia, odmienne ujęcie zakresu podmiotowego mogło być zabiegiem celowym. Przeciwnie założenie musiałoby prowadzić do konkluzji, że w art. 156 k.p.k. pojęcie strony należałoby rozumieć wąsko, z kolei w art. 159 k.p.k. - szeroko, przy założeniu, że tak rozszerzająca wykładnia jest dopuszczalna. Z drugiej jednak strony jawne uprzywilejowanie jednego podmiotu względem innych jest trudne do zrozumienia i uargumentowania. Tym bardziej, że obrońcy, pełnomocnicy i przedstawiciele ustawowi, występujący *de facto* w imieniu strony i w jej interesie, są podmiotami uzależnionymi od istnienia samej strony, co oznacza, że nie mogą w postępowaniu karnym funkcjonować samodzielnie, jeśli nie ma podmiotu o statusie strony. Tego rodzaju ograniczenie podmiotowe funkcjonuje praktycznie od momentu wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.⁶⁵⁶, z kolei sama

⁶⁵⁴ A. Sakowicz, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 3., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1-296. Tom I*, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 4., wyd. 4. z 2011 r., Legalis/el.

⁶⁵⁵ M. Kurowski, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.; P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, teza 2.; S. Steinborn, *op. cit.*, teza 2.

⁶⁵⁶ Pierwotne brzmienie art. 159 k.p.k.: „Na odmowę udostępniania akt w postępowaniu przygotowawczym, przysługuje stronom zażalenie”. Taka redakcja przepisu funkcjonowała do 2007 r., kiedy została zmieniona

redakcja art. 159 k.p.k. w tym zakresie do dziś budzi pewne kontrowersje wśród przedstawicieli nauk prawnych.

Przedmiotem zażalenia zgodnie z treścią art. 159 k.p.k. może być odmowa udostępnienia akt. Literalne brzmienie tego przepisu oznacza, że odwoływać można się tylko od zarządzenia odmawiającego udostępnienia akt. A co za tym idzie, w przypadku, gdyby wnioskodawca wnosił o udostępnienie jedynie części akt, natomiast w zarządzeniu zostałyby mu udostępnione - intencjonalnie bądź omyłkowo - nie wszystkie lub zupełnie inne akta, nie mógłby on skarżyć tej decyzji na mocy omawianego przepisu.⁶⁵⁷ Dla porządku warto jedynie dodać, że zażaleniu na mocy tego przepisu nie podlegałoby również zarządzenie, które w całości spełnia żądanie wyrażone we wniosku. Podobną interpretację należałoby zatem przyjąć w stosunku do decyzji o umożliwieniu bądź uniemożliwieniu sporządzenia odpisów lub kopii oraz o wydaniu bądź niewydaniu odpłatnie uwierzytelnionych odpisów lub kopii. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że już na etapie projektowania zapis tej instytucji przybierał różne formy. Co ciekawe, pierwotna wersja miała być o wiele bardziej rozbudowana, bowiem miała przewidywać, że zażalenie służy stronie na odmowę udostępniania akt, sporządzania z nich odpisu lub wydania odpisu uwierzytelniającego.⁶⁵⁸ Ostatecznie jednak przyjęto okrojona w swej treści wersję art. 159 k.p.k., co do dziś rodzi spory interpretacyjne. Doktryna z kolei w tym zakresie ponownie nie wykształciła jednolitego stanowiska. Z jednej strony uznaje się, że zażalenie na mocy art. 159 k.p.k. można składać także w przypadku otrzymania odmowy umożliwienia sporządzenia samodzielnych odpisów lub kopii oraz odmowy wydania odpłatnie uwierzytelnionych odpisów lub kopii.⁶⁵⁹ Z drugiej jednak strony jest grupa

przez Ustawę o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 29 marca 2007 r. (Dz.U. z 2007 r., nr 64, poz. 432). Przemiotowa nowelizacja weszła w życie 12 lipca 2007 r., jednakże nie wprowadziła zmian w zakresie podmiotów, którym przysługuje zażalenie.

⁶⁵⁷ M. Kurowski, *op. cit.*, teza 3.

⁶⁵⁸ Por. treść projektu Kodeksu postępowania karnego z 1990 r. (art. 159 k.p.k.) oraz projektu z 1994 r. (art. 156 k.p.k.).

⁶⁵⁹ J. Skorupka, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), J. Kosonoga, LEX/el.; S. Steinborn, *op. cit.*, teza 2.; S. Steinborn, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 2., [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, L.K. Paprzycki (red.), J. Grajewski, wyd. z 2015 r., LEX/el.; P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *op. cit.*, teza 3.; G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 159 k.p.k., *op. cit.*, teza 3.; Por. także K. Dudka, *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w świetle prawa do rzetelnego procesu*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2009, s. 400.

zwolenników wąskiej interpretacji treści tego przepisu, z której wynika, że przedmiotem zażalenia może być tylko i wyłącznie zarządzenie o odmowie udostępniania akt, z kolei pozostałe decyzje - najpewniej tylko te odmowne - mogą być ewentualnie przedmiotem odwołania na mocy innych przepisów, przede wszystkim art. 302 k.p.k. Warto jednak podkreślić, że przedstawiciele tego nurtu wydają się warunkować tę możliwość wniesienia zażalenia w oparciu o art. 302 k.p.k., uprzednim przyznaniem dostępu do akt, lecz przy jednoczesnej odmowie - z jakichkolwiek bądź powodów - sporządzenia samodzielnego odpisów lub kopii, czy też wydania odpłatnie uwierzytelnionych odpisów lub kopii.⁶⁶⁰ Taka konfiguracja przedmiotu wniosku o dostęp do akt, polegająca na jednoczesnym staraniu się o udostępnienie akt oraz możliwość sporządzenia względnie wydania odpisu lub kopii wydaje się być przesłanką ograniczającą w dużym stopniu możliwość wnoszenia zażalenia na mocy innych przepisów. Chociaż argument ten można również pojmować jako egzemplifikację przypadku, w którym pierwotnie udzielono podmiotowi dostępu do akt sprawy, a następnie - po upływie jakiegoś czasu lub nawet zaraz po zapoznaniu się przez niego z ich treścią - wnioskował on o możliwość sporządzenia bądź wydania odpisów lub kopii, co spotkało się z decyzją odmowną, to i tak kreuje to przesłankę, nieznajdującą racjonalnego wytłumaczenia. Bowiem wniosek o sporządzenie odpisu lub kopii, czy też wydanie odpłatnie uwierzytelnionych odpisów lub kopii może być wnioskiem samodzielnym, składanym bez uprzedniego wnioskowania o udostępnienie akt sprawy. Zatem limitacja możliwości wniesienia odwołania od decyzji odmownej w przedmiocie odpisów i kopii jedynie do przypadków, gdy uprzednio udostępniono akta sprawy, powoduje niejako dyskryminację samodzielných wniosków o sporządzenie bądź wydanie odpisów lub kopii. Może również skutkować koniecznością poddania tych norm prawnych wnioskowaniu *a maiori ad minus* i ocenie, czy udostępnienie akt stanowi „coś więcej” niż sporządzenie bądź wydanie odpisu lub kopii, bo jeśli tak, to fakt, że można odwołać się od decyzji w sprawie odmowy udostępnienia akt nie powinien budzić wątpliwości, że taka możliwość winna również dotyczyć decyzji w sprawie odpisów lub kopii, zwłaszcza w przypadku, kiedy akta zostały udostępnione, a odmówiono decyzji w kwestii odpisów lub kopii. Ponadto w doktrynie rozważano już kwestię klasyfikacji decyzji w przedmiocie sporządzania bądź wydania odpisów lub kopii. Uznano, że

⁶⁶⁰ F. Prusak, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 4., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999 r., LEX/el.; W. Grzeszczyk, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 2., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. z 2012 r., LEX/el.; Z. Pachowicz, *op. cit.*, teza 1.; H. Paluszkiwicz, *op. cit.*, teza 2.

decyzje w zakresie uniemożliwienia sporządzenia odpisu lub kopii nie mają charakteru zgody lub odmowy, lecz raczej polegają na dążeniu do stworzenia wnioskodawcy warunków do sporządzania odpisów lub kopii, którą to decyzję należałoby raczej rozpatrywać w kategorii czynności faktycznych organu⁶⁶¹, co tym samym daje uprawnienie do zaskarżania tejże decyzji w oparciu o art. 302 k.p.k.

Fakt, że omawiany przepis art. 159 k.p.k. nie przewiduje wprost procedury odwoławczej dla wszystkich podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dostęp do akt nie oznacza, że droga ta jest dla nich całkowicie zamknięta. Wydaje się bowiem, że wówczas takie zażalenie podmioty inne niż strona mogą wnieść na mocy art. 302 k.p.k.⁶⁶² Paragraf pierwszy tego przepisu zakłada, że osoby niebędące stronami mogą wnieść zażalenie na postanowienia i zarządzenia, które naruszają ich prawa. A ponadto przedmiotem odwołania mogą być również inne czynności naruszające prawa - zgodnie z paragrafem drugim. Zażalenie sporządzone w oparciu o ten zapis rozpatruje prokurator bezpośrednio przełożony - według art. 302 § 3 k.p.k. *in fine*. Należy też podkreślić, że art. 302 k.p.k. nie wprowadza żadnych ograniczeń przedmiotowych, zatem wydaje się, że środek odwoławczy w swoim zakresie może dotyczyć także decyzji odmownej na wniosek o sporządzenie i wydanie odpisu lub kopii. Aczkolwiek najbardziej skrajny pogląd prezentuje tezę, że odmowa wydania odpłatnie uwierzytelnionego odpisu dokumentu z akt postępowania przygotowawczego jest niezaskarżalna ani na mocy art. 159 k.p.k., ani art. 302 k.p.k.⁶⁶³ Warto wspomnieć, że nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2013 r.⁶⁶⁴ wprowadziła zmianę w treści art. 156 § 5 k.p.k., polegającą na dookreśleniu, że w przedmiocie udostępniania akt, sporządzania odpisów lub kopii lub wydania uwierzytelnionych odpisów lub kopii prowadzący postępowania przygotowawcze wydaje zarządzenie (obecnie jest to art. 156 § 5 zd. 2). Taka redakcja przepisu niemal automatycznie pozwala jakąkolwiek decyzję w zakresie dostępu do

⁶⁶¹ T. Grzegorzcyk, komentarz do art. 159 k.p.k., teza 3., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz*, T. Grzegorzcyk (red.), wyd. z 2014 r., LEX/el.; F. Prusak, *op. cit.*, teza 3.

⁶⁶² S. Waltoś, *Karnoprocesowa problematyka sprawozdawczości prasowej w Polsce*, [w:] *Relacje o przestępstwach i procesach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce*, D. Dölling, H.K. Gössel. S. Waltoś (red.), Kraków 1997, s. 32.

⁶⁶³ M. Kurowski, *op. cit.*, teza 2. i 3.; T. Grzegorzcyk, *op. cit.*, teza 3.

⁶⁶⁴ Zmiana wprowadzona Ustawą o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 27 września 2013 r., Dz.U. z 2013 r., poz. 1247; zmiana weszła w życie z 1 lipca 2015 r.

akt skarżyć na mocy art. 302 k.p.k., z tym wyjątkiem, że uprawnienie to zgodnie z § 1 tego przepisu przysługiwać ma osobom innym niż stronom.⁶⁶⁵ Przepis ten dla stron przewiduje możliwość zażalenia na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia. Dlatego też, z punktu widzenia celowościowego, klasyfikowanie decyzji w odniesieniu do stron w kwestii odpisów i kopii jako czynności faktycznych ma sens w kontekście ograniczonego zakresu przedmiotowego art. 159 k.p.k. Mając dodatkowo na względzie fakt, że art. 159 k.p.k. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 302 k.p.k.⁶⁶⁶, trzeba by uznać, że aktualna redakcja art. 159 k.p.k. stawia strony w gorszej sytuacji procesowej niż podmioty, które stronami nie są. Bowiem, przy wąskiej wykładni tego przepisu, można uznać, że podmioty niebędące stronami mogą w oparciu o art. 302 k.p.k. skarżyć również decyzje inne niż odmowne, jeśli te z jakichkolwiek względów naruszają ich prawa.

Warto w tym miejscu jednak odnotować stanowisko judykatury, które przyjęło szeroką interpretację pojęcia „odmowa udostępniania akt” w rozumieniu art. 159 k.p.k. Powoduje to, że zarządzenie odmawiające samodzielnego sporządzenia odpisów lub kopii bądź wydania odpłatnie uwierzytelnionych odpisów lub kopii traktowane jest jako ograniczenie możliwości zapoznania się z treścią dowodów, a tym samym jako ingerencja w prawo do obrony, ponieważ tego rodzaju decyzja również bezpośrednio dotyczy prawa strony w dostępności do dowodów gromadzonych w prowadzonym postępowaniu, a zatem możliwe jest na podstawie tej tezy wnoszenie zażalenia w przedmiocie odpisów i kopii na mocy art. 159 k.p.k.⁶⁶⁷ Z drugiej jednak strony możliwość wydania zarządzenia o odmowie udostępniania akt zdaniem sądownictwa nie powinna być traktowana jednoznacznie jako pozbawienie prawa do obrony.⁶⁶⁸ Wydaje się, że przedstawioną w judykatach rozbieżność

⁶⁶⁵ Odmienne patrz: M. Kolendowska-Matejczuk, *Zaskarżalność rozstrzygnięć incydentalnych uregulowanych w Kodeksie postępowania karnego w świetle standardów konstytucyjnych. Rozważania systemowe*, Warszawa 2018, s. 436.

⁶⁶⁶ T. Grzegorzczak, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 3, s. 12.

⁶⁶⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 21 sierpnia 2017 r., sygn. akt II AKz 401/07, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2017, nr 9, poz. 103.

⁶⁶⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 2 sierpnia 2006 r., sygn. akt II AKz 547/06, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2007, nr 1, poz. 76, którego teza brzmi: „Skoro ustawodawca przyznał prokuratorowi prawo do odmowy udostępniania akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym, nielogiczny jest wniosek, iż tym samym pozbawiono podejrzanego prawa do obrony.”

poglądów należy rozumieć w ten sposób, iż samo istnienie instytucji odmowy udostępnienia akt, czy nawet jej zastosowanie względem wnioskującego nie stanowi naruszenia prawa do obrony, z uwagi na fakt, że naturalną granicę tego prawa stanowi szeroko rozumiane dobro postępowania przygotowawczego, którą to wyznacza w pierwszej kolejności decydent w przedmiocie udostępniania akt w konkretnej sprawie, natomiast za naruszenie tego prawa do obrony postrzegać można jakąkolwiek przeszkodę na ścieżce odwoławczej.

Który organ będzie odpowiedzialny za rozpoznanie zażalenia wniesionego na mocy art. 159 k.p.k. jest uzależnione od tego, kto wydał zarządzenie odmowne. Jeżeli decyzja ta pochodzi bezpośrednio od prokuratora, to wówczas odwołanie kieruje się do sądu wyznaczonego do rozpoznawania sprawy w pierwszej instancji. Z kolei, jeśli decyzja została wydana przez organ nieprokuratorski, to właściwym do jej rozpoznania jest prokurator sprawujący nadzór nad postępowaniem przygotowawczym - na zasadach ogólnych według art. 465 § 3 k.p.k. Trudno w tym miejscu i na tę chwilę jednoznacznie wskazać, czy takie rozróżnienie w zakresie organu rozpoznającego zażalenie stanowi niedopatrzenie, czy też celowy zabieg ustawodawcy. Nowelizacja ustawy karnoprocesowej z 2013 r. ustaliła ostatecznie brzmienie art. 159 k.p.k., które wskazywało sąd jako organ rozpatrujący zażalenia na prokuratorskie zarządzenia odmowne. Powszechny odbiór tej zmiany był zasadniczo pozytywny z uwagi na fakt, że powierzano się rozpatrywanie odwołania organowi, który nie był zależny od prokuratury.⁶⁶⁹ Z drugiej jednak strony, niewątpliwie taka procedura zażaleniowa powoduje znaczne wydłużenie czasu trwania postępowania.⁶⁷⁰ Jako że wciąż dla decyzji wydawanych przez organy nieprokuratorskie właściwym do rozpatrywania zażalenia jest prokurator sprawujący nadzór nad postępowaniem, nadal aktualna wydaje się krytyka pozostawienia kontroli odwoławczej w pionie prokuratorskim⁶⁷¹, między innymi z uwagi na fakt, że częstokroć decyzje organów prowadzących w przedmiocie odmowy udostępniania akt bywają konsultowane z nadzorującym postępowanie prokuratorem, który później miałby

⁶⁶⁹ G. Krzysztofiuk, *op. cit.*, teza 5.

⁶⁷⁰ W. Sych, *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, ss. 145-146.

⁶⁷¹ P. Kruszyński, *Prawo podejrzanego do obrony w nowym k.p.k.*, [w:] *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, E. Skrętowicz (red.), Kraków 1998, s. 148.

rozstrzygać kwestię zażalenia na taką decyzję odmowną.⁶⁷² Niemniej jednak, pozostawienie redakcji tego przepisu w aktualnym kształcie nie pozostaje w sprzeczności z wymogami stawianymi przez art. 7 ust. 4 zd. 2 unijnej dyrektywy w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym.⁶⁷³

Sporych wątpliwości nastrocza także możliwość wnoszenia zażalenia na zarządzenia odmawiające udostępnienia akt postępowań przygotowawczych, które zostały zakończone. W doktrynie bowiem istnieje co do tej kwestii spór. Z jednej strony zarzuca się, że wspomniana nowelizacja ustawy karnoprocesowej z 2021 r. nie poczyniła zmian również na gruncie art. 159 k.p.k., z którego treści wprost wynikałoby uprawnienie do wnoszenia zażaleń również w sprawach akt zakończonych postępowań, z czego wnioskować można, że na chwilę obecną decyzja organu o odmowie udostępnienia tego rodzaju akt jest ostateczna i nie można się od niej odwołać.⁶⁷⁴ Tym samym rodzi się pytanie, czy po wydaniu takiej decyzji ten sam wnioskodawca może ponownie ubiegać się o taki dostęp, to jest, czy owa decyzja korzysta z przymiotu powagi rzeczy osądzonej? Z drugiej jednak strony, istnieje pogląd opowiadający się za szerokim rozumieniem zwrotu „odpowiednie stosowanie przepisu”, przyznając tym samym stronie - czy w zasadzie *ex*-stronie - prawo do zaskarżania decyzji odmownej na podstawie art. 159 k.p.k.⁶⁷⁵ Warto w tym miejscu przytoczyć pogląd orzecznictwa, z którego wynika, że zażalenie na odmowę udostępnienia akt przysługuje stronom jedynie w postępowaniu przygotowawczym.⁶⁷⁶ W przedmiotowym judykacie sąd uznał, że zażalenie przewidziane w art. 159 k.p.k. nie przysługuje na zarządzenie odmowne wydane na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Można więc przyjąć interpretację, że po zakończeniu postępowania przygotowawczego nie ma zastosowania treść przepisu skodyfikowanego w art.

⁶⁷² R.A. Stefański, *Udostępnianie akt postępowania przygotowawczego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2008, nr 4, s. 76.

⁶⁷³ Dyrektywa wymaga, aby państwa członkowskie zapewniły, by w zgodzie ze swoimi procedurami krajowymi, decyzja odmowna w przedmiocie udostępniania materiałów podejmowana była podejmowana przez organ sądowy lub podlegała co najmniej kontroli sądowej; por. także G. Krzysztofiuk, *op. cit.*, teza 5.

⁶⁷⁴ A. Sakowicz, *Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego po nowelizacji z dnia 20 kwietnia 2021 r.*, *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Waltosia*, 13. strona maszynopisu, artykuł w przygotowaniu do druku.

⁶⁷⁵ D. Świecki, *op. cit.*, teza 24.

⁶⁷⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 15 czerwca 2005 r., sygn. akt II AKz w 156/05, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2005, nr 6, poz. 43.

159 k.p.k. w stosunku do wniosków o udostępnienie akt, niezależnie od miejsca ich położenia.

Niewątpliwie, jeśli już w tak niedługim czasie po wejściu w życie art. 159 k.p.k. do kodeksu pojawiały się liczne wątpliwości interpretacyjne, które nie zniknęły, a wręcz nasiliły się po uchwalonych nowelizacjach, należałoby postulować rewizję treści normatywnej omawianego przepisu przez pryzmat zasad prawidłowej legislacji pod kątem ujednolicenia z zakresem przedmiotowym i podmiotowym wyrażonym w art. 156 k.p.k. oraz rozważyć zmianę redakcji zapisów dotyczących zażalania, by kwestia procedury odwoławczej była klarowna.

ROZDZIAŁ PIĄTY

INSTYTUCJA DOSTĘPU DO AKT NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO W PRZEDMIOCIE ZASTOSOWANIA LUB PRZEDŁUŻANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

1. Charakterystyka instytucji aresztu tymczasowego na tle reguł stosowania środków zapobiegawczych

Tymczasowe aresztowanie jest instytucją prawa karnego procesowego. W ujęciu kodeksowym instytucję tę zalicza się do izolacyjnych środków zapobiegawczych. Z kolei środki zapobiegawcze należą do grupy określanej mianem środków przymusu. Doktryna na przestrzeni lat wykształtowała różnorodną kategoryzację i klasyfikację środków przymusu, a to z uwagi na stosunkowo dużą ich liczbę i brak jednolitości elementów składowych.⁶⁷⁷ Aktualnie środki przymusu zostały skodyfikowane w dziale VI Kodeksu

⁶⁷⁷ Dla przykładu można podać, że S. Glaser w swojej książce *Polski proces karny w zarysie* (Kraków 1934) - odnosząc się do regulacji prawnej pod rządami Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. - dokonał podziału na środki przymusowe względem świadków, znawców i tłumaczy, środki przymusowe względem obwinionego, list żelazny i list gończy oraz na środki przymusu rzeczowego. Pierwsza kategoria wyróżniała przymusowe sprowadzenie oraz areszt w razie niewypłacalności grzywny. Pod pojęciem środki przymusu względem obwinionego wymienia ograniczenie wolności, kaucję i poręczenie. Na ograniczenie wolności według ówczesnej

postępowania karnego. Zastosowany w tym dziale podział środków przedstawia się następująco: zatrzymanie (rozumiane jako ujęcie obywatelskie oraz właściwe zatrzymanie)⁶⁷⁸, środki zapobiegawcze, poszukiwanie oskarżonego, list gończy, list żelazny⁶⁷⁹, kary porządkowe oraz zabezpieczenie majątkowe. Kodeksowy podział środków przymusu budzi wśród przedstawicieli doktryny pewne wątpliwości, bowiem nie odzwierciedla on pewnych niuansów, które rzutować by mogły na inne rozmieszczenie przepisów. Nie ma jednak wątpliwości co do tego, że tymczasowe aresztowanie mieści się w katalogu środków zapobiegawczych.

klasyfikacji składało się przymusowe sprowadzenie, zakaz wydalania się i dozór policji oraz areszt prewencyjny. Ten ostatni mógł nastąpić w formie przytrzymania tymczasowego lub aresztu śledczego. Osobno ujęto środki zapobiegawcze względem nieletnich, w skład których wchodziło: oddanie nieletniego pod dozór odpowiedzialny z dodaniem w razie potrzeby dozoru kuratora lub zatrzymanie w specjalnym schronisku dla nieletnich. Z kolei dla przymusu rzeczowego przewidywano rewizję domową, rewizję osobistą oraz zatrzymanie rzeczy. Odminną klasyfikację przyjął S. Śliwiński w książce *Proces karny. Zasady ogólne* (Warszawa 1947), który środki przymusu określał opisowo mianem czynności zapobiegającym uchylaniu się od sądu, a z tego katalogu wyłączył „przymus względem rzeczy”, traktując go jako odrębną instytucję, mającą na celu uzyskanie rzeczy dla celów postępowania karnego.

⁶⁷⁸ W przedmiocie wątpliwości doktryny odnośnie właściwej klasyfikacji środka zatrzymania głównie w kontekście, czy zatrzymanie stanowi środek zapobiegawczy, czy odrębny środek przymusu - por. m.in. R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 10, s. 36; K. Marszał, *Przegląd środków i ich funkcji w polskim procesie karnym*, [w:] *Stosowanie środków przymusu w procesie karnym*, K. Amelung (red.), K. Marszał (red.), Katowice 1990, s. 53; A. Murzynowski, *Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu*, Warszawa 1963, s. 65; T. Bulenda, Z. Hołda, A. Rzepliński, *Prawa człowieka a zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w polskim prawie i praktyce jego stosowania*, [w:] *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie a prawa człowieka*, Z. Hołda (red.), A. Rzepliński (red.), Lublin 1992, s. 32; F. Prusak, A. Kordik, Z. Świda, *Proces karny - część ogólna*, Szczecin-Wrocław 1996 r., s. 173; K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2003, s. 337; L.K. Paprzycki, *Przesłanki zatrzymania i tymczasowego aresztowania w Kodeksie Postępowania Karnego z 1969 r. i w projekcie Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego*, S. Waltoś (red.), Kraków 1993, s. 442; M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 401.

⁶⁷⁹ Kontrowersje budzi również umieszczenie listu gończego i listu żelaznego jako odrębnych środków przymusu, chociaż uprzednio skatalogizowane były w grupie środków zapobiegawczych, jak również pod znakiem zapytania stoi w ogóle traktowanie tych dwóch wspomnianych instytucji jako środków przymusu *sensu stricto* - por. m. in. K. Marszał, *Przegląd środków i ich funkcji w polskim procesie karnym*, [w:] *Stosowanie środków przymusu w procesie karnym*, K. Amelung (red.), K. Marszał (red.), Katowice 1990, s. 50; F. Prusak, A. Kordik, Z. Świda, *Proces karny - część ogólna*, Szczecin-Wrocław 1996 r., s. 197; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 426; P. Hofmański, *Nowe oblicza środków przymusu w procesie karnym*, Białostockie Studia Prawnicze 1992, nr 1, s. 147 i nn. Por. także poglądy wyrażone w T. Grzegorzczak, *List gończy jako środek przymusu karnoprocesowego*, Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica 1995, nr 63, s. 35.

Podobnie, jak w przypadku klasyfikacji, również w kwestii samej definicji środka przymusu spotkać można w doktrynie różne stanowiska.⁶⁸⁰ W literaturze przedwojennej S. Glaser opisywał środki przymusu jako tzw. sądową władzę przymusową, której prawo użycia zostało sądowi przyznane dla umożliwienia wykonywania czynności procesowych.⁶⁸¹ W późniejszym okresie wydaje się, że różnica pomiędzy znaczeniem pojęcia „środki przymusu” a „środki zapobiegawcze” nieco się rozmywała, bowiem przykładowo L. Schaff wskazywał, że środki te mają na celu przeciwdziałanie ucieczce bądź ukryciu się oskarżonego, zacieranie dowodów popełnienia przestępstwa, czy też próbom mateczenia.⁶⁸² Współcześnie pod pojęciem środków przymusu rozumie się - zdaniem S. Waltoś - określone czynności organu procesowego, które mają na celu zmuszenie adresata określonego środka do spełnienia wskazanych obowiązków bądź też zapewnienie prawidłowego toku postępowania.⁶⁸³ Z kolei K. Marszał traktuje środki przymusu alternatywnie albo jako reakcję na zachowanie, które jest niezgodne z wyznaczonymi obowiązkami albo też jako środki zmierzające do urealnienia pewnego stanu faktycznego, bez względu na wolę, czy zachowanie się podmiotu.⁶⁸⁴ Natomiast C. Kulesza za środki przymusu procesowego uznaje przewidziane ustawą ograniczenia praw obywateli, które służą realizacji przez uczestników postępowania obowiązków procesowych, jak i zapewnieniu prawidłowego toku postępowania.⁶⁸⁵ Próbując nieco ujednoczyć wymienione przykłady definicji, należy wskazać, że wszystkie one uwypuklają pewną cechę wspólną, która pozwala najogólniej stwierdzić, iż środki przymusu to przewidziane prawem środki o adekwatnym do okoliczności ładunku

⁶⁸⁰ Szerzej na temat różnorodnego rozumienia pojęcia środków przymusu patrz: D. Kala, *Środki przymusu w procesie karnym - pojęcie i podstawowe cechy definiujące*, Prokuratura i Prawo 2021, nr 12, ss. 111 i nn.; W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, tom II, Bydgoszcz 2001, s. 157 i n.

⁶⁸¹ S. Glaser, *Polski proces karny w zarysie*, Kraków 1934, s. 216.

⁶⁸² L. Schaff, *Proces karny polski ludowej*, Warszawa 1953, s. 356.

⁶⁸³ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 425, podobnie: R. Ponikowski, *Środki przymusu*, [w:] *Postępowanie karne. Część ogólna*, J. Skorupka (red.), Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, Warszawa 2012, s. 424.

⁶⁸⁴ K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1992, s. 262.

⁶⁸⁵ C. Kulesza, *Środki przymusu procesowego*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, P. Kruszyński (red.), B. Bieńkowska, C. Kulesza, P. Piszczek, S. Pawelec, Białystok 2012, s. 274.

dolegliwości, stosowane przez uprawnione do tego organy, zmierzające do osiągnięcia konkretnego celu procesowego.

W przypadku środków zapobiegawczych takim celem jest zabezpieczenie prawidłowego toku procesu. Dodatkowo, na zasadach wyjątku, środki te mogą być stosowane w celu zapobiegnięcia popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa - jak wskazuje art. 249 § 1 k.p.k. *in medio*. Środki zapobiegawcze, które zmierzają do osiągnięcia wymienionych celów, zostały wymienione w artykułach od 249a k.p.k. do 277 k.p.k. Obecnie postuluje się raczej stosowanie tzw. dyrektywy *argumentum a rubrica* przy określaniu ich zakresu i podziału.⁶⁸⁶ Mianowicie należy postrzegać za katalog zupełny i zamknięty środki, które zostały wymienione w rozdziale 28.⁶⁸⁷ Należą do nich tymczasowe aresztowanie, poręczenie majątkowe, poręczenie niemajątkowe społeczne, poręczenie niemajątkowe indywidualne (tj. osoby godnej zaufania), dozór Policji, nakaz opuszczenia lokalu, zawieszenie w określonych czynnościach oraz zakaz opuszczania kraju. Warto też wspomnieć o najnowszych środkach zapobiegawczych, mianowicie związanych z ochroną członków personelu medycznego (art. 276a § 1

⁶⁸⁶ J. Kosonoga, *Zaliczanie na poczet orzeczonych środków karnych odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych*, Prokuratura i Prawo 2004, nr 6, s. 62. Warto wskazać przykładowo pogląd S. Waltosia i P. Hofmańskiego, którzy uznają za środki zapobiegawcze *sensu largo* także zatrzymanie oraz list żelazny (patrz S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, ss. 441-442), z kolei systematyka kodeksowa określana jest przez tych Autorów mianem środków zapobiegawczych *sensu stricto*. Jak już wspomniano, ujęcie kodeksowe a doktrynalne często nie idą ze sobą w parze, stąd odmienna interpretacja Autora nie powinna dziwić. Wydaje się jednak, że należałoby w tym względzie mieć na uwadze fakt, iż istnieje pewien rygor narzucony ustawą, który właściwy jest tylko i wyłącznie środkom zabezpieczającym. Stąd szerokie pojmowanie elementów składowych tej grupy środków przymusu rodzi pytanie, czy wymogi i ograniczenia stawiane środkom ujętym w rozdziale 28. Kodeksu postępowania karnego mogłyby mieć również zastosowanie do środków zapobiegawczych *sensu largo*?

⁶⁸⁷ K. Dudka, *Stosowanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych w praktyce organów wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2011, s. 5; K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; *A contrario* por. też tezę z postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 2 marca 2018 r., sygn. akt II AKz 84/18, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2018, nr 3, poz. 81, gdzie sąd wyraźnie wskazuje, że katalog środków zapobiegawczych nie zawiera środka umieszczenia w schronisku dla bezdomnych.

k.p.k.)⁶⁸⁸ oraz związanych z ochroną przed stalkingiem pokrzywdzonych z powodu wykonywanego przez nich zawodu (art. 276a § 1a k.p.k.)⁶⁸⁹.

W doktrynie zagadnienia celu, funkcji oraz przesłanek stosowania środków zapobiegawczych mocno się ze sobą przenikają, a różnica między tymi pojęciami bywa nieraz trudno dostrzegalna. Wskazane wyżej zabezpieczenie prawidłowego toku procesu jest postrzegane jako cel stosowania tego rodzaju środków przymusu⁶⁹⁰, ale też traktuje się je jako zasadniczą funkcję wszystkich środków zapobiegawczych⁶⁹¹, mianowicie tzw. funkcję prewencyjną, jak również jako jedną z przesłanek ogólnych⁶⁹², umożliwiającą sięgnięcie przez organy procesowe do katalogu środków z rodzaju 28. k.p.k. Niezależnie jednak od klasyfikacji, idea zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania musi się pojawić na drodze do możliwości zastosowania środka zapobiegawczego. Przyjmując pogląd opowiadający się za traktowaniem art. 249 § 1 k.p.k. w kategoriach przesłanek stosowania środków zapobiegawczych, trzeba zaznaczyć, że prócz przesłanki procesowej w postaci zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, przepis ten wskazuje również na zapobieżenie popełnienia przez oskarżonego innego, ciężkiego przestępstwa - jako

⁶⁸⁸ Przepis wprowadzony Ustawą o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw z 31 marca 2020 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 568.

⁶⁸⁹ Przepis wprowadzony Ustawą o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 z 19 czerwca 2020 r., Dz.U. z 2020 r., poz. 1086.

⁶⁹⁰ J. Skorupka, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; K. Eichstaedt, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 4., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el., chociaż warto zwrócić uwagę, że autor rozróżnia cele środków zapobiegawczych od ich funkcji - *vide* teza 8. cytowanego komentarza.

⁶⁹¹ Ł. Cora, *Funkcje zatrzymania właściwego i tymczasowego aresztowania*, Państwo i Prawo 2009, z. 1, s. 65; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, ss. 434-435.

⁶⁹² K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; por. także R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 3., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el., gdzie autorzy zauważają, że w doktrynie cele środków zapobiegawczych postrzega się różnorodnie, m.in. jako ich charakter, ogólne przesłanki stosowania, czy też podstawę stosowania. Na marginesie trzeba podkreślić, że pogląd traktujący o przesłankach broni się już samą definicją przesłanki, za którą bowiem uważa się stan prawny, który warunkuje dopuszczalność wszczęcia konkretnej czynności procesowej (por. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 469).

przesłankę prewencyjną oraz na okoliczność, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo - jako przesłankę materialną.⁶⁹³ Są to tak zwane przesłanki natury ogólnej. Prócz nich, kodeks wymienia także przesłanki szczególne, które wskazane zostały w art. 258 § 1 k.p.k.⁶⁹⁴ Przepis ten wskazuje, że środki zapobiegawcze można stosować, jeśli zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wówczas, kiedy nie można ustalić jego tożsamości bądź nie ma on stałego pobytu w kraju. Można te środki stosować także w przypadku, kiedy istnieje uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał inne podmioty do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo utrudniał postępowanie karne w inny bezprawny sposób. Zdaniem części przedstawicieli doktryny, do legalnego stosowania środków zapobiegawczych konieczne jest zaistnienie przesłanki ogólnej oraz co najmniej jednej z przesłanek szczególnych⁶⁹⁵, przy czym zawsze musi wystąpić duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa przez oskarżonego. Zatem *de facto* spełnione muszą być dwie przesłanki ogólne i jedna szczególna.⁶⁹⁶ Niezależnie od przyjętej teorii, ciężar wykazania, że zachodzą przesłanki stosowania środka zapobiegawczego spoczywa na prokuratorze.⁶⁹⁷

⁶⁹³ Warto w tym miejscu wskazać kolejną rozbieżność doktrynalną. Mianowicie za funkcję prewencyjną S. Waltoś i P. Hofmański uważają zabezpieczenie przed ucieczką lub ukrywaniem się oskarżonego, jak również utrudnienie mu np. wływania na zeznania innych podmiotów, czy zacieranie śladów. Przykłady te w komentarzu pod red. A. Sakowicza traktowane są jednak jako przesłanki szczególne stosowania środków zapobiegawczych, z kolei za przesłankę prewencyjną uznaje się zapobieżenie popełnienia przez oskarżonego innego, ciężkiego przestępstwa, co w przypadku szkoły krakowskiej klasyfikowane jest znów jako akcesoryjna funkcja ochronna środków zapobiegawczych (por. K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el. oraz por. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 435).

⁶⁹⁴ Na temat przesłanek szczególnych i postulatach stworzenia osobnego ich katalogu patrz: S. Krystkowiak, *O potrzebie rewizji ustawowych przesłanek stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych*, *Monitor Prawniczy* 2022, nr 1, s. 46.

⁶⁹⁵ K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; podobnie K. Eichstaedt, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 10., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el., gdzie autor podług swojej klasyfikacji uważa, że dla możliwości zastosowania środka zapobiegawczego, konieczne jest - prócz celu - istnienie podstawy dowodowej oraz co najmniej jedna z podstaw szczególnych, wymienionych w art. 258 k.p.k.

⁶⁹⁶ R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el. Odmienne zdanie w tej kwestii, jeśli chodzi o klasyfikację, prezentuje Sąd Najwyższy, uznając za przesłankę ogólną duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa, natomiast za przesłanki szczególne - zabezpieczenie prawidłowego toku

Jako że środki zapobiegawcze uważa się za najbardziej dolegliwą kategorię środków przymusu, prócz złożonych przesłanek stosowania, procedura ich wdrożenia obwarowana jest dodatkowo pewnymi dyrektywami, czyli normami gwarancyjnymi, które nakazują organowi uwzględnianie określonych okoliczności przy stosowaniu środków zapobiegawczych. Ma to niewątpliwie związek z tym, że środki zapobiegawcze ingerują w poważnym nieraz stopniu w sferę praw i wolności jednostki, ograniczając gwarantowane normami rangi konwencyjnej i konstytucyjnej dobra osobiste, czy też majątkowe.⁶⁹⁸

Ustawa karnoprocesowa przewiduje cztery dyrektywy, które organ uprawniony do stosowania środków zapobiegawczych winien mieć na uwadze. Jest to mianowicie dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej oskarżonego, dyrektywa minimalizacji środków zapobiegawczych, dyrektywa adekwatności oraz tzw. dyrektywa zdrowotna. Pierwsza z nich znajduje swój wyraz w art. 253 § 1 k.p.k., który statuuje, że należy niezwłocznie uchylić lub zmienić środek zapobiegawczy, jeśli ustaną przyczyny, na podstawie których doszło do zastosowania przedmiotowego środka, względnie kiedy powstaną przyczyny uzasadniające takie uchylenie bądź zmianę. Kodeks postępowania karnego narzuca więc na organy konieczność nieustannej oceny z urzędu sytuacji procesowej oskarżonego i weryfikacji, czy nie doszło do zmiany okoliczności, warunkujących stosowanie lub uchylenie środka zapobiegawczego.⁶⁹⁹ Organ bierze zatem

postępowania, względnie konieczność zapobiegnięcia popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, dookreślając przy tym, że dla zastosowania środka zapobiegawczego niewystarczające jest tylko zaistnienie przesłanki ogólnej i konieczna jest również przesłanka szczególna (wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2018 r., sygn. akt V CSK 328/17, Legalis/el. 1781334). Za przesłanki szczególne uważa się w doktrynie także te, które wynikają ze specyfiki konkretnych środków zapobiegawczych, a zatem prócz przesłanek z art 258 k.p.k. wskazać należy również te skodyfikowane w art. 275 § 3 k.p.k., art. 275a k.p.k. oraz art. 277 k.p.k. - *vide* K. Dudka, komentarz do art. 249 k.p.k., teza 5., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), LEX/el.

⁶⁹⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 16 maja 2018 r., sygn. akt II AKz 307/18, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2018, nr 6, poz. 92.; G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 258 k.p.k., teza 29.; [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

⁶⁹⁸ D. Kala, *Środki przymusu w procesie karnym - pojęcie i podstawowe cechy definiujące*, *Prokuratura i Prawo* 2021, nr 12, s. 118.

⁶⁹⁹ J. Kosonoga, *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, *Prokuratura i Prawo* 2003, nr 12, s. 69; J. Skorupka, komentarz do art. 253 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 253 k.p.k., teza 1., [w:]

pod uwagę celowość i potrzebę stosowania konkretnego środka, mając na względzie aktualną sytuację procesową na dany moment, podczas trwania którego dochodzi do weryfikacji okoliczności faktycznych i prawnych. Jak wskazuje doktryna, proces karny ewoluuje w toku sprawy, dlatego przesłanki, które z początku mogły występować i uzasadniać użycie środka zapobiegawczego, z czasem mogą zmieniać się bądź wręcz przestać istnieć⁷⁰⁰, co zgodnie z dyrektywą wynikającą z art. 253 § 1 k.p.k. będzie musiało skutkować uchYLENIEM lub zmianą tego środka. Nie ma sztywnych reguł wyznaczających częstotliwość przeprowadzania takich kontroli, co prócz wspomnianego obowiązku działania przez organy *ex officio*, wymusza niejako pozostawanie przez nie w ciągłej czujności pod kątem ewentualnych zmian przesłanek. Judyktura przez lata wypracowała pogląd, że nie musi w istocie dojść do zmian przesłanek, lecz wystarczające jest samo poddanie w wątpliwość tych już istniejących.⁷⁰¹ Kontrola przeprowadzana przez organy ma za zadanie stwierdzić, czy w ogóle zachodzi konieczność stosowania środka zapobiegawczego, a jeśli tak, to czy jest on adekwatny do sytuacji procesowej. Jeżeli odpowiedź na pierwszą kwestię jest negatywna, należy uznać, że środek powinien zostać uchylony, z kolei w drugim przypadku winno zostać wydane postanowienie o zmianie rzeczoności środka na łagodniejszy. Zasadniczo decyzję w tym przedmiocie podejmuje sąd, jednakże art. 253 § 2 k.p.k. na etapie postępowania przygotowawczego przyznaje prokuratorowi kompetencje w zakresie uchylania lub zmiany środka na łagodniejszy. Z

Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el.; K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 253 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; por. także wyrok Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., sygn. akt II KK 152/06, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2007, nr 7-8, poz. 36.

⁷⁰⁰ J. Kosonoga, *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, *Prokuratura i Prawo* 2003, nr 12, s. 69.

⁷⁰¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 1983 r., sygn. akt II KZ 31/83, *Orzecnictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa* 1983, z. 10-11, poz. 90, wyrażające tezę, że „jeśli w jakimkolwiek stadium postępowania powstaną wątpliwości co do zasadności podejrzenia lub oskarżenia osoby tymczasowo aresztowanej, to należy środek niezwłocznie uchylić bądź złagodzić na łagodniejszy”, wraz z glosą aprobującą F. Prusaka w *Nowe Prawo* 1983, nr 5, s. 92.; postanowienie Sądu Najwyższego z 10 grudnia 1986 r., sygn. akt V KRN 411/86, *Orzecnictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa* 1987, z. 9-10, poz. 78; postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 1995 r., sygn. akt II KRN 124/95, *Orzecnictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa* 1996, z. 1-2, poz. 7; oraz judykat recypujący postawione tezy na grunt aktualnego kodeksu postępowania karnego - postanowienie Sądu Najwyższego z 26 października 2001 r., sygn. akt II KKN 247/00, Legalis/el. 57737.

takiej redakcji przepisu płyną co najmniej dwa wnioski - po pierwsze, że katalog środków zapobiegawczych posiada pewną gradację, a po drugie, że przynajmniej teoretycznie możliwa jest zmiana orzeczonego środka na bardziej surowy, co jednak pozostawałoby już w gestii sądu. Ustawa nie hierarchizuje środków zapobiegawczych od najmniej do najbardziej surowego. Taki zabieg legislacyjny musiałby być uznany za trudny do realizacji, jeśli w ogóle celowy. Zespół okoliczności faktycznych i prawnych oraz indywidualne predyspozycje oskarżonego w każdym przypadku są inne, jak również inny jest odbiór i reakcja na uciążliwość danego środka. Stąd też najbardziej stosownym kryterium doboru adekwatnego środka zapobiegawczego wydaje się być to określone w doktrynie mianem dolegliwości konkretnej⁷⁰², przewidujące tworzenie hierarchii środków za każdym razem od nowa, specjalnie dla konkretnej sprawy. Niezależnie jednak od przyjętego kryterium, każdorazowo za najbardziej dolegliwy środek należy uznawać tymczasowe aresztowanie, stąd też, by zwiększyć wachlarz możliwych do zastosowania środków niższego rzędu, dopuszcza się ich kumulację.⁷⁰³

Nierozzerwalnie z zasadą adaptacji powiązana jest zasada minimalizacji środków zapobiegawczych, zwana też w doktrynie regułą umiaru⁷⁰⁴, proporcjonalności⁷⁰⁵ lub

⁷⁰² R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998, ss. 14-15, s. 160.

⁷⁰³ J. Kosonoga, *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, Prokuratura i Prawo 2003, nr 12, s. 67. Warto zaznaczyć, że judykatura wykształtowała pogląd, iż niemożliwe jest orzekanie względem oskarżonego jednocześnie środka izolacyjnego i nieizolacyjnego, chociaż taki zakaz bezpośrednio nie wynika z treści art. 257 k.p.k. - *vide* uchwała Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2003 r., sygn. akt I KZP 36/02, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2003, nr 1-2, poz. 2; por. także postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 14 maja 1996 r., sygn. akt II AKz 387/96, Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 1998, nr 3, poz. 18, s. 14.

⁷⁰⁴ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, komentarz do art. 253 k.p.k., teza 10., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1-296. Tom I*, P. Hofmański (red.), wyd. z 2011 r., Legalis/el.; A. Murzynowski, *Kryteria stosowania środków zapobiegających uchyleniu się od sądu*, Państwo i Prawo 1954, nr 1, s. 122.

⁷⁰⁵ J. Kosonoga, *Areszt domowy jako nowy środek zapobiegawczy w projektowanych zmianach legislacyjnych*, *Ius Novum* 2010, nr 2, s. 117. K. Dąbkiewicz posługuje się koniunkcją przy definiowaniu tej reguły, mianowicie uznaje dyrektywę minimalizacji i proporcjonalności - *vide* K. Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowania*, Warszawa 2012, s. 67. W doktrynie istnieje także pogląd, który rozdziela regułę proporcjonalności od reguły minimalizacji - *vide* K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, komentarz do art. 257 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.

subsydiarności stosowania tymczasowego aresztowania⁷⁰⁶. Dyrektywa ta ujęta w art. 257 § 1 k.p.k. przewiduje, że nie stosuje się tymczasowego aresztowania, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy.⁷⁰⁷ Stawia to tymczasowy areszt w pozycji *ultima ratio*, kreując regułę, polegającą na tym, że winno się sięgać po ten środek tylko wówczas, kiedy zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania lub innych celów procesowych nie może być osiągnięte przy użyciu mniej dotkliwych (czyli nieizolacyjnych) środków.⁷⁰⁸ Mamy zatem do czynienia z prymatem wolnościowych środków zapobiegawczych nad izolacyjnymi. W doktrynie można spotkać również pogląd uznający, że zasada minimalizacji ma także zastosowanie w kręgu samych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, co przejawiać się ma w zakazie stosowania środka bardziej uciążliwego, gdy w konkretnym przypadku środek mniej dotkliwy będzie wystarczający.⁷⁰⁹ Jeżeli organ jednak podejmie decyzję o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wydane postanowienie wymaga sporządzenia uzasadnienia, w którego treści - według art. 251 § 3 k.p.k. - winno się znaleźć między innymi wyjaśnienie, dlaczego zastosowanie środka wolnościowego było niewystarczające.⁷¹⁰ Obowiązek ten, zdaniem doktryny i judykatury, nie ma zastosowania w przypadku, kiedy podstawą decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania jest przepis art. 258 § 2 k.p.k.⁷¹¹ - tj.

⁷⁰⁶ L.K. Paprzycki, komentarz do art. 257 k.p.k., teza 1., [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, L.K. Paprzycki (red.), wyd. z 2015 r., LEX/el.

⁷⁰⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29 października 2008 r., sygn. akt II AKz 565/08, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2009, nr 6, poz. 92.

⁷⁰⁸ Wyrok ETPCz z 4 maja 2006 r. w sprawie *Ambruszkiewicz v. Polska*, nr skargi 38797/03; wyrok ETPCz z 18 marca 2008 r. w sprawie *Ladent v. Polska*, nr skargi 11036/03; wyrok ETPCz z 26 października 2000 r. w sprawie *Kudła v. Polska*, nr skargi 30210/96; wyrok ETPCz z 3 października 2006 r. w sprawie *McKay v. Wielka Brytania*, nr skargi 543/03.

⁷⁰⁹ K. Dudka, komentarz do art. 257 k.p.k., teza 1., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), LEX/el.

⁷¹⁰ K. Dąbkiewicz, *Uzasadnienie postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, *Przegląd Sądowy* 2012, nr 9, s. 58.

⁷¹¹ K. Dudka, komentarz do art. 257 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), LEX/el.; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 5 listopada 2008 r., sygn. akt II AKz 815/08, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2009, nr 9, poz. 78; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 stycznia 2009 r., sygn. akt II AKz 941/08, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2009, nr 3, poz. 60; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 października 2008 r., sygn. akt II AKz793/08, *Prokuratura i Prawo* 2009, nr 9, poz. 45, s. 21. Odmienne stanowisko w tej kwestii prezentuje: K. Dąbkiewicz, *Uzasadnienie postanowienia w*

sytuacja, gdy oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności do co najmniej 8 lat lub gdy sąd pierwszej instancji skazał oskarżonego na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata - oraz w przypadku wydania postanowienia o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania.⁷¹² Co ciekawe, przepis art. 257 § 1 k.p.k. nie może być podstawą zażalenia w przypadku stwierdzenia naruszenia zasady minimalizacji, jako że statuuje on jedynie ogólną regułę, z kolei podstawą środka odwoławczego winny być konkretne przepisy, które służą realizacji tej dyrektywy.⁷¹³

Kolejną dyrektywą, którą muszą kierować się organy przy podejmowaniu decyzji w przedmiocie środków zapobiegawczych jest dyrektywa adekwatności względnie proporcjonalności ujęta w art. 258 § 4 k.p.k. Została ona wprowadzona do kodeksu postępowania karnego tzw. nowelą wrześniową.⁷¹⁴ Przepis ten przewiduje, że podejmując decyzję w przedmiocie środka zapobiegawczego należy uwzględnić rodzaj oraz charakter obaw, które zostały wymienione w paragrafach poprzedzających, a które legły u podstaw chęci zastosowania konkretnego środka (tj. obawa ucieczki, obawa ukrywania się, obawa mactwa, obawa innego bezprawnego utrudniania postępowania karnego, obawa utrudniania prawidłowego toku postępowania, obawa popełnienia przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu). Należy także wziąć pod uwagę

przedmiocie tymczasowego aresztowania, Przegląd Sądowy 2012, nr 9, s. 59. Na marginesie warto odnotować pogląd judykatury, który przedstawia tezę, iż „sama groźba orzeczenia surowej kary, wynikająca z kwalifikacji prawnej czynu nie jest uzasadnieniem dla stosowania tymczasowego aresztowania, a jest nim obawa, że w związku z tą groźbą może dojść do bezprawnego destabilizowania postępowania” - postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 11 grudnia 2018 r., sygn. akt II AKz 654/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2019, nr 1, poz. 23.

⁷¹² R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 251 k.p.k., teza 3., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el.; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 listopada 2001 r., sygn. akt II AKo 917/01, Prokuratura i Prawo - wkładka 2002, nr 11, poz. 19. Odmienne stanowisko twierdzące, że wymogi względem uzasadnienia postanowienia tyczą się zarówno sądu stosującego, jak i sądu przedłużającego tymczasowe aresztowanie - *vide* postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29 października 2008 r., sygn. akt II AKz 565/08, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2009, nr 6, poz. 92.

⁷¹³ K. Eichstaedt, komentarz do art. 257 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 kwietnia 2010 r., sygn. akt II AKz 236/10, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2010, nr 6, poz. 70.

⁷¹⁴ Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 27 września 2013 r., Dz.U. z 2013, poz. 1247.

nasilenie zagrożenia tychże obaw dla prawidłowego przebiegu postępowania w danym stadium procesu, ponieważ poziom tych obaw w zależności od etapu postępowania może być zróżnicowany. Ustawa nie hierarchizuje poszczególnych dyrektyw i nie przypisuje żadnej z nich roli nadrzędnej, niemniej w judykaturze pojawił się pogląd, który poleca organom wzięcie pod uwagę w pierwszej kolejności właśnie dyrektywy adekwatności.⁷¹⁵ Dyrektywa ta winna być brana pod uwagę przed podjęciem każdej decyzji w przedmiocie środka zapobiegawczego, czyli zarówno w kwestii stosowania, jak i przedłużania jego stosowania.⁷¹⁶ Warto też odnotować pogląd orzecznictwa na relację pomiędzy art. 258 § 4 k.p.k. a art. 258 § 2 k.p.k., z którego wynika, że reguła proporcjonalności w odniesieniu do stosowania środka tymczasowego aresztowania z uwagi na surowość grożącej oskarżonemu kary winna polegać na ocenie realności obaw wynikających z tej kary.⁷¹⁷

Oprócz przesłanek i dyrektyw kreujących warunki do możliwości orzekania w przedmiocie tymczasowego aresztowania, ustawa karnoprocesowa przewiduje także negatywne przesłanki, skutkujące zakazem jego stosowania. Zostały one ujęte w art. 259 k.p.k. Przesłanki te można podzielić na podmiotowe i przedmiotowe. Pierwsza grupa - skodyfikowana w art. 259 § 1 k.p.k. - koncentruje się na warunkach osobistych oskarżonego lub jego najbliższych, w sytuacji poważnego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia, względnie z uwagi na ryzyko ciężkich skutków użycia tego środka przymusu. Druga grupa - wymieniona w art. 259 § 2 k.p.k. dotyczy przypadków, w których na podstawie okoliczności sprawy można domniemywać, że kara za zarzucany czyn zostanie orzeczona z warunkowym zawieszeniem jej wykonywania bądź jej wymiar czasowy byłby krótszy niż zastosowanego tymczasowego aresztowania. Z kolei art. 259 § 3 k.p.k. zakazuje stosowania tego środka zapobiegawczego w sytuacji, gdy zagrożenie karne za zarzucany czyn nie przekracza jednego roku. Wymienione przesłanki

⁷¹⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 10 grudnia 2020 r., sygn. akt II AKz 801/20, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie 2021, nr 1, poz. 151.; por. też pogląd, z którego wynika, że dyrektywę adekwatności winno stosować się łącznie z zasadą minimalizacji - *vide* G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 258 k.p.k., teza 28.; [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

⁷¹⁶ J. Skorupka, komentarz do art. 258 k.p.k., teza 21., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.

⁷¹⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 2 marca 2018 r., sygn. akt II AKz87/18, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2018, nr 3, poz. 28.

negatywne nie mają zastosowania, kiedy wystąpią okoliczności, pozwalające na wydanie listu żelaznego lub tzw. *quasi*-listu żelaznego (art. 259 § 4 k.p.k.). W doktrynie pojawił się pogląd, który nie uznaje za przesłankę negatywną przypadków wymienionych w art. 259 § 1 k.p.k. z uwagi na brak wyraźnego zakazu stosowania izolacyjnego środka. Ponadto przepis ten posługuje się określeniem „należy odstąpić”, a nie „nie stosuje się”, czy „nie może być stosowany”, jak to ma miejsce w § 2 i § 3 tego artykułu. Dodatkowo, okoliczności wskazane w art. 259 § 1 k.p.k. nie przesądzają jednoznacznie o brak możliwości detencji. Tymczasowe aresztowanie może być bowiem wykonywane w postaci umieszczenia oskarżonego w odpowiednim zakładzie leczniczym. Stąd też propozycja określenia tych warunków szczególnych mianem zdrowotnej dyrektywy odstąpienia od stosowania tymczasowego aresztowania.⁷¹⁸

2. Standard konstytucyjny dostępu do akt w procedurze stosowania środków zapobiegawczych na przykładzie wybranych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego

Przedstawiony w rozdziale drugim niniejszej rozprawy zarys problematyki dotyczącej standardu konstytucyjnego, przejawiający się w postaci katalogu zasad znajdujących swoje źródło w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy traktować jako swego rodzaju zbiór wzorców, względem których winna się odbywać procedura kontroli zgodności regulacji ustawy karnoprocesowej z ustawą zasadniczą. Można tę procedurę określić mianem kontroli pionowej oddolnej, kiedy to weryfikujemy pewną normę prawną ujętą w przepisach Kodeksu postępowania karnego z normami wyższego rzędu, wynikającymi z Konstytucji RP. Z drugiej strony mamy do czynienia z pewnego rodzaju kontrolą pionową odgórną, w sytuacji kiedy Trybunał Konstytucyjny poprzez swoją działalność orzeczniczą wpływa również na sposób i zakres interpretacji norm prawnych, względnie stanowi impuls do zmian legislacyjnych.

⁷¹⁸ J. Skorupka, *Pojęcie i rodzaje przesłanek środków zapobiegawczych w polskim procesie karnym*, Przegląd Sądowy 2022, nr 1, s. 30.

Na gruncie instytucji dostępu do akt postępowania przygotowawczego przełomowym orzeczeniem trybunalskim był wyrok z 3 czerwca 2008 r. o sygnaturze akt K 42/07.⁷¹⁹ Przyczyną dla której Trybunał Konstytucyjny zajął się tą kwestią był wniosek skierowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich z 19 września 2007 r. o stwierdzenie nieważności art. 156 § 5 k.p.k. z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, a mianowicie z zasadą przyzwoitej legislacji, która wynika z art. 2 Konstytucji RP oraz z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Jak wskazywano we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, od dłuższego czasu otrzymywał on sygnały - zarówno od środowisk naukowych, jak i od oskarżonych, którzy uważali, że ich prawa zostały naruszone - iż ówczesna konstrukcja instytucji udostępniania akt na etapie postępowania przygotowawczego nie przewiduje żadnych przesłanek, jakimi powinien kierować się organ udostępniający akta przy wyrażaniu zgody na ich udostępnienie, jak również w sytuacji podjęcia decyzji odmownej.⁷²⁰ Kwestią problematyczną nie było zatem brak precyzji i zbytnia ogólnikowość przepisu, lecz całkowity brak wytycznych i przesłanek. Rodziło to konsekwencje w postaci arbitralnego podejmowania decyzji przez organy prokuratury w zakresie ograniczenia dostępu do akt na etapie przedprocesowym. Z kolei niezajomość akt sprawy w odpowiednim zakresie wpływała (i wpływa również dzisiaj) na ograniczenie jednego z podstawowych praw przysługujących podejrzanemu, mianowicie prawa do obrony, która to obrona - co istotne - powinna być prowadzona w sposób skuteczny. Warto podkreślić, że już po zainicjowaniu wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich, do Trybunału spłynęły opinie, które w kwestii potencjalnej niekonstytucyjności wymienionego przepisu prezentowały odmienne zdanie. Pierwszą z nich wyraził 8 maja 2008 r. Prokurator Generalny, który poparł wątpliwości ombudsmana

⁷¹⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2007 r., sygn. akt K 42/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 5, poz. 77.

⁷²⁰ Por. m.in. T. Wróbel, *Dostęp obrońcy podejrzanego do akt sprawy w postępowaniu mającym za przedmiot tymczasowe aresztowanie na etapie przedjurysdykcyjnym procesu karnego - regulacja polska w świetle standardów europejskich*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2008, z. 1, ss. 23 i nn.; M. Wąsek-Wiaderek, *Dostęp do akt sprawy oskarżonego tymczasowo aresztowanego i jego obrońcy w postępowaniu przygotowawczym - standard europejski a prawo polskie*, Palestra 2003, nr 3-4, ss. 55 i nn.; P. Kardas, *Z problematyki dostępu do akt sprawy w postępowaniu o wyrażenie zgody na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej* [w:] *Nauki penalne wobec współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Adrzejza Gaberle*, Kraków 2007, ss. 205 i nn.; P. Wiliński, *Odmowa dostępu do akt sprawy podejrzanemu*, Prokuratura i Prawo 2006, nr 11, ss. 74 i nn.

i stwierdził, że chociaż na etapie postępowania przygotowawczego dominować powinna zasada tajności, to art. 156 § 5 k.p.k. stanowi niejako od niej wyjątek. Co prawda, gdyby przepis art. 156 § 5 k.p.k. nie istniał, podejrzany w stosunku do którego prokurator występuje z wnioskiem aresztowym nie byłby całkowicie pozbawiony możliwości zapoznania się przynajmniej z częścią materiału dowodowego - przykładowo na mocy art. 157 § 3 k.p.k., art. 314 k.p.k. lub art. 318 k.p.k. - jednakże żadna z tych regulacji wprost nie wspomina o podstawach wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Natomiast ta ujęta w art. 156 § 5 k.p.k. prócz podmiotu uprawnionego do podejmowania decyzji w zakresie udostępnienia lub odmowy dostępu, nie wymienia przesłanek, jakimi kierować się ma ten organ przy podejmowaniu decyzji, co czyni ten przepis zbyt ogólnym i niedookreślonym. Zgoła odmienne zdanie przedstawił Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w opinii z 16 maja 2008 r., który wskazał, że brak w omawianym przepisie przesłanek wyznaczających warunki udostępniania akt nie oznacza automatycznie, że prokurator w tym zakresie ma pełną dowolność. Musi on bowiem on bowiem przy podejmowaniu decyzji brać pod uwagę status tron na danym etapie postępowania oraz wyższość prawa do obrony nad interesem wymiaru sprawiedliwości. Ponadto też jego decyzje limitują okoliczności w postaci konieczności uzasadnienia decyzji odmownej, możliwość wzruszenia tej decyzji w wyniku kontroli instancyjnej, a także fakt, że ustawa karnoprosowa w pewnych przypadkach przewiduje po prostu obowiązkowe udostępnienie pewnych materiałów dowodowych.

Wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego ostatecznie stwierdzono, że art. 156 § 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim umożliwia arbitralne wyłączenie jawności tych materiałów postępowania przygotowawczego, które uzasadniają wniosek prokuratora w przedmiocie tymczasowego aresztowania, jest niezgodny z art. 2 oraz art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Prócz samego stwierdzenia niekonstytucyjności, w uzasadnieniu wyroku przeprowadzono wnikliwą analizę, która pozwoliła wyeksponować najważniejsze przyczyny problematyczności omawianego przepisu, skutkujące swobodą interpretacji nie tylko na etapie stosowania, ale i w doktrynie. Wyróżniono bowiem trzy sposoby rozumienia zapisów art. 156 § 5 k.p.k. nauce prawa karnego procesowego. Pierwszy z nich - traktowany jako najbardziej popularny - do pojęcia „akta postępowania

przygotowawczego” wlicza zarówno akta właściwe tego postępowania oraz tzw. akta aresztowe, na które składa się wniosek o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz załączniki. Powoduje to zrównanie statusów tych dwóch rodzajów akt, a w konsekwencji odgórne przyjęcie zasady, że dostęp do tych akt uzależniony jest tylko i wyłącznie od decyzji podmiotu, który prowadzi postępowanie przygotowawcze. Drugi pogląd przedstawia rozwiązanie, które roboczo można określić modelem mieszanym, bowiem przewiduje, że wniosek aresztowy, jako dokument inicjujący sądowe postępowanie incydentalne, traktować można jako element akt sprawy sądowej - więc udostępnianych mocą art. 156 § 1 k.p.k. Z kolei dołączone do tego wniosku załączniki - jako część przynależna aktom postępowania przygotowawczego, a zatem właściwym reżimem ich udostępniania jest ten przewidziany w art. 156 § 5 k.p.k.⁷²¹ Trzeci z kolei pogląd, najbardziej liberalny, lecz również ówczesnie najmniej popularny - wyrażony przez Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu⁷²² - przewidywał, że zarówno wniosek aresztowy, jak i dołączone na jego uzasadnienie materiały dowodowe mogą być udostępniane na mocy art. 156 § 1 k.p.k., a zatem nie jest wymagana zgoda prokuratora w tym zakresie, mimo iż w dalszym ciągu na tym etapie *dominus litis* jest prokurator. W oparciu o zasadę równości broni i rzetelnego procesu karnego podejrzanemu i jego obrońcy taki dostęp do akt winien być udzielony.⁷²³

⁷²¹ Por. m.in. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18 stycznia 2006 r., sygn. akt II AKz 1/06, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2006, nr 1, poz. 38.

⁷²² Postanowienie Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z 31 lipca 2007 r., sygn. akt II 1 KZ 144/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2008, nr 4, poz. 117.

⁷²³ Na marginesie warto zauważyć, że rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu spotkało się wśród przedstawicieli doktryny i judykatury z odmiennymi reakcjami. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na aprobującą głosę do tego orzeczenia - P. Nowak, *Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z 31 lipca 2007 r., sygn. akt II 1 KZ 144/07*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2007, z. 2, ss. 307 i nn. - gdzie autor pozytywnie wypowiada się o koncepcji zerwania z dotychczasowym poglądem uzależniającym decyzję sądu o udostępnieniu akt w zakresie wniosku aresztowego wraz załącznikami od zezwolenia podmiotu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Stanowisko sądu tarnobrzegskiego nie spotkało się z pozytywnym odbiorem zwłaszcza wśród sądów apelacji krakowskiej - por. m.in. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30.01.2008 r., sygn. akt II AKz 710/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2008, nr 3, poz. 36; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 4 września 2007 r., sygn. akt II AKz 384/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 9, poz. 45; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13 października 2005 r., sygn. akt II AKz 366/05, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2006, nr 1, poz. 37 - gdzie sąd wielokrotnie podkreślał, iż prawo domagania się przez podejrzanego i obrońcę materiałów dowodowych nie jest prawem absolutnym, z kolei wymóg uzyskania zgody prowadzącego postępowanie przygotowawcze nie stoi w opozycji do standardu

Z konkluzji poczynionych przez Trybunał Konstytucyjny wywnioskować można, że wyinterpretowane z zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady, o których mowa była w rozdziale drugim niniejszej pracy, nie warunkują istnienia praw o charakterze absolutnym. Prawa te w konfrontacji z okolicznościami występującymi w odpowiedniej konfiguracji doznają pewnych ograniczeń, przede wszystkim jeśli chodzi o zasadę jawności oraz zasadę prawa do obrony. Na gruncie postępowania przygotowawczego sama idea ograniczenia jawności nie powinna wzbudzać większych wątpliwości. Co więcej, przedstawiciele doktryny są zgodni co do poglądu, że na tym etapie procesu dominować powinna zasada tajności, natomiast ewentualne odstępstwo od niej winno być postrzegane w kategoriach wyjątku.⁷²⁴ Przede wszystkim z tego względu, że potencjalne przejawy jawności postępowania przygotowawczego nie mogą kolidować z celami tego postępowania, wyrażonymi w art. 297 k.p.k., jak również uniemożliwiać efektywne działanie organów prowadzących to postępowanie.⁷²⁵

W kontekście limitacji prawa do obrony Trybunał Konstytucyjny powołał się na treść art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który wskazuje, że wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności wynikających z Konstytucji RP winny być ustanawiane aktem prawnym rangi ustawowej i jedynie wówczas, kiedy jest to niezbędne dla bezpieczeństwa i porządku publicznego demokratycznego państwa lub dla ochrony

rzetelnego procesu. Ponadto odmowa dostępu do akt aresztowych nie narusza zasady równości strony, bowiem po stronie podejrzanego nie ma obowiązku ujawniania jakichkolwiek okoliczności (zwłaszcza na swoją niekorzyść), zatem domaganie się przez niego ujawnienia materiałów zgromadzonych przez organy śledcze dąży do zachwiania tej równości broni.

⁷²⁴ M. Kurowski, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.; S. Steinborn, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 21., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, S. Steinborn (red.), LEX/el.; Z. Pachowicz, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 5., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 13., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

⁷²⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 stycznia 2004 r., sygn. akt SK 50/03, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2004, nr 1, poz. 6., gdzie Trybunał podkreślił, że zarządzenie prokuratora odmawiające udostępnienia akt nie korzysta z przymiotu *res iudicata* oraz *ne bis in idem*, dlatego też możliwe jest wielokrotne - nieograniczone w czasie i ilości - wnioskowanie podejrzanego i jego obrońcy o udzielenie mu takiego dostępu. Tym samym zarządzenie prokuratorskie, czy nawet postanowienie wydane w drugiej instancji na skutek jego zaskarżenia, nie należy postrzegać w kategorii orzeczenia ostatecznego w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

środowiska, zdrowia publicznego, moralności publicznej bądź praw i wolności innych osób, przy jednoczesnym założeniu, że ograniczenia te nie mogą naruszać istoty tych praw i wolności.⁷²⁶ Jednakże ówczesna norma prawna wynikająca z art. 156 § 5 k.p.k. nie spełniła ani testu proporcjonalności, ani testu subsydiarności, bowiem dążąc do osiągnięcia celu w postaci efektywnego prowadzenia postępowania przygotowawczego ograniczyła tym samym prawo do obrony podejrzanego w sposób godzący w jego istotę, a ponadto ten cel mógł być z powodzeniem osiągnięty przy zastosowaniu mniej dotkliwych metod dla obywateli.⁷²⁷ Co więcej, to właśnie efektywność prawa do obrony, a nie efektywność prowadzenia postępowania przygotowawczego winna być wyznacznikiem zakresu udostępniania akt postępowania przygotowawczego w części dotyczącej wniosku aresztowego wraz załącznikami.⁷²⁸ Chociaż przesłanka w postaci „efektywności” prawa do obrony nie została wyrażona wprost w treści Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, można jej istnienie wyprowadzić z treści samego prawa do obrony, które przejawia się między innymi koniecznością zagwarantowania podejrzanemu i jego obrońcy odpowiedniego czasu i możliwości do jej przygotowania.⁷²⁹ Jako że prawo do obrony, zgodnie z treścią art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, przysługuje jednostce na wszystkich stadiach postępowania - czyli od chwili rozpoczęcia postępowania do momentu jego zakończenia⁷³⁰ - oznacza to, że ustawa zasadnicza przyznaje je i jednocześnie gwarantuje

⁷²⁶ P. Tuleja, komentarz do art. 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, teza 2., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, P. Tuleja (red.), LEX/el., gdzie Autor wskazuje na fundamentalną zasadę, jaką winien kierować się ustawodawca ustanawiając ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności, mianowicie na zasadę proporcjonalności, na którą składają się trzy elementy, tj. zasada konieczności, zasada najłagodniejszego środka oraz zasada proporcjonalności *sensu stricto*.

⁷²⁷ P. Kardas, P. Wiliński, *O niekonstytucyjności odmowy dostępu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, *Palestra* 2008, nr 7-8, s. 25. W zakresie zasady proporcjonalności por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 kwietnia 1995 r., sygn. akt K 11/94, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1995, poz. 12 oraz głosę do tego orzeczenia autorstwa D. Jasińskiej w czasopiśmie *Glosa* 1996, nr 1, str. 9; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 34/99, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2000, nr 5, poz. 142.

⁷²⁸ Wyrok ETPCz z 30 marca 1989 r. w sprawie *Lamy v. Belgia*, nr skargi 10444/83; wyrok ETPCz z 9 stycznia 2003 r. w sprawie *Shishkov v. Bułgaria*, nr skargi 38822/97; wyrok ETPCz z 25 czerwca 2002 r. w sprawie *Migoń v. Polska*, nr skargi 24244/94; wyrok ETPCz z 13 lutego 2001 r. w sprawie *Schöps v. Niemcy*, nr skargi 25116/94.

⁷²⁹ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Warszawa 2006, s. 201.

⁷³⁰ C. Kulesza, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym (wybrane aspekty)*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, A. Marek (red.),

również na etapie postępowania przygotowawczego, chociaż zakres tego uprawnienia w zależności od stadium postępowania jest różny. Niemniej, by można było mówić o efektywnej obronie na etapie przedjurysdykcyjnym, zwłaszcza w kontekście stosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania, postuluje się, by narzędzie w postaci dostępu do akt sprawy - co najmniej w zakresie podstawy kierowanego wniosku aresztowego - miało charakter czysto techniczny i nie było uzależnione od jakiegokolwiek decyzji organu procesowego.⁷³¹ Mając na względzie, że konstytucyjne prawo do obrony ma postać materialną i formalną⁷³², trzeba wskazać, że uprawnienie dostępu do akt sprawy przez doktrynę traktowane jest raczej jako przejaw obrony w wymiarze materialnym.⁷³³ Z drugiej jednak strony, patrząc przez pryzmat obrońcy - który w imieniu i na rzecz mandanta kieruje wnioskiem o dostęp do akt - skuteczne działanie na korzyść podejrzanego jest między innymi przejawem efektywności obrony w wymiarze formalnym.⁷³⁴ Niezależnie od klasyfikacji, ówczesna redakcja art. 156 § 5 k.p.k., przede wszystkim w świetle prawa do obrony, pomimo dopuszczalnych przez Konstytucję RP ograniczeń, nie mogła się ostać z uwagi na brak przesłanek.

Toruń 2004, s. 201; C. Kulesza, *Prawo do obrony formalnej a zasada prawdy obiektywnej*, [w:] *Zasada prawdy materialnej. Materiały z konferencji Krasieczyn 15-16 października 2005*, Warszawa-Kraków 2006, s. 76. A. Sakowicz, S. Zabłocki, *Standard konstytucyjny i konwencyjny a warunkowe tymczasowe aresztowanie (art. 257 §2 i 3 k.p.k.)*, Przegląd Sądowy 2021, nr 10, ss. 28-29; W. Wróbel, *Konstytucyjne prawo do obrony w perspektywie prawa karnego materialnego*, [w:] *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, V. Konarska-Wrzesek (red.), J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010, s. 225; A. Sakowicz, *Prawo do milczenia w polskim procesie karnym*, Białystok 2019, ss. 240-241. Por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 lipca 2009 r., sygn. akt K 31/08, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 7, poz. 107.

⁷³¹ P. Kryczka, M. Smarzewski, *Efektywność prawa do obrony podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym (dostęp do akt po złożeniu wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania)*, Państwo i Prawo 2018, nr 4, s. 89; D. Kala, M. Klubińska, *Akta postępowania przygotowawczego i akta sprawy sądowej w nowym modelu procesu karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2015, s. 208.

⁷³² Por. m.in. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2008 r., sygn. akt P 30/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 8, poz. 135; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2008 r., sygn. akt P 48/06, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 1, poz. 4.

⁷³³ L. Bosek, komentarz do art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, teza 188., [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, M. Safjan (red.), L. Bosek (red.), Legalis/el.

⁷³⁴ C. Kulesza, *Jakość obrony formalnej jako warunek rzetelnego procesu (refleksje prawno-porównawcze)*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Świdry*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2009, s. 150.

Omawiany wyrok Trybunału Konstytucyjnego miał charakter zakresowy, co oznacza, że przepis art. 156 § 5 k.p.k. pozostał w mocy, lecz stwierdzona została jego niekonstytucyjność w przedstawionym powyżej zakresie. W konsekwencji organy stosujące prawo niejako zobligowane były do unikania takiej interpretacji tego przepisu, która została uznana za niekonstytucyjną. Ponadto Trybunał wyraził konieczność wprowadzenia do ustawy karnoprosesowej katalogu przesłanek, które ograniczyłyby arbitralne stosowanie zaskarżonej regulacji, aczkolwiek w doktrynie uznaje się, że Trybunał nie ma uprawnień do przedkładania organom poleceń, wskazówek, czy sugestii, które byłyby wiążące.⁷³⁵ Z drugiej jednak strony, Konstytucja, na mocy art. 8, daje sądom możliwość bezpośredniego stosowania jej przepisów w celu eliminacji stosowania niekonstytucyjnej normy, nim stan ten zostanie uregulowany przez ustawodawcę. Bezpośrednim skutkiem legislacyjnym zapadłego wyroku było wprowadzenie art. 156 § 5a k.p.k. do Kodeksu postępowania karnego. Nowy przepis miał czynić zadość postulatowi wskazanemu przez Trybunał, jednak finalnie doktryna dopatrzyła się kilku mankamentów, między innymi ponownie pojawił się problem swobodności interpretacji przesłanek umożliwiających odmowę dostępu do akt, wątpliwości budziła również mnogość tych przesłanek, jak również uzależnienie zakresu udostępniania akt od redakcji wniosku aresztowego oraz brak wskazania formy, w jakiej powinna nastąpić odmowa dostępu do akt i trybu jej zaskarżenia.⁷³⁶

Przedstawiony powyżej wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie jest jedynym, który w bezpośredni sposób traktuje o instytucji dostępu do akt sprawy. W tym miejscu warto również przytoczyć orzeczenie trybunalskie z 3 czerwca 2014 r. o sygnaturze akt K 19/11⁷³⁷ wskazujące na niekonstytucyjność regulacji, które nie przewidują prawa do

⁷³⁵ K. Gonera, E. Łętowska, *Wieloaspektowość następstw stwierdzenia niekonstytucyjności*, Państwo i Prawo 2008, nr 5, ss. 23 i n.

⁷³⁶ A.M. Tęcza-Paciorek, K. Wróblewski, *Skutki wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2008 r., sygn. akt K 42/07 dla realizacji prawa podejrzanego do obrony w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania w świetle art. 156 § 5a k.p.k.*, Ius Novum 2011, nr 3, ss. 49-51; A. Tęcza-Paciorek, K. Wróblewski, *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Państwo i Prawo 2010, nr 5, s. 77.

⁷³⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2014 r., sygn. akt K 19/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2014, nr 6, poz. 60.

obrony oraz prawa dostępu do akt na etapie czynności sprawdzających. Jest to co prawda wyrok, który zapadł na kanwie sprawy badającej konstytucyjność przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej jako: k.p.w.)⁷³⁸, niemniej wiele poruszonych wątków i postawionych tez można recypować na grunt procesu karnego.

Kontroli trybunalskiej został poddany art. 38 § 1 k.p.w. w wyniku której stwierdzono niezgodność tego przepisu z art. 2 i 42 ust. 2 Konstytucji w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie w jakim nie przewidywał na etapie czynności wyjaśniających⁷³⁹, o których mowa w art. 54 § 1 k.p.w. prawa dostępu do akt dla osoby, wobec której istniała uzasadniona podstawa do sporządzenia wniosku o ukaranie przeciwko niej. Rzecznik Praw Obywatelskich, który wnioskiem 21 czerwca 2011 r. wystąpił do Trybunału w tej sprawie, stwierdził, że art. 38 § 1 k.p.w., który należy do kategorii przepisów odsyłających, nie przewiduje możliwości odpowiedniego stosowania regulacji zawartej w art. 156 § 5 k.p.k., co skutkuje pozbawieniem jednostki sposobności efektywnej obrony i polemiki z zebrany przez organy materiałem dowodowym. Podobnie jak w przypadku wyroku Trybunału o sygnaturze K 42/07, tak i w tym przypadku Prokurator Generalny w swojej opinii był zasadniczo zgodny z postulatami Rzecznika Praw Obywatelskich. Zdanie odmienne wyraził z kolei Marszałek Sejmu, uznając że brak dostępu do akt nie oznacza całkowitej tajności postępowania, bowiem i tak przed przesłuchaniem jednostka musi być poinformowana o treści przedstawianych mu zarzutów - według art. 54 § 6 k.p.w. Ponadto mając na względzie, że zgodnie z art. 4 k.p.w. na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenia dominującą jest zasada prawa do obrony, to nawet przy braku odesłania do art. 156 § 5 k.p.k., można dopuścić taką interpretację pozostałych zapisów ustawy, by sposobność przeciwstawiania się stawianym zarzutom uczynić realną.⁷⁴⁰ Dodatkowo Marszałek Sejmu podniósł, że w

⁷³⁸ Ustawa Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia z 24 sierpnia 2001 r., t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 457.

⁷³⁹ Odnośnie postępowania wyjaśniającego patrz m.in.: T. Oczkowski, *Postępowanie mandatowe w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. Wybrane problemy*, [w:] *Reakcja Policji na popełnione wykroczenia. Materiały z konferencji*, Warszawa 2008, ss. 2-8, <https://isp.policja.pl/isp/e-czytelnia/464,quotReakcja-Policji-na-popełnione-wykroczeniaquot-materialy-z-konferencji.html> [dostęp: 15.02.2017 r.].

⁷⁴⁰ Por. m.in. artykuł o treści: *Czy osoba uczestnicząca w kolizji drogowej lub wypadku może uzyskać dane o zaistniałym zdarzeniu w trakcie prowadzonych czynności wyjaśniających lub po ostatecznym zakończeniu postępowania? Jeżeli tak, to w jakim zakresie?*, <https://www.wspol.edu.pl/pci/quest.php?panel=2&idedit=980>,

sprawach o wykroczenia w toku czynności wyjaśniających ustawa nie przewiduje instrumentów w postaci dolegliwych środków zapobiegawczych, jak przykładowo tymczasowe aresztowanie w procesie karnym, zatem potrzeba jawności jest w omawianym przypadku relatywnie mniejsza.

Dokonując oceny konstytucyjności art. 38 § 1 k.p.w. Trybunał musiał w pierwszej kolejności zweryfikować, czy w danym przypadku ma do czynienia z pominięciem prawodawczym, czy też z zaniechaniem prawodawczym. Bowiem podejmując się weryfikacji zgodności danej normy z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej w kwestii luk prawnych, Trybunał musi mieć na względzie, by swoją działalnością orzeczniczą nie wkroczył w kompetencje ustawodawcy i nie wykreował normy, której nie powinno być lub też nie interpretował normy, której nie ma. Jako że w jednym wyroku Trybunał poruszał również wątek prawa do obrony na etapie postępowania wyjaśniającego w sprawach o wykroczenia, a prawo dostępu do akt jest jednym z przejawów efektywnego prawa do obrony, warto przytoczyć tezę, którą zacytował Trybunał, powołując się na inne swoje orzeczenie, głoszącą iż prawo do obrony, o którym mowa w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, tyczy się również tej fazy postępowania, która poprzedza formalne przedstawienie zarzutów konkretnej osobie, zatem już pierwsza czynność organów, która skierowana jest przeciwko osobie czyni z niej podmiot prawa do obrony.⁷⁴¹ Z kolei gwarancyjny charakter tego prawa wymaga, by było ono wykonywane w sposób realny i

[dostęp: 29.09.2016 r.], gdzie autor wskazuje, że uczestnik kolizji drogowej lub wypadku drogowego może być pokrzywdzonym lub sprawcą i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia osoba taka, która bierze udział w czynnościach (np. przesłuchaniu), może na mocy art. 148 § 4 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w. żądać odczytania tych wypowiedzi, które zostały zaprotokołowane, odczytania tego protokołu przed podpisem według art. 150 § 1 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w., powiadomienia o końcowych wynikach czynności wyjaśniających w zakresie przewidzianym w art. 26 k.p.w. i art. 54 § 2 k.p.w. Ponadto w odniesieniu do sprawcy przed przesłuchaniem - według art. 54 § 6 k.p.w. - lub w przypadku odstąpienia od przesłuchania - według art. 54 § 7 k.p.w. - winien on być powiadomiony o treści zarzutu. Z czego wynika, że uczestnicy zdarzeń drogowych w toku czynności wyjaśniających mają dostęp do pewnych informacji na temat dotyczącej ich sytuacji prawnej, chociaż w stopniu ograniczonym. Bowiem pokrzywdzony nie ma wglądu do wyjaśnień sprawcy, a sprawca do zeznań pokrzywdzonego bądź pozostałych świadków. Z oceną prawną zaistniałego zdarzenia sprawca zostaje zapoznany dopiero w momencie powiadomienia przed przesłuchaniem. Tezy zawarte w tym artykule dotyczą stanu prawnego sprzed nowelizacji Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia i wprowadzenia odesłania do art. 156 § 5 k.p.k.

⁷⁴¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 grudnia 2012 r., sygn. akt K 37/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2012, nr 11, poz. 133.

efektywny w każdym konkretnym przypadku, co przejawia się w możliwości skutecznego korzystania z tego prawa przez uprawniony podmiot.⁷⁴² Jest niemożliwe lub też bardzo utrudnione korzystanie z prawa do obrony w sposób skuteczny, jeśli pozbawi się podejrzanego możliwości dostępu do materiału zgromadzonego w postępowaniu.⁷⁴³ Brak dostępu do informacji zgromadzonych przez organy skutkuje brakiem możliwości odpowiedniej reakcji na konsekwencje z nich wynikające, a dotyczące bezpośrednio podejrzanego. Trybunał dodatkowo wskazał, że na każdym etapie penalizacji powinna towarzyszyć jednostce gwarancja prawa do obrony w stopniu adekwatnym do danego stadium, bowiem organom przyznano możliwość ingerowania w podstawowe prawa i wolności jednostki, a zatem i jednostkę winno się wyposażyć w odpowiednie narzędzia służące obronie. Dlatego też jednym z bezpośrednich skutków była nowelizacja art. 38 § 1 k.p.w. i wprowadzenie do katalogu odesłań również art. 156 § 5 k.p.k.⁷⁴⁴

Kolejny trybunalski judykat godny przytoczenia to wyrok z 24 lipca 2006 r. w sprawie o sygnaturze SK 58/03, w której to Trybunał rozważał konstytucyjność ówczesnej treści art. 263 § 4 k.p.k. z przepisami art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.⁷⁴⁵ Zwrócono w nim uwagę na rolę sądu w toku procedury rozpatrywania wniosków aresztowych na etapie postępowania przygotowawczego. Wskazano, że o ile w toku postępowania sądowego sąd posiada pełen ogląd i kontrolę zarówno nad sprawą, jak i materiałem dowodowym, z kolei jego rola w toku postępowania przygotowawczego ogranicza się zasadniczo jedynie do kwestii

⁷⁴² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 kwietnia 2009 r., sygn. akt P 22/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 4, poz. 55; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 listopada 2007 r., sygn. akt K 39/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2007, nr 10, poz. 129.

⁷⁴³ M. Kościelniak-Marszał, *Ograniczona jawność wewnętrzna postępowania przygotowawczego - pół kroku we właściwym kierunku*, [w:] *Kontradylktoryjność w polskim procesie karnym*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2013, s. 372.

⁷⁴⁴ A. Skowron, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2014 r., sygn. akt K 19/11*, LEX/el. 2014, gdzie autor podnosi, że bardziej adekwatne w zakresie prawa do obrony i prawa dostępu do akt byłoby przemodelowanie całego systemu postępowania w sprawach o wykroczenia, niż upodabnianie tego postępowania do procedury karnej i to jedynie fragmentarycznie.

⁷⁴⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 lipca 2006 r., sygn. akt Sk 58/03, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2007, nr 1, poz. 1.

kontrolnych.⁷⁴⁶ Istnieje zatem ryzyko, że sąd na etapie przedjurysdykcyjnym, nie mając całościowej wiedzy na temat sytuacji procesowej, w tym dowodowej, z dużą dozą ostrożności będzie podchodził do kwestionowania podstawy i treści wniosku aresztowego, z uwagi na obawę naruszenia szeroko rozumianego dobra postępowania przygotowawczego.⁷⁴⁷ Aczkolwiek warto w tym miejscu odnotować pogląd uznający, że działalność sądową na etapie postępowania przygotowawczego bardziej adekwatnie jest określać mianem ingerencji⁷⁴⁸, niż tylko zwykłych czynności, bowiem do tego katalogu uprawnień, prócz czynności *stricte* kontrolnych, trzeba zaliczyć także te procesowe, jak przykładowo przesłuchanie podejrzanego przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania, względnie wydawanie postanowienia w zakresie kontroli rozmów i ich utrwalania.⁷⁴⁹ Przedmiotowy wyrok za niekonstytucyjny uznał fragment dotyczący przedłużania tymczasowego aresztowania brzmiący „(...) a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe”, który to fragment - w efekcie wydania omawianego wyroku - utracił moc obowiązującą po upływie sześciu miesięcy od daty ogłoszenia wyroku. Ponadto wyraził Trybunał pewne postulaty *de lege ferenda* polegające na zasygnalizowaniu konieczności wprowadzenia do przepisu konkretnej przesłanki materialnej, w miejsce tej derogowanej, adekwatnej do specyfiki postępowania przedsądowego.

⁷⁴⁶ A. Choroszewski, P. Starzyński, *Sąd jako dominus litis postępowania przygotowawczego*, [w:] *Czynności dochodzeniowo śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, S. Lelental, S. Kudrelek, I. Nowicka (red.), Szczytno 2008, s. 80. Warto też podkreślić, że prokurator w toku sądowych czynności na etapie postępowania przygotowawczego zyskuje również status strony - *vide* R. Olszewski, *Rola prokuratora w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 1, s. 49.

⁷⁴⁷ Por. także: K. Wróblewski, A.M. Tęcza-Paciorek, *Dostęp podejrzanego do akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 3, ss. 52-53.

⁷⁴⁸ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, Kraków 2006, s. 894.

⁷⁴⁹ K. Malinowska-Krutul, *Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 10, s. 64.

3. Dostęp obrońcy i podejrzanego do akt w przedmiocie zastosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania

Regulacja prawna, mająca na celu ukształtowanie modelu udostępniania akt postępowania przygotowawczego w przypadku, kiedy został złożony wniosek o zastosowanie bądź przedłużenie tymczasowego aresztowania, została ujęta w art. 156 § 5a k.p.k. Przepis ten wszedł w życie z dniem 28 sierpnia 2009 r.⁷⁵⁰ Aktualne brzmienie tego przepisu obowiązuje od 15 kwietnia 2016 r.⁷⁵¹ i zakłada, że w przypadku złożenia na etapie postępowania przygotowawczego wniosku o zastosowanie bądź przedłużenie tymczasowego aresztowania udostępnia się niezwłocznie obrońcy i podejrzanemu akta sprawy, jednakże tylko w części, która zawiera treść dowodów dołączonych do wniosku, lecz z wyłączeniem dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k.

Pierwotne brzmienie przepisu art. 156 k.p.k. nie przewidywało dla postępowania w związku ze stosowaniem lub przedłużaniem tymczasowego aresztowania oddzielnej procedury, niż ta ogólna, odnosząca się do postępowania przygotowawczego, a wyrażona w paragrafie piątym omawianego przepisu.

Pierwsza regulacja w tej kwestii została wprowadzona - jak już zaznaczono - ustawą z 16 lipca 2009 r. Przewidywała ona, że w toku postępowania przygotowawczego udostępnia się podejrzanemu i jego obrońcy akta sprawy w części, zawierającej dowody wskazane we wniosku o zastosowanie bądź przedłużenie tymczasowego aresztowania, jak i wymienione w postanowieniu o zastosowaniu bądź przedłużeniu tego środka zapobiegawczego. Przepis ten jednak przewidywał stosunkowo obszerny i szczegółowy katalog wyłączeń, kiedy to decydent w kwestii udostępniania akt na tym etapie procesu - czyli prokurator - mógł wydać zarządzenie odmowne. Mogło to mieć miejsce w przypadku, kiedy zachodziła uzasadniona obawa, że udostępnienie części akt w tym zakresie mogłoby narazić pokrzywdzonego lub innego uczestnika postępowania na

⁷⁵⁰ Przepis art. 156 § 5a k.p.k. został wprowadzony Ustawą o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego z 16 lipca 2009 r., Dz.U. z 2009 r., nr 127, poz. 1051.

⁷⁵¹ Ostatnia zmiana redakcyjna do treści art. 156 § 5a k.p.k. została wprowadzona Ustawą o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 11 marca 2016 r., Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia. Kolejną negatywną przesłanką była obawa groźby zniszczenia, ukrycia bądź fałszowania tych dowodów. Ryzyko uniemożliwienia ustalenia i ujęcia współsprawców czynu, który zarzucano podejrzanemu względnie innych czynów ujawnionych w toku postępowania również stanowiło przeszkodę w udostępnieniu akt w tym zakresie. Na koniec ustawodawca zawarł także przesłanki, które wspólnie można określić mianem „dobro śledztwa i dochodzenia”, a chodzi mianowicie o obawę ujawnienia prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych bądź utrudnienie postępowania przygotowawczego w inny sposób. Takie ujęcie redakcyjne zwłaszcza tej ostatniej przesłanki pozostawiało praktycznie otwarty katalog wyłączeń, który z pewnością rodził także ryzyko szerokiej i arbitralnej interpretacji jego treści ze strony prokuratora, skutkując tym samym znaczącym ograniczeniem możliwości pozyskania wiedzy o podstawie stosowania tymczasowego aresztowania. Wprowadzenie tego przepisu było niewątpliwie pokłosiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2008 r.⁷⁵² i próbą sprostania minimalnym standardom karnoprosesowym wyznaczonym przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Z punktu widzenia normatywnego przepis art. 156 § 5a k.p.k. przeszedł legislacyjną rewolucję w wyniku nowelizacji, która weszła w życie z dniem 2 czerwca 2014 r.⁷⁵³ Odstąpiono bowiem od jakichkolwiek przesłanek umożliwiających odmowę udostępnienia akt i zobligowano prokuratora do niezwłocznego udostępnienia podejrzanemu i jego obrońcy akt w części, która zawierała treść dowodów wskazanych we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania.⁷⁵⁴ Konfiguracja art. 156 § 5a k.p.k. oraz art. 249a k.p.k. w ówczesnej redakcji nadanej

⁷⁵² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2008 r., sygn. akt K 42/07, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2008, nr 6, poz. 3.

⁷⁵³ Brzmienie art. 156 § 5a k.p.k. zostało zmienione Ustawą o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z 27 września 2013 r., *Dz.U.* z 2013 r., poz. 1247.

⁷⁵⁴ S. Steinborn, *Dostęp obrony do akt postępowania przygotowawczego w związku z procedurą habeas corpus - standard strasburski i jego realizacja w polskim procesie karnym*, [w:] *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, A. Błachnio-Parzych (red.), J. Jakubowska-Hara (red.), J. Kosonoga (red.), H. Kuczyńska (red.), Warszawa 2013, s. 539; P. Hofmański, *Gwarancje art. 5 i art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w znowelizowanym polskim procesie karnym*, *Europejski Przegląd Sądowy* 2014, nr 1, ss. 37-39.

nowelą wrześnieową czyniły zadość wymogom stawianym przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej i Europejską Konwencję Praw Człowieka.⁷⁵⁵

Kolejna zmiana omawianego przepisu wynikająca z nowelizacji marcowej z 2016 r. przywróciła prokuratorowi możliwość utajnienia części akt postępowania przygotowawczego stanowiących podstawę wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania w postaci zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k. Brzmienie tego przepisu obowiązuje w tej wersji do dziś. Nie bez przyczyny określa się tę nowelizację w doktrynie mianem ustawodawczego „kroku wstecz”⁷⁵⁶, a to z tej racji, że prokurator może powoływać się w rzeczonym wniosku na dowody, których ani podejrzany ani jego obrońca mógł nie znać lub nawet nie wiedzieć o ich istnieniu. Taka konstrukcja mechanizmu udostępniania akt, zwłaszcza w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania, stawia pod dużym znakiem zapytania jej zgodność ze standardem konstytucyjnym oraz konwencyjnym.

Według aktualnej redakcji art. 156 § 5a k.p.k. dowody z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k. nie mogą być udostępnione podejrzanemu i jego obrońcy. Przy sporządzaniu wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania zeznania te umiesza się w odrębnym zbiorze dokumentów jako załącznik, który pozostaje tylko do wiadomości sądu.⁷⁵⁷ Wspomniany przepis art. 250 § 2b k.p.k. dotyczy sytuacji, kiedy zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia bądź wolności świadka albo osoby dla niego najbliższej. Regulacja ta koresponduje bezpośrednio z art. 250 § 2a k.p.k. oraz art. 249a k.p.k. Wszystkie one

⁷⁵⁵ M. Wąsek-Wiaderek, *Dostęp do akt w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, [w:] *Środki przymusu w znowelizowanej procedurze karnej*, A. Lach (red.), Toruń 2016, s. 101.

⁷⁵⁶ J. Skorupka, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 2., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; J. Skorupka, *Standard dostępu do informacji o podstawie dowodowej tymczasowego aresztowania w prawie Unii Europejskiej i prawie polskim*, Acta Universitatis Wratislaviensis, Przegąd Prawa i Administracji CXX/2, s. 242.

⁷⁵⁷ A. Sakowicz, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 35., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; K.T. Boratyńska, *Udostępnianie podejrzanemu akt postępowania przygotowawczego w związku ze stosowaniem tymczasowego aresztowania* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom IV. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, P. Hofmański (red.), C. Kulesza (red.), Legalis/el.

bowiem oscylują wokół problematyki wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania i jego podstawy. Artykuł 249a § 1 k.p.k. wskazuje, że podstawą orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą być ustalenia poczynione w oparciu o dowody jawne dla oskarżonego i jego obrońcy⁷⁵⁸, jak również o dowody z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k. Z kolei art. 250 § 2a k.p.k. wylicza te rodzaje dowodów, które należy wskazać we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Są to dowody, które mają wskazywać na duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa przez oskarżonego, dowody wskazujące na istnienie zagrożenia dla prawidłowego toku postępowania lub na ryzyko popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa. We wniosku wymienić należy także podstawę stosowania tego środka zapobiegawczego, jak i wskazać na konieczność jego użycia.

Z wymienionych w poprzednim akapicie przepisów pod kątem swej treści w pierwszej kolejności przykuwa uwagę regulacja zawarta w art. 249a § 1 k.p.k. Jest to przepis, który został wprowadzony do ustawy karnoprocesowej nowelizacją wrześniową z 2013 r., a następnie zmodyfikowany nowelą marcową z 2016 r. Aktualnie brzmienie tego artykułu pozwala na wysnuć wniosku, biorąc pod uwagę jego literalną wykładnię, że ustawodawca niejako usankcjonował możliwość wnioskowania, jak i orzekania w przedmiocie tymczasowego aresztowania na podstawie dowodów, które zostały przed podejrzanym i jego obrońcą utajnione. Fakt, że utajnione przed podejrzanym i jego obrońcą dowody będą w pełni znane sądowi, nie oznacza automatycznie, że procedura w tym zakresie spełniać będzie wymogi nałożonych nań standardów, w tym przede wszystkim zasady rzetelnego procesu.⁷⁵⁹ Co prawda art. 249a § 2 k.p.k. przewiduje

⁷⁵⁸ Należy odnotować słuszne spostrzeżenie, które pojawiło się w doktrynie, że ustawodawca o jawności dowodów wspomina jedynie w kontekście stosowania tymczasowego aresztowania, co sugerować by mogło - *contrario* - że w przypadku środków nieizolacyjnych, organ decydujący w przedmiocie ich stosowania, może opierać się na dowodach, które nie zostały ujawnione podejrzanemu i jego obrońcy - patrz: J. Skorupka, komentarz do art. 249a k.p.k., teza 3., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.

⁷⁵⁹ W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 2016 r.*, *Palestra* 2016, nr 9, s. 22. Por. także wyrok ETPCz z 26 listopada 2013 r. w sprawie *Emilian-George Igna v. Rumunia*, nr skargi 21249/05; wyrok ETPCz z 9 lipca 2009 r. w sprawie *Mooren v. Niemcy*, sygn. akt 11364/03; wyrok ETPCz z 19 stycznia 2016 r. w sprawie *Albrechtas v. Litwa*, sygn. akt 1886/06. Ponadto warto wskazać na pogląd doktryny, z którego wynika, że mimo iż podstawą wniosku o

możliwość ujawnienia przez sąd dowodów, które uprzednio zostały utajnione przez prokuratora, lecz może mieć to miejsce dopiero na posiedzeniu, a ponadto odnosi się tylko do dowodów korzystnych dla oskarżonego. Ocena ta jednak pozostaje w gestii sądu i to od niej zależy, czy konkretne dowody zostaną ujawnione, czy też nie. Jako że arbitralna ocena sądu może znacząco odbiegać od zapatrywania podejrzanego i jego obrońcy, to w przypadku oceny negatywnej pozbawia się stronę i jej przedstawiciela możliwości weryfikacji i podważenia takiej opinii, tym bardziej, że uznanie dowodu za niekorzystny dla podejrzanego, skutkuje niemożnością jego ujawnienia - *ergo* dalszym utajnieniem.⁷⁶⁰ Z dużą dozą ostrożności należy zatem podejść do tezy wyrażonej przez Sąd Najwyższy na kanwie sprawy dyscyplinarnej, z której wynika, że dopiero na etapie sądowej oceny przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania aktualizują się gwarancje procesowe podejrzanego, w tym te, dotyczące się dostępu do zgromadzonego materiału dowodowego.⁷⁶¹ Dość powiedzieć, że już sądownictwo niższego stopnia wypowiedziało się krytycznie w odniesieniu do tej regulacji, uznając ją za niezgodną z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, jak również naruszającą unijne standardy oraz sugerując wręcz odstąpienie od stosowania prawa krajowego na rzecz bezpośredniego wykorzystania dyrektywy w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym.⁷⁶² Z drugiej strony jednak podkreśla się w doktrynie gwarancyjny charakter tego przepisu, z którego wynika brak upoważnienia sądu do apriorycznego uwzględniania niekorzystnych dla podejrzanego okoliczności zawartych w dokumentach niejawnych, z wyjątkiem dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art 250 § 2b k.p.k.⁷⁶³ Teoretycznie więc, nawet

zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania są dowody przedłożone przez prokuraturę, to nie zwalnia to sądu orzekającego w tym zakresie z obowiązku zapoznania się z całym materiałem dowodowym - por. K. Eichstaedt, komentarz do art. 249a k.p.k., teza 3., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.

⁷⁶⁰ Szerzej na temat wątpliwości interpretacyjnych dotyczących art. 249a k.p.k. patrz: K. Wróblewski, A.M. Tęcza-Paciorek, *Dostęp podejrzanego do akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 3, ss. 49-50.

⁷⁶¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 8 maja 2020 r., sygn. akt I DO 21/20, LEX/el. nr 3232321.

⁷⁶² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8 kwietnia 2020 r., sygn. akt II AKz 207/20, *Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej* 2021, nr 1, poz. 11, s. 298.

⁷⁶³ K. Eichstaedt, komentarz do art. 249a k.p.k., teza 6., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.; R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 250 k.p.k., teza 8., [w:]

gdyby prokurator we wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania powołał się na okoliczności - w subiektywnej ocenie sądu - niekorzystne dla podejrzanego i utajnione przed nim, a nie należałyby one do grupy zeznań świadków w rozumieniu art. 250 § 2b k.p.k., nie powinny być one brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o stosowaniu lub przedłużaniu detencji.⁷⁶⁴ Wskazuje się jednak, że ten przepis gwarancyjny nie jest obwarowany żadnymi sankcjami, zatem jego naruszenie nie wywołuje z mocy prawa jakichkolwiek ujemnych konsekwencji dla przedstawicieli organów wymiaru sprawiedliwości.⁷⁶⁵

Przechodząc na grunt rozważań ustawowych przesłanek wyłączających jawność części materiału dowodowego należy wskazać, że zeznania świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., nie w każdej konfiguracji procesowej muszą być utajniane. Wskazany przepis w swej treści *in principio* wylicza przypadki, w których prokurator treść takich zeznań winien umieścić w wyodrębnionym zbiorze dokumentów i wraz z wnioskiem o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania przekazać do sądu. Zgodnie z wymogiem ustawowym musi zaistnieć uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia oraz wolności świadka lub osoby dla niego najbliższej. Jest to jedyny warunek, który sankcjonuje utajnienie tej części materiału dowodowego przed podejrzanym i jego obrońcą. W przeciwnym wypadku, wydaje się, że należy traktować dowody z tych zeznań na równi z pozostałą częścią dowodów stanowiących podstawę wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Przyjmując, że katalog dowodów wymieniony w art. 249a § 1 k.p.k., które mogą stanowić podstawę wniosku aresztowego, jest katalogiem zamkniętym, w przypadku kiedy nie zachodzą okoliczności wyłączające jawność zeznań

Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el.; por. także postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 24 czerwca 2009 r., sygn. akt II AKz 358/09, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach i Sądów Okręgowych 2009, nr 3, poz. 11.

⁷⁶⁴ Należy odnotować pogląd doktryny dopuszczający sytuację, w której sąd - po otrzymaniu wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania i jego analizie - zawezwie prokuratora do rozszerzenia podstawy tego wniosku o inne niekorzystne dla podejrzanego dowody - por. M. Kurowski, *Znowelizowany kodeks postępowania karnego w pracy prokuratora i sędziego. Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze*, Kraków 2015, s. 31.

⁷⁶⁵ K. Wróblewski, A.M. Tęcza-Paciorek, *Dostęp podejrzanego do akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 3, s. 51.

świadków, trzeba uznać, że zeznania te należą do grupy „dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy”.⁷⁶⁶ Już językowa wykładnia treści tego przepisu pozwala na wysunięcie tezy, że skoro podstawą wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania muszą być „dowody jawne”, oznacza to, iż fakt ich ujawnienia winien mieć miejsce przed złożeniem tego wspomnianego wniosku. Względy słuszności i celowości takiego zapisu, jak i zasada równości broni przemawiają za tym, aby ujawnienie tych zeznań - jeśli oczywiście wcześniej nie były znane stronom - nastąpiło w takim czasie i w taki sposób, by podejrzany i jego obrońca mieli realną szansę zapoznania się z ich treścią oraz mogli się do niej ustosunkować. W takim przypadku okoliczność, czy zeznania te są korzystne, czy niekorzystne dla podejrzanego, stanowi kwestię drugorzędną i nie ma, jak się wydaje, znaczenia dla procedury ich ujawnienia.

Wskazana w art. 250 § 2b k.p.k. przesłanka uzasadnionej obawy niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności winna być przez prokuratora wykazana we wniosku i poparta dowodami.⁷⁶⁷ Podstawa utajnienia zeznań nie może opierać się na subiektywnej ocenie, czy obawach świadka, ale musi być uzasadniona w oparciu o okoliczności faktyczne.⁷⁶⁸ Ocena istnienia uzasadnionej obawy należy do prokuratora, lecz podlega weryfikacji przez sąd, do którego kieruje się wniosek aresztowy. Jeżeli sąd uzna, że prokurator nie wykazał dowodów na występowanie uzasadnionej obawy lub wykazał je w sposób niewystarczający, względnie kiedy sąd uzna, że taka uzasadniona obawa nie zachodzi - nie kieruje się wniosku aresztowego do uzupełnienia, tylko dowody takie są przez sąd pomijane. Można wnioskować zatem, że w przypadku pominięcia, dowodów tych nie analizuje się już pod kątem korzystności dla podejrzanego celem ich ujawnienia. Należy w tym miejscu odnotować pogląd judykatury

⁷⁶⁶ Na marginesie warto odnotować spostrzeżenie, które poczyniła judykatura wskazując, iż dowody z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k. jedynie mogą, ale nie muszą stanowić podstawy wniosku aresztowego. Może bowiem nie zachodzić przesłanka wyłączająca jawność (tj. uzasadniona obawa niebezpieczeństwa) lub też - co pewnie rzadziej - takich dowodów z zeznań może w aktach sprawy w ogóle nie być. *Vide* postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 23 sierpnia 2020 r., sygn. akt II AKz 850/20, Legalis/el. nr 2602176.

⁷⁶⁷ R.A. Stefański, S. Zabłocki, komentarz do art. 250 k.p.k., teza 8., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), LEX/el.

⁷⁶⁸ J. Skorupka, komentarz do art. 250 k.p.k., teza 5., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.

wskazujący, że wniosek w przedmiocie tymczasowego aresztowania jest dokumentem wszczynającym postępowanie sądowe, a zatem stanowi element składowy akt sądowych, zatem podejrzany i jego obrońca mają możliwość zapoznania się z tym wnioskiem na mocy art. 156 § 1 k.p.k., a nie w oparciu o art. 156 § 5a k.p.k.⁷⁶⁹ Może zatem zastanawiać istnienie odrębnej procedury, ujętej w art. 249a § 2 k.p.k., przewidującej konieczność ujawniania przez sąd korzystnych dla podejrzanego dowodów, które stanowiły podstawę wniosku aresztowego, skoro podejrzanemu i jego obrońcy i tak - według wskazanego poglądu judykatury - przysługuje dostęp do tego wniosku na mocy art. 156 § 1 k.p.k. Argumentem przemawiającym za sensem regulowania tej procedury może być fakt, że treść wniosku aresztowego w lakoniczny sposób odnosi się do dowodów, które zostały przez prokuratora utajnione. Bowiem w razie wystąpienia uzasadnionej obawy niebezpieczeństwa, do wniosku aresztowego prokurator dołącza dowody z zeznań świadków w wyodrębnionym zbiorze dokumentów. Wyodrębnienie konkretnych dokumentów poprzedza wydanie przez prokuratora zarządzenia, w którym wymienia się dowody wyłączone z jawności dla podejrzanego i jego obrońcy, samo zaś zarządzenie wpinane jest do akt podręcznych prokuratora - według § 148 Regulaminu.⁷⁷⁰ Należy również wziąć pod uwagę fakt, że w oparciu o art. 250 § 2a k.p.k. we wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania należy podać dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany popełnił przestępstwo. Literalne brzmienie tego przepisu pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż przez „podanie dowodów” ustawodawca rozumie jedynie ich wyliczenie. Natomiast konkretna treść dowodowa zostaje dołączona do wniosku w postaci załączników. Zatem dostęp do wniosku aresztowego na mocy art. 156 § 1 k.p.k. a ujawnienie podejrzanemu i jego obrońcy korzystnych dowodów znajdujących się w tym wniosku na mocy art. 249a § 2 k.p.k. to dwa odrębne, niewykluczające się wzajemnie narzędzia o odmiennym przedmiocie regulacji, choć w

⁷⁶⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r., sygn. akt II AKp 18/11, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2011, nr 11, poz. 69 oraz Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r., sygn. akt II AKp 19/11, *Orzecznictwo Apelacji Wrocławskiej* 2012, nr 2, poz. 247. Por. także J. Skorupka, *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r. (II AKp 18/11 oraz II AKp 19/11)*, *Wrocławskie Studia Sądowe* 2012, nr 1, ss. 64 i nn.

⁷⁷⁰ Por. także M. Ciężkowska-Garbyś, komentarz do § 148 Regulaminu, teza 3. i 4., [w:] *Prawo o prokuraturze. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Komentarz*, P. Drebnkowski (red.), Legalis/el.

obu przypadkach służące pozyskaniu wiedzy na temat pewnych części składowych akt sprawy.

Analiza znowelizowanej treści art. 156 § 5a k.p.k. w związku z art. 250 § 2b k.p.k. rodzi pytanie o cel i zasadność wyłączenia jawności zeznań świadków w kontekście zarówno ochrony ich praw i wolności, jak również w zakresie gwarancji procesowych przysługujących podejrzanemu wraz z jego obrońcą. Swoista triada dóbr, na którą składa się dobro postępowania przygotowawczego, dobro świadka oraz dobro podejrzanego - rozumianych jako szeroko pojęty katalog praw, obowiązków i gwarancji - stawia niewątpliwie przed ustawodawcą nie lada wyzwanie legislacyjne, polegające na pogodzeniu tych interesów, przy jednoczesnej skutecznej realizacji każdego z nich. Warto zaznaczyć, że kategoria materiałów dowodowych w postaci zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., została wyeksponowana w art. 156 § 5a k.p.k. dopiero po wejściu w życie nowelizacji marcowej z 2016 r. Aby móc poznać motywację ustawodawcy do wprowadzenia takiej zmiany przepisu, a w konsekwencji lepiej zrozumieć wynikające z tej zmiany wątpliwości, trzeba bliżej przyjrzeć się treści pierwotnego projektu tej noweli wraz z uzasadnieniem. Przedłożony 27 stycznia 2016 r. Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207) przewidywał pierwotnie zmianę treści art. 156 § 5a k.p.k. oraz wprowadzenie art. 156 § 5b k.p.k. Projektowane brzmienie art. 156 § 5a k.p.k. przewidywało, że w razie złożenia w toku postępowania przygotowawczego wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania podejrzanemu i jego obrońcy udostępnia się niezwłocznie akta sprawy w części zawierającej część dowodów i kopii dokumentów, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., wskazanych we wniosku. Z kolei dodany paragraf 5b miał określać, że w przypadku decyzji prokuratora o ujawnieniu dowodów wskazanych w art. 249a § 2 k.p.k. sąd miał niezwłocznie udostępnić oskarżonemu i jego obrońcy akta sprawy w części zawierającej treść tych dowodów. Projekt nowelizacji przewidywał także zmiany w zakresie wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Proponowano bowiem, by po dotychczasowej treści art. 249a dodać kolejny paragraf o brzmieniu - „Jeśli podstawę wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania stanowiły kopie dokumentów, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., a sąd

uzna, że okoliczności zachowane w tajemnicy mają znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania, sąd na posiedzeniu wskazuje prokuratorowi te dowody, jeżeli są niezbędne dla rozpoznania wniosku. Prokurator decyduje o ujawnieniu wskazanych przez sąd dowodów lub odmawia ich ujawnienia.”. Wspomniany art. 250 § 2b k.p.k. miał przybrać formę, która przewidywała, że w przypadku uzasadnionej obawy niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka bądź osoby dla niego najbliższej lub w przypadku szczególnej potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania względnie ochrony ważnego interesu państwa, prokurator dołącza do wniosku aresztowego kopie dokumentów zawierających treść dowodów wskazanych we wniosku, zachowując w tajemnicy okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka lub osób jemu najbliższych, w tym ich danych osobowych, jeżeli okoliczności te nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Częściowo z intencją ustawodawcy odnośnie nowelizowanych przepisów można zapoznać się sięgając do uzasadnienia omawianego projektu. Motywy ustawodawcze wskazują, że za koncepcją wprowadzenia zmian w tym zakresie stał fakt występowania zagrożenia przestępczością zorganizowaną, które ma się przejawiać - zdaniem legislatora - stwarzaniem ryzyka utraty życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub innego uczestnika postępowania, który składa zeznania, groźbami mactwa w postaci zniszczenia, ukrywania bądź fałszowania dowodów, co w konsekwencji ma uniemożliwiać współsprawców zarzucanych czynów, jak również grozi ryzykiem ujawnienia prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych. Kolejnym celem projektodawcy miała być ochrona świadków, poprzez anonimizację okoliczności, które pozwalałyby na ustalenie ich tożsamości. Jednocześnie podkreślano, że nowelizacja ta w swoim założeniu zgodna ma być z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym.⁷⁷¹

⁷⁷¹ Uzasadnienie projektu Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 207, dostępny na stronie internetowej: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> [dostęp: 15.12.2021 r.], ss. 12-13; por. także W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 2016 r.*, *Palestra* 2016, nr 9, s. 24.

Porównując redakcję wyżej wymienionego zespołu przepisów, figurującego w projekcie z finalną wersją, która znalazła się w kodeksie, nie trudno zauważyć - co nie powinno dziwić - znaczących różnic. Zmiany jakie zostały poczynione w porównaniu do wersji pierwotnej nie były jedynie kosmetyczne, porządkowe, czy stylistyczne. Jednakowoż nowelizacja omawianych przepisów od początku budziła wiele zastrzeżeń i wątpliwości.⁷⁷² Rodzi się zatem pytanie, czy *ratio legis* wprowadzonych zmian, które zostało wyrażone w dość ogólnikowy sposób w uzasadnieniu projektu, zdołało się w toku procedury legislacyjnej utrzymać. Czy też, z uwagi na zakres wprowadzonych poprawek do pierwotnej wersji, efekt końcowy odbiega w zupełności od założeń ustawodawcy? Czy wreszcie, niezależnie od redakcji przepisu, należy brać każdorazowo pod uwagę intencję prawodawcy i zgodnie z nią interpretować zapisy ustawy? Teoria prawa, uznając prymat wykładni językowej, dopuszcza jednak pewne wyjątki od tej reguły.⁷⁷³ Odstępstwo od wspomnianej zasady musi mieć jednak solidne uzasadnienie, do którego przede wszystkim należy konieczność odwoływania się do norm konstytucyjnych.⁷⁷⁴ Niemniej, również potrzeba zastosowania wykładni celowościowej może stanowić przesłankę do pominięcia interpretacji na płaszczyźnie językowej.⁷⁷⁵ Przyjmując zatem za właściwe stosowanie w omawianym przypadku dyrektywy *ratio legis*, należałoby uznać za punkt

⁷⁷² Por. m.in. A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207)*, Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, 22 lutego 2016 r., ss. 13-14; A. Lewiński, *Opinia prawna na temat projektu Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207)*, Prokuratura Generalna oraz Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, 23 lutego 2016 r., ss. 4-6; M. Gersdorf, *Uwagi do projektu Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207, wersja projektu z 27 stycznia 2016 r.)*, Sąd Najwyższy, 29 lutego 2016 r., ss. 6-11.

⁷⁷³ Por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2000, z. 5, s. 141.

⁷⁷⁴ K. Pleszka, *Językowe znaczenie tekstu prawnego jako granica wykładni* [w:] *Filozoficzno-teoretyczne problemy sądowego stosowania prawa*, M. Zirk-Sadowski (red.), Łódź 1997, s. 69 i n. Obowiązek prokonstytucyjnej interpretacji jako przesłanka odstąpienia od pierwszeństwa stosowania wykładni językowej został podkreślony również w orzecznictwie Sądu Najwyższego - por. uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2000 r., sygn. akt I KZP 14/00, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2000, z. 7-8, poz. 59.

⁷⁷⁵ Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 26 marca 1996 r., sygn. akt W 13/95, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1996, z. 2, s. 124; Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 18 czerwca 1996 r., sygn. akt W 19/95, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1996, z. 3, s. 225 - z zastrzeżeniem, że na mocy art. 239 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwały Trybunału Konstytucyjnego w sprawie ustalania wykładni ustaw straciły moc powszechnie obowiązującą z dniem 17 października 1997 r.

odniesienia szeroko rozumianą ochronę świadków, których tożsamość w razie ujawnienia wywołałaby negatywne skutki dla nich samych, ich najbliższych oraz dla toczącego się postępowania przygotowawczego. Mając to na względzie trzeba by jednak stwierdzić, że dobro świadka w tym zakresie jest jednak chronione w sposób wystarczający w oparciu o dotychczas istniejące przepisy, np. instytucję tzw. świadka anonimowego.⁷⁷⁶ Co więcej, analiza wspomnianego zespołu norm, tj. art. 156 § 5a k.p.k., art. 249a § 1 pkt 2 k.p.k. oraz art. 250 § 2b k.p.k. z normą wynikającą z art. 184 k.p.k. (czyli regulacją dotyczącą świadka *incognito*) pozwala na wysunięcie wniosku, że zarówno interes osobisty, jak i majątkowy świadka lub jego osoby najbliższej podlega dużo lepszej ochronie pod auspicjami instytucji świadka anonimowego, niż w przypadku normy wynikającej z art. 156 § 5a k.p.k. w związku z art. 249a § 1 pkt 2 k.p.k. oraz w związku z art. 250 § 2b k.p.k., a dodatkowo nie powoduje ona ograniczeń praw podejrzanego i jego obrońcy.⁷⁷⁷ Chociaż warto jest odnotować istnienie poglądu, który uznaje, że konstrukcja świadka *incognito* nie jest uniwersalna i nie w każdym przypadku będzie w stanie zapewnić świadkowi lub osobie dla niego najbliższej należyłą ochronę, co przemawiać by miało za istnieniem alternatywy w postaci regulacji z art. 250 § 2b k.p.k.⁷⁷⁸ Niemniej, trzeba pamiętać, że dotychczasowa ochrona świadka w procesie karnym opierała się nie tylko na modelu przewidzianym w art. 184 k.p.k. Środki uniemożliwiające ustalenie tożsamości świadka wynikają również z art. 148a k.p.k. (dane świadka, których nie zamieszcza się w protokole przesłuchania), 191 § 1a i § 1b k.p.k. (ograniczenie okoliczności pozyskania

⁷⁷⁶ Z. Pachowicz, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 8., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Legalis/el.; M. Kurowski, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 19., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, D. Świecki (red.), LEX/el.; A. Sakowicz, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 35., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Legalis/el.; A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu Ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207)*, Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, 22 lutego 2016 r., ss. 13-14; M. Fingas, *Bezpośrednie stosowanie Dyrektywy 2012/13 w zakresie dostępu obrony do akt sprawy w procesie karnym - glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8.04.2020 r. (II AKz 207/20)*, *Palestra* 2020, nr 12, s. 98.

⁷⁷⁷ M. Prusek, *Utajnienie zeznań świadka w procesie karnym a realizacja konstytucyjnej zasady proporcjonalności*, *Palestra* 2017, nr 7-8, s. 35; A. Wolska-Bagińska, *Ochrona danych osobowych świadka i pokrzywdzonego w procesie karnym*, *Prokuratura i Prawo* 2019, nr 1, s. 36 i nn; M. Wąsek-Wiaderek, *Stosowanie tymczasowego aresztowania po zmianach wprowadzonych do kodeksu postępowania karnego nowelizacją z dnia 11 marca 2016 r.*, *Ius et Administratio* 2016, nr 3, s. 66.

⁷⁷⁸ G. Krzysztofiuk, komentarz do art. 156 k.p.k., teza 23.; [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, D. Drajewicz (red.), Legalis/el.

przez organy wiedzy na temat miejsca zamieszkania i pracy świadka), czy też z zapisów Ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka.⁷⁷⁹

⁷⁷⁹ Ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka z 28 listopada 2014 r., Dz.U. z 2015 r., poz. 21. Szerzej na temat ochrony świadka w polskim procesie karnym patrz rozprawa doktorska K. Wiktorzak, *System ochrony świadka w polskim procesie karnym*, Białystok 2018, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7653/1/K_Wiktorzak_System_ochrony_swiadka_w_polskim_procesie_karnym.pdf [dostęp: 11.12.2021 r.].

ZAKOŃCZENIE

Analiza przedstawionej w niniejszej rozprawie materii pozwala na wysunięcie wniosku, że instytucja dostępu do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego stanowi jeden z podstawowych filarów praw podejrzanego w procesie karnym. W kontekście ogólnych standardów konstytucyjnych, konwencyjnych i unijnych prawo dostępu do akt zwykle się traktować jako przejaw zasady prawa do obrony, prawa do rzetelnego procesu oraz zasady równości stron. Dzięki znajomości materiałów dowodowych zgromadzonych w tej części postępowania, podejrzany wraz ze swoim obrońcą mają możliwość zapoznania się z treścią akt postępowania przygotowawczego, a na ich podstawie przygotować skuteczną obronę. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, kiedy względem podejrzanego ma być zastosowany środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania. Bowiern stosowanie środków izolacyjnych, jako najbardziej dotkliwych i w największym stopniu ingerujących w prawa i wolności człowieka, powinno być poddane szczególnemu rygorowi, w tym możliwości weryfikacji jego zasadności, legalności i prawidłowości. Trzeba podkreślić, że dostęp do akt postępowania przygotowawczego to również narzędzie informacji dla pozostałych podmiotów składających na strony procesowe oraz dla podmiotów spoza tego kręgu, w tym dla biegłych i przedstawicieli mediów, jak również dla każdego, komu w wyjątkowych przypadkach prokurator takiego dostępu udzieli, przykładowo dla przedstawicieli nauki do celów badawczych. Jednakże zasadniczo *gros* przepisów normatywnych, jak i rozważań w niniejszej pracy, poświęconych jest prawu podejrzanego do dostępu do akt w toku postępowania przygotowawczego.

Kontynuując rozważania odnośnie zakresu udostępnienia akt, wymaga zaznaczenia fakt, że dostępność materiału dowodowego na etapie przedjurysdykcyjnym nie ma charakteru absolutnego. W tym stadium procesu dominuje zasada tajności, a każde odstępstwo winno być traktowane jako wyjątek. Zgoła inaczej jednak należy traktować przypadki, kiedy przedmiotem udostępnienia akt ma być zbiór dokumentów, na podstawie którego prokurator kieruje do sądu wnioski o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Przepisy konstytucyjne, konwencyjne i unijne są w tym zakresie zasadniczo zgodne, bowiem kreują standard wymagający, by podstawa dowodowa ograniczenia wolności była podejrzanemu znana i by wiedzę tę podejrzanym uzyskał niezwłocznie. Stąd płynie konkluzja, że w przedmiocie wniosku aresztowego i zbioru dowodów, które uzasadniają jego wniesienie, regułą powinna być zasada jawności, natomiast wszelkie jej ograniczenia powinny być stosowane według ściśle określonych przesłanek, jeśli w ogóle taka limitacja może mieć miejsce. Procedura udostępniania akt jest zatem zróżnicowana w zależności od zakresu przedmiotowego wniosku podmiotu ubiegającego się o udzielenie takiego dostępu.

Jednym z głównych zagadnień poruszanych w niniejszej rozprawie była kwestia procedury udostępniania akt oraz określenie trybu odwoławczego. Trzeba wskazać, że podstawową formą, w jakiej następuje udostępnianie akt jest udzielenie zainteresowanemu wglądu do nich w postaci udostępnienia oryginałów akt w pomieszczeniu do tego przeznaczonym. W toku wglądu do akt podmiot zainteresowany ma możliwość sporządzania we własnym zakresie fotokopii, czy ręcznych notatek. Dostęp udzielony w takiej formie jest bezpłatny. Ustawa karnoprocesowa dopuszcza również sporządzenie kopii i odpisów oraz uwierzytelnionych kopii i odpisów z poszczególnych części składowych akt, jednakże wydanie takich kopii lub odpisów jest odpłatne według określonych w ministerialnym rozporządzeniu stawek. Postęp technologiczny oraz coraz szersza cyfryzacja postępowań wymogły na ustawodawcy uwzględnienie także możliwości udzielenia dostępu do akt w postaci elektronicznej, co ma szczególne znaczenie zwłaszcza jeśli dostęp ten ma być zapewniony niezwłocznie. Ustawa karnoprocesowa co do kwestii inicjowania procedury udostępnienia akt postępowania przygotowawczego nie określa wprost w jakiej formie zainteresowany winien się zwrócić do organu. Przyjmując jednak należy, że forma wnioskowa w tym zakresie jest najbardziej

adekwatna. Art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego reguluje zagadnienie dostępności do akt na etapie przedprocesowym w ogólności. *Lex specialis* w tej materii stanowi niewątpliwie art. 156 § 5a k.p.k., który odnosi się do szczególnego rozwiązania udostępniania materiału dowodowego w przedmiocie wniosku aresztowego i podstawy jego stosowania. Swoistym *novum* stało się również uwypuklenie w treści przepisów normatywnych problematyki dostępności akt postępowań przygotowawczych, które zostały zakończone. Niezależnie jednak od zakresu wniosku o udostępnienie akt oraz wyniku jego rozstrzygnięcia, jednolita co do regulacji pozostaje procedura odwoławcza.

Rekonstrukcja procedury udostępniania materiału dowodowego, na podstawie którego opiera się wniosek o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania, pozwoliła na wyciągnięcie kilku konkluzji. Po pierwsze, jest to procedura, która wykształciła się poprzez wyodrębnienie z procedury ogólnej udostępniania akt w toku postępowania przygotowawczego, głównie na skutek postulatów wyrażonych w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 czerwca 2008 r. o sygnaturze K 42/07. Po drugie, nie można pominąć wielokrotnych nowelizacji tej procedury na przestrzeni ostatnich lat, głównie w zakresie przesłanek traktujących o możliwości odmowy udostępnienia akt. Częste zmiany przepisów zasadniczo nie są postrzegane jako pozytywny przejaw działalności legislacyjnej. Należy jednak w tym przypadku pozytywnie odnieść się do kwestii nowel, bowiem - przynajmniej w założeniu - miały one służyć sprostaniu wymogom stawianym przez standardy konstytucyjne, konwencyjne i unijne. Po trzecie, trzeba wskazać, że zakres przedmiotowy i podmiotowy przewidziany tą szczególną procedurą jest dużo węższy, niż ma to miejsce w przypadku dostępu do akt postępowania przygotowawczego w ogólności, bowiem tyczy się wyłącznie materiałów dowodowych stanowiących podstawę wniosku aresztowego i przysługuje tylko podejrzanemu i jego obrońcy. Warto również wskazać, że w tym zakresie dostęp przyjmuje zasadniczo tylko formę wglądu poprzez osobiste zapoznanie się, jak również procedura nie przewiduje możliwości sporządzania kopii i odpisów z akt aresztowych. Po czwarte, należy mieć na względzie, że proces udostępnienia tych akt winien odbyć się bez zbędnej zwłoki, ponieważ - z uwagi na izolacyjny charakter omawianego środka zabezpieczającego - kontrola zasadności, legalności i prawidłowości jego stosowania powinna być możliwa w najkrótszym możliwym czasie od momentu wydania wniosku

przez prokuratora. *De lege ferenda* wydaje się słusznym wskazanie, że warta rozważenia jest kwestia rozszerzenia stosowania specjalnej procedury udostępniania akt również w przypadku stosowania pozostałych środków zabezpieczających. Stopień ingerencji w prawa i wolności środków zabezpieczających innych niż tymczasowe aresztowania być może nie jest tak duży, niemniej wciąż charakteryzują się one wysokim poziomem dolegliwości, co uzasadniałoby potrzebę kontroli zasadności, legalności i prawidłowości ich stosowania na równi z detencją.

Również istotnym zagadnieniem poruszonym w niniejszej pracy jest problematyka dostępności do akt zakończonych postępowań przygotowawczych po nowelizacji z 20 kwietnia 2021 r. Trzeba wskazać, że sporym mankamentem przez lata pozostawała kwestia podstawy prawnej pozyskania wiedzy na temat materiałów zgromadzonych w postępowaniu przygotowawczym, które zostało zakończone. Wykreowała się praktyka polegająca na stosowaniu w tym celu przepisów Ustawy o dostępie do informacji publicznej. Była to niewątpliwie alternatywa dla przepisów procedury karnej, zwłaszcza w przypadku udzielenia decyzji odmownej przez organ przechowujący akta, ale wymagała każdorazowo wskazania konkretnego dokumentu oraz określenia, czy dokument ten, o który ubiega się wnioskujący stanowi informacje publiczną, czy nie. Ponadto wielokrotnie rodził się spór o zakres obowiązywania ustawy karnoprosesowej oraz Ustawy o dostępie do informacji publicznej i wzajemnych relacji między nimi. Wskazana nowelizacja w dużej mierze położyła kres praktyce stosowania procedury dostępu do informacji publicznej, lecz jej nie uniemożliwiła z uwagi na fakt, że w zasobach zakończonych akt postępowań przygotowawczych mogą się znajdować dokumenty stanowiące informację publiczną.

Przenosząc poczynione w niniejszej rozprawie doktorskiej rozważania na grunt hipotezy badawczej należy wskazać, że dostęp do akt postępowania przygotowawczego w polskiej procedurze karnej oraz do materiałów dowodowych, na których bazuje wniosek o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania nie jest w pełni zgodny ze standardem konstytucyjnym, konwencyjnym i unijnym.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że standard wyrażony w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej nie odnosi się wprost do prawa dostępu do akt. W doktrynie i

judykaturze przyjęło się traktować że uprawnienie to jest konglomeratem gwarancji zaczerpniętych z zasady prawa do obrony, zasady rzetelnego procesu oraz zasady równości stron. Zasady te nie mają charakteru absolutnego, bowiem w zderzeniu z celami, dla których w ogóle prowadzone jest postępowania karne, muszą podlegać pewnym ograniczeniom. Na etapie postępowania przygotowawczego kwestią ograniczającą ten dostęp jest po pierwsze, uzależnienie udzielenia dostępu od decyzji prowadzącego postępowanie oraz po drugie, istnienie dwóch przesłanek limitujących w postaci zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania oraz ochrony ważnego interesu państwa. Generalny charakter wskazanych przesłanek oraz niejako arbitralna możliwość decydowania organu prowadzącego postępowanie o udostępnieniu akt rodzi ryzyko po stronie uprawnionych podmiotów do naruszenia ich praw gwarantowanych normami rangi konstytucyjnej. Dlatego słusznym jest stwierdzenie, że wszelkie przesłanki limitujące dostęp do akt winny być interpretowane w sposób wąski. Dlatego też duża rola w zakresie sprostania wymogom konstytucyjnym spoczywa na prowadzącym postępowanie przygotowawcze, bowiem to od jego decyzji i sposobu wykładni przesłanek negatywnych zależy, czy w konkretnym przypadku procedura udostępniania akt będzie zgodna ze standardem ustawy zasadniczej, czy nie. Dlatego też, by uniknąć przypadków zróżnicowanej interpretacji przesłanek ograniczających dostęp do akt uzależnionej od konkretnej osoby prowadzącego postępowanie, winno się *de lege ferenda* rozważyć ich doprecyzowanie, celem uniemożliwienia wykładni rozszerzającej.

Po drugie, trzeba wskazać również, że regulacje składające się na tzw. standard strasburski nie odnoszą się wprost do zagadnienia dostępu do akt sprawy. Sporo jednak uwagi poświęcają uprawnieniom podejrzanego i jego obrońcy w zakresie procedury aresztowej. Przepisy konwencyjne wymagają od państw-stron zapewnienia pewnych rygorów, składających się na tzw. minimalny standard karnoprosesowy. Przed wszystkim Europejska Konwencja Praw Człowieka ustanawia - zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt c) - zasadę zatrzymania lub aresztowania zgodnego z prawem. Następnie podług art. 5 ust. 2 zatrzymanemu winno się w sposób niezwłoczny i zrozumiały przedstawić informacje przyczynach zatrzymania i stawianych zarzutach, jak również, zgodnie z art. 5 ust. 4, zapewnić możliwość kontroli legalności pozbawienia wolności. Z perspektywy standardu europejskiego sporym mankamentem na gruncie art. 156 § 5a k.p.k. jest funkcjonowanie

negatywnej przesłanki udostępnienia akt aresztowych dotyczących zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., która sankcjonuje możliwość skonstruowania wniosku aresztowego na podstawie dowodów niejawnych dla przyszłego aresztanta. Stoi to w opozycji do wykreowanego przez Trybunał strasburski standardu i procedury *habeas corpus*. Dlatego też w tym zakresie postulować należy weryfikację zapisu treści art. 156 § 5a k.p.k. pod kątem usunięcia wspomnianej przesłanki, tym bardziej, że gwarancje jakie miała spełniać, mogą być w równym stopniu zapewnione przez stosowanie instytucji świadka *incognito*. Analizie poddano szereg orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wiele z nich nie było nigdy tłumaczonych, czy opracowywanych w literaturze polskojęzycznej, dlatego też - dla lepszego zrozumienia dla polskiego czytelnika oraz celem uniknięcia nieścisłości w tłumaczeniach - zdecydowano się na przytoczenie nieco obszerniejszych *passusów* z uzasadnień tychże wyroków.

Po trzecie, z kolei, należy odnieść się do standardu nakreślonego przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/12/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, która w art. 7 bezpośrednio nawiązuje do problematyki dostępu do materiałów sprawy. W zakresie dotyczącym stosowania zatrzymania i aresztowania, dyrektywa wymaga, by państwa-strony zapewniły podejrzanemu i jego obrońcy dostęp do istotnych dokumentów, pozwalających na skuteczne zakwestionowanie legalności pozbawienia wolności. Zatem również i na płaszczyźnie unijnej, dodana nowelą z 2016 r. przesłanka wyłączenia jawności w art. 156 § 5a k.p.k. jawi się jako niezgodna ze standardem dyrektywalnym. Co więcej, dyrektywa traktuje wprost również o osobach zatrzymanych, z kolei art. 156 § 5a k.p.k. jedynie o podejrzanych, czyli podmiotach, którym ustawa nadaje status strony. Z tego też względu, w zakresie w jakim polska ustawa karnoprosesowa nie gwarantuje zatrzymanemu dostępu do materiałów dowodowych stanowiących podstawę zatrzymania, regulację tę należy uznać za niezgodną z art. 7 ust. 1 przedmiotowej dyrektywy. Dodatkowo art. 7 ust 2 wskazuje, że państwa-strony winny zapewnić podejrzanym lub oskarżonym dostęp co najmniej do całego posiadanego przez organy materiału dowodowego, w celu zapewnienia rzetelnego procesu i umożliwienia przygotowania obrony. Jedyne okoliczności mogące przemawiać za odmową, wyrażone w art. 7 ust. 4 dyrektywy, dotyczą zagrożenia dla życia lub praw podstawowych innej osoby, względnie konieczność ochrony ważnego interesu państwa.

Stawia to zatem przesłankę zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania z art. 156 § 5 k.p.k. oraz fakt uzależnienia udostępnienia akt od decyzji prowadzącego postępowanie pod znakiem zapytania, jeśli chodzi o zgodność z zapisami unijnej dyrektywy. Zatem *de lege ferenda* należałoby i na tej podstawie postulować przeredagowanie treści art. 156 § 5a k.p.k. poprzez usunięcie przesłanki umożliwiającej wyłączenie jawności podstawy wniosku aresztowego, jak również rozważenie rozszerzenia gwarancji wynikających z prawa dostępu do akt również na osoby zatrzymane, lecz niebędące stronami. Mając także na względzie postanowienia dyrektywne, patrząc przez pryzmat pomocniczej tezy badawczej wskazanej we wstępie do niniejszej rozprawy, trzeba wskazać, że efektywna realizacja praw procesowych uczestników postępowania przygotowawczego wymaga jednak dostępu co najmniej do całego materiału zgromadzonego przez organy ścigania, za wyjątkiem - rzecz jasna - ściśle określonych przypadków, w których możliwa jest odmowa.

Przedmiotem rozważań niniejszej dysertacji naukowej była również instytucja dostępu do akt w porządku prawnym Republiki Federalnej Niemiec oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Próbując z dużą dozą ostrożności podjąć się próby porównawczej tych instytucji względem siebie, trzeba wskazać, że we wszystkich omawianych porządkach prawnych dostrzeżono doniosłość tej materii, bowiem została ona w taki, czy inny sposób uregulowana w prawie krajowym poszczególnych państw. Wspólną osią w tych systemach jest niewątpliwie także określenie źródeł tego uprawnienia w zasadzie rzetelnego procesu i zasadzie prawa do obrony. Co więcej, we wszystkich przypadkach dało się zauważyć postulaty głoszące, by prawo do obrony, z którego wynika prawo dostępu do akt, gwarantowane było podmiotowi już od pierwszych czynności skierowanych przeciwko niemu przez organy wymiaru sprawiedliwości. Mając jednak na względzie, że wszystkie omawiane porządki prawne podlegają aktom prawnym rangi międzynarodowej, wskazać trzeba, że żaden z przedstawionych przykładów nie prezentuje modelowego rozwiązania w pełni zgodnego z postulatami wysuwanymi w ponadnarodowych regulacjach. Biorąc pod uwagę fakt, że zdecydowano się na analizę analogicznej instytucji dostępu do akt w systemie niemieckim i w systemie amerykańskim, z uwagi na ukształtowany wzorzec państw demokratycznych i specyfikę wynikającą z systemu prawa kontynentalnego i *common law*, trzeba z rezerwą podejść do

trzeciej pomocniczej tezy badawczej, wyrażającej założenie, że zaczerpnięcie pewnych rozwiązań z przedstawionych obcych porządków prawnych, może mieć pozytywny wpływ na usprawnienie tej instytucji w prawie polskim. Biorąc pod uwagę możliwość trudności w dotraniu przez polskojęzycznego odbiorcę do pewnych regulacji tak niemieckich, jak i amerykańskich oraz uwzględniając możliwe rozbieżności w tłumaczeniu, w niniejszej pracy zdecydowano się na zamieszczenie nieco obszerniejszych oryginalnych fragmentów treści normatywnych dla lepszego rozeznania czytelnika w systemach prawnych państw trzecich.

Mając na względzie powyższe założenie, trzeba jasno stwierdzić, że niemiecka procedura karna w zakresie udostępnienia akt również nie jest w pełni zgodna ze standardami konwencyjnymi i unijnymi. Warte zwrócenia uwagi jest, że na gruncie *Strafprozessordnung* nie rozgranicza się procedury na tę dotyczącą akt postępowania przygotowawczego i tę traktującą o zatrzymaniu bądź aresztowaniu. Samo w sobie nieświadczy to oczywiście o ograniczeniu praw podejrzanego i jego obrońcy, tym bardziej, że odsetek spraw prowadzonych przed Trybunałem strasburskim przeciwko Niemcom w przedmiocie limitacji praw wynikających z odmowy udostępnienia akt jest znikomy. Niemniej, art. 147 StPO przewiduje w swej treści przesłanki negatywne udostępniania akt, które nie są wymienione jako niezbędne w art. 7 ust. 4 dyrektywy informacyjnej. Dodatkowo, dla polskiego odbiorcy, dość trudny do zrozumienia może być brak zwięzłości legislacyjnej w normowaniu procedury dostępu do akt. Procedura, choć w wielu przypadkach bardzo zbliżona, dla każdego uprawnionego podmiotu przedstawiona jest w niemieckiej ustawie karnoprocesowej w odrębnych przepisach, dodatkowo znajdujących się w różnych jej częściach, co wpływa na dużą ilość powtórzeń i zbytnią obszerność samej ustawy. Może to zatem stanowić jedynie przestrożę dla polskiego ustawodawcy przed takim kierunkiem normowania regulacji. Warte jest jednak odnotowania wysoko zaawansowany stopień cyfryzacji postępowania karnego w Niemczech, w tym procedury gromadzenia i prowadzenia materiału dowodowego, a tym samym jego udostępniania. Dostęp do akt w postaci elektronicznej znacznie przyspiesza i ułatwia możliwość zapoznania się z ich treścią, a także usprawnia działalność sekretariatów organów odpowiedzialnych dotychczas za organizację akt prowadzonych w formie tradycyjnej.

Przenosząc z kolei rozważania wskazane w części niniejszej rozprawy dotyczące prawa amerykańskiego na grunt głównej hipotezy badawczej, należy wskazać, że zbiór regulacji odnoszących się do udostępniania akt w amerykańskiej procedurze karnej jest zasadniczo zgodny ze standardami międzynarodowymi.⁷⁸⁰ Zgodność ta pozostaje jednak tylko teoretyczna, bowiem generalny i ocenny charakter tych norm, pozostawia zbyt szeroki margines decyzyjny organom prokuratorskim, co z kolei prowadzi do licznych nadużyć. Pozytywnie jednak należy odnieść się do sformułowanej pomocniczej tezy badawczej, mówiącej o braku konieczności udostępniania oskarżonemu całego materiału dowodowego, by mógł on realizować swoje prawa procesowe w sposób efektywny. Reguły amerykańskie też nie nakładają na prokuratora takiego obowiązku, a jedynie nakazują ujawniania materiałów korzystnych dla oskarżonego. Dostęp do nich winien pozwolić na przygotowanie obrony i polemikę z dowodami obciążającymi. Jako że w uregulowaniach amerykańskich, dotyczących udostępnienia dowodów, ograniczenia wiążą się jedynie z informacjami niejawnymi i zabezpieczeniem interesu państwa, a brak jest przesłanki „zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania”, jak to ma miejsce w prawie polskim, można uznać, że zasadniczo model ten nie przewiduje wprost przesłanek ograniczających. Aczkolwiek za takie ograniczenie można pośrednio uznać samą próbę wyliczenia tych rodzajów dowodów, które winny podlegać ujawnieniu, co przy założeniu, że zbiór akt jest katalogiem otwartym, może na swój sposób to uprawnienie oskarżonego limitować. Biorąc pod uwagę rozważania zawarte w tej części pracy i wnioski z nich płynące, należy z dużą dozą ostrożności podejść do założenia trzeciej tezy pomocniczej, z której wynika, że zaczerpnięcie pewnych rozwiązań z modelu amerykańskiego do

⁷⁸⁰ Mając na względzie, że standard strasburski wraz z Europejską Konwencją Praw Człowieka na czele nie ma mocy obowiązującej w systemie prawa amerykańskiego, należy jednocześnie podkreślić, że stanowi on jednak jeden z bardziej zaawansowanych i najstarszych systemów ochrony praw człowieka na świecie. Stanowił też wzorzec do ratyfikacji przez większość krajów Nowego Świata tzw. Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka (podpisanej w 1969 r), która - pomimo pewnych odrębności instytucjonalnych i proceduralnych - jest w swych zapisach zasadniczo zgodna z konwencją europejską (por. np. M. Gołaś-Podolec, *Porównanie europejskiego i interamerykańskiego systemu ochrony praw człowieka*, Krakowskie Studia Międzynarodowe 2008, nr. 2, s. 178). Patrz np. art. 8 pkt 2 ppkt b) i c) - „Każda osoba oskarżona o przestępstwo ma prawo być uważana za niewinną dopóty, dopóki jej wina nie zostanie udowodniona zgodnie z prawem. W trakcie postępowania każda osoba jest uprawniona na zasadzie pełnej równości co najmniej do następujących gwarancji: wcześniejszego szczegółowego zawiadomienia oskarżonego o zarzutach wysuwanych przeciwko niemu; odpowiedniego czasu i środków na przygotowanie swojej obrony”, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1969a-c1.html> [dostęp: 12.09.2021 r.].

systemu polskiego, może wpłynąć na usprawnienie działania tej instytucji na gruncie rodzimego prawa. Mając na względzie szereg wątpliwości i nieścisłości interpretacyjnych, jak również skalę naruszeń, trudno mówić o transpozycji jakichkolwiek regulacji w tym zakresie do polskiej procedury karnej. Bardziej jednak należałoby traktować doświadczenie Stanów Zjednoczonych jako przestrożę przed pewnymi kierunkami zmian legislacyjnych.

Resumując przedstawione w niniejszej rozprawie rozważania dotyczące zgodności regulacji polskiej procedury karnej w zakresie dostępu do akt na etapie postępowania przygotowawczego oraz do materiałów dowodowych, stanowiących podstawę do sformułowania wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania ze standardami konstytucyjnym, konwencyjnym i unijnym, raz jeszcze trzeba wskazać na potrzebę zmiany uregulowań przede wszystkim w zakresie akt aresztowych w postaci likwidacji przesłanek limitujących. Kolejną ważną kwestią jest konieczność preredagowania przepisu regulującego procedurę odwoławczą, bowiem jego treść, głównie w zakresie katalogu uprawnionych do wniesienia zażalenia w porównaniu z katalogiem podmiotów uprawnionych do ubiegania się o dostęp do akt sprawy nie jest tożsama, co rodzi szereg wątpliwości interpretacyjnych. Nowelizacja winna obejmować również modyfikację przesłanek wyłączających jawność akt w toku procedury ogólnej udostępnia akt w toku postępowania przygotowawczego. Tak zrealizowane postulaty *de lege ferenda* powinny czynić zadość standardom wypracowanym na płaszczyźnie konstytucyjnej, konwencyjnej i unijnej.

BIBLIOGRAFIA

- Afenda S., Kasprzycki J., Zelga A., *W sprawie wykładni i stosowania art. 64 i 143 § 3 k.p.k.*, *Palestra* 1972, nr 10,
- Aleksiejew W., *O udziale obrony w śledztwie wstępnym*, *Palestra* 1958, nr 10-11,
- Alston R.D., *Brady v. Maryland and prosecutorial disclosures: a fifty state survey*, 2014,
- Ancel M., *Znaczenie i metody prawa porównawczego. Wprowadzenie ogólne do badań prawnoporównawczych*, Warszawa 1979,
- Angiewicz H., *Dochodzenie i śledztwo w Projekcie Ustawy Postępowania Karnego*, *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny* 1926, z. 1,
- Angiewicz H., *Wniosek o przeprowadzenie śledztwa*, *Głos sądownictwa* 1932, nr 5,
- Arnold Sz., *Proces Karny Polski a Austriacki*, *Głos Adwokatów* 1928, z. 5-8,
- Axer M., *Uwagi o projekcie ustawy postępowania karnego*, *Głos Prawa* 1925, nr 1-2,
- Bader J., *Oskarżony może mieć kilku obrońców*, *Głos Adwokatów* 1931, z. 2-3,
- Baer M.H., *Timing Brady*, *Columbia Law Review* 2015, nr 115,
- Bardach J., *Metoda porównawcza w zastosowaniu do powszechnej historii państwa i prawa*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1962, tom XIV, z. 2,
- Bass V., *Brady v. Maryland and the prosecutor's duty to disclose*, *The University of Chicago Law Review* 1972, nr 40,
- Baszkowski E., *Drogi jakimi powinna pójść reforma postępowania karnego*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1938, nr 12,
- Bednarzak J., *Udział stron i ich przedstawicieli w czynnościach postępowania przygotowawczego*, *Nowe Prawo* 1977, nr 3,

- Beulke W., Witzigmann T., *Das Akteneinsicht des Strafverteidigers in Fällen der Untersuchungshaft*, NStZ 2011, 254,
- Börner R., *Akteneinsicht nach Durchsuchung und Beschlagnahme*, NStZ 2007, z. 12,
- Börner R., *Grenzfragen der Akteneinsicht nach Zwangsmaßnahmen*, NStZ 2010, z. 8,
- Borucka-Arctowa M., *Problemy metodologiczne badań porównawczych w naukach prawnych i innych naukach społecznych*, Studia Prawnicze 1971, z. 29,
- Böse M., *(K)ein Akteneinsichtrecht für den Beschuldigten?*, Strafverteidiger Forum 1999, nr 9,
- Boyne S.M., *Procedural economy in pre-trial procedure: developments in Germany and the United States*, Indiana University Robert H. McKinney School of Law Research Paper 2013, nr 39,
- Brennan B., King-Ries A., *A fall from Grace: United States v. W.R. Grace and the need for criminal discovery reform*, Cornell Journal Law and Public Policy 2010, nr 20,
- Bross J., *Uwagi interpretacyjne do art. 41 przepisów wprowadzających do kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10,
- Burhoff D., *Das Akteneinsicht des Strafverteidigers nach § 147 StPO*, HRR-Strafrecht 2006, nr 9,
- Burke A.S., *Revisiting prosecutorial disclosure*, Indiana Law Journal 2009, nr 84,
- Burkhard J., *Akteneinsichtsrecht des Strafverteidigers in Steuerverfahren - hierzu gehört u.a. auch der "rote Bogen" und das Fallheft des Betriebsprüfers*, StV 2000, nr 9,
- Burkland M.E., *Federal Rule of criminal procedure 26.2: the impact on unsettled Jencks Act issues*, University of Illinois Law Review 1981, nr 1981,
- Butterteig A., *Sędziowie pokoju*, Głos Adwokatów 1928, z. 3,
- Cieślak M., *Jeszcze o roli adwokata w postępowaniu przygotowawczym tudzież o stosunku teorii do praktyki (na marginesie uwag mec. Rybczyńskiego)*, Palestra 1958, nr 10-11,

- Cieślak M., *Udział adwokata w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1958, nr 9,
- Czerwiński S., *Udział obrony w śledztwie wstępnym, według Projektu ustawy postępowania karnego. Uwagi podprokuratora Sądu Najwyższego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 34,
- Czeszejko-Sochacki Z., *Głosa do wyroku z 14 listopada 1975, IV KR 242/75*, Państwo i Prawo 1977, nr 7,
- Czuchajkowski B., *Oskarżony ma prawo korzystać z pomocy tylko jednego obrońcy*, Głos Adwokatów 1930, z. 5-6,
- Czuma W., *Przeciw ułomnościom praktyki w dziedzinie procesu karnego*, Nowa Palestra 1937, nr 9,
- Dąbrowki T., *Stosunek prokuratora do sprawy w wypadku odstąpienia od oskarżenia*, Głos sądownictwa 1931, nr 6,
- Deal Ch., *Brady materiality before trial: the scope of the duty to disclose and the right to a trial by jury*, New York University Law Review 2007, nr 82,
- Deumeland D., *Schadenersatzanspruch bei Verweigerung des persönlichen Akteneinsichtsrechts des Beschuldigten in Strafverfahren*, NStZ 2005, z. 9
- Dobrowolski W., *W sprawie korespondencji między adwokatami*, Głos Adwokatów 1928, z. 9-10,
- Doda Z., *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985,
- Donath A., Mehle B., *Akteneinsicht und Unterrichtung des Mandaten durch den Verteidiger*, NJW 2009, z. 20,
- Dorożyński W., *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 5-6,
- Dorożyński W., *Zasady przyszłej polskiej procedury karnej odnośnie obrony*, Głos Adwokatów 1926, z. 8,
- Drajewicz D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis/el.,

Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,

Dudka K., *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w świetle prawa do rzetelnego procesu* [w:] J. Skorupka (red.), *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdwy*, Warszawa 2009,

Dudka K., *Udział pokrzywdzonego w postępowaniu sprawdzającym oraz w dochodzeniu w niezbędnym zakresie (art. 30z i 308 k.p.k.) w świetle badań empirycznych*, CzPKiNP 2005, z. 2,

Dyer E., Stacey Ch., Viesca A., *Statewide Rules of Criminal Procedure: a 50 state review*, Nevada Law Journal Forum 2017, nr 1,

Ettinger H., *Stanowisko adwokata, jako obrońcy, według projektu U.P.K. Kom. Kod.*, Palestra 1927, nr 2,

Fingas M., *Bezpośrednie stosowanie dyrektywy 2012/13/ w zakresie dostępu obrony do akt sprawy w procesie karnym - glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8.04.2020 r. (II AKz 207/20)*, Palestra 2020, nr 12,

Foster T.E., *The Jencks Act - Rule 26.2 - Rule 612 interface - „Confusion worse confounded”*, Oklahoma Law Review 1981, nr 34,

Frendl L., *Na marginesie nowelizacji k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1938, nr 1,

Fruchs M., *O projekcie noweli do K.P.K.*, Głos Prawa 1931, nr 10-11,

Frühling B., *Prawa oskarżonego w świetle przepisów art. 310 i 337 Kodeksu Postępowania Karnego*, Głos Adwokatów 1935, z. 1-2,

Gaberle A., *Uwagi o prawie do obrony w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1966, nr 10,

Gajewska-Kraczkowska H., *Tajność postępowania przygotowawczego a prawo do informacji o jego przebiegu*, Studia Prawnicze 1990, z. 3,

Geldwerth L., *O odpowiedzialności adwokata za kosztą swego substytutą*, Głos Adwokatów 1931, z. 3,

Gersham B.L., *Litigating Brady v. Maryland: games prosecutors play*, Case Western Reserve Law Review 2007, nr 57,

Gersham B.L., *Reflections on Brady vs. Maryland*, South Texas Law Review 2006, nr 47,

Gizycki S., *Przeniesienie obwinionego w stan oskarżenia i czynności przygotowawcze do rozprawy głównej, według projektu Ustawy Postępowania Karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 17,

Glaser S., *Polski proces karny w zarysie*, Kraków 1934,

Glaser S., *Uwagi o projekcie polskiej procedury karnej*, Palestra 1926, nr 3,

Goldblatt W., *Adwokatura w Nowej Nowelizacji Kodeksu Postępowania Karnego*, Głos Adwokatów 1939, z. 10-11,

Goldblatt W., *Areszt tymczasowy przed wyrokiem i po wyroku. Wedle nowego Kodeksu Postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1928, z. 5-6,

Goldblatt W., *Ilość obrońców i ich wywody wedle Nowego Kodeksu Postępowania Karnego*, Głos Adwokatów 1928, z. 9-10,

Goldblatt W., *Konieczność uzupełnienia naszej Komisji Kodyfikacyjnej. Na marginesie projektu procedury karnej*, Głos Adwokatów 1925, z. 2,

Goldblatt W., *O sztuce obrończej*, Głos Adwokatów 1928, z. 1,

Goldblatt W., *Posiedzenie niejawne czy rozprawa kasacyjna wedle K.P.K.*, Głos Adwokatów 1939, z. 3-4,

Goldblatt W., *Postulaty obrony wobec kodyfikacji procesu karnego*, Głos Adwokatów 1925, z. 3-4,

Goldblatt W., *Z dziedziny K.P.K.*, Głos Adwokatów 1935, z. 4,

Gottlieb S., *Przyczynki do wykładni k.p.k. (w przedmiocie art. 70 i 558 kpk.)*, Głos Adwokatów 1930, z. 1-2,

- Gottlieb S., *Usunięcie obrońcy od udziału w sprawie. Przyczynek do wykładni art. 310 k.p.k.*, Głos Adwokatów 1932, z. 7,
- Green B.A., *Prosecutorial ethics as usual*, University of Illinois Law Review 2003, nr 5,
- Grzegorzczak T. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,
- Grzegorzczak T., *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech*, Palestra 1978, nr 2,
- Grzegorzczak T., *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Republice Federalnej Niemiec*, Acta Universitatis Lodzensis Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego Nauki Humanistyczno-Społeczne 1979, z. 62,
- Grzeszczyk W., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2008 r., sygn. WZ 9/08*,
- Gumiński J., *Nieco słów o obrońcy z urzędu*, Głos sądownictwa 1930, nr 12,
- Gutteridge H.C., *Comparative law. An introduction to the comparative method of legal study and research*, Cambridge 1949,
- Halota Z., Niementowski K., *Rola i pozycja obrońcy w przygotowawczym stadium procesu karnego*, Problemy Praworządności 1970, nr 6,
- Harker N.A., *The Jencks Act - availability of Jencks material at post-trial hearings - third circuit extends Jencks Act to sentencing hearings*, Villanova Law Review 1991, nr 36,
- Hoeffel J.C., *Prosecutorial discretion at the core: the good prosecutor meets Brady*, Penn State Law Review 2005, nr 109,
- Hofmański P., *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego. Uwagi na tle nowelizacji art. 156 k.p.k.* [w:] V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010,
- Hofmański P., *Gwarancje art. 5 i art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w znowelizowanym polskim procesie karnym*, Europejski Przegląd Sądowy 2014, styczeń,

Hooper L.L., March J.L., Yeh B., *Treatment of Brady v. Maryland material in United States district and State Court's Rules, orders and policies. Report to the Advisory Committee on Criminal Rules of the Judicial Conference of the United States*, 2004,

Hunt J., *Disclosure under Brady v. Maryland - a prosecutor's view*, The North Carolina State Bar Journal 2006, nr 11,

Instrukcja Policyjna z 16 sierpnia 1935 r. wydania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w sprawie stosunku do władz sądowych i prokuratorskich oraz czynności dochodzenia przestępstw, Warszawa 1935,

Jakubowski J., *Z problematyki metodologicznej badań prawnoporównawczych*, Państwo i Prawo 1963, z. 7,

Jamontt J., *Rozdźwięk w projektach naszego ustawodawstwa karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 24-26,

Jarzęcka-Siwik E., *Ograniczenie dostępu do informacji publicznej o przebiegu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2005, nr 3,

Jaskuła A., *Rozpoznawanie wniosku o udostępnienie informacji publicznej o postępowaniu przygotowawczym - zagadnienia procesowe*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 3,

Jaskuła A., *Uzyskiwanie informacji o postępowaniu przygotowawczym w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej*, Prokuratura i Prawo 2012, nr 2,

K.P., *O równość uprawnień stron w procesie karnym*, Palestra 1963, nr 1,

Kala D., Klubińska M., *Akta postępowania przygotowawczego i akta sprawy sądowej w nowym modelu procesu karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2015.

Kardas P., *Jawność wewnętrzna i zewnętrzna postępowania przygotowawczego*, [w:] *Jawność jako wymóg rzetelnego procesu karnego. Zagadnienia prawa polskiego i obcego*, W. Jasiński (red.), K. Nowicki (red.), Warszawa 2013,

Kardas P., *Standard rzetelnego procesu a prawo wglądu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania, czyli historia jednej nowelizacji*, Prokuratura i Prawo 2010, nr 1-2,

Kardas P., *Z problematyki dostępu do akt sprawy w postępowaniu o wyrażenie zgody na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej* [w:] *Nauki penalne wobec współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Adrzeja Gaberle*, Kraków 2007

Lach A., *Rzetelne postępowanie dowodowe w sprawach karnych w świetle orzecznictwa strasburskiego*, Warszawa 2018

Skorupka J., *Access to detainees' files in the light of Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings and under Polish law*, Ius Novum 2017, nr 2

Wyrozumska A., *Bezpośredni skutek dyrektyw*, [w:] *Instytucje i prawo Unii Europejskiej*, J. Barcz, M. Górka, A Wyrozumska, Warszawa 2012

Kopczyński M., Wiśniewska K., *Jak informować w postępowaniu karnym? Polskie prawo i praktyka a standardy europejskie. Raport w zakresie wdrożenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym. Państwo członkowskie: Polska*, Warszawa 2016

Zahariae H.A., *Wykład postępowania karnego niemieckiego*, t. 2, Warszawa 1876

Mittermaier C.J.A., *Anleitung zur Vertheidigungskunst im deutschen Criminalprozesse und in dem auf Oeffentlichkeit und Geschwornengerichte gebauen Strafverfahren mit Beispielen*, Landshut 1828

Beckmann E., Walter S., *Protokollführung: Juristisch und sprachlich korrekt*, 2016

Nowicki M.A., *Kamienie milowe. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 1997

Grzegorzczak T., *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988

Grzegorzyc T., *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 3

Kolendowska-Matejczuk M., *Zaskarżalność rozstrzygnięć incydentalnych uregulowanych w Kodeksie postępowania karnego w świetle standardów konstytucyjnych. Rozważania systemowe*, Warszawa 2018

Sych W., *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Kraków 2006

Kruszyński P., *Prawo podejrzanego do obrony w nowym k.p.k.*, [w:] *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, E. Skrętowicz (red.), Kraków 1998

Stefański R.A., *Udostępnianie akt postępowania przygotowawczego*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2008, nr 4

Stefański R.A., *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998

Bulenda T., Hołda Z., Rzepliński A., *Prawa człowieka a zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w polskim prawie i praktyce jego stosowania*, [w:] *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie a prawa człowieka*, Z. Hołda (red.), A. Rzepliński (red.), Lublin 1992

Dąbkiewicz K., *Tymczasowe aresztowania*, Warszawa 2012

Murzynowski A., *Kryteria stosowania środków zapobiegających uchylania się od sądu*, Państwo i Prawo 1954, nr 1

Sakowicz A., *Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego po nowelizacji z dnia 20 kwietnia 2021 r.*, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Waltosia, 13. strona maszynopisu, artykuł w przygotowaniu do druku

Kala D., *Środki przymusu w procesie karnym - pojęcie i podstawowe cechy definiujące*, Prokuratura i Prawo 2021, nr 12

Hofmański P., *Nowe oblicza środków przymusu w procesie karnym*, Białostockie Studia Prawnicze 1992, nr 1

Cieślak M., *Polska procedura karna*, Warszawa 1984

Waltoś S., *Karnoprosesowa problematyka sprawozdawczości prasowej w Polsce*, [w:] *Relacje o przestępstwach i procesach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce*, D. Dölling, H.K. Gössel. S. Waltoś (red.), Kraków 1997

Kardas P., *Uprawnienia obrony do wglądu w akta postępowania przygotowawczego w toku procedury habeas corpus. Rzecz obstrukcji organów wymiaru sprawiedliwości*, CzPKiNP 2009, z. 3,

Kardas P., Wiliński P., *O niekonstytucyjności odmowy dostępu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Palestra 2008, nr 7-8,

Kardas P., *Z problematyki dostępu do akt postępowania w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania* [w:] J. Giezek (red.), *Adwokatura wobec najnowszych zmian prawa sądowego*, tom I, Warszawa 2008,

Kardas P., *Z problematyki dostępu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania*, CzPKiNP 2008, z. 2,

Kempf E., *Zur verfassungsgerichtlichen Entwicklung des Akteneinsichtstechts*, Strafverteidiger Forum 2004, nr 9,

Kieschke O., Osterwald B., *Art. 5 IV EMRK contra § 147 II StPO*, NJW 2002, z. 28

Komar-Zabłocka M., *Dostęp do akt postępowania karnego w świetle orzecznictwa TK - wybrane aspekty* [w:] D. Gil (red.), *Prawo sądowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Lublin 2014,

Kondratowicz I., *Uwagi o projekcie Ustawy Postępowania Karnego*, Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 1926, z. 3,

Korczyński J., *Obrońca w oczach sędziego*, Palestra 1978, nr 9,

- Kosonoga J., *Zaliczanie na poczet orzeczonych środków karnych odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych*, *Prokuratura i Prawo* 2004, nr 6,
- Kosonoga J., *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, *Prokuratura i Prawo* 2003, nr 12,
- Kosonoga J., *Areszt domowy jako nowy środek zapobiegawczy w projektowanych zmianach legislacyjnych*, *Ius Novum* 2010, nr 2,
- Kościelniak-Marszał M., *Ograniczona jawność postępowania przygotowawczego - pół kroku we właściwym kierunku*, [w:] *Kontradyktoryjność w polskim procesie karnym*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2013,
- Kowalski K., *Prokurator i sąd, a uproszczenia proceduralne w postępowaniu karnym*, *Czasopismo Sędziowskie* 1932, nr 5-6,
- Kowalski K., *Uwagi o „Projekcie ustawy postępowania karnego”*, *Przegląd Prawa i Administracji* 1925,
- Kowalski K., *W sprawie utrzymania instytucji śledztwa*, *Czasopismo sędziowskie* 1937, nr 4,
- Kremens K., *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego po nowelizacji k.p.k. - czego powinniśmy nauczyć się od Amerykanów?* [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradyktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013,
- Kruszyński P., *Prawo podejrzanego do obrony materialnej w projektach k.p.k. (wybrane zagadnienia)*, *Palestra* 1993, nr 7-8,
- Kryczka P., Smarzewski M., *Efetywność prawa do obrony podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym (dostęp do akt po złożeniu wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania)*, *Państwo i Prawo* 2018, nr 4,
- Kryczyński O., *Dochodzenie według K.P.K. w teorii i praktyce*, *Głos sądownictwa* 1930, nr 4,

Kudrelek S., *Dostęp podejrzanego i jego obrońcy do akt postępowania przygotowawczego*, Prokuratura i Prawo 2012, nr 7-8,

Kurcias L.M., *Prosecutor's duty to disclose exculpatory evidence*, Fordham Law Review 2000, nr 69,

Kuspiel D., *Materiały niejawne w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 7-8,

Lange J., *Vollständige oder teilweise Akteneinsicht für inhaftierte Beschuldigte in den Fällen des § 147 II StPO? Falsche und richtige Folgerungen aus den Urteilen des EGMR vom 13.2.2001 gegen Deutschland - Zugleich Anmerkung zu einschlägigen neuen Beschlüssen der OLG Köln (NStZ 2009, 659) un Hamm (in diesem Heft)*, NStZ 2003, z. 7,

Lauer I., *Refleksje karno-procesowe*, Głos Adwokatów 1930, z. 3-4,

Leckar S.C., *Unveiling informant testimony: The unconstitutionality of the Jencks Act*, American University Criminal Law Brief 2007, nr 3,

Lehr E., *Niewłaściwe pobieranie opłat doręczeniowych*, Głos Adwokatów 1935, z. 7,

Lehr E., *Uwagi do artykułu dra Jana Wierskiego o art. 59 nowego kodeksu procedury karnej*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10,

Leszczyński L., *Komparatystyka a teoria prawa – powiązania metodologiczne i pola współdziałania*, [w:] *Prawoznawstwo a praktyka stosowania prawa*, I. Bogucka, Z. Tobor (red.), Katowice 2002,

Liebeskind A., *Rola obrońcy w toku śledztwa (głos w dyskusji)*, Nowe Prawo 1954, nr 7-8,

Liebeskind A., *Tymczasowe aresztowanie w projekcie noweli do kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1937, z. 11,

Lipczyńska M., Ponikowski R., *Granice prawa oskarżonego do obrony*, Palestra 1978, nr 4,

- Lipczyńska M., *Prawo do obrony w postępowaniu przygotowawczym w ustawie i praktyce*, Nowe Prawo 1958, nr 7-8,
- Lipczyńska M., *Problematyka kontaktów obrońcy z oskarżonym aresztowanym - w świetle kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego*, Palestra 1970, nr 2,
- Lipczyńska M., *Stanowisko oskarżonego w procesie karym Polski Ludowej*, Warszawa 1956,
- Lipiński A., *Jeszcze na temat art. 340 i 341 k.p.k.*, Głos Prawników Śląskich 1938, nr 3,
- Łętowska E., *Współczesne problemy prowadzenia badań porównawczych*, Studia Prawnicze 1974, z. 3,
- Łyczywek R., *Notatki procesowe w aktach obrońcy (uwagi prakseologiczne)*, Palestra 1975, nr 11,
- Makarewicz J., *Projekt polskiej procedury karnej*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 11-16,
- Makowski W., *Uwagi o przyszłej ustawie postępowania karnego*, Gazeta Sądowa Warszawska 1926, nr 21,
- Marbeth-Kubicki A., *Die Akteneinsicht in Praxis*, Strafverteidiger Forum 2003, nr 11,
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1992,
- Matan J., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym oraz formy jej realizacji*, Roczniki Administracji i Prawa, rocznik 2009, nr IX,
- Mazur E., *Udział adwokata w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1971, nr 6,
- McMunigal K.C., *The (lack of) enforcement of prosecutor disclosure rules*, Hofstra Law Review 2010, nr 38,
- Merz E., *Uwagi na marginesie kpk.*, Głos Adwokatów 1930, z. 5-6,
- Milewski J., *Bezbronny obrońca*, Palestra 1958, nr 12,

Miłosz-Marszał M., *Ograniczona jawność wewnętrzna postępowania przygotowawczego - pół kroku we właściwym kierunku* [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradyktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013,

Mogilnicki A., *Projekt ustawy postępowania karnego*, *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 1924, nr 18-21,

Mogilnicki A., *Zakres uprawnień obrońcy karnego*, *Gazeta Sądowa Warszawska* 1933, nr 20,

Mrowicki M., *Dostęp do akt zatrzymanego niebędącego stroną postępowania przygotowawczego*, *Państwo i Prawo* 2022, nr 2,

Mulhausen M.K., *A second chance at justice: why states should adopt ABA model Rules of professional conduct 3.8(g) and (h)*, *University of Colorado Law Review* 2010, nr 81,

Murzynowski A., *Areszt tymczasowy*, Warszawa 1963,

Murzynowski A., *Warunki i metody ustalania prawdy materialnej w polskim procesie karnym*, *Studia Iuridica* 1978, nr 8,

Neymark E., *Projekt ustawy postępowania karnego*, *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 1926, nr 24-26,

Nisenson J., *Śledztwo wstępne według K.P.K.*, *Głos sądownictwa* 1930, nr 3,

Nowak P., *Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z 31 lipca 2007 r., sygn. akt II 1 KZ 144/07*, *CzPKiNP* 2007, z. 2,

Nowak P., *Kontrola zarządzenia o odmowie udostępniania podejrzanemu oraz jego obrońcy akt sprawy w związku z postępowaniem w przedmiocie tymczasowego aresztowania w perspektywie konstytucyjnego standardu prawa do sądu*, *CzPKiNP* 2008, z. 2,

Nowiński A., *Przed nowelizacją k.p.k.*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1937, nr 5,

Nowotny A., *Art 340 i 341 k.p.k.*, *Głos Prawników Śląskich* 1938, nr 2,

Nowotny A., *Jeszcze na temat art. 340 i 341 k.p.k.*, *Głos Prawników Śląskich* 1939, nr 1,

- Nowotny J., *Projekt ustawy postępowania karnego*, Głos Prawa 1925, nr 1-4,
- O.W., *Dookoła najnowszego art. 67 k.p.k.*, Głos Adwokatów 1939, z. 6,
- Ohar W.H., *Exploring the limits of Brady v. Maryland: criminal discovery as a due process right in access to police investigations and state crime laboratories*, University of Richmond Law Review 1980, nr 15,
- Olney D.B., *Expanding defendant's discovery: the Jencks Act at pretrial hearings*, Buffalo Law Review 1975, nr 24,
- Orfield L.B., *Discovery during trial in federal criminal cases: the Jencks Act*, Southwestern Law Journal 1964, nr 18,
- Packer H.L., *Two models of the criminal process*, University of Pennsylvania Law Review 1964, nr 113,
- Palatyński J., *Blaski i cienie k.p.k. z dnia 10 kwietnia 1969 r.*, Palestra 1970, nr 1,
- Paprzycki L.K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,
- Parajon Ch., *Discovery audits: model Rule 3.8(d) and the prosecutor's duty to disclose*, The Yale Law Journal 2010, nr 119,
- Pawlita C., *Die Wahrnehmung des Akteeinsichtsrechts im gerichtlichen und behördlichen Verfahren durch Überlassung der Akten in die Rechtsanwaltskanzlei*, Anwaltsblatt 1986, nr 1,
- Peiper L., *Do art. 593 k.p.k.: „Oskarżenie posiłkowe i powództwo cywilne są niedopszuczalne”*, Głos Adwokatów 1929, z. 7-8,
- Peiper L., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1933,
- Peiper L., *Stanowisko obwinionego wedle II-go Projektu ustawy postępowania karnego (Autoreferat w skrócie)*, Głos Adwokatów 1927, z. 4,
- Peiper L., *Stanowisko obwinionego według drugiego projektu ustawy postępowania karnego*, Głos Prawa 1927, nr 5-6,

- Peiper L., *Studia nad nowelą do kpk (art. 295, 297, 330¹ i 477)*, Głos Adwokatów 1932, z. 4,
- Peiper L., *Treść środków odwoławczych*, Głos Adwokatów 1929, z. 9-10,
- Peiper L., *W kwestii przybrania więcej obrońców*, Głos Adwokatów 1930, z. 3-4,
- Peiper L., *W sprawie bezpłatnych obron wedle nowego kodeksu procedury karnej*, Głos Adwokatów 1928, z. 9-10,
- Peiper L., *Z dziedziny K.P.K.*, Głos Adwokatów 1931, z. 1,
- Pieracki J., *Ostateczny projekt polskiej procedury karnej*, Głos Prawa 1926, nr 6,
- Pieracki J., *Stanowisko obrońcy w projekcie polskiej procedury karnej*, Głos Prawa 1925, nr 3-4,
- Pilecki W., *Problem jawności w procesie karnym*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1934, z. 3,
- Podgor E.S., *Criminal discovery of Jencks witness statements: timing makes a difference*, Georgia State University Law Review 1999, nr 15,
- Porada J., *Z problematyki kontradiktoryjności postępowania przygotowawczego*, Problemy Praworządności 1977, nr 2,
- Projekt ustawy postępowania karnego przyjęty w II czytaniu przez sekcję postępowania karnego Komisji Kodyfikacyjnej*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1924, nr 30-37,
- Prusak F., *Znaczenie procesowe akt sprawy karnej*, Problemy Praworządności 1973, nr 12,
- Prusek M., *Utajnienie zeznań świadka w procesie karnym a realizacja konstytucyjnej zasady proporcjonalności*, Palestra 2017, nr 7-8,
- Przyłuski J., *Uprawnienia obrońców sądowych w świetle k.p.k.*, Apel. Organ Centralnego Związku Zrzeszeń Urzędników Sądowych RP 1932, nr 5,

- Raczkowski F., *Z rozważań nad instytucją sędziów śledczych*, Czasopismo Sędziowskie 1938, nr 4,
- Rajski J., *Znaczenie prawno-porównawczego przygotowania międzynarodowej regulacji prawnej*, Państwo i Prawo 1977, nr 12,
- Rams M., *Znaczenie wykładni zgodnej dla interpretacji przepisów kodeksu postępowania karnego na przykładzie problematyki dostępu do akt sprawy w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2013, nr 14,
- Rapaport W., *Prawda materialna w świetle Noweli do K.P.K.*, Głos Adwokatów 1932, z. 3,
- Rau Ph., *Rechtliches Gehör auf Grund von Akteneinsicht in straffprozessualen Beschwerdenverfahren*, Strafverteidiger Forum 2008, nr 1,
- Rozmaryn S., *Introduction à l'étude du droit polonais*, Warszawa 1967,
- Rozmaryn S., *Z teorii badań i prac prawno-porównawczych*, Państwo i Prawo 1966, z. 3,
- Rusin M.E., *The prosecutor's duty of disclose: from Brady to Agurs and beyond*, Journal of Criminal Law and Criminology 1978, nr 69,
- Rusinek M., *O dostępie do akt postępowania przygotowawczego de lege ferenda*, CzPKiNP 2008, z. 2,
- Rybczyński S., *Kilka uwag w sprawie udziału adwokata w postępowaniu przygotowawczym karnym*, Palestra 1958, nr 10-11,
- Rysz-Sybilak K., *Tajemnica śledztwa, ochrona zdrowia psychicznego, wyłączenie jawności rozprawy a prawo prasowe*, [w:] *Proces karny w dobie przemian. Przebieg postępowania*, S. Steinborn (red.), K. Woźniewski (red.), Gdańsk 2018,
- Sakowicz A. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis/el.,
- Sakowicz A., Zabłocki S., *Standard konstytucyjny i konwencyjny a warunkowe tymczasowe aresztowanie (art. 257 § 2 i 3 k.p.k.)*, Przegląd Sądowy 2021, nr 10,

- Salewicz J., *Śledztwo w systemie polskiego przygotowawczego postępowania karnego*, Współczesna Myśl Prawnicza 1936, nr 4,
- Schaff L., *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953,
- Schaff L., *Zakres i forma postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961,
- Schimpff K.M., *Rule 3.8, the Jencks Act, and how the ABA created a conflict between ethics and the law on prosecutorial disclosure*, American University Law Review 2012, nr 61,
- Krystkowiak S., *O potrzebie rewizji ustawowych przesłanek stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych*, Monitor Prawniczy 2022, nr 1
- Cora Ł., *Funkcje zatrzymania właściwego i tymczasowego aresztowania*, Państwo i Prawo 2009, z. 1
- Dudka K., *Stosowanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych w praktyce organów wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2011
- Kulesza C., *Środki przymusu procesowego*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, P. Kruszyński (red.), B. Bieńkowska, C. Kulesza, P. Piszczek, S. Pawelec, Białystok 2012
- Schlegel S., *Das Akteneinsicht des Beschuldigten im Strafverfahren*, HRRS 2004, nr 12,
- Schlothauer R., *Zum Rechtsschutz des Beschuldigten nach dem StVÄG 1999 bei Verweigerung der Akteneinsicht durch die Staatsanwatschaft*, StV 2001, nr 3,
- Sierakowska I., *Projekt zniesienia instytucji wybieralnych sędziów pokoju oraz sądów przysięgłych*, Współczesna Myśl Prawnicza 1936, nr 11,
- Siewierski M., *Reforma postępowania karnego*, Współczesna Myśl Prawnicza 1939, nr 1,
- Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis/el.,
- Skorupka J., *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r. (II AKp 18/11 oraz II AKp 19/11)*, Wrocławskie Studia Sądowe 2012, nr 1,

Skorupka J., Jasiński W., *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej Trzebiszowice 17-19 września 2009 r.*, Warszawa 2010,

Skorupka J., *Jawność procesu karnego*, Warszawa 2012,

Skorupka J., *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2012,

Skorupka J., *Prawo tymczasowo aresztowanego do znajomości wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania oraz do dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym* [w:] J. Giezek (red.), *Adwokatura wobec najnowszych zmian prawa sądowego*, tom I, Warszawa 2008,

Skorupka J., *Rzetelny proces karny*, Warszawa 2009,

Skorupka J., *Standard dostępu do informacji o podstawie dowodowej tymczasowego aresztowania w prawie Unii Europejskiej i prawie polskim*, Seta Universitatis Wratislaviensis, Przegląd Prawa i Administracji CXX/2,

Skorupka J., *Udostępnienie akt sprawy podejrzanemu*, Prokuratura i Prawo 2007, nr 5,

Skorupka J., *W kwestii dostępu do tymczasowo aresztowanego do wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania oraz do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym na marginesie orzeczeń sądów powszechnych*, Palestra 2008, nr 7-8,

Skrobecki W., *Udział policji w procesie karnym według projektu ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 13-17,

Smoleński J., *Problematyka art. 63 k.p.k. w aspekcie celów postępowania karnego*, Problemy Praworządności 1975, nr 6,

Sołtan N., *Uwagi do projektu Ustawy postępowania karnego*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 18-25,

Stachowiak S., *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym*, Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 1964, nr 2,

Stange F., Rilinger N., *§ 68b StPO: Akteneinsichtrecht des Beistandes, ein noch immer ungeklärter Rechtszustand*, Strafverteidiger Forum 2002, nr 7,

- Starger C., *Fifty years before Brady*, *The Champion* 2013, nr 37,
- Starger C.P., *Expanding stare decisis: the role of precedent in the unfolding dialectic of Brady v. Maryland*, *Loyola of Los Angeles Law Review* 2012, nr 46,
- Stefański R.A., (red.), Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,
- Stefański R.A., *Uprawnienia prokuratora do przeglądania akt sprawy sądowej*, *Prokuratura i Prawo* 2005, nr 4,
- Steinborn S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,
- Szczotka A., *Dostęp do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym*, *Prokuratura i Prawo* 2009, nr 2,
- Szeps W., *Protokół rozprawy sądowej w świetle K.P.C., K.P.K. i praktyki sądowej*, *Głos Adwokatów* 1936, z. 11,
- Szer S., *Metoda prawno-porównawcza w prawie cywilnym i rodzinnym*, *Państwo i Prawo* 1967, z. 1,
- Szlaszewski J., *Niektóre uwagi na tle wyników badań zasady kontradiktoryjności w postępowaniu przygotowawczym*, *Problemy Praworządności* 1972, nr 3,
- Śliwa J., *Dostęp obrońcy i pełnomocnika do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym - wybrane aspekty praktyczne*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2015.
- Śliwiński S., *Proces karny. Przebieg procesu i postępowanie wykonawcze*, Warszawa 1948,
- Śliwiński S., *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1947,
- Śliwowski J.W., *Granice obrony w procesie karnym*, *Współczesna Myśl Prawnicza* 1936, nr 7,
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.,

Tęcza-Paciorek A., Wróblewski K., *Dostęp podejrzanego o akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Państwo i Prawo 2010, nr 5,

Tęcza-Paciorek A.M., Wróblewski K., *Skutki wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2008 r., sygn. akt K 42/07 dla realizacji prawa podejrzanego do obrony w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania w świetle art. 156 § 5a k.p.k.*, Ius Novum 2011, nr 3,

Tokarczyk R., *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008,

Tomlison E.A., *use of the Freedom of Information Act for discovery purposes*, Maryland Law Review 1984, nr 43,

Trück T., *Herausgabe von Bändern einer Videovernehmung an den Verteidiger im Wege der Akteneinsicht?*, NStZ 2004, z. 3,

Walischewski L., *Das Recht auf Akteneinsicht bei straffprozessualen Zwangmaßnahmen im Ermittlungsverfahren*, StV 2001, nr 4,

Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018,

Waltoś S., *Model postępowania przygotowawczego na tle prawno porównawczym*, Warszawa 1968,

Wiliński P., *Pojęcie rzetelnego procesu karnego* [w:] *Rzetelny proces karny*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2009

Murzynowski A., *Podstawowe zasady rzetelnego procesu a problem zróżnicowania form postępowania w sprawach o przestępstwa*, Prokuratura i Prawo 2001, nr 1

Waltoś S., *Niektóre gwarancje procesowe oskarżonego w procesie karnym USA w świetle badań empirycznych*, Państwo i Prawo 1978, z. 3,

Wasserburg K., *Das Einsichtsrecht des Anwalts in die kriminalpolizeilichen Spurakten*, NJW 1980, z. 45,

Wassermann W., *Obowiązek udostępnienia materiałów postępowania w związku z tymczasowym aresztowaniem podejrzanego, który ukrywa się przed organami ścigania*, Prokuratura i Prawo 2022, nr 1,

Ważny A., *Elektroniczny odpis z akt sprawy*, Palestra 2008, nr 11-12,

Wąsek-Wiaderek M., *Dostęp do akt sprawy oskarżonego tymczasowo aresztowanego i jego obrońcy w postępowaniu przygotowawczym - standard europejski a prawo polskie*, Palestra 2003, nr 3-4,

Wąsek-Wiaderek M., *Stosowanie tymczasowego aresztowania po zmianach wprowadzonych do kodeksu postępowania karnego nowelizacją z dnia 11 marca 2016 r.*, Ius et Administratio 2016, nr 3,

Wexler D.B., *The constitutional disclosure duty and the Jencks Act*, St. John's Law Review 1966, nr 40,

Wierski J., *Kilka uwag o art. 59 nowego kodeksu postępowania karnego*, Głos Adwokatów 1929, z. 7-8,

Wiliński P., *Odmowa dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym*, Prokuratura i Prawo 2006, nr 11,

Sakowicz A., *Prawo do milczenia w polskim procesie karnym*, Białystok 2019

Gonera K., Łętowska E., *Wieloaspektowość następstw stwierdzenia niekonstytucyjności*, Państwo i Prawo 2008, nr 5

Olszewski R., *Rola prokuratora w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 1

¹ Malinowska-Krutul K., *Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 10

Steinborn S., *Dostęp obrony do akt postępowania przygotowawczego w związku z procedurą habeas corpus - standard strasburski i jego realizacja w polskim procesie karnym*, [w:] *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora*

Jana Skupińskiego, A. Błachnio-Parzych (red.), J. Jakubowska-Hara (red.), J. Kosonoga (red.), H. Kuczyńska (red.), Warszawa 2013

Hermeliński W., Nita-Światłowska B., *Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 2016 r.*, Palestra 2016, nr 9

Wąsek-Wiaderek M., *Dostęp do akt w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, [w:] *Środki przymusu w znowelizowanej procedurze karnej*, A. Lach (red.), Toruń 2016

Choroszewski A., Starzyński P., *Sąd jako dominus litis postępowania przygotowawczego*, [w:] *Czynności dochodzeniowo śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, S. Leleńtal, S. Kudrelek, I. Nowicka (red.), Szczytno 2008

Skowron A., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2014 r., sygn. akt K 19/11*, LEX/el. 2014

Oczkowski T., *Postępowanie mandatowe w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. Wybrane problemy*, [w:] *Reakcja Policji na popełnione wykroczenia. Materiały z konferencji*, Warszawa 2008

Wróbel W., *Konstytucyjne prawo do obrony w perspektywie prawa karnego materialnego*, [w:] *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, V. Konarska-Wrzošek (red.), J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010

Kulesza C., *Prawo do obrony formalnej a zasada prawdy obiektywnej*, [w:] *Zasada prawdy materialnej. Materiały z konferencji Krasieczyn 15-16 października 2005*, Warszawa-Kraków 2006

Wiliński P., *Proces karny w świetle konstytucji*, Warszawa 2011,

Sakowicz A., *Wyłączenie stosowania zakazu reformationis in peius w przypadkach określonych w art. 343 lub 387 k.p.k. a konstytucyjny standard prawa do obrony* [w:] *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, C. Kulesza (red.), Warszawa 2009

Wiliński P., *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009,

Prusak F., *Pojęcie podejrzanego w procesie karnym*, Palestra 1969, nr 6

Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Zakamycze 2006,

Wisznicki B., *Uwagi do projektu U.P.K.*, Gazeta Administracji i Policji Państwowej 1925, nr 17-22,

Baj A., *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 10

Wiśniewski E., *Sporne kwestie z zakresu śledztwa*, Głos sądownictwa 1931, nr 5,

Prusak F., *Faktycznie podejrzany w procesie karnym*, Palestra 1971, nr 3

Wróbel T., *Dostęp obrońcy podejrzanego do akt sprawy w postępowaniu mającym za przedmiot tymczasowe aresztowanie na etapie przedjurysdykcyjnym procesu karnego - regulacja polska w świetle standardów europejskich*, CzPKiNP 2008, z. 1,

Wróblewski J., *Metodologiczne zagadnienia porównywania systemów prawa*, Państwo i Prawo 1974, z. 8-9,

Murzynowski A., *Faktycznie podejrzany w postępowaniu przygotowawczym*, Palestra 1971, nr 10

Wróblewski J., *Problem nieporównywalności w komparatystyce prawniczej*, Państwo i Prawo 1975, z. 8-9,

Wróblewski J., *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988,

Bielski M., *Wyłączenie przestępności składania fałszywych zeznań w związku z przysługującym sprawcy czynu zabronionego prawem do obrony*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2011, z. 3

Wróblewski K., Tęcza-Paciorek A.M., *Dostęp podejrzanego do akt postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 2016, nr 3,

Yaroshefsky E., *Prosecutorial disclosure obligations*, Hastings Law Journal 2010, nr 62,

ORZECZNICTWO

1. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wyrok ETPCz z 4 lipca 2000 r., Niedbała przeciwko Polsce, Skarga nr 27915/95

Wyrok ETPCz z 9 stycznia 2001 r., Kawka przeciwko Polsce, Skarga nr 25874/94

Wyrok ETPCz z 22 czerwca 2004 r., Wesołowski przeciwko Polsce, Skarga nr 29687/96

Wyrok ETPCz z 15 stycznia 2008 r., Łaskiewicz przeciwko Polsce, Skarga nr 28481/03

Wyrok ETPCz z 5 lutego 2002 r. w sprawie Čonka v. Belgia, skarga nr 51564/99

Wyrok ETPCz z 13 września 2011 r. w sprawie Kane v. Cypr, nr skargi 3365/06

Wyrok ETPCz z 13 grudnia 1978 r. w sprawie X v. Niemcy, nr skargi 8098/77

Wyrok ETPCz z 30 sierpnia 1990 r. w sprawie Fox, Campbell and Hartley v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 12244/86 i in.

Wyrok ETPCz z 7 grudnia 1999 r. w sprawie Kerr v. Zjednoczone Królestwo, skarga nr 40451/98

Wyrok ETPCz z 12 czerwca 2012 r. w sprawie Kortesis v. Grecja, nr skargi 60593/10

Wyrok ETPCz z 31 marca 2011 r. w sprawie Nowak v. Ukraina, nr skargi 60846/10

Wyrok ETPCz z 19 kwietnia 2011 r. w sprawie Gasiņš v. Litwa, nr skargi 69458/01

Wyrok ETPCz z 3 maja 2007 r. w sprawie Soysal v. Turcja, nr skargi 50091/99

Wyrok ETPCz z 19 listopada 2009 r. w sprawie Kaboulov v. Ukraina, nr skargi 41015/04

Wyrok ETPCz z 10 kwietnia 2007 r. w sprawie Ryabikin v. Rosja, nr skargi 8320/04

Wyrok ETPCz z 8 lutego 2005 r. w sprawie Bordovskiy v. Rosja, nr skargi 49491/99

Wyrok ETPCz z 5 lipca 1984 r. w sprawie K. v. Belgia, nr skargi 10819/84

Wyrok ETPCz z 21 lutego 1990 r. w sprawie Van der Leer v. Holandia, nr skargi 11509/85

Wyrok ETPCz z 28 października 1994 r. w sprawie Murray v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 14310/88

Wyrok ETPCz z 11 lipca 2000 r. w sprawie Dikme v. Turcja, nr skargi 20869/92

Wyrok ETPCz z 12 marca 2003 r. w sprawie Öcalan v. Turcja, nr skargi 46221/99

Wyrok ETPCz z 17 stycznia 1970 r. w sprawie Delcourt v. Belgia, nr skargi 2689/65

Wyrok ETPCz z 12 kwietnia 2005 r. w sprawie Shamayev i inni v. Gruzja i Rosja, nr skargi 36378/02

Wyrok ETPCz z 5 kwietnia 2001 r. w sprawie H.B. v. Szwajcaria, nr skargi 26899/95

Wyrok ETPCz z 18 czerwca 1971 r. w sprawie Wilde, Ooms i Versyp v. Belgia, nr skargi 2832/66 i in.

Wyrok ETPCz z 19 lutego 2009 r. w sprawie A. i inni v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 3455/05

Wyrok ETPCz z 24 października 1979 r. w sprawie Winterwerp v. Holandia, nr skargi 6301/73

Wyrok ETPCz z 29 lutego 1988 r. w sprawie Bouamar v. Belgia, nr skargi 9106/80

Wyrok ETPCz z 15 listopada 2005 r. w sprawie Reinprecht v. Austria, nr skargi 67175/01

Wyrok ETPCz z 22 maja 2012 r. w sprawie Idalov v. Rosja, nr skargi 5826/03

Wyrok ETPCz z 13 lipca 1995 r. w sprawie Kampanis v. Grecja, nr skargi 17977/91

Wyrok ETPCz z 21 października 1986 r. w sprawie Sanchez-Reisse v. Szwajcaria, nr skargi 9862/82

Wyrok ETPCz z 4 grudnia 1979 r. w sprawie Schiesser v. Szwajcaria

Wyrok ETPCz z 17 kwietnia 2012 r. w sprawie Çatal v. Turcja, nr skargi 26808/08

Wyrok ETPCz z 28 października 2010 r. w sprawie Knebl v. Czechy, nr skargi 20157/05

Wyrok ETPCz z 15 czerwca 2006 r. w sprawie Jurjevs v. Łotwa, nr skargi 70923/01

Wyrok ETPCz z 29 listopada 2011 r. w sprawie Altınok v. Turcja, nr skargi 31610/08

Wyrok ETPCz z 12 maja 1992 r. w sprawie Megyeri v. Niemcy, nr skargi 13770/88

Wyrok ETPCz z 12 grudnia 1991 r. w sprawie Toth v. Austria, nr skargi 11894/85

Wyrok ETPCz z 21 lutego 1996 r. w sprawie Hussain v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 21928/93

Wyrok ETPCz z 30 stycznia 2003 r. w sprawie Nikolov v. Bułgaria, nr skargi 38884/97

Wyrok ETPCz z 30 listopada 2004 r. w sprawie Klyakhin v. Rosja, nr skargi 46082/99

Wyrok ETPCz z 13 lutego 2001 r. w sprawie Schöps v. Niemcy, nr skargi 25116/94

Wyrok ETPCz z 4 grudnia 1990 r. w sprawie Farmakopoulos v. Belgia, nr skargi 11683/85

Wyrok ETPCz z 15 listopada 1996 r. w sprawie Chahal v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 22414/93

Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie Jasper v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 27052/95

Wyrok ETPCz z 20 czerwca 2002 r. w sprawie Al-Nashif v. Bułgaria, nr skargi 50963/99

Wyrok ETPCz z 3 października 2006 r. w sprawie McKay v. Wielka Brytania, nr skargi 543/03

Wyrok ETPCz z 29 kwietnia 1999 r. w sprawie Aquilina v. Malta, nr skargi 25642/94

Wyrok ETPCz z 18 marca 2008 r. w sprawie Ladent v. Polska, nr skargi 11036/03

Wyrok ETPCz z 21 kwietnia 2009 r. w sprawie Stephens v. Malta, nr skargi 11956/07

Wyrok ETPCz z 23 listopada 1993 r. w sprawie Navarra v. Francja, nr skargi 13190/98

Wyrok ETPCz z 17 lipca 2007 r. w sprawie Kučera v. Słowacja, nr skargi 48666/99

Wyrok ETPCz z 16 grudnia 1992 r. w sprawie Edwards v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 13071/87

Wyrok ETPCz z 24 listopada 1993 r. w sprawie Imbrioscia v. Szwajcaria, nr skargi 13972/88

Wyrok ETPCz z 8 lutego 1996 r. w sprawie John Murray v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 18731/91

Wyrok ETPCz z 25 czerwca 2008 w sprawie Berliński v. Polska, nr skargi 27715/95

Wyrok ETPCz z 25 marca 1999 r. w sprawie Pélissier i Sassi v. Francja, nr skargi 25444

Wyrok ETPCz z 26 września 2006 r. w sprawie Miraux v. Francja, nr skargi 73529/01

Wyrok ETPCz z 19 grudnia 1989 r. w sprawie Kamasiński v. Austria, nr skargi 9783/82

Wyrok ETPCz z 19 października 2004 r. w sprawie Makhfi v. Francja, nr skargi 59335/00

Wyrok ETPCz z 30 marca 1989 r. w sprawie Lamy v. Belgia, nr skargi 10444/83

Wyrok ETPCz z 2 marca 1987 r. w sprawie Weeks v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 9787/82

Wyrok ETPCz z 9 lipca 2007 r. w sprawie Mooren v. Niemcy, nr skargi 11364/03

Wyrok ETPCz z 17 lipca 2012 r. w sprawie Ceviz v. Turcja, nr skargi 8140/08

Wyrok ETPCz z 11 lipca 2017 r. w sprawie Oravec v. Chorwacja, nr skargi 51249/11

Wyrok ETPCz z 13 kwietnia 2017 r. w sprawie Podeschi v. San Marino, nr skargi 66357/14

Wyrok ETPCz z 20 listopada 2018 r. w sprawie Selahattin Demirtaş v. Turcja, nr skargi 14305/17

Wyrok ETPCz z 19 stycznia 2021 r. w sprawie Atilla Taş v. Turcja, nr skargi 72/17

Wyrok ETPCz z 23 maja 2017 r. w sprawie Mustafa Avci v. Turcja, nr skargi 39322/12

Wyrok ETPCz z 15 września 2020 r. w sprawie Ragip Zarakolu v. Turcja, nr skargi 15064/12

Wyrok ETPCz z 18 lipca 2017 r. w sprawie Hazni Bayam v. Turcja, nr skargi 50332/12

Wyrok ETPCz z 13 października 2020 r. w sprawie Akengin v. Turcja, nr skargi 46445/13

Wyrok ETPCz z 24 listopada 2020 r. w sprawie Bayram v. Turcja, nr skargi 46458/13

Wyrok ETPCz z 18 czerwca 2019 r. w sprawie Tanriverdi i inni v. Turcja, nr. skarg 46444/13 i in.

Wyrok ETPCZ z 18 czerwca 2019 r. w sprawie Şimşek i inni v. Turcja, nr. skarg 46414/13 i in.

Wyrok ETPCz z 4 września 2018 r. w sprawie Aydeniz i inni v. Turcja, nr. skarg 20815/12 i in.

Wyrok ETPCz z 15 października 2013 r. w sprawie Gutsanovi v. Bułgaria, nr skargi 34529/10

Wyrok ETPCz z 26 czerwca 2012 r. w sprawie Piruzyan v. Armenia, nr skargi 33376/07

Wyrok ETPCz z 31 lipca 2012 r. w sprawie Draksas v. Litwa, nr skargi 36662/04

Wyrok ETPCz z 25 lipca 2012 r. w sprawie Khodorkovskiy i Lebedev v. Rosja, nr. skarg 11082/06 i in.

Wyrok ETPCz z 23 kwietnia 2013 r. w sprawie Baksza v. Węgry, nr skargi 59196/08

Wyrok ETPCz z 26 listopada 2013 r. w sprawie Emilian-George Igna v. Rumunia, nr skargi 21249/05

Wyrok ETPCz z 22 kwietnia 2014 r. w sprawie Tripadus v. Mołdawia, nr skargi 34382/07

Wyrok ETPCz z 15 października 1980 r. w sprawie Guy Jaspers v. Belgia, nr skargi 84/03/78

Wyrok ETPCz z 28 sierpnia 1991 r. w sprawie Brandstetter v. Austria, nr. skarg 11170/84 i in.

Wyrok ETPCz z 6 marca 2012 r. w sprawie Leas v. Estonia, nr skargi 59577/08

Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie Rowe i Davis v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 28901/95

Wyrok ETPCz z 26 marca 1996 r. w sprawie Doorson v. Holandia, nr skargi 20524/92

Wyrok ETPCz z 23 kwietnia 1997 r. w sprawie van Mechelen i inni v. Holandia, nr. skarg 21363/93 i in.

Wyrok ETPCz z 16 lutego 2000 r. w sprawie Fitt v. Zjednoczone Królestwo, nr skargi 29777/96

Wyrok ETPCz z 21 września 1993 r. w sprawie Kremzow v. Austria, nr skargi 12350/86

Wyrok ETPCz z 18 marca 1997 r. w sprawie Foucher v. Francja, nr skargi 22209/93

Wyrok ETPCz z 22 lutego 1996 r. w sprawie Bulut v. Austria, nr skargi 17358/90

wyrok ETPCz z 27 października 1993 r. w sprawie Dombo Beheer B.V. v. Holandia, nr skargi 14448/88

Wyrok ETPCZ z 28 kwietnia 2009 r. w sprawie Rasmussen v. Polska, nr skargi 38886/05

wyrok ETPCz z 26 czerwca 2008 r. w sprawie Seleznev v. Rosja, nr skargi 15591/03

wyrok ETPCz z 9 października 2008 r. w sprawie Moiseyev v. Rosja, nr skargi 62936/00

Wyrok ETPCz z 15 czerwca 2000 r. w sprawie Pullicino v. Malta, nr skargi 45441/99

Wyrok ETPCz z 15 listopada 2007 r. w sprawie Galstyan v. Armenia, nr skargi 26986/03

2. Orzecznictwo sądów polskich

2.1. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 lipca 2021 r., sygn. akt SK 60/19, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2021, poz. 44,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 maja 2021 r., sygn. akt SK 116/20, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2021, poz. 28,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 sierpnia 2020 r., sygn. akt K 46/15, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2020, poz. 39,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 czerwca 2019 r., sygn. akt SK 27/18, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2019, poz. 30,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 stycznia 2019 r., sygn. akt SK 6/16, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2019, poz. 3,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 czerwca 2014 r., sygn. akt K 19/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2014, nr 6, poz. 60,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2014 r., SK 13/13, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2014, nr 5, poz. 54,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 grudnia 2012 r., sygn. akt K 37/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2012, nr 11, poz. 133,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 października 2010 r., sygn. akt P 37/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2010, nr 8, poz. 79,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 lipca 2009 r., sygn. akt SK 46/08, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 7, poz. 109,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 lipca 2009 r., sygn. akt K 31/08, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 7, poz. 107,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 kwietnia 2009 r., sygn. akt P 22/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 4, poz. 55,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2008 r., sygn. akt P 30/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 8, poz. 135,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 lipca 2008 r., sygn. akt K 7/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2009, nr 32, poz. 30,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2008 r., K 42/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 5, poz. 77,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 lutego 2008 r., sygn. akt SK 89/06, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 1, poz. 7,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2008 r., sygn. akt P 48/06, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2008, nr 1, poz. 4,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 listopada 2007 r., sygn. akt K 39/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2007, nr 10, poz. 129,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23 października 2006 r., sygn. akt SK 42/04, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2006, nr 9, poz. 125,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 lipca 2006 r., sygn. akt SK 58/03, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2006, nr 7, poz. 85

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 stycznia 2006 r., sygn. akt SK 30/05, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2006, nr 1, poz. 2,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 kwietnia 2005 r., sygn. akt SK 48/04, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2005, nr 4, poz. 45,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 stycznia 2005 r., sygn. akt SK 30/05, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 20065, nr 1, poz. 2,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 stycznia 2004 r., sygn. akt SK 50/03, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2004, nr 1, poz. 6,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 czerwca 2002 r., sygn. akt SK 5/02, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2002, nr 4, poz. 41,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 maja 2002 r., sygn. akt SK 32/01, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2002, nr. 3, poz. 31,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 26/01, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2001, nr 8, poz. 258,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 34/99, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2000, nr 5, poz. 142,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2000, z. 5, s. 141,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 16 marca 1999 r., sygn. akt SK 19/98, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1999, nr 3, poz. 36,

Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 18 czerwca 1996 r., sygn. akt W 19/95, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1996, z. 3, s. 225,

Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 26 marca 1996 r., sygn. akt W 13/95, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1996, z. 2, s. 124,

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 kwietnia 1995 r., sygn. akt K 11/94, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1995, poz. 12,

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 stycznia 2004 r., SK 50/03, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A 2004, nr 1, poz. 6.

2.2. Orzecznictwo Sądu Najwyższego

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego - Izba Karna z 30 września 2010 r., sygn. akt I KZP 10/10, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych 2010, nr 1, poz. 1852,

Uchwała Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2007 r., sygn. akt I KZP 4/07, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2007, nr 6, poz. 45,

Uchwała Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2003 r., sygn. akt I KZP 36/02, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2003, nr 1-2, poz. 2,

Uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2000 r., sygn. akt I KZP 14/00, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2000, z. 7-8, poz. 59,

Uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 1991 r., sygn. akt I KZP 12/91, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 1991, nr 10-12, poz. 46,

Wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2018 r., sygn. akt V CSK 328/17, Legalis/el. 1781334,

Wyrok Sądu Najwyższego z 4 października 2016 r., sygn. akt V KK 85/16, LEX/el. nr 2151451,

Wyrok Sądu Najwyższego z 7 maja 2014 r., sygn. akt IV KK 364/13, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 2014, z. 12, poz. 88,

Wyrok Sądu Najwyższego z 20 września 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 10, poz. 3,

Wyrok Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., sygn. akt II KK 152/06, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 7-8, poz. 36,

Wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2004, nr 8, poz. 34,

Wyrok Sądu Najwyższego z 6 grudnia 1984 r., sygn. akt II CRN 442/84, orzeczenie niepublikowane,

Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt I KZP 4/20, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2020, nr 7, poz. 40, s. 28,

Postanowienie Sądu Najwyższego z 8 maja 2020 r., sygn. akt I DO 21/20, LEX/el. nr 3232321,

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2016 r., II KZ 46/16

Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z 30 września 2015 r., sygn. akt I KZP 8/15, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 2015, nr 12, poz. 100,

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2008 r., WZ 9/08

Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 września 2003 r., sygn. akt III KZ 36/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych 2003, nr 1, poz. 2046,

Postanowienie Sądu Najwyższego z 26 października 2001 r., sygn. akt II KKN 247/00, Legalis/el. 57737,

Postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 1995 r., sygn. akt II KRN 124/95, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 1996, z. 1-2, poz. 7,

Postawienie Sądu Najwyższego z 10 grudnia 1986 r., sygn. akt V KRN 411/86, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 1987, z. 9-10, poz. 78,

Postanowienie Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 1983 r., sygn. akt II KZ 31/83, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa 1983, z. 10-11, poz. 90,

2.3. Orzecznictwo sądów apelacyjnych

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 2 sierpnia 2018 r., sygn. akt II AKa 125/18, źródło:

[http://www.orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/154500000001006_II_AKa_000125_2018_Uz_2018-08-02_002](http://www.orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/154500000001006_II_AKa_000125_2018_Uz_2018-08-02_002),

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 lipca 2016 r., II AKa 115/16, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2016, nr 10, poz. 55.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 10 grudnia 2020 r., sygn. akt II AKz 801/20, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie 2021, nr 1, poz. 151,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8 kwietnia 2020 r., sygn. akt II AKz 207/20, Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej 2021, nr 1, poz. 11, s. 298,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 2 marca 2018 r., sygn. akt II AKz87/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2018, nr 3, poz. 28,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 23 sierpnia 2020 r., sygn. akt II AKz 850/20, Legalis/el. nr 2602176,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 11 grudnia 2018 r., sygn. akt II AKz 654/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2019, nr 1, poz. 23,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 16 maja 2018 r., sygn. akt II AKz 307/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2018, nr 6, poz. 92,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 2 marca 2018 r., sygn. akt II AKz 84/18, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2018, nr 3, poz. 81,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 21 sierpnia 2017 r., sygn. akt II AKz 401/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2017, nr 9, poz. 103,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r., sygn. akt II AKp 18/11, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2011, nr 11, poz. 69,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r., sygn. akt II AKp 19/11, Orzecznictwo Apelacji Wrocławskiej 2012, nr 2, poz. 247,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 kwietnia 2010 r., sygn. akt II AKz 236/10, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2010, nr 6, poz. 70,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 24 czerwca 2009 r., sygn. akt II AKz 358/09, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach i Sądów Okręgowych 2009, nr 3, poz. 11,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 stycznia 2009 r., sygn. akt II AKz 941/08, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2009, nr 3, poz. 60,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 5 listopada 2008 r., sygn. akt II AKz 815/08, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2009, nr 9, poz. 78,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29 października 2008 r., sygn. akt II AKz 565/08, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2009, nr 6, poz. 92,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22 października 2008 r., sygn. akt II AKz 793/08, Prokuratura i Prawo 2009, nr 9, poz. 45, s. 21,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 stycznia 2008 r., sygn. akt II AKz 710/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2008, nr 3, poz. 36,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 2 sierpnia 2006 r., sygn. akt II AKz 547/06, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 1, poz. 76,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 4 września 2007 r., sygn. akt II AKz 384/07, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2007, nr 9, poz. 45,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18 stycznia 2006 r., sygn. akt II AKz 1/06, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2006, nr 1, poz. 38,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13 października 2005 r., sygn. akt II AKz 366/05, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2006, nr 1, poz. 37,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 15 czerwca 2005 r., sygn. akt II AKzw 156/05, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2005, nr 6, poz. 43,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 listopada 2001 r., sygn. akt II AKo 917/01, Prokuratura i Prawo - wkładka 2002, nr 11, poz. 19,

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 14 maja 1996 r., sygn. akt II AKz 387/96, Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 1998, nr 3, poz. 18, s. 14,

2.4. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego

Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego 7 sędziów NSA z dnia 9 grudnia 2013 r., I OPS 7/13

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 stycznia 2017 r., II GSK 5592/16

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 września 2016 r., I OSK 877/16

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 4 kwietnia 2013 r., II SAB/Gd 7/13

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 lutego 2013 r., I OSK 2662/12

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 5 września 2012 r., II SAB/Łd 73/12

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 14 stycznia 2010 r., II SAB/Wa 200/09

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 lutego 2005 r., OSK 1113/04

3. Orzecznictwo sądów niemieckich

Wyrok BVerfG z 15 stycznia 2004 r., sygn. akt 2 BvR 1895/03, Onlinezeitschrift für Höchststrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht 2004, nr 162, Nb. 2

Wyrok BVerfG z 5 maja 2004 r., sygn. akt 2 BvR 1012/02, Neue Juristische Wochenschrift 2004, z. 34, s. 2443

Wyrok BVerfG z 22 stycznia 1959 r., sygn. akt 1 BvR 154/55, Neue Juristische Wochenschrift 1959, z. 16, s. 715

Wyrok BVerfG z 14 października 1969 r., sygn. akt 1 BvR 30/66, Neue Juristische Wochenschrift 1970, z. 6, s. 238

Wyrok BVerfG z 7 grudnia 1982 r., sygn. akt 2 BvR 900/82, Neue Juristische Wochenschrift 1983, z. 19, s. 1046

Wyrok BVerfG z 21 marca 2001 r., sygn. akt 2 BvR 403/01, wyrok niepublikowany, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2001/03/rk20010321_2bvr040301.html

Wyrok BVerfG z 11 lipca 1994 r., sygn. akt 2 BvR 777/94, Neue Juristische Wochenschrift 1994, z. 49, s. 3219

Wyrok BVerfG z 7 grudnia 1982 r., sygn. akt 2 BvR 900/82, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1983, z. 3, s. 131

Wyrok BVerfG z 27 maja 1993 r., sygn. akt 2 BvR 744/93, Strafverteidiger 1994, nr 1, s. 2-3

Wyrok BVerfG z 6 marca 1996 r., sygn. akt 2 BvR 386/96, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1997, z. 1, s. 43

Wyrok BGH z 9 października 1989 r., sygn. akt 2 StR 352/89, Neue Juristische Wochenschrift 1990, z. 9, s. 586

Wyrok BGH z 10 października 1990 r., sygn. akt StB 14/90, 1 StE 8/89, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1991, z. 2, s. 94

Wyrok BGH z 18 czerwca 2009 r., sygn. akt 3 StR 89/09, Strafverteidiger 2010, s. 229

Wyrok BGH z 4 marca 2010 r., sygn. akt StB 46/09, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2010, z. 8, s. 246

Wyrok BGH z 7 marca 1996 r., sygn. akt 1 StR 699/95, Neue Juristische Wochenschrift 1996, z. 33, s. 2171

Wyrok BGH z 29 października 1980 r., sygn. akt StB 43/80, Neue Juristische Wochenschrift 1981, z. 8, s. 411

Wyrok BGH z 27 kwietnia 2001 r., sygn. akt 3 StR 112/01, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2001, z. 10, s. 551

Wyrok BGH z 12 stycznia 2017 r., sygn. akt 5 StR 548/16, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2017, z. 5, s. 303

Wyrok BGH z 25 stycznia 1983 r., sygn. akt 5 StR 782/82, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1983, z. 5, s. 228

Wyrok BGH z 26 maja 1981 r., sygn. akt 1 StR 48/81, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1981, z. 9, s. 361

Wyrok BGH z 12 stycznia 1983 r., sygn. akt 2 BvR 864/81, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1983, z. 6, s. 273

Wyrok BGH z 23 lutego 2010 r., sygn. akt 4 StR 599/09, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2010, z. 9, s. 531

Wyrok BGH z 3 lipca 1990 r., sygn. akt 4 StR 263/90, Deutsche Richterzeitung 1990, s. 455

Wyrok BGH z 11 listopada 2004 r., sygn. akt 5 StR 299/03, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2005, z. 10, s. 569

Wyrok BGH z 23 października 1997 r., sygn. akt 5 StR 317/97, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1998, z. 2, s. 97

Wyrok BGH z 4 października 2007 r., sygn. akt KRB 59/07, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2008, z. 2, s. 104

Wyrok BGH z 26 maja 1981 r., sygn. akt 1 StR 48/81, Neue Juristische Wochenschrift 1981, z. 41, s. 2268

Wyrok OLG w Karlsruhe z 28 października 2009 r., sygn. akt 1 Ss 126/09, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2010, z. 9, s. 287

Wyrok OLG w Berlinie (*Kammergericht*) z 10 września 2010 r., sygn. akt 3 Ws 454/10, Strafrechtsreport 2011, s. 102

Wyrok OLG w Berlinie (*Kammergericht*) z 25 września 2012 r., sygn. akt 4 Ws 102/12, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2013, z. 4, s. 116

Wyrok OLG w Rostocku z 22 października 2015 r., sygn. akt 20 Ws 276/15, Strafverteidiger 2016, s. 168

Wyrok OLG w Hamburgu z 6 grudnia 2013 r., sygn. akt 2 Ws 253/13, Strafverteidiger 2014, s. 534

Wyrok OLG w Brandenburgu z 20 września 1995 r., sygn. akt 2 Ws 174/95, Neue Juristische Wochenschrift 1996, s. 67

Wyrok OLG w Stuttgarcie z 12 listopada 2002 r., sygn. akt 4 Ws 267/02, Neue Juristische Wochenschrift 2003, z. 10, s. 767

Wyrok OLG w Kolonii z 14 września 1984 r., sygn. akt 2 Ws 368/84, Neue Juristische Wochenschrift 1985, z. 6, s. 336

Wyrok OLG w Norymberdze z 27 października 2011 r., sygn. akt 2 Ws 456/11, Strafverteidiger 2012, s. 168

Wyrok OLG we Frankfurcie nad Menem z 13 lipca 1960 r., sygn. akt 1 Ss 490/60, Neue Juristische Wochenschrift 1960, z. 38, s. 1731

Wyrok OLG w Celle z 3 stycznia 2012 r., sygn. akt 322 SsRs 420/11, Deutsches Autorecht 2012, z. 4, s. 216

Wyrok OLG w Karlsruhe z 21 maja 1980 r., sygn. akt 2 Ss 91/79, Justiz 1980, s. 417

Wyrok OLG w Bremie z 29 kwietnia 1993 r., sygn. akt BL 86/93, BL 87/93, Strafverteidiger 1993, s. 377

Wyrok OLG w Hamm z 21 listopada 1991 r., sygn. akt 1 VAs 31/91, Strafverteidiger 1993, s. 299

Wyrok OLG we Frankfurcie z 5 marca 1996 r., sygn. akt 3 Ws 131/96, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 1996, z. 8, s. 238

Wyrok OLG w Karlsruhe z 15 września 1981 r., sygn. akt 4 Ws 79/81, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1982, z. 7, s. 299

Wyrok OLG w Koblenz z 12 marca 1981 r., sygn. akt 1 Ws 64/81, 1 Ws 162/81, Neue Juristische Wochenschrift 1981, z. 29, s. 1570

Wyrok OLG w Szlezwiku z 10 stycznia 1989 r., sygn. akt 1 Ws 22/89, Strafverteidiger 1989, s. 95

Wyrok OLG we Frankfurcie z 9 października 1981 r., sygn. akt 2 Ws 616/81, Neue Juristische Wochenschrift 1982, z. 25, s. 1409

Wyrok OLG w Monachium z 27 sierpnia 2008 r., sygn. akt 2 Ws 763/08, Neue Zeitschrift für Strafrecht 2010, z. 4, s. 204

Wyrok OLG w Monachium z 22 stycznia 2019 r., sygn. akt 2 Ws 51/19, 40w Ws GStA 16/19 b, orzeczenie niepublikowane, <https://openjur.de/u/2280969.html>

Wyrok OVG w Münster z 7 stycznia 2015 r., sygn. akt 1 B 1260/14, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht Rechtsprechungs-Report 2015, z. 10, s. 387

Wyrok NdsStGH w Bückeburg z 24 października 2014 r., sygn. akt StGH 7/13, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht Rechtsprechungs-Report 2015, z. 2, s. 2

Wyrok BayObLG z 27 listopada 1990 r., sygn. akt 2 ObOWi 279/90, Neue Juristische Wochenschrift 1991, z. 16, s. 1070

Wyrok HansOLG w Hamburgu z 19 września 1991 r., sygn. akt 1 Ws 237/91, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1992, z. 1, s. 50

Wyrok LG w Hamburgu z 11 sierpnia 1993, sygn. akt 603 Qs 548/93, Neue Juristische Wochenschrift 1993, s. 3152

Wyrok LG w Stralsund z 28 kwietnia 2004 r., sygn. akt 22 Qs 91/05, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2006, z. 5, s. 143

Wyrok LG we Frankfurcie nad Menem z 5 lutego 2015 r., sygn. akt 5/28 KLS 1/15, Strafverteidiger 2016, s. 166

Wyrok LG w Oldenburgu z 18 października 1989 r., sygn. akt IV Qs 128/89, Strafverteidiger 1990, s. 59

Wyrok LG w Bonn z 9 października 1995 r., sygn. akt 31 Qs 118/15, Strafverteidiger 1995, s. 632

Wyrok LG w Itzehoe z 9 listopada 1989 r., sygn. akt 315 Js 20198/86, Strafverteidiger, s. 555

Wyrok LG w Hildesheim z 2 lipca 1982 r., sygn. akt 12 Qs 128/82, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1983, z. 2, s. 88

Wyrok LG w Limburgu z 30 sierpnia 2011 r., sygn. akt 1 Qs116/11, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2011, z. 12, s. 378

Wyrok LG w Wiesbaden z 11 sierpnia 2011 r., sygn. akt Js-OWi 32284/10-76, Deutsches Autorecht 2011, z. 10, s. 606

Wyrok LG w Ellwangen z 14 grudnia 2009 r., sygn. akt 1 Qs 166/09, Deutsches Autorecht 2011, z. 7, s. 418

Wyrok LG w Lubece z 25 lipca 2011 r., sygn. akt 4 Qs 136/11, Deutsches Autorecht 2011, z. 12, s. 713

Wyrok LG w Luneburgu z 19 lipca 2011 r., sygn. akt 26 Qs 190/11, Verkehrsrechtsreport 2011, s. 436

Wyrok LG w Norymberdze-Fürth z 12 stycznia 2011 r., sygn. akt 7 Qs 96/10, Strafverteidiger Forum 2011, s. 226

Wyrok LG we Franfurcie n. Menem z 29 czerwca 2005 r., sygn. akt 5/2 AR 3/05, Strafverteidiger Forum 2005, s. 379

Wyrok LG w Dreźnie-Roßlau z 24 maja 2011 r., sygn. akt 6 Qs 393 Js 23360/10, Verkehrsrechtsreport 2011, s. 275

Wyrok AG w Akwizgranie z 24 lutego 2011 r., sygn. akt 449 OWi 41/11, Verkehrsrecht aktuell 2011, s. 86

Wyrok AG w Schwelm z 13 kwietnia 2010 r., sygn. akt 64 OWi 18/10 (b), Verkehrsrechtsreport 2010, s. 236

Wyrok AG w Senftenbergu z 26 kwietnia 2011 r., sygn. akt 59 OWi 93/11, Deutsches Autorecht 2011, z. 7, s. 422

Wyrok AG w Lüdinghausen z 9 lutego 2012 r., sygn. akt 19 OWi 19/12, Deutsches Autorecht 2012, z. 3, s. 156

Wyrok AG w Heidelbergu z 5 stycznia 2012 r., sygn. akt 3 OWi 731/11, Verkehrsrechtsreport 2012, s. 43

Wyrok AG w Stuttgarcie z 29 grudnia 2011 r., sygn. akt 16 OWi 3433/11, Verkehrsrechtsreport 2012, s. 83

Wyrok AG w Erfurcie z 25 marca 2010 r., sygn. akt 64 OWi 624/10, Deutsches Autorecht 2010, z. 12, s. 713

Wyrok AG w Stuttgarcie z 29 grudnia 2011 r., sygn. akt 16 OWi 3433/11, Verkehrsrechtsreport 2012, s. 83

Wyrok AG w Hildesheim z 18 maja 2011 r., sygn. akt 283/11, Verkehrsrechtsreport 2012, s. 76

Wyrok AG w Rudolstadt z 21 sierpnia 2013 r., sygn. akt 760 Js 4348/13 - 1 Ls, Neue Zeitschrift für Strafrecht - Rechtsprechungsreport Strafrecht 2013, z. 11, s. 348

4. Orzecznictwo sądów amerykańskich

Andresen v. Maryland z 1976 r., 427 U.S. 463

Banks v. Dretke z 2004 r., 540 U.S. 668

Brady v. Maryland z 1963 r., 373 U.S. 83, 87

Brooks v. Tennessee z 1972 r., 406 U.S. 605

Brophy v. Committee of Professional Standards z 1981 r., 83 A.D.2d 975

Campbell v. United States z 1963 r., 373 U.S. 487, 496-497

Carter v. Burch z 1994 r., 34 F.3d 263

Cicenia v. Legay z 1958 r., 357 U.S. 504

Commonwealth v. Galvin z 1948 r., 323 Mass 205, 211, 80 N.E.2d 825, 830

Cone v. Bell z 2009 r., 129 S. Ct. 1769, 1783

Cone v. Bell z 2009 r., 556 U.S. 449

Davis v. Washington z 2006 r., 547 U.S. 813

Dollar v. Long Mfg., N.C., Inc. z 1977 r., 561 F.2d 613

Dowling v. State z 1958 r., 166 Tex. Cr. App. 43, 317 S.W.2d 533

Dowling v. State z 1958 r., 166 Tex. Cr. App. 43, 317 S.W.2d 533

Ex parte Hughes z 1939 r., 133 Tex. 505, 129 S.W.2d 270

Fisher v. United States z 1976 r., 425 U.S. 391

Fuller v. State z 1912 r., 100 Miss. 811, 57 So. 806

Giglio v. United States z 1972 r., 405 U.S. 150

Giglio v. United States z 1972 r., 405 U.S. 150, 154

Giles v. Maryland z 1967 r., 386 U.S. 66

Goldberg v. United States z 1976 r., 425 U.S. 94

Goldberg v. United States z 1976 r., 425 U.S. 94, 105-107

Howard v. United States z 1960 r., 278 F.2d 872

Imbler v. Pachtman z 1976 r., 424 U.S. 409

In re Stender z 1978 r., 78 N.J. 616

In re Waugh z 1903 r., 32 Wash. 50, 72 Pac. 710

Jones v. United States z 1908 r., 162 Fed. 417

Kyles v. Whitley z 1995 r. 514 U.S. 419, 433

Kyles v. Whitley z 1995 r., 514 U.S. 419

Leland v. Oregon z 1952 r., 343 U.S. 790

Leland v. Oregon, z 1952 r., 343 U.S. 790

Longenecker v. General Motors Corp. z 1979 r., 594 F.2d 1283

Lopez v. State, 158 Tex. Crim. 16, 252 S.W.2d 701

Lyles v. Sparks z 1996 r., 79 F.3d 377

Matter of Sawyer, 124 U.S. 200, 221

McAden v. State z 1945 r., 155 Fla. 523, 21 So.2d 33

Miller v. Pate z 1967 r., 386 U.S. 1

Miller v. Pate z 1967 r., 386 U.S. 1

Moore v. Aderhold z 1939 r., 108 F. 2d 729

N.V. Maatschappij Voor Industriële Waarden v. A.O. Smith Corp. z 1978 r., 590 F.2d 415

Palermo v. United States z 1959 r., 360 U.S. 343, 352

Patler v. Slayton z 1974 r., 503 F.2d 472, 479

People v. Cage z 2007 r., 40 Cal. 4th 965, 984

People v. Gatti z 1938 r., 167 Misc. 545, 4 N.Y.S. 2d 130

People v. Johnson z 2007 r. 150 Cal. App. 4th 1467, 1478

People v. Klaw z 1907 r., 53 Misc. 158, 104 N.Y.Supp. 482

People v. Moskowitz z 1922 r., 119 Misc 837, 196 N.Y.Supp. 634

People v. Ramos z 1994 r, 614 N.Y.S.2d 977, 980

People v. Romero z 2008 r., 44 Cal. 4th 386

People v. Seele z 1946 r., 65 N.Y.S.2d 214

People v. Steinhardt z 1905 r., 47 Misc. 252, 93 N.Y.Supp 1026

People v. Walsh z 1933 r., 262 N.Y. 140, 186 N.E. 422

People v. Weisberg z 1947 r., 396 Ill. 412, 71 N.E.2d 671

People v. Wood z 1916 r., 93 Misc 701, 157 N.Y.Supp. 541

Perez v. State z 1955 r., 81 So.2d 201

Pettigrew v. State z 1956 r., 163 Tex. Cr. App. 194, 289 S.W.2d 935

Poyner v. Commonwealth, z 1938 r., 274 Ky. 813, 120 S.W.2d 649

Price v. State Bar of California z 1982 r., 30 Cal. 3d 537

Quimbo Appo v. People, 20 N.Y. 531

Rex v. Harrie, 6 Car. & P. 105, 172 Eng. Rep. 1165 (1833)

Rex v. Spry, 3 Cox. Cr. Cas. 221 (1848)

Robbins v. United States z 1973 r., 476 F.2d 26

Santry v. State, 67 Wis. 65, 30 N.W. 226 (1886)

St. Louis R.R. Co. v. Wear, 135 Mo. 230, 256

State ex rel. Mahoney v. Superior Court z 1954 r., 78 Ariz. 74, 275 P.2d 887

State ex rel. Robertson v. Steele, 117 Minn. 384, 135, N.W. 1128 (1912)

State v. Bickham z 1960 r., 238 La. 1094, 121 So. 2d 207

State v. Cicenía z 1951 r., 6 N.J. 296, 78 A.2d 568

State v. Cook z 1883 r., 30 Kan. 82, 1 Pac 32

State v. Echevarria z 1955 r., 38 N.J. Super. 415, 119 A.2d 183

State v. Lea z 1955 r., 228 La. 724, 84 So. 2d 169

State v. McDonald z 1925 r., 51 Mont. 1, 149 Pac. 279

State v. Shourds z 1954 r., 224 La. 995, 71 So. 2d 340

State v. Tune z 1953 r., 13 N.J. 203, 98 A.2d 881

Strickland v. Washington z 1984 r., 466 U.S. 668, 694

Strickler v. Greene z 1999 r., 527 U.S. 263

Territory v. McFarlane, 7 N.M., 421 Pac 1111 (1894)

Turner v. Ward z 1963 r., 321 F.2d 918

United States v. Agurs z 1972 r., 427 U.S. 97

United States v. Agurs z 1976 r., 427 U.S. 110

United States v. Algie z 1980 r., 503 F. Supp. E.D. Ky. 783

United States v. Algie z 1982 r., 667 F.2d 569, 571

United States v. Aviles z 1963 r., 315 F.2d 186

United States v. Bagley z 1985 r., 473 U.S. 667, 676

United States v. Beckford z 1997 r., 962 F.Supp. 780, 791

United States v. Carrasco z 1976 r., 537 F.2d 372

United States v. Coppa z 2001 r., 267 F.3d 132, 146

United States v. Fernandez z 2000 r., 231 F.3d 1240, 1246

United States v. Gordon z 1988 r., 884 F.2d 1397, 1403

United States v. Hanna z 1995 r., 55 F.3d 1456, 1459

United States v. Harris z 1976 r., 543 F.2d 1247

United States v. Harrison z 1975 r., 524 F.2d 421

United States v. Hastings z 1983 r., 461 U.S. 499, 522

United States v. Hinton z 1980 r., 631 F.2d 769

United States v. Jackson z 1975 r., 405 F. Supp. 938

United States v. Johnson z 1964 r. 337 F.2d 180

United States v. Jones z 1979 r., 612 F.2d 453, 455

United States v. Kelly z 1982 r., 543 F.Supp. 1303

United States v. Klinghoffer Bros. Realty Corp. z 1960 r., 285 F.2d 487

United States v. Levis z 1994 r., 35 F.3d 148, 151

United States v. McKenzie z 1985 r., 768 F.2d 602, 609

United States v. McVeigh z 1996 r., 923 F.Supp. 1310, 1315

United States v. Missler z 1969 r., 414 F.2d 1293

United States v. Montos z 1970 r., 421 F.2d 215

United States v. Murphy z 1978 r., 569 F.2d 771

United States v. Noble z 1975 r., 422 U.S. 225

United States v. Nobles z 1975 r., 422 U.S. 234

United States v. Oley z 1937 r., 21 F. Supp. 281

United States v. Owens z 1996 r., 933 F.Supp. 76, 84-85

United States v. Pacheo z 1974 r., 489 F.2d 554

United States v. Paroutian z 1963 r., 319 F.2d 661

United States v. Presser z 1988 r., 844 F.2d 1275, 1283

United States v. Pulvirenti z 1976 r., 408 F.Supp. 12, 14.

United States v. Robinson z 1977 r., 560 F.2d 570

United States v. Ruiz z 2002 r., 536 U.S. 622

United States v. Scott z 1975 r., 524 F.2d 465, 467

United States v. Sebastian z 1974 r., 497 F.2d 1267

United States v. Sedaghaty z 2013 r., 728 F.3d 892

United States v. Starusko z 1984 r., 729, F.2d, 256, 263

United States v. Swindler z 1973 r., 476 F.2d 167

United States v. Tarantino z 1988 r., 846 F.2d 1384, 1414-15

United States v. Taylor z 1979 r., 599 F.2d 832

United States v. Thevis z 1979 r., 84 F.R.D. 47, 54

United States v. Walk z 1975 r., 533 F.2d 417, 419

United States v. White z 1984 r., 750 F.2d 726, 729

United States v. Wilson z 2005 r., 413 F.3d 382, 389

Virginia State Bar v. Read z 1987 r., 233 Va. 560

Vockie v. General Motors Corp., Chevrolet Division z 1975 r., 66 F.R.D. 57

Washington v. Texas z 1967 r., 388 U.S. 14

Weatherford v. Bursey z 1977 r., 429 U.S. 545

Weatherford v. Bursey z 1977 r., 429 U.S. 545, 559

Wendling v. Commonwelath, 143 Ky. 587, 137 S.W. 205 (1911)

Williams v. State z 1940 r., 143 Fla. 26, 197 So. 562

Wood v. Bartholomew z 1995 r., 516 U.S. 1

Youngblood v. West Virginia z 2006 r., 547 U.S. 867